

Heidi Hynnen, Susanna Pyörre, Raija Roslöf

**Elämä käsillä
Viittomakielentulkin ammattikuva**

Heidi Hynynen, Susanna Pyörre & Raija Roslöf

ELÄMÄ KÄSILLÄ

Viittomakielentulkin ammattikuva

**Diakonia-ammattikorkeakoulu
2010**

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA
A Tutkimuksia 5

Julkaisija: Diakonia-ammattikorkeakoulu

Kannen kuva: Jukka Hirvonen/metallisaurus.fi
Taitto: Tiina Hallenberg (pdf 2010)

ISBN 978-952-493-101-4 (pdf)
ISBN 952-5266-42-7 (nid. taitto Susanna Pyörre 2003)

ISSN 1455-9919

TIIVISTELMÄ

Hynynen Heidi,
Pyörre Susanna &
Roslöf Raija

Elämä käsillä
Viittomakielentulkin ammattikuva

Helsinki : Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2010 open access

188 s.

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja
A Tutkimuksia, 5

ISBN

952-5266-42-7
978-952-493-101-4 (pdf)

ISSN

1455-9919

Viittomakielentulkin suojana ja tukena työssä jaksamisessa on vahva ammatillinen identiteetti ja käsitys omasta työstä. Tähän mennessä tulkin ammattikuva on ollut lähinnä sisäsyntyinen tunne, joka vahvistuu työkokemuksien karttuessa. Tämän kirjan tarkoituksena on ollutkin jakaa valmiiden tulkkien kokemuksia muille, aukaista ja tuoda julki viittomakielentulkin ammattikuvaa.

Työssä tarkastellaan neljää kaikissa ammateissa esiintyvää pääkohtaa, joita ovat työn sisältö, työn käytännöt, sen taustalla vaikuttavat organisaatiot sekä alan mukanaan tuomat ihmissuhteet. Kaikkia osa-alueita on tarkasteltu ihmisen persoonan, ulkoisen minän, vuorovaikutustaitojen, elämäntilanteen, tietotaidon, arvojen ja asenteiden, tarpeiden ja toiveiden sekä motivaation näkökulmasta. Tässä työssä eri näkökulmat, jotka yleensä muodostavat yhden monisyisen vaikutuskentän, on keinotekoisesti erotettu tekijöihinsä ja havainnollistettu haastateltujen tulkkien kokemuksilla.

Viittomakielentulkki kommentit osoittavat, miten esimerkiksi yksilön tiedot ja taidot vaikuttavat hänen valitsemiinsa tai hänelle osoitettuihin työtehtäviin ja -tapoihin. Vastaavasti työn kautta opitut hyväksi koetut käytännöt vaikuttavat yksilön osaamiseen, millä taas on vaikutusta esimerkiksi tämän vuorovaikutuskykyyn erilaisissa tilanteissa. Vieraassa tilanteessa kokenut tulki osaa toimia rohkeammin kuin vasta valmistunut jne. Kirjan ote on enemmänkin esille tuova kuin selvittävä, ja enemmän pohdiskeleva kuin tutkiva. Vaikka ilmaan jääkin monta kysymystä, antaa kirja silti vastauksen kysymykseen: Mitä on viittomakielentulkin ammatillisuus?

Julkaisu on jaettu neljään osaan: työn lähtökohdat, tulkin työn peruskouvaus, tulkin erilaiset työtehtävät sekä työssä jaksaminen. Kirja on toimitettu neljästä aihealueesta käsittelevästä opinnäytetyöstä, jotka ovat Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun yksikön muuntokoulutuksesta valmistuneiden viittomakielentulkki (AMK) Heidi Hynynen (2001), Maarit Laitinen & Satu Marku (2002), Päivi Rajalin (2003) ja Raija Roslöf (2001) lopputöitä.

Työn lähtökohdat kappaleessa tarkastellaan työn taustoja: lainsäädäntöä johon tulkkipalvelu perustuu, etiikkaa, koulutusta sekä ammatin järjestäyty-

mistä. Toisessa kappaleessa käydään läpi työn perustaa: asiakasryhmiä, kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä tulkin työn organisointia. Tulkin erilaisia työtehtäviä voivat olla tulkikeskustyö, opiskelutulkkkaus, opetus, asiointitulkkkaus sekä käännöstehtävät. Kirjan viimeisessä osassa pureudutaan viittomakielentulkin työn ihmissuhteisiin.

Kirjassa on runsaasti työssä toimivien tulkkien kokemuksia, jotka on kerätty lähinnä Diakonia-ammattikorkeakoulun muuntokoulutuksessa olleilta tulkeilta. Kaikki selvityksessä mukana olleet tulkit ovat toimineet ammatissaan vähintään kaksi vuotta, joten heillä voidaan sanoa olevan jo varsin runsaasti työkokemusta. Tarkastelussa keskitytään nimenomaan tulkkeihin ja heidän kokemuksiinsa, eikä niinkään asiakasryhmiin. Tulkkien kuvaamat tilanteet on tekstissä merkitty kursivoinnilla ja sisennyksillä. Vaikka käsittelyssä olevat tilanteet viittaavatkin johonkin aiempaan todelliseen tilanteeseen, on niitä muutettu, yhdistelty ja tiivistetty siten, että oikeiden ihmisten ja tilanteiden tunnistaminen on mahdotonta.

Lisätietoja:

Julkaisusta on tehty vuonna 2010 open access julkaisu

Asiasanat:

viittomakielentulkit
ammatti-identiteetti
työnkuva
työelämä
jaksaminen

Teemat:

Kielet ja viestintä
Hyvinvointi ja terveys

Julkaistu:

Open Access-verkkójulkaisuna

Verkko-osoite:

http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_5_ISBN_9789524931014.pdf

ABSTRACT

Hynynen Heidi,
Pyörre Susanna &
Roslöf Raija

Life at hand
Sign language interpreters professional

Helsinki : Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2010 open access

188 p.

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja
A Tutkimuksia, 5

ISBN

952-5266-42-7

978-952-493-101-4 (pdf)

ISSN

1455-9919

The strong professional identity and outlook on the profession of sign language (SL) interpreter serve as a pillar in the demanding profession. Until now, the profession in the field of SL interpretation has mainly been an endogenous feeling which grows as the interpreter's working experience increases. The objective of this publication has been to share the graduated interpreters' experiences with others, and to clarify and explain the profession of a SL interpreter.

The publication takes a look at four main points that are likely to appear in all professions. These are the contents of the profession, its practices, the organisations lying behind and the personal relationships. All sections have been examined bearing in mind the individual's external self, ability to interact with others, situation of life, know-how, values, attitudes, needs, hopes and motivation.

This publication aims at rising questions rather than providing ready answers and its objective is to discuss rather than research. Even though several questions still remain without an answer, the publication manages to answer the initial question: What is the professionalism in the field of SL interpretation?

The publication has been divided into four parts: 1) the starting-point of the work, 2) the description of the profession of an SL interpreter, 3) different tasks of a SL interpreter and 4) coping in the profession. The publication has been edited based on four theses concerning the subject. The theses have been made by the sign language interpreters Heidi Hynynen (2001), Maarit Laitinen and Satu Marku (2002), Päivi Rajalin (2003), and Raija Roslöf (2003), who have graduated from Diaconia Polytechnic Turku Unit 's upgrading education.

The chapter concerning the starting-point of the work takes a look at the back-grounds of the profession: legislation on which the interpretation services are based, ethics, education and unionising. The second chapter examines the basis of the pro-fession: clients, translation studies and organising the work of an interpreter. The third chapter focuses on different tasks of an

interpreter which may include i.e. education interpreting, teaching, liaison interpretation, translation assignments and working in a sign interpreting agency. The fourth and last part of the publication observes the personal relationships in the profession.

The publication includes a great deal of experiences of professional sign language interpreters. The comments have mainly been gathered from the interpreters who studied in the upgrading education of Diaconia Polytechnic. The situations described by the interpreters have been marked with italics and indentations. Even though the examples refer to authentic situations, they have been altered, mixed and summed up in a way which makes the recognition of the actual people and situations impossible.

Keywords:

sign language interpreters, professional identity, job description, working life, coping

Available:

Printed, Open Access

Open Access:

http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_5_ISBN_9789524931014.pdf

ALKUSANAT

Eri puolilla maapalloa elävät kuurojen yhteisöt jakavat saman unelman maailmasta, jossa kaikki ihmiset osaisivat viestiä viittomakielellä keskenään. Tiedon- ja osallistumisen halu on kyltymätön, mutta todellisuudessa kuulemisen ja puhumisen ongelmat syrjäyttävät ihmisiä ja aiheuttavat voimakkaita osattomuuden tunteja. Viittomakielentulkkia tarvitaan viestinvälittäjäksi, jottei unelma esteettömästä vuorovaikutuksesta, ajatusten ilmaisusta ja ymmärretyksi tulemisesta jäisi pelkäksi utopiaksi. Parhaimmillaan tulkin välityksellä saavutetaan meidän kuulevien ja puhuvien ihmisten arkinen, itsestään selvä olotilamme. Viittomakielentulkin toiminnassa ei siis ole kyse elitismistä – siitä, että haluttaisiin jotakin enemmän kuin muut – vaan elämän välttämättömyyksistä.

Onko viittomakielentulkin ammatti sitten unelma-ala? Vastaus taitaa löytyä näiden kansien välistä tulkkien omin sanoin lämmöllä ja välillä ylikuumentuneinkin äänenpainoin kertomana. Nuori ammattikunta, jonka parista ei ole vielä ehtinyt nousta toisen polven ammatinharjoittajia, pohdiskelee teoksessa oman työnsä olemusta, sen puitteita ja ihmissuhteita. Osansa saavat asiakaskunta, palvelun maksaja, koulutus, työolosuhteet ja oma ammattikuntakin reilulla, itseään tutkistelevalla otteella. Kirjan vahvuus on se, ettei tulkkia ole käytetty mittana ammatitikuva ja työympäristöä arvioitaessa, vaan aidosti päädytään ehkä vähän hämmästellenkin siihen, että tällainen tämä meidän viittomakielentulkin ammattimme on.

Teos on syntynyt elämän keskeltä, kokemuksellisesti, eikä se ole koskaan täydellisen valmis. Kirjaidean syntyvaiheissa tuumattiin sitä, voiko ammattikunta, jonka työ perustuu luottamukselliseen asiakaspalvelusuhteeseen, lainkaan ryhtyä julkisesti puimaan ammattikuvaansa. Tulkikoulutuksen näkökulmasta tieto ammattikäytännöistä ja muusta työtodellisuudesta alan kentällä näytti olevan yhtä pieninä palasina maailmalla kuin freelancer-asioimistulkin leipä uhaten hävitä jäljettömiin jokaisen alalta poistuvan tulkin myötä. Hajanaisen tiedon keruu ja koostaminen alkoi tuntua suorastaan velvoittavalta haasteelta, johon vastattiin ammatillisuutta käsittelevin opinnäytetöin. Ammattikuvan käsitteen pohdinta ylipäättään herätti kiinnostusta: Mikä se sellainen ammatitikuva on muuttuvassa maailmassa, josta perinteiset kiltakunnat ovat lähes hävinneet? Pitäisikö vain ajalehtia arkisen puurtamisen vietävänä pohtimatta sen kummemmin syntyjä syviä? Ketä se auttaa, jos palvelutyötään suorittavat tulkit tehdään tiettaviksi? Olisiko sittenkin parempi vain sulkea suunsa ja tehdä työnsä?

Suomessa viittomakielen ja viittomakielisten asema on nostettu hiljaisesta tuntemattomuudesta valokeilaan ja turvattu lainsäädännöllisesti monin tavoin. Jonkun piti vain avata suunsa toisen puolesta ja toimia siten, että muut tulivat kuulluiksi ja ymmärretyiksi. Viittomakielisellä yhteisöllä oli todellista asiaa ja yhteiskunnan päättäjät ottivat heidät tosissaan. Siinä välissä tarvittiin tulkki. Nyt on tulkkien itsensä vuoro astua esiin ja ilmaista selkeästi oma unelmansa ammattikuntansa laillistamisesta ja lakisäätöisistä oikeuksista. Jokainen suomalainen toivoo lapsensa valitsevan ja saavan hyvän ammatin - me tulkikouluttajat ja kuulovammaisten lasten vanhemmat ja sukulaiset

toivomme, että viittomakielentulkin ammatti olisi houkutteleva ja kannattava ala, joka turvaisi viittomakielisten suomalaisten perusoikeudet käytännön tasolla arjessa ja elättäisi tulkin itsensäkin.

Kiitän vielä entisiä oppilaitani, nykyisiä työtovereitani, kunniasta saada esittää alkusanat.

Turussa 28. elokuuta vuonna 2003
Terhi Rissanen, Viittomakielen lehtori, FL
Diakonia-ammattikorkeakoulu / Turun yksikkö

SISÄLLYS

ALKUSANAT	7
I TYÖN LÄHTÖKOHDAT	11
TULKKIPALVELUA SÄÄTELEVÄT LAIT	11
Viittomakielentulkin eettiset ohjeet	13
Tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä	17
Asioimistulkin eettiset ohjeet	18
KOULUTUS	18
TULKKIJÄRJESTÖT JA EDUNVALVONTA	20
Suomen Viittomakielen Tulkit ry (SVT)	20
Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry	24
Tulkkien palkkaus ja työsuhde paremmaksi	28
Kansainväliset organisaatiot	29
European Forum of Sign Language Interpreters (EFSLI)	30
World Association of Sign Language Interpreters (WASLI)	34
II TULKIN TYÖN PERUSKUVAUS	37
TAUSTAORGANISAATIOT JA ASIAKASRYHMÄT	37
Kuurojen Liitto ry	37
Kuulonhuoltoliitto ry	41
Suomen kuurosokeat ry	43
Asiakkaiden kirjoja	45
Kuulevakin on asiakas	47
MITÄ ON KÄÄNTÄMINEN JA TULKKAUS?	48
VIITTOMAKIELENTULKIN TYÖKALUT	51
Työkielet	53
Suomi	54
Viittomakieli	54
Muut kielet	55
Tulkin rooli	56
Valmistautuminen	58
Työn vastaanottaminen	60
Paritulkkaus	62
Työaika	64
Palkkaus	71
Työsuhteet ja työsopimukset	73
Laskutus	78
III TULKIN ERILAISET TYÖTEHTÄVÄT	81
TULKKIKESKUSTYÖ	81
Honkalampi-säätiö	83
Viittomakielialan Osuuskunta Via	86
OPISKELUTULKKAUS	92
Opiskelutulkin rooli	93
Opiskelutulkin työpaikat	96

OPETUS	100
Opettajan rooli	100
Kouluttajan rooli	102
ASIOIMISTULKKAUS	102
Asioimistulkkauksilanteet	105
Kokous- ja kongressitulkkaukset	111
Tulkkikoordinaattorin tehtävät	112
Esimerkki yksittäisen tulkin perustamasta yrityksestä	113
KÄÄNNÖSTEHTÄVÄT	117
IV TYÖSSÄJAKSAMINEN	119
LISÄKOULUTUS	119
TYÖSSÄ PYSYVYYS JA AIVOPAKO	120
Opiskelemaan tai muihin töihin	121
Työergonomia	124
Voimien ja motivaation löytäminen	125
IHMISSUHTEET	127
Fyysinen minä, persoona ja vuorovaikutustaidot	128
Arvot ja asenteet	132
Tarpeet ja odotukset	137
Tietotaito	139
Kokemukset ja motivaatio	143
Elämäntilanne	148
LÄHTEET	154
LIITTEET 1–7	160

I TYÖN LÄHTÖKOHDAT

TULKKIPALVELUA SÄÄTELEVÄT LAIT

Viittomakielentulkkipalvelun käyttöä säätelevät lait pohjautuvat sekä YK:n ihmisoikeuksien julistukseen että Suomen perustuslakiin eli Lakiin kansalaisten perusoikeuksista (1995). Sen lisäksi ammattikunnalla on omia, yhteistyössä tulkkausalan ja asiakaskunnan organisaatioiden kanssa luotuja säädöksiä, jotka ovat ohjeellisia normeja.

Kuulovammaa ja kuuroutta on pidetty ensisijaisesti kommunikaatiovammoina, jotka valtaväestön mielestä ja lääketieteellisestä näkökulmasta ehkäisevät ihmisten välistä vuorovaikutusta eristäen kuurot muista ihmisistä (Pihavainio & Leino 1998, 7). Tätä epäkohtaa korjatakseen yhteiskunta tarjoaa viittomakielentulkkipalveluja.

Vuodesta 1979 alkaen kuurojen ja kuurosokeiden on ollut mahdollista saada tulkkipalvelua Suomessa yhteiskunnan rahoittamana toimintana (STM / Työryhmämuistio 1990:20, 5). Invalidihuollon kokonaisuudistus toteutettiin 1.1.1988 voimaan tulleella lailla.

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista:

7§ Tulkkipalvelut

Tulkkipalveluihin kuuluu työssä käymisen, opiskelun, asioimisen, yhteiskunnallisen osallistumisen, virkistyksen tai muun sellaisen syyn vuoksi suoritettava viittomakielellä tai muilla kommunikaatiota selventävillä menetelmillä tapahtuva tulkkaus.

8§ Tulkkipalvelujen järjestäminen

Tulkkipalveluja järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään vaikeasti kuulovammaista, kuulo- ja näkövammaista tai puhevammaista henkilöä.

9§ Tulkkipalvelujen laajuus

Tulkkipalveluja on järjestettävä siten, että vaikeasti kuulo- ja näkövammaisella henkilöllä on mahdollisuus saada vähintään 240 ja muulla 8 §:ssä tarkoitetulla henkilöllä vähintään 120 tulkintatuntia kalenterivuoden aikana.

Siitä poiketen, mitä 1 momentissa on säädetty, järjestetään opiskeluun liittyvänä tulkkipalveluja kuitenkin siinä laajuudessa kuin henkilö välttämättä tarvitsee niitä selviytyäkseen opinnoistaan. (380/87 vammaispalvelulaki).

Kunnalla on erityinen velvollisuus järjestää laissa erikseen mainittujen vaikeavammaisten tarvitsemat palvelut ja tukitoimet (Vammaispalvelulaki 8§ 2 momentti ja STM / Työryhmämuistio 1990:20, 9). Kunnan erityinen tulkkipalvelujen järjestämisvelvollisuus astui voimaan 1.1.1994. Kunnan on järjestettävä tulkkipalveluja kuurosokeille vähintään 240 tuntia vuodessa sekä vaikeasti kuulovammaisille tai vaikeasti puhevammaisille vähintään 120 tuntia vuodessa. Opiskeluun liittyvää tulkkipalvelua on järjestettävä niin paljon

kuin henkilön opinnoista suoriutuminen edellyttää. (STM / Työryhmämuistio 1990:20, 1.) Tulkkipalvelujen järjestämisessä on kuitenkin vielä paljon toivomisen varaa, sillä eri kunnissa asiakkaat ja tulkit ovat eriarvoisessa asemassa: esimerkiksi vauraissa kunnissa palvelu toimii täydessä mitassaan, ja asiakas saa tulkkaustunteja tarpeensa mukaan. Myös tulkki saa niissä suositusten mukaisen palkan. Asianmukaisella tai pikemminkin lain vaatimalla tavalla hoidetut tulkkipalvelut lisäisivät merkittävästi kuurojen valinnanmahdollisuuksia omassa elämässään. (Wikman 2000, 70.)

Viittomakieliset asiakkaat tuovat aika ajoin esille huolensa siitä, että pelkäävät tulkkaustuntiensa loppuvan kesken vuoden. Kuitenkin vammaispuhe- lulaissa on määritelty vähimmäistuntimäärä tulkkauksen osalta, ja tulkkipal- velua on mahdollista anoa lisääkin. Toisaalta, jos kuulovammaiset asiakkaat käyttäisivät maksimissaan kaikki heille lain mukaan kuuluvat tulkkaustunnit, koulutettuja viittomakielentulkkeja tarvittaisiin huomattavasti enemmän.

Tulkkauksesta on säädetty myös 1.3.1987 voimaan tullessa Pohjoismaisessa kielisopimuksessa. Kielisopimuksen tavoitteena on pyrkiä helpottamaan Pohjoismaiden kansalaisten mahdollisia kieliongelmiä heidän vieraillessaan tai asuessaan toisessa pohjoismaassa. Sopimuksen mukaan pohjoismaan kansalaisen on tarvittaessa voitava käyttää omaa äidinkieltään asioides- saan toisen pohjoismaan viranomaisen tai julkisen laitoksen kanssa. Näissä tilanteissa viranomaisen tulee huolehtia tulkki- ja käännöspalvelun järjes- tämisessä. Sopimus koskee sekä suullista tulkkausta että asiakirjojen kirjallista kääntämistä. Kielisopimuksessa määritellään tulkin ammattitaidon perus- edellytyksiksi kielellinen pätevyys, tietopuolinen pätevyys, tulkkaustekniikan hallitseminen sekä tulkkausetiikan tuntemus. (Pohjoismaainen kielisopimus 2003, 1-3.)

Viittomakielentulkki ammattikuntaa ei ole virallistettu eli kuulo- tai pu- hevammaisten tulkkiina toimivien kelpoisuudesta ei ole olemassa virallisia säädöksiä eikä viranomaisten antamia ohjeita. Nykyisin vain asianmukaisesti koulutetut viittomakielentulkit merkitään tulkki luetteloon, jota Kuurojen Liitto ry:n viittomakielikeskus ylläpitää tulkkitoiminnan yhteistyöryhmän val- tuuttamana. Tulkki luettelo ei ole viranomaisia eikä palvelun käyttäjiä sitova, vaan sen tarkoituksena on toimia tulkkipalvelun saatavuutta parantavana tie- tolähteenä. Käytännössä kuitenkin tulkki luettelo on epävirallinen ammattitai- toisten tulkki luettelo kunnes ammattikunta saa virallisen aseman. (STM / Työryhmämuistio 1990:20, 52.)

Ennen tulkkipalvelun lakisääteistämistä omaiset tai muut läheiset – jopa kuurojen vanhempien alaikäiset lapset – hoitivat tulkin tehtäviä. Kuulo- tai puhevammaisen lähipiiri joutuu samaan tilanteeseen usein vielä nykyäänkin, kun palveluja ei ole saatavilla riittävästi. Tällöin kuulovammaisella ei ole to- siasiallisia mahdollisuuksia itsenäiseen omien asioitensa hoitamiseen eikä palvelun laatua voi taata. (STM / Työryhmämuistio 1990:20, 41.)

Viittomakielentulkin eettiset ohjeet

Kuten monella muullakin alalla, myös viittomakielentulkeille on luotu oma ammattisäännöstönsä, viittomakielentulkin eettiset ohjeet (Liite 1). Ammattisäännöstö määrittelee tulkin toimenkuvan ja antaa tulkille työhönsä raamit, joiden sisällä hän voi tehdä ratkaisuja. Ohjeet luovat pohjan kaikelle työlle. Ammattisäännöstön tukemana tulkki kykenee toimimaan joustavasti hyvin erilaissa tilanteissa perustaen valintansa eettisiin ohjeisiin.

Etiikalla tarkoitetaan arvopohjaa, tapaa ja tottumusta. Etiikkaa arvostetaan, koska sitä pidetään hyvänä, luotettavana ja oikeana toimintatapana, johon sisältyvät yhtäläillä käytännön teoriat, normit (mitä saa tehdä), velvollisuudet (mitä pitää tehdä) ja kiellot (mitä ei saa tehdä). Eettisten arvojen mukainen toiminta tähtää sosiaalisen, teknisen, taloudellisen ja poliittisen toiminnan tukemiseen sekä yksilön että yhteiskunnan parhaaksi. (Heikkonen 1995, 16–17.)

Yksilön eettinen kehitys alkaa jo lapsuuden kodissa, minkä jälkeen se muokautuu edelleen koulussa, ystäväpiirissä ja työyhteisössä. Ammattietiikan opiskelu on tärkeä aloittaa heti opintojen alussa. Eettiset ohjeet ovat sisäistettävissä opiskelemalla, lukemalla, tarkastelemalla toisten alan edustajien toimintaa sekä seuraamalla julkisen sanan kannanottoja. Yksilön eettinen toiminta kehittyy, muuttuu, vahvistuu ja kirkastuu sekä sopeutuu ympäristöönsä koko elinajan. Usein muutokset yksilön eettisessä toiminnasta ovat seurausta elämän aikana kohdatuista kriiseistä. (Heikkonen 1995, 18.)

Oman työn analysointi ja erilaisista ratkaisuista keskusteleminen toisten tulkkien kanssa ovat suureksi avuksi eettisten ohjeiden oppimisessa ja työstämisessä. Olisi hyvä, jos jokaisella tulkilla olisi mahdollisuus työnohjaukseen, jossa tulkki saa vapaasti pohtia työhönsä liittyviä eettisiä ongelmia. Viittomakielentulkin ammattietiikka muotoutuu ja kehittyy koko työuran ajan. Eettisesti hyväksyttävä käyttäytyminen kuuluu yksilön ja yhteisön menestymisen edellytyksiin. Etiikan kautta työhön tulee johdonmukaisuutta, linjakkautta, tasapainoisuutta ja uskottavuutta (Heikkonen 1995, 18).

Eettiset ohjeet

1. Tulkki noudattaa ehdotonta vaitiolovelvollisuutta

Asiakkaiden on voitava täysin luottaa tulkin vaitiolovelvollisuuteen. Tulkkien on pidettävä erittäin tarkasti huoli siitä, etteivät he kerro ulkopuolisille ihmisille mitään tulkkaustilanteessa mukana olleista ihmisistä tai tulkkauksen aikana käsitellyistä asioista. Vaitiolovelvollisuus on erittäin tärkeä osa tulkin työtä. Siksi sen pohtiminen ja harjoittelu kannattaa aloittaa jo opiskeluaikana. On myös tilanteita, joissa tulkki saattaa joutua perustelevaan muille, miksi hän ei voi kertoa mitään.

Opettaja kertoi minulle, että kuuro oli saanut kokeista huonon numeron. Hän kyseli minulta, kuinka kuuron opiskelu on sujunut muissa aineissa. Sanoin hänelle, että en ole kiinnostunut asiakkaan menestymisestä, enkä

seuraa sitä. Lisäsin myös, että toisaalta en edes voisi asiaa kertoa, koska minua sitoo vaitiolovelvollisuus. Opettajasta se tuntui kummalliselta.

2. Tulkki ei käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä tietoonsa tullutta

Olin opiskelutulkkina kokkiliinjalla, ja opin työn ohessa paljon uutta ruuanlaitosta ja terveellisestä ruokavaliosta. Näistä tiedoista oli minulle hyötyä vielä opiskelutulkkauksen päättymisen jälkeenkin. En kuitenkaan koe rikkooneeni eettisiä ohjeita, koska mielestäni kyse ei ole tietojen väärinkäyttämisestä.

Eettisten ohjeiden kohdan kaksi tarkoituksena on estää tulkkauksessa saatujen tietojen väärinkäyttäminen. Se ei kuitenkaan kiellä käyttämästä oppimaansa hyödyllistä tietoa hyväkseen normaalissa elämässä. Tulkkaustilanteen aikana omaksuttujen uusien tietojen sulkeminen kokonaan pois normaalista elämästä olisi jokseenkin mahdotonta, onhan opituista tiedoista usein hyötyä myös tulevilla tulkkauksissa.

3. Tulkki ottaa toimeksiannon vain, jos hänellä on siihen tarpeellinen pätevyys ja jossa hän ei ole jäävi.

Menin tulkiksi luennolle, jonka aihe ei vaikuttanut tasooni liian vaikealta. Luennon edetessä tajusin, että taitoni eivät riitä tulkkaamaan luentoa hyvin. En kuitenkaan pystynyt lähtemään kesken poiskaan, vaikka periaatteessa minun olisi täytynyt tehdä niin. Toivottavasti seuraavalla kerralla olen viisaampi. Huonosti tehdystä työstä jäi paha maku suuhun.

Joskus tulkin on vaikea tietää etukäteen, mikä tilaisuus menee yli hänen taitojensa. Tulkin on erittäin vaikea poistua kesken tilaisuuden, vaikka periaatteessa ammattisäännöstö niin edellyttäisikin. Kun tulkkille seuraavan kerran tarjotaan samantyyppistä työtä, hän voi kieltäytyä aiheen vaikeuden vuoksi. Toisaalta tulkin kehittymisen kannalta on hyvä joskus ottaa vastaan vaikeita tulkkaustehtäviä. Vaativien tilanteiden kautta tulkki voi konkreettisesti todeta sen hetkisen tulkkaustaitonsa.

4. Tulkki kunnioittaa ja tukee asiakkaiden itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta

Opiskelijoilla on koulussa paljon ryhmitöitä. Ryhmätöiden tulkkaaminen on joskus todella raskasta siitä syystä, että en voi itse puuttua tilanteiden kulkuun. Näin on etenkin silloin, kun itse tiedän paljon käsiteltävästä asiasta. On vaikeaa olla hiljaa, kun tietäisin kuinka työ saataisiin tehtyä nopeasti alta pois.

Tulkki voi omalla toiminnallaan rohkaista asiakasta itsenäisyyteen, mutta hän ei saa koskaan tehdä päätöksiä toisten puolesta tai puuttua asioiden kulkuun.

5. Tulkki osoittaa solidaarisuutta ammattikuntaansa kohtaan

Otin yhteyttä kuntaan sopiakseni pitkäkestoisesta tulkkauksesta. Kunnan virkailija oli hyvin nyrpeä eikä suostunut oikeastaan edes keskustelemaan kanssani. Lopulta sain selville, että heillä oli hyvin huonoja kokemuksia tulkeista. Edellinen viittomakielentulkki oli pettänyt heidän luottamuksensa ja kaikesta päätellen käyttäytynyt varsin huonosti kuntaa kohtaan. Olin todella harmistunut, koska sain rakentaa yhteistyöyhteyden aivan alusta alkaen.

Säännöstöä noudattaessaan tai sitä rikkoessaan jokaisen tulkin on syytä muistaa, että hänen tekemänsä ratkaisut saattavat vaikuttaa yleiskäsitykseen tulkkien koko ammattikunnasta. Ainakin ne vaikuttavat siihen, miten seuraavaksi samaan tilanteeseen tulevaan tulkkiin suhtaudutaan.

Tulkkauksilanteen jälkeen asiakkaani kiitti minua ja alkoi arvostella vahvasti edellistä tulkkiaani nimeltä mainiten. Hän kysyi olenko samaa mieltä tulkin ammattitaidottomuudesta. Koetin kuitenkin itse olla neutraali, enkä lähtenyt millään tavoin kommentoimaan toista tulkkia. Yritin keksiä joitain yksinkertaisia selityksiä, miksi esimerkiksi tulkkauksen on saattanut epäonnistua ilman että syy on yksin tulkin taidoissa. Kehotin asiakasta myös ottamaan suoraan yhteyttä tulkkiin ja keskustelemaan hänen kanssaan. Parasta olisi, jos asia voitaisiin purkaa heti

6. Tulkki valmistautuu huolellisesti ja ajoissa tehtävänsä

Olin saanut ilokseni keikalle tulkiparin. Tilaus oli tullut jo muutamia viikkoja aikaisemmin, ja olimme myös molemmat saaneet etukäteismateriaalia, koska aihe oli varsin vaativa. Parini tulkatessa huomasin, ettei hän ollut perehtynyt asiaan. Tauolla hän sanoikin minulle suoraan, ettei ole jaksanut tai ehtinyt paneutua aiheeseen. Tuntui pahalle, etten voinut luottaa pariini täysin ja jouduin kantamaan tulkkauksesta suuremman vastuun.

Valmistautuminen on laaja kokonaisuus, jossa ei pelkkä saatujen papereiden lukaiseminen riitä. Huonosti tehtyä työtä ei voi selitellä sillä, ettei oikein ehtinyt valmistautua. Valmistautumisen tulee olla luonnollinen osa tulkin työtä, ja sille pitää varata aikaa. Parhaassa tapauksessa valmistautumiseen käytettävä aika on kirjattu jo työsopimukseen.

7. Tulkki käyttäytyy toimeksiannon yhteydessä moitteettomasti.

Olen itse ollut useissa tulkatuissa tilanteissa osanottajana, ja toisinaan olen hävennyt ammattikuntani puolesta. Eräissäkin juhlatilaisuudessa tulkki ei ollut pukeutunut sopivasti ja osoitti muutenkin koko olemuksellaan olevansa mieluummin missä tahansa muualla. Jos hän olisi pyytänyt sopivassa paikassa, olisimme helposti voineet pitää taukoja tai vaikkapa tuurata häntä jonkin aikaa. Nyt kaikki osanottajat huomasivat tulkin vastenmielisyyden tilannetta kohtaan. Joskus kielitaitoa oleellisempi onkin tilannetaju ja sosi-

aaliset taidot.

Tulkin olemus siirtyy kuulevien mielissä osaksi kuuron asiakkaan olemusta ja hänestä saatua mielikuvaa. Asiakkaan voi olla helpompi antaa anteeksi ontuva kielitaito, jos tulkki muuten käyttäytyy moitteettomasti ja tilanteeseen sopivasti. Moitteettoman käytöksen merkitys korostuu varsinkin juhlatilanteissa.

8. Tulkki on puolueeton eikä anna henkilökohtaisten asenteidensa tai mielipiteidensä vaikuttaa työnsä laatuun.

Menin tutulle asiakkaalleni tulkiksi asioimistulkkaustilanteeseen. Kesken tulkkauksen tajusin, että asiakkaani valehtelee toiselle osapuolelle päin naamaa saadakseen mahdollisimman hyvän hyödyn itselleen. Minun oli todella hillittävä itseni, jotta en tulkkausessani lipsauttaisi asioiden todellista puolta.

Tulkki toimii esimerkkitilanteessa aivan ammattisäännösten edellyttämällä tavalla. Tulkin on kyettävä kääntämään vain se, mitä hänelle viitotaan tai puhutaan. Hän ei saa antaa aikaisempien tietojensa tai mielipiteidensä vaikuttaa asiaan.

9. Tulkki kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan

Osallistun mielelläni erilaisiin koulutuksiin, koska niistä on aina hyötyä. Jo ammattiyhdistyksenkin vaatii minua kehittämään taitojani. Jokaisen tilaisuuden jälkeen ymmärrän, miten vähän oikeastaan ymmärrän ja osaan. Tieto lisää tuskaa, mutta ainakin yritän.

10. Jos tulkki toimii sellaisessa asiakastyössä, jossa asiakkaat ovat myös tulkkipalvelun käyttäjiä, hän toimii niin, että ammattiroolit eivät sekoitu.

Ihailen kollegaani, joka on ollut alalla monenlaisissa tehtävissä. Hän osaa hienosti erottaa erilaiset työroolit toisistaan ja toimii niin, että tilanne on myös asiakkaille selvä.

AMMATTISÄÄNTÖJEN RIKKOMINEN

11. Mikäli tulkin todetaan toimineen ammattietiikan vastaisesti, ryhtyy tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä tulkkipäätöskomitean ja tulkkihallituksen säännöissä määrättyihin toimenpiteisiin.

TYÖOLOSUHTEET

12. Tulkkauksen laadun takaamiseksi tulkki varmistaa, että kuuluvuus ja näkyvyys ovat riittävät, työolot ovat ergonomisesti tyydyttävät ja että tulkkaus-

selle annetaan riittävästi taukoja.

13. Tulkki tekee etukäteen suullisen tai kirjallisen työsopimuksen tilaajan kanssa sekä tarvittaessa sopii palkasta ja korvauksista palkanmaksajan kanssa.

14. Tulkki selvittää etukäteen työajan pituuden.

Tulkin aktiivinen tulkkausaika on enintään kuusi tuntia päivässä. Tulkkauksesta aterioiden aikana, tauoilla ja varsinaisen tilaisuuden ulkopuolella sovitaan etukäteen. Samanaikaistulkkauksessa yli kahden tunnin toimeksiannossa tarvitaan kaksi tulkkia.

Tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä

Ennen virallista tulkikoulutusta ja vielä koulutuksen alkuaikoinakin sosiaalihuolto piti tulkkiluetteloa niistä henkilöistä, joita voitiin käyttää viittomakielentulkkeina. Vuonna 1993 sosiaalihuollon muuttua Stakesiksi eli Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämiskeskukseksi Kuurojen Liitto ry teki sille selvityspyynnön tulkkiluetteloa koskien. Tehdyssä selvityksessä todettiin, että vain lainsäädännöllä määritellyt ammatit voivat olla valtion ylläpitämässä rekisterissä. Koska vaadittua lainsäädäntöä viittomakielentulkkiin pätevyysvaatimuksista ei ollut, siirrettiin tulkkiin rekisteröinti silloin toistaiseksi alan järjestöjen vastuulle. Rekisteriä hoitamaan perustettiin tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä vuonna 1994. Ryhmään kuuluu kaksi edustajaa seuraavista järjestöistä: Kuurojen liitto ry, Kuulonhuoltoliitto ry, Suomen Kuurosokeat ry ja Suomen Viittomakielien Tulkit ry. Lisäksi ryhmässä on edustus Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry:stä sekä tulkikoulutuspaikoista. Edustajilla on puheoikeus, mutta ei äänivaltaa.

Tulkkitoiminnan yhteistyöryhmän tehtäviin kuuluu tulkikoulutusrekisterin ja tulkkiluettelon ylläpito, alan yhteistyön koordinointi ja yhteistyöorganisaationa sekä keskustelu- ja tiedonvaihtofoorumina toimiminen. Lisäksi yhteistyöryhmä voi tarvittaessa antaa erilaisia lausuntoja ja suosituksia. Ryhmä kokoontuu tarpeen mukaan 2–4 kertaa vuodessa.

Vuonna 1999 tulkikirekisteriä uudistettiin ja se jaettiin kahteen osaan: tulkikoulutusrekisteriin ja tulkkiluetteloon. Rekisteriin kootaan tiedot kaikista tulkeista, jotka ovat suorittaneet alan järjestöjen hyväksymän tulkikoulutuksen. Tulkkiluetteloon taas kirjataan ne tulkikoulutusrekisterissä olevat tulkit, jotka ovat itse ilmoittaneet ottavansa vastaan tulkkaustehtäviä. Rekisteriin ja luetteloon päästäkseen tulkki hakee yhteistyöryhmän hyväksyntää liittymislomakkeella. Allekirjoittamalla lomakkeen tulkki sitoutuu noudattamaan tulkikoulutusrekisterin ja tulkkiluettelon sääntöjä sekä viittomakielentulkin ammattietiikkaa. Rekisteri ja luettelo toimivat tietolähteinä tulkkipalvelun käyttäjille, rahoittajille, tutkijoille sekä tilastojen laatijoille. Käytännössä rekisteriä ja luetteloa ylläpitää Kuurojen Liiton Viittomakielikeskus. Tulkkia ei voida poistaa tulkikoulutusrekisteristä, sillä suoritettu tutkinto ei häviä minnekään. Tulkkiluettelosta tulkki sen sijaan voidaan poistaa, jos hänet on tuomittu tuomioistuimessa tulkin työhön tai tulkkipalvelun asiakaspiiriin liittyvästä rikok-

sesta. Poistaminen luettelosta tarkoittaa käytännössä sitä, että yhteistyöryhmä ei suosittele kyseisen tulkin käyttämistä.

Yhteistyöryhmälle on mahdollista tehdä selvityspyyntö, mikäli on olemassa perusteltu syy epäillä tulkkia ammattietiikkansa rikkomisesta. Selvitysprosessissa yhteistyöryhmä asettaa työryhmän, johon kuuluu asiakkaan etujärjestö sekä Suomen Viittomakielen tulkit ry:n (SVT) edustaja. Tulkkille annetaan mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä. Lisäksi pyritään selvittämään kaikki asiaan vaikuttaneet tekijät. Kaikki asiakirjat annetaan tiedoksi molemmille osapuolille. Mikäli tulkin todetaan toimineen ammattietikan vastaisesti, hänelle annetaan moite yhteistyöryhmän päätöksellä. Moite kirjataan tiedoksi yhteistyöryhmän pöytäkirjaan, jonka ote annetaan tiedoksi sekä tulkkille että selvityspyynnön tekijälle. (Lappi 2002.)

Vuonna 2002 tulkkikoulutusrekisterissä oli 503 viittomakielentulkkiä. Kuuroja kuurosokeiden vapaa-ajan tulkkeja oli 33. Aktiivisesti toimivia tulkkeja listaavassa tulkkiluettelossa viittomakielentulkkeja oli elokuussa 2003 yhteensä 460. (Sirkiä 2002 ja 2003.)

Asioimistulkin eettiset ohjeet

Toisin kuin puhuttujen kielten tulkkauksella, viittomakielentulkkauksella on pitkä historia nimenomaan asioimistulkkauksen alalla. Asioimistulkkauksella tarkoitetaan lähinnä tulkkausta arkielämän vuorovaikutustilanteissa, joissa on yleensä kaksi osapuolta, joiden välillä tulkki toimii (lääkärissä, pankissa, kaupassa jne.). Puhuttujen kielten tulkit ovat Suomessa pitkälti toimineet kongresseissa ja seminaareissa, eivätkä niinkään jokapäiväisissä asioimistilanteissa. Maahanmuuttajien myötä tilanne on kuitenkin muuttunut. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry perusti vuonna 2000 asioimistulkkiyöryhmän miettimään asioimistulkin etiikkaa, sillä heillä ei ole aikaisemmin ollut asioimistulkin eettisiä ohjeita. Ryhmän puheenjohtajana toimi viittomakielentulki Riitta Vivolin-Karen.

Asioimistulkkiyöryhmän tavoitteena oli laatia ammattisäännöstö, joka soveltuisi kaikille asioimistulkeille (Liite 2). Pelkät säännöt eivät kuitenkaan riittäneet, joten niiden tueksi laadittiin selvittävä osa: Hyvä tulkkausikäytäntö, jossa jokaista sääntökohtaa on purettu auki esimerkin avulla. Lisäksi on kirjattu ohjeita työsopimuksen laatimista varten. Tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä ei ole hyväksynyt asioimistulkin ammattisääntöjä virallisiksi viittomakielentulkkiä sitoviksi säännöiksi. Ne toimivat silti yleisohjeena ja keskustelun pohjana viittomakielentulkin ammattisäännöstöä uudistettaessa.

Samalla tavoin ovat yhteistyönä syntyneet oikeustulkkauksen eettiset säännöt sekä sitä selittävät oikeustulkkausohjeet. Nämä ohjeet hyväksyttiin yleiseksi ohjenuoraksi vuonna 2001 (Liite 3).

KOULUTUS

Ensimmäinen viittomakielentulkki kurssi järjestettiin Laajasalon Kristillisellä opistolla vuoden 1962 tammikuussa viikonloppukurssina, johon osallistui 35

koulutettavaa. Heistä suurin osa oli seurakunnissa kuurojen parissa työskenteleviä henkilöitä tai kuurojen opettajia. Olipa joukossa kokeneita, itseoppineita tulkkejakin. Kurssilla paneuduttiin lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön sekä kuurojen sosiaalisen aseman kehittämiseen ja viittomakielen käyttöön oikeustoimissa. Tuolloin suurin huoli oli juuri kuuron henkilön oikeusturva. Kouluttajina toimivat Lauro Paunu, Rurik Pitkänen sekä Runo Savisaari. (Kuurojen Liitto 1985, 70 ja Haaksilahti 2003.) Seuraavan kerran tulkkeja koulutettiin vasta 1970-luvulla – 15 vuoden tauon jälkeen. Muut tärkeät asiat kuten esimerkiksi viittomakielityö olivat välillä vieneet Kuurojen Liiton työntekijöiden huomion. Asioimistulkkipikoulu aloitettiin kolmiosaisena vuonna 1978 Jyväskylässä, ja se oli laajuudeltaan noin 3–4 opintoviikkoa. Järjestäjänä oli Kuurojen Liitto ry Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella. Asioimistulkkipikoulu säilyi samanlaisena vuoteen 1985 asti, jolloin tulkkeja oli valmistunut kaikkiaan 124. (Haaksilahti 2003.)

Vuonna 1978 aloitettiin kuurojen koulutus kuurosokeiden vapaa-ajantulkeiksi. He voivat toimia tulkkeina viittomakielisissä tilaisuuksissa esimerkiksi kuurojenyhdistyksillä tai muissa tilanteissa, joissa on viittomakielistä kommunikaatiota tai tulkkaus viittomakielelle. Toiminnalla pyritään säilyttämään syntymästään asti kuurojen ja myöhemmin sokeutuvien yhteys kuurojen yhteisöön. (Haaksilahti 2003.)

Vuonna 1983 käynnistyi ensimmäinen vuoden kestävä ammatillissivistävä tulkkipikoulu Turun kristillisessä opistossa. Koulutus oli kaksiosainen, ja sisälsi sekä 16-viikkoisen viittomakielikoulutuksen että 16-viikkoisen tulkkipikouluun. Ohjelmassa oli sekä teoriaa että käytännön harjoittelua. Koulutuksen kesto oli yhteensä 1020 tuntia eli 25,5 opintoviikkoa (opintoviikko on 40 tuntia opiskelua/viikko). Yksivuotiselta tulkkipikouluun valmistui 28 tulkkeja. Syksyllä 1986 koulutus muuttui ammatilliseksi. Muutoksen myötä koulutus piteni kaksivuotiseksi (2040 tuntia eli 51 opintoviikkoa) sisältäen viittomakielen opettamista ja koulutusta kuurosokeiden tulkeille. Koulutuspaikkoja olivat Turun kristillien opisto ja Pohjois-Savon kansanopisto Kuopiossa. Syksystä 1988 koulutus pidennettiin kolmevuotiseksi (120 opintoviikkoa). Opintojen pääalueita olivat

- perusopinnot (viittomakieli ja eri menetelmät, erityispedagogiikka, kommunikaatiotieto ja sosiaaliset kysymykset),
- tulkkauksen opinnot eli tulkkaustaito, teoria ja etiikka
- pedagogiset opinnot eli opetusoppi ja opetustaito
- muut aineet (englanti, uskonto, konekirjoitus, atk, musiikki ja laulujen tulkkaus, psykologia ja yhteiskuntapolitiikka). (Haaksilahti 2003.)

Niille yksivuotisen viittomakielentulkin opintolinjan suorittaneille, jotka halusivat kolmevuotisen koulutuksen antaman pätevyyden, järjestettiin jatko- ja täydennyskoulutusta (JTK). Koulutuksen järjestämisestä vastasivat Kuurojen kansanopisto ja Kuurojen Liitto. Koulutus oli monimuoto-opetusta, jossa etä- ja lähijaksot vuorottelivat mahdollistaen työssäkäynnin opiskelun aikana. Mukana oli myös lyhyemmän asioimistulkkipikouluun käyneitä tulkkeja.

Syksyllä 1998 tulkkipikouluun tuli ammattikorkeakoulutasoista (140 ov). Koulutusta annetaan Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun yksikössä sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun Kuopion ja vuodesta 2000 lähtien myös

Helsingin yksikössä. Alle 120 opintoviikon tulkikoulutuksen saaneille on järjestetty jatko- ja täydennyskoulutusta, mikä mahdollistaa saman oppimäärän suorittamisen kuin 120 opintoviikon koulutuksessa. (Kääntäjä -lehti N:o 3 1999, 4.) Tämän jälkeen on mahdollista osallistua muutokoulutukseen, joka saattaa opinnot ammattikorkeakoulutasoisiksi. Syksystä 2003 lähtien viittomakielentulkikoulutus on ollut nelivuotinen ja 160 opintoviikon laajuiseen ammattikorkeakoulututkintoon johtava.

1. Onko tulkki koskaan valmis? Viittomakielialahan kehittyy jatkuvasti. Tulkin viittomakielen taito ei yksin ratkaise. Kuurot arvioivat tulkin pätevyyttä paljon sosiaalisten taitojen ja olemuksen mukaan.

2. Mielestäni tulkin osaamisesta tulee koulutuksen kautta noin 40 %. Tarkoitan koulutuksella kaikkia alan koulutusmahdollisuuksia. Työelämän kautta tulee 60 %. Prosentit muuttuvat mielestäni työvuosien karttuessa. Vastavalmistuneella tulkilla luvut ovat varmasti erilaisessa suhteessa.

Viittomakielentulkikoulutus on pidentynyt ja monipuolistunut. Tulkin työn ammatillistuminen ja ammatti-identiteetin selkiytyminen ovat ilmeisiä tosiasioidia. Asiakkaat ja tulkit ovat tiedostaneet, että ammattitaitoiset tulkit ovat palvelun laadun turvaamisen kannalta välttämättömiä. Mitä enemmän ja monipuolisempia palveluita asiakkaat käyttävät, sitä enemmän ja sitä taitavampia tulkkeja tarvitaan. (STM / Työryhmämuistio 1990:20, 52.)

TULKKIJÄRJESTÖT JA EDUNVALVONTA

Ammatillinen edunvalvonta on alkanut Suomessa 1800-luvun loppupuolella, jolloin esimerkiksi virkamiehet alkoivat muodostaa etujärjestöjä. Suurlakkovuosi 1905 antoi sysäyksen ammattiyhdistysliikkeen laajenemiselle. Työnantajatkin alkoivat perustaa omia etujärjestöjään. Kuitenkin vasta vuonna 1940 työntekijä- ja työnantajapuolen etujärjestöt hyväksyivät toisensa neuvotteluosapuoliksi, ja työehdoista alettiin solmia yleissopimuksia. Vuodesta 1969 lähtien on neuvoteltu tulopoliittisia kokonaisratkaisuja. (Lehto 1995, 266–267.) Viittomakielentulkkien ammatillinen edunvalvonta käynnistyi vasta 1980-luvun alkupuolella oman ammattiyhdistyksen kautta. Yhdistys liittyi ammattiliittoon vuonna 1986. Järjestäytyneen edunvalvonnan kautta viittomakielentulkkien työolot ja ammatillinen status ovat viime vuosikymmeninä parantuneet.

Suomen Viittomakielen Tulkit ry (SVT)

Viittomakielentulkkien ammattiyhdistys Suomen Viittomakielen Tulkit – Finlands Teckenspråkstolkare ry (SVT) perustettiin vuonna 1982. Sen tehtävä on edustaa viittomakielentulkkeja ammattiyhdistyksenä, toimia yhdysseinä yhdistyksen jäsenten välillä sekä edistää tulkkitoimintaa Suomessa.

Yksi Kuurojen Liiton toiminnan päämääristä on 1960-luvulta alkaen ollut järjestäytyneen tulkkitoiminnan kehittäminen. Kuurojen yhteisössä ja sen lä-

hippiireissä on aina ollut viittomakielentaitoisia kuulevia, jotka ovat toimineet tulkkeina kuuroille erilaisissa tilanteissa. Kuurojen Liitto keräsi tällaisista henkilöistä oikeustulkkaukseen varten ensimmäisen tulkkiluettelon vuonna 1964. Laajempi tulkkiluettelo kerättiin sosiaalihuoltokeskitykselle 1970-luvulla. Näistä ajoista lähtien Kuurojen Liitto on pyrkinyt aktiivisesti vaikuttamaan siihen, että Suomeen saataisiin koko maan kattava yleinen tulkkipalvelu. Kuurojen Liitto järjesti ensimmäiset koulutukset viittomakielentulkkeille 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa. Liitto oli yhteydessä kentällä toimiviin tulkkeihin ja otti kantaa tulkkipalvelua koskeviin periaatteellisiin kysymyksiin. Vähitellen Kuurojen Liiton rooli kuurojen etujärjestönä kävi kuitenkin ristiriitaiseksi etenkin tulkkien palkkioita, työehtoja ja sosiaaliturvaa koskevissa asioissa. Neuvotteluosapuoleksi kaivattiin viittomakielentulkkien omaa järjestöä. Liitto ottikin tehtäväkseen auttaa viittomakielentulkkeja alkuun omassa järjestötoiminnassaan. (Jääskeläinen 1985, 69–79.)

”Ensimmäisen polven” muodostivat ne tulkit, jotka syystä tai toisesta päätyivät siihen ensimmäiseen käytännössä Kuurojen Liiton sosiaalihuoltokeskitykselle kokoamaan tulkkiluetteloon 1970-luvulla. Suurin tai ainakin näkyvin osa heistä oli kuurojen omaisia; heitä pidettiin hyvinä tulkkeina, koska he ymmärsivät kuurojen viittomista! Nämä tulkit muodostivat myös SVT:n perustamis- ja alkuvaiheen ydinryhmän. SVT:hän on mitä suurimmassa määrin Kuurojen Liiton ”lapsi”. Koko tulkkitoiminta ja -koulutus alkoi liiton aloitteesta ja sen johdolla.

Keväällä vuonna 1981 järjestettiin Kuurojen Liiton kurssikeskuksessa Malminharjulla ensimmäiset viittomakielentulkkien neuvottelupäivät, joille osallistui noin 25 tulkkia. Päivien aikana keskusteltiin muun muassa ammatillisesta järjestäytymisestä. Läsnäolijoiden enemmistö oli sitä mieltä, että tulkkejärjestö tulisi perustaa aatteelliselle pohjalle. Asiaa valmistelemaan perustettiin työryhmä. (Jääskeläinen 1985, 78.)

Viittomakielentulkkien ammattiyhdistyksen perustava kokous pidettiin tulkkien opintopäivillä Hyvinkäällä 2.10.1982. Yli sata viittomakielentulkkia oli Kuurojen Liiton kutsumana kokoontunut kaksipäiväisille opintopäiville tärkeimpänä tavoitteenaan yhdistyksen perustaminen. Uusi yhdistys oli tarpeellinen, sillä tulkit halusivat tuntea kuuluvansa johonkin samaa työtä tekevien joukkoon, jolla on yhteiset kysymykset, vaikeudet, edut ja tavoitteet. Yhdistyksen perustaminen selkeytti ristiriitaisen tilanteen, jossa Kuurojen Liitto ja sen tulkkitoimikunta olivat edustaneet sekä kuuroja että tulkkeja. Uuden yhdistyksen kautta tulkit pystyivät saamaan oman äänensä kuuluviin, ja Kuurojen Liitto pystyi keskittymään työhönsä kuurojen etujärjestönä. Nyt kuuroillakin oli taho, johon he halusissaan saattoivat ottaa yhteyttä esimerkiksi kysyäkseen tulkin toiminnasta kentällä tai valittaakseen saamastaan tulkkipalvelusta. Aikaisemmin kukaan ei ollut vastannut tulkkien puolesta. Yleinen mielipide opintopäivien jälkeen oli, että päivät olivat onnistuneet. (Jääskeläinen 1982, 1.)

Viittomakielentulkkien työ oli muutamassa vuodessa muuttunut vapaaehtoisesta kuurojen auttamisesta ammattitaitoiseksi tulkkipalveluksi. Oli siis

työtä tehtävänä ja ongelmia ratkottavana, jotta ammatti saisi sille kuuluvan paikan muiden ammattien joukossa. Tärkeimpiä edunvalvonnan työskaloja olivat viittomakielentulkkien palkkaus, kokopäiväisten tulkinvirkojen perustaminen, eläketurvan takaaminen, vakuutukset sekä opiskelutulkkien sosiaaliturvan ja aseman parantaminen. Samoilla opintopäivillä Hyvinkäällä tulkit totesivat ryhmäkeskusteluissaan, että sen hetken ongelmat olivat kovin samanlaisia eri puolella Suomea. Kuurot eivät tienneet riittävästi tulkkipalvelusta. Palkanmaksussa oli epäselvyyksiä. Terveyskeskuksien pitkistä jonotusajoista johtuen tulkin oli vaikea ennakkoon tietää, voiko hän ottaa toista työtä samalle päivälle. Varsinkin pääkaupunkiseudulla ongelmana oli tulkkitoimiston puute; kuurojen oli vaikea tavoittaa tulkkeja. (Kuurojen Lehti 21/1982, 3.) Tulkkien ammattiyhdistyksellä oli edessään runsaasti tehtävää.

Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n hallituksen ensimmäisessä kokouksessa perustettiin työryhmät tutkimaan palkka- ja vakuutusasioita. Muiksi hallituksen tehtäviksi kirjattiin muun muassa tulkin aseman selventäminen, yhteydenpito kuntiin, kuuroihin, kuurojen yhdistyksiin, Kuurojen Liittoon ja pohjoismaisiin tulkkiyhdistyksiin sekä tulkkipassin, tulkkimerkin ja tulkin virka-asun pohdinta. Yhdistys päätti anoa Kuurojen Lehestä palstatilaa asioistaan ilmoittelulle. Kuurojen Lehti suostui pyyntöön ja niin SVT alkoi tiedottaa toiminnastaan muun muassa Kuurojen Lehden kautta. (Kuurojen Lehti 2/83, 11.) Vuoden 1983 lopussa yhdistyksellä oli jäseniä noin 130 (Kuurojen Lehti 7/84, 5). Vuoden 2003 elokuussa jäseniä oli 280 (Kaurahalme-Sadinmäki 2003).

Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n toimielimet ovat sen jäsenkokous ja hallitus. Yhdistyksellä on vuosittain kaksi varsinaista kokousta. Maalis-toukokuussa pidetään kevätkokous ja loka-joulukuussa syyskokous. Aloitteita kokoukselle voi tehdä kirjallisesti. Kokouksessa voidaan tehdä päätöksiä vain kokouksutuksessa mainituista asioista. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry, säännöt.)

Yhdistyksen asioita hoitaa sen hallitus. Hallitukseen kuuluu kahdeksi kaleriverivuodeksi valittu puheenjohtaja sekä kuusi kahdeksi vuodeksi valittua varsinaista jäsentä, joista yksi on mahdollisuuksien mukaan kuuro kuurosokeiden tulkki. Hallitukselle valitaan myös kolme varajäsentä, joiden toimikausi on yksi vuosi. Hallitus kokoontuu yleensä puheenjohtajan kutsusta. Hallituksen tehtävänä on johtaa yhdistyksen toimintaa lain, sääntöjen ja yhdistyksen kokouksen tekemien päätösten mukaan. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry, säännöt.)

SVT:llä on maan laajuinen yhdyshenkilöverkosto, jonka tehtävänä on toimia tiedotuskanavana oman alueensa tulkkien ja yhdistyksen välillä. Suomi on jaettu kuuteentoista yhdyshenkilöalueeseen, joissa kussakin toimii yksi tai kaksi yhdyshenkilöä. SVT:n yhdyshenkilöt järjestävät alueellaan esimerkiksi tulkkien tapaamisia koulutuksen ja virkistytymisen merkeissä. (Kielisilta 1/2003.)

SVT:n jäsenyys on määritelty yhdistyksen säännöissä: "Yhdistyksen varsinaisiksi jäseniksi voivat päästä tulkkiluetteloon merkityt kuurojen ja kuurosokeiden tulkit, jotka eivät ole työnantajan asemassa ja jotka yhdistyksen hallitus näiden sääntöjen määräämällä tavalla ja liiton antamien ohjeiden mukaisesti hyväksyy jäseniksi, ja jotka sitoutuvat noudattamaan näitä ja liiton sääntöjä sekä niiden hallintoelinten päätöksiä." Yhdistyksellä voi olla

myös kannatusjäseniä ja opiskelijajäseniä hallituksen hyväksynnällä. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry, säännöt.) Varsinaiset jäsenet, kannatusjäsenet ja opiskelijajäsenet ovat velvollisia maksamaan syyskokouksen määräämän jäsenmaksun, jonka suuruus riippuu siitä, mihin jäsenmaksuluokkaan jäsen kuuluu. Jäsenmaksuluokkia on neljä: ERTOn jäsen, ei ERTOn jäsen, tulkkio opiskelija ja kannatusjäsen.

Suomen Viittomakielen Tulkit ry laatii esityksiä jäsentensä palkkauksen sekä muiden ammatillisten ja sosiaalisten etujen parantamiseksi. Yhdistys valvoo toimivaltansa rajoissa, että jäsenistöä koskevia palkkasuosituksia, työsuojelulakeja ynnä muita sosiaalisia ja työoikeudellisia lakeja, sopimuksia ja sääntöjä noudatetaan. Se pitää yhteyttä jäsenistöönsä sekä pyrkii aktiivisesti tiedottamalla tekemään yhdistystä ja ammattiliittoa tunnetuksi. SVT ylläpitää yhteyttä muihin tulkkijärjestöihin sekä Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry:n ja Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry:n yhdistyksiin. Se toimii myös yhteistyössä kuulovammaisjärjestöjen ja kuulovammaisten asioita hoitavien viranomaisten kanssa. Yhdistys järjestää kokouksia, esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia sekä kurseja. Sen tarkoituksena on toimia viittomakielentulkkien asiantuntijaelimenä. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry, säännöt.)

SVT järjestää vuosittain syyskokouksensa yhteydessä tulkkien opintopäivät, jotka ovat aina olleet hyvin tärkeä osa yhdistyksen toimintaa. Siellä tulkit tapaavat toinen toisiaan, vaihtavat ajatuksia, päättävät tulevista toimenpiteistä ja kuulevat alan uusimmat uutiset. Tulevaisuuden haasteena on kuitenkin jäsenistön aktivoiminen, sillä tapahtumiin on osallistunut valitettavan vähän tulkkia. Viittomakielentulkeille kohdistettua koulutusta on varsin vähän, joten tarjontaa kannattaisi hyödyntää.

1. SVT:n kautta saan runsaasti tietoa siitä, mitä tulkeille kuuluu ympäri Suomen maata. Kielisillan ja opintopäivien avulla tiedän myös mitkä asiat puhututtavat muualla ja tiedän kuuluvani viittomakielentulkkien ammattikuntaan. Aina kuitenkin ihmettelen, miksi esimerkiksi opintopäivillä tai alueellisissa tapaamisissa käy vain kourallinen tulkeista. SVT:n yhdyshenkilöiden järjestämät tapaamiset ovat oivallinen tapa kehittää alueellista yhteistyötä ja nauttia muuten vain toistemme seurasta.

2. Olen käynyt opintopäivillä aina kun se on ollut mahdollista; pääsääntöisesti päivät ovat olleet antoisia: on saanut uutta tietoa ammattialalta ja tukea ammatti-identiteetin vahvistumiseen ym. Joskus olisi kaivannut ihan konkreettista viittomakielen opetusta/opiskelua tai esimerkiksi "viittomavaihtonurkkausta" ym.

Toimintansa alkuaikoina SVT lähetti jäsenilleen jäsenkirjeitä, kunnes se alkoi julkaista omaa lehteä. Ensimmäisen lehden nimi oli Kännykkä, mutta se vaihdettiin epäselvyyksien välttämiseksi nykyiseen Kielisiltaan vuonna 1998. Neljä kertaa vuodessa ilmestyvässä lehdessään yhdistys tiedottaa alan ajankohtaisista asioista sekä julkaisee tulkkien kirjoittamia juttuja työstään ja ammattialastaan.

Kielisilta on aina mieluisaa luettavaa: se sisältää alan tuoreimman ja tär-

keimmän tiedon sekä onnistuu myös viihdyttämään.

Yhdistys rahoittaa toimintaansa pääasiallisesti Raha-automaattiyhdistyksen avustuksilla, ERTOn jäsenmaksupalautteella ja jäsenmaksuilla. Lisäksi oma-toimista rahoitusta saadaan myymällä yhdistyksen tuotteita. Vuonna 1998 yhdistys aloitti tulkkaus- ja opetuslaskulomakkeiden painattamisen ja myymisen. (Uski 2003.)

Heti alusta lähtien SVT on pyrkinyt parantamaan viittomakielentulkkien perusturva. Suuri edistysaskel oli tulkkien liittyminen Esiintyvien taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkekassaan (TaEL) vuoden 1986 alussa (Wickholm 2003). Samana vuonna SVT liittyi Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry:n jäseneksi. SVT ei yksin ollut tarpeeksi voimakas esimerkiksi neuvottelemaan palkkaan liittyvistä asioista, joten se tarvitsi ammattiliiton osaamista ja parempia resursseja työnsä tueksi.

Suomen Viittomakielen Tulkit ry oli mukana perustamassa eurooppalaista tulkkiyhdistystä Efsliä (European Forum of Sign Language Interpreters). Yhdistys perustettiin virallisesti vuonna 1993, ja aina siitä lähtien SVT on ollut edustettuna Efslin vuosikokouksissa.

SVT:llä on edustajia erilaisissa viittomakieleen ja viittomakielentulkkaukseen liittyvissä työryhmissä ja asiantuntijafoorumeissa. Näiden kautta voidaan saada tulkkien näkemys esille, sekä myös saada tietoa siitä, mitä alalla on tapahtumassa. Lisäksi SVT on edustettuna ERTOn toimielimissä ja valiokunnissa (edunvalvonta-, koulutus-, järjestö- ja tiedotusvaliokunta) sekä STTK:n TaEL-valtuuskunnassa. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry, toimintasuunnitelma 2003.) SVT on yhteydessä myös tulkkeja kouluttaviin oppilaitoksiin, joita ovat Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) Turun yksikkö sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun (Humak) Kuopion ja Helsingin yksiköt. Hallituksen jäsenet käyvät kertomassa yhdistyksen toiminnasta viittomakielentulkkiopiskelijoille.

Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry

ERTO on yksityisen palvelusektorin erityisosaajien toimihenkilöliitto, jonka muodostaa kaksitoista toimialakohtaista jäsenyhdistystä (Liite 4) (ERTOn Jäsenkalenteri 2003, 7). Liitossa on jäseniä noin 25 000 (STTK-lehti 2/2003, 4). Heistä vajaa kolmesataa on viittomakielentulkkeja (Hellsten 2003). Jäsenistöstä noin 75 % on naisia kuten viittomakielentulkeistakin (ERTOn www-sivut 21.1.2003). ERTO on toimihenkilökeskusjärjestö STTK:n jäsenjärjestö. STTK edustaa noin 650 000 toimihenkilöä. Vuonna 1968 perustettu liitto on puoluepoliittisesti sitoutumaton. (ERTOn Jäsenkalenteri 2003, 7.)

ERTO on rakenteeltaan kuin keskusjärjestö pienoisikoossa. Jokainen jäsen kuuluu liittoon oman toimialakohtaisen valtakunnallisen yhdistyksensä kautta. Jokainen jäsen on asuinpaikkansa perusteella myös liiton jonkin paikallisjärjestön jäsen (Liite 4). (ERTO Jäsenkalenteri 2003, 7.) Paikallisessa toiminnassa virkistäytymisen ja koulutuksen äärellä voi kohdata eri alojen ihmisiä, joita yhdistää ammattiliitto ERTO (Järki liitto ERTO, esite, 15). Paikallisjärjestöt järjestävät monipuolista toimintaa: jäseniltoja, tiedotustilaisuuksia, luottamusmiesiltoja, kerho-opiskelua, virkistystoimintaa, ulkoilua ja saunailtoja (ERTOn

jäsenkalenteri 2003, 15).

ERTOon jäseneksi haluava täyttää lomakkeen, jolla jäsenyyttä haetaan. Lomakkeita saa liiton luottamusmiehiltä, yhdyshenkilöiltä, toimistosta ja kotisivuilta osoitteesta www.erto.fi. Täytetty jäsenhakemus lähetetään liiton toimistoon. (ERTOn jäsenkalenteri 2003, 11.)

ERTOn jäsenmaksu on tietty prosentti ennakonpidätyksenalaisesta bruttopalkasta (vuonna 2003 se oli 1,35 %). Se on kuitenkin vähintään 4,20 euroa ja enintään 32,80 euroa kuukaudessa. Maksu sisältää työttömyyskassan jäsenmaksun. Jäsenmaksun voi maksaa itse tai tehdä työnantajan kanssa perintäsopimuksen, jolloin työnantaja tilittää maksun liitolle. (ERTOn jäsenkalenteri 2003, 12.) Jäsenmaksulla jäsen saa turvaa eri elämäntilanteissa ja etuja, joista voi hyötyä myös koko perhe (ERTOn esite, 15).

Olen ollut ERTOn jäsenenä jo opiskeluajoista lähtien, vaikka en ole saanut sieltä kovinkaan paljon konkreettista hyötyä. Kuitenkin jos joudun työttömäksi tai tarvitsen oikeudellista apua, tiedän saavani sitä liitosta ilmaiseksi. Maksan siis jäsenmaksua pahan päivän varalle. Toisaalta vähäinen saamani hyöty johtuu omasta laiskuudestani. Kursseja ja muuta toimintaa olisi tarjolla paljon.

Ammattiliitot tarjoavat jäsenilleen erilaisia etuja. Niistä osa on ammattiliiton perustehtävään eli edunvalvontaan liittyviä. Osa eduista on yhteistyökumppaneiden tarjoamia. (ERTOn jäsenedut 2002, esite.)

Suurimmalla osalla liiton jäsenistä on turvanaan liiton solmima työehtosopimus. Työehtosopimuksen (TES) solmivat ammattiliitot työnantajajärjestöjen tai yksittäisten työnantajien kanssa. Työehtosopimuksella sovitaan kyseisellä alalla noudatettavista työsuhteen vähimmäisehdoista, kuten esimerkiksi palkoista ja niiden lisistä, palkkaperusteista, työajoista ja lomista. ERTO turvaa ja parantaa jäsentensä etuja tekemällä työehtosopimuksia ja neuvottelemalla uusia sopimuksia sellaisille aloille tai työpaikoille, joilla kyseistä sopimusta ei vielä ole. (ERTOn jäsenkalenteri 2003, 18.) Lisäksi liitto antaa erilaisia palkka- ja palkkiosuosituksia (Jäsenedut 2002). Ensimmäinen ja toistaiseksi ainoa työehtosopimuslain tarkoittama työehtosopimus solmittiin viittomakielentulkkien toimialalle ERTOn ja Viittomakielialan osuuskunta Vian välillä. Työehtosopimus astui voimaan 1.7.2002. Sitä sovelletaan kaikkeen Vian kanssa työsuhteessa tehtävään työhön. (Hellsten 2002, 3.)

Keskeistä ERTOn palveluissa on sen jäsenneuvonta, jonka kautta saa apua hyvin monenlaisiin asioihin. Yleisneuvontaa antavat toimiston kaikki asiamiehet. Lisäksi ERTOn toimistossa on viittomakielentulkkien asioihin keskittynyt yhteyshenkilö. (Hellsten 2003.) Työsuhdeneuvonnasta jäsenet saavat tietoja palkkauksesta, työajasta, vuosilomasta ja muista työsuhteen ehdoista. Työsuhdekysymyksissä ERTO tarjoaa jäsenilleen ilmaisen neuvottelu- ja oikeusavun. Liitto hoitaa työriitoja ja vie asian tarvittaessa oikeuteen. Tällaisessa tilanteessa ERTO myös vastaa kaikista oikeudenkäyntiin liittyvistä kuluista. Liitto on vakuuttanut jäsenensä työsuhteen oikeusturvavakuutuksella. (ERTOn jäsenkalenteri 2003, 13.) Jäsenet voivat saada apua myös ERTOn luottamusmiesjärjestelmästä. Suureen osaan ERTOn järjestäytymispiiriin kuuluvista

työpaikoista on valittu luottamusmies, joka edustaa liittoaan ja sen jäseniä työnantajan suuntaan tiedottajana ja asioiden hoitajana toimien. (ERTOn jäsenedut 2002.) Viittomakielentulkkien yhteydenotoista suurin osa on liittynyt palkkaukseen, vuosilomaan, työaikaan, vakuutuksiin, työnantajakysymyksiin, kustannusten korvauksiin ja työttömyysturvaan. Yhteydenottoja tulee viikoittain useita, keskimääräisesti muutama päivää kohti. Jonkin yksittäisen ongelman hoitaminen saattaa edellyttää hyvinkin taajaa yhteydenpitoa tapaamisineen sekä asiaan liittyvine kirjeenvaihtoineen. (Hellsten 2003.)

Olen saanut apua ongelmatilanteissa. Solmin kerran työsuhteen eräaseen kansanopistoon, jossa minun piti opettaa viittomakieltä noin 30 tuntia, ja puhelimitse sovittiin oman auton käytöstä. Kun aloitin työt, selvisikin että minun tulisi asua paikkakunnalla opetuksen ajan eli matkoja ei korvattaisikaan päivittäin. Silloin oli työpaikan kanssa pientä kädenvääntöä ja ERTOsta sain apua, joka ei kylläkään johtanut mihinkään.

Liiton palveluvalikoiman yhtenä tärkeänä osana on työttömyyskassapalvelu. ERTOn jäsenet kuuluvat Erityisalojen Toimihenkilöiden Työttömyyskassaan. Merkittävä osa viittomakielentulkeista on vuoden aikana joitakin jaksoja työttömänä, jolloin työttömyyskassa maksaa jaksoilta ko. lainsäädännön mukaisesti ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa. Viittomakielentulkkien osalta työttömyysturvasäädökset ovat poikkeuksellisen vaikeasti sovellettavia. (Hellsten 2003.) Liitto tiedottaa jäseniään työttömyysturvan muutoksista ja työllisyystilanteen kehityksestä. Se tutkii jäsenten koulutustarpeita ja pyrkii eri tavoin parantamaan ja turvaamaan työttömien jäsentensä asemaa. (ERTOn jäsenkalenteri 2003, 13.) ERTO on myös ollut aloitteellinen työttömyysturvasäädösten yksinkertaistamiseen tähtäävissä toimenpiteissä (Hellsten 2003).

1. Positiivista on se, että kesäaikana, jolloin työtä oli tarjolla vähemmän, sain ansiosidonnaista päivärahaa. Olen ollut kaksi kesää ilman työsuhdetta ja palkkatuloja, joten oli tarpeen saada ERTOlta ansiosidonnaista työttömyyskorvausta. Tulin toimeen.

2. Yleisesti ottaen on kivaa, että on tällainen liittosysteemi, joka mahdollistaa ansiosidonnaisen päivärahan. Vasta työelämään siirtyessäni huomasin, miten hyvä asia liiton turva on. Kuitenkin olen hieman pettynyt. Olisin toivonut enemmän tukea. Lisäksi monet asiat ovat jääneet roikkumaan esimerkiksi sairausloman karenssiajan korvaukset. Anoin rahaa kolme vuotta sitten, ja vieläkin asia ei ole loppuun käsitelty.

ERTOn jäsenlehti ilmestyy kahdeksan kertaa vuodessa. Lehdessä kerrotaan muun muassa palkkauksesta ja muista työsuhteen ehdoista. Lisäksi lehdessä käsitellään muita työelämään liittyviä asioita kuten tasa-arvoa ja työssä jaksamista sekä ajankohtaisia jäsenetuja. (ERTOn jäsenedut 2002.) Lehdestä löytyy tietoa oman toimialan yhdistyksen ja paikallisjärjestöjen toiminnasta (ERTO Järki liitto 2002). Kaikki jäsenet saavat liiton oman taskukalenterin, joka sisältää tiiviin tietopakettin työelämän faktoista (ERTOn jäsenedut 2002).

Liitto liittyy tämänhetkiseen elämäni niin, että maksan jäsenmaksun kuukausittain ja saan ERTOn lehden kotiini; lehti on kyllä aika kuiva, en koe saavani siltä paljon – toisaalta en ole itse sellainen aktiivi vaikuttajapersoona, joka hyötyisi enemmän lehden tarjoamasta tiedosta...

Liitto järjestää jäsenilleen koulutusta, jossa perehdytään työmarkkinajärjestelmään, omiin oikeuksiin ja etuihin, työelämän lainsäädäntöön sekä toimintaan työpaikoilla. Edunvalvonnan perus- ja jatkokurssit on tarkoitettu jokaiselle liiton jäsenelle, ja koulutus on ilmaista. Liitto kouluttaa myös luottamusmiehiä, työsuojeluvaltuutettuja sekä liiton, paikallisjärjestöjen ja jäsenyhdistysten luottamustehtäviin valittuja henkilöitä. (ERTOn jäsenedut 2002.)

SVT:n yhdyshenkilönä olen ollut ERTOn järjestämässä ja maksamassa luottamusmiesseminaarissa. Viittomakielentulkkeja koulutuksessa oli melko paljon, ja meille oli varattu aikaa juuri oman alamme kysymysten pohtimiseen, mikä oli mielenkiintoista. Koin ammatti-identiteettini vahvistuvan koulutuksen myötä.

Jäsenmaksuun kuuluu ilman eri maksua liittovakuutus, joka sisältää mm. ympärivuotisen vapaa-ajan matkavakuutuksen (matkustaja- ja matkatavara-vakuutus, matkan peruuntumis- ja keskeyttämismatkavakuutus sekä matkavastuuvakuutus), vapaa-ajan tapaturmavakuutuksen invaliditeettikorvauksen sekä päivärahakorvauksen eläkehakemuksen hylkäystapauksessa ja sairausvakuutuksen karenssiajalta. Liitolla on myös muita vakuutusetuja, joista saa tietoa muun muassa liiton lehdestä ja verkkosivuilta. (ERTOn jäsenkalenteri 2003, 14.)

Liiton jäsenenä minulla on koko ajan voimassa oleva matkavakuutus. Matkustan nykyään aika paljon, joten ei tarvitse huolehtia vakuutuksista. Ystävältä lainaamani kansallispuvun koru katosi ulkomaanmatkallani. Etsinnöistä huolimatta sitä ei löytynyt. Onnekseni liiton matkavakuutus korvasi uuden korun hinnan.

ERTOn jäsenet saavat jäsenetuja myös pankkiasioissa. Eri pankkien kanssa on tehty erilaisia sopimuksia. Liitolla on muitakin yhteistyökumppaneita. Muun muassa osa hotelleista, lomakohteista, risteilynjärjestäjistä ja öljy-yhtiöistä tarjoaa vaihtuvia jäsenetuja. Ostodut ja tarjoukset vaihtelevat. Ajankohtaiset tiedot eduista löytyvät ERTOn lehdistä, erillisestä esitteestä tai liiton verkkosivuilta. (ERTOn jäsenkalenteri 2003, 14.)

Ammattikorkeakouluissa tai toisella asteella ERTOn järjestäytymisaloille opiskelevat voivat liittyä STTK:n ammattiliittojen muodostamaan Opiskelijaunioniin (ERTOn esite, 19). Opiskelijaunionin tavoitteena on antaa opiskelijoille tietoa ja taitoja, joista on apua työelämässä. Lisäksi unioni jakaa tietoa ammattiliitoista (ERTOn jäsenkalenteri 2003, 10). Jäsenyys on maksuton, ja jäsenet saavat erilaisia etuja.

Tulkkien palkkaus ja työsuhde paremmaksi

Suomen Viittomakielen Tulkit ry (SVT) järjestäytyi ammatillisesti Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry:n jäseneksi vuoden 1986 alusta lukien. SVT:llä oli tarve ottaa toimintansa yhdeksi painopistealueeksi jäsentensä edunvalvonta palkka- ja työsuhteissa. (Hellsten 2003.) Eri vaihtoehtoja selvitettiin kysellen ammattiliitoilta niiden toiminnasta, jäsenyyden ehdoista ja jäsenille tarjottavista eduista. Tiedustelujen perusteella tuli selväksi, että viittomakielentulkit ovat työsuhteeltaan samassa asemassa kuin freelancerit, esiintyvät taiteilijat, muusikot ja muut erityisryhmät. Useimmat ammattiliitot ja niiden jäsenjärjestöt ovat hyvin ammattialakohtaisia ja jäsenyys määrätystä koulutuksesta kiinni. Ammattiliiton jäsenyys riippuu koulutuksen tasosta ja kestosta, työsuhteesta, ammattialasta ja poliittisesta kentästä. Viittomakielentulkkien ammattiryhmä sopi parhaiten ERTOn kaltaisen liiton jäseneksi, sillä ERTOn järjestöjen jäsenet ovat koulutukseltaan, työtehtäviltään, työsuhteiltaan ja statukseltaan hyvin erilaisia.

Liittymisprosessi ERTOon käynnistyi SVT:n aloitteesta. Oletan, että SVT oli yhteydessä muihinkin tahoihin miettiessään työmarkkinaedunvalvontansa tehostamista. Itse liittymiseen johtavat neuvottelut olivat sinänsä helpot. ERTOn puolelta nähtiin, että vaikka SVT oli ainoa ammatti-/koulutusperustainen järjestö ERTOn piirissä, se sinänsä sopi hyvin ertolaiseen järjestöyhteisöön. (Matti Hellsten)

Varsinaisesta liittymisestä päätti yhdistyksen jäsenkokous. ERTO tarjosi koulutusta ja neuvontaa jäsenjärjestöjensä luottamusmiehille ja jäsenille. Alkuvaiheessa tärkeimpiä toimia olivat SVT:n sääntöjen tarkistaminen sekä erilaiset hallintoon, lakiasioihin, työsuhteiden määrittelyyn, palkkaneuvotteluihin ja tulkin työn ammatillistamiseen liittyvät neuvot. Jäsenien kannalta tärkeintä oli työttömyysturva, etujen valvonta ja neuvonta. (Lehtomäki 2003.)

Keskeisimmäksi toiminnan kehittämiskohteeksi asetettiin heti aluksi työ- ja palkkaehtojen määräytymiseen liittyvät kysymykset. Ennen ERTOon liittymistä ei viittomakielentulkeilla ollut mitään järjestelmää, jonka avulla palkoista tai muista työehdoista olisi voitu neuvotella. Tästä johtuen viittomakielentulkkien palkat vaihtelivat eri alueilla. Yhteistä niille oli erittäin matala taso. (Hellsten 2003.)

Varsin pian ammattiliittoon liittymisen jälkeen saatiin aikaan toimiva neuvotteluyhteys Kunnallisen Työmarkkinalaitoksen (KT) kanssa. Viittomakielentulkin työn luonteesta johtuen ei ollut juridisia edellytyksiä solmia muodollisesti sitovaa työ- tai virkaehtosopimusta. Ratkaisumalliksi kehitettiin palkkasuositus, jonka neuvottelivat ERTO, SVT ja työnantajaosapuolen edustajana Kunnallinen Työmarkkinalaitos. (Hellsten 2003.) Vuodesta 1990 KT alkoi julkaista yleiskirjettä, jossa määriteltiin opiskelutulkkien ja asioimistulkkien palkkaus. Vaikka yleiskirje ei ollutkaan sitova työ- tai virkaehtosopimus, sitä noudatettiin varsin kattavasti. (Hellsten 2002, 1.)

Edellä kuvattu järjestelmä toimi hyvin noin viisi vuotta, vaikka tuona aikanaikin oli näkemyseroja siitä, mikä viittomakielentulkin oikean palkkatason tu-

lisi olla. 1990-luvun alkupuolella Työmarkkinalaitos muutti kantaansa. Toisin kuin aikaisempina vuosina Työmarkkinalaitos katsoi, että viittomakielentulkit ovat yrittäjiä. Muutoksesta huolimatta työnantajapuoli olisi halunnut pitää suosituksen määräämän hintatason ennallaan. Aikaisemmasta poiketen summat olisivat pitäneet sisällään myös työnantajavelvoitteisiin kuuluvat maksut, mikä olisi merkinnyt tulkkien ansiotason selvää laskua. Siihen ei voitu suostua. Yhteisesti laadittu suositus päättyi tähän erimielisyyteen. (Hellsten 2003.) KT antoi yksipuolisen yleiskirjeen 13.6.1994, jonka jälkeen ERTO ja SVT alkoivat suunnitella omaa palkkasuositustaan (Uski 2003). Vuodesta 1996 ERTO ja SVT ovat antaneet yksipuoliset suositukset palkoista ja muista työehdoista erikseen asioimistulkkveja ja opiskelutulkkveja varten (Hellsten 2002, 1–2). Suosituksen taso on määräytynyt yleisen työmarkkinalinjan mukaan. SVT ja ERTO ovat yhteistyössä yrittäneet vaikuttaa kuntiin, jotta nämä noudattaisivat palkkasuositusta. Työ on ollut välillä erittäin hankalaa. Hellstenin käsityksen mukaan yhä useampi kunta on kuitenkin ryhtynyt noudattamaan ERTO/SVT-suositusta. (Hellsten 2003.)

Viittomakielentulkkien työsuhteen organisoimisessa on edelleen epäselvyyksiä. Kunta ei aina katso olevansa tulkin työnantaja, vaan ainoastaan palvelun sijaismaksaja. Kunta saattaa katsoa tulkin olevan yksityisyrittäjä tai asiakkaan olevan tulkin tosiasiallinen työnantaja. Neuvotteluosapuolen puuttuessa on ollut vaikea neuvotella sopimuksia. Yksi ratkaisu työnantajaosapuolen epäselvyydestä johtuviin ongelmiin on ollut tulkkien perustama Viittomakielialan Osuuskunta Via, jonka työntekijöille ERTO on pystynyt solmimaan työehtosopimuksen. Seuraava SVT:n ja ERTOn yhteisprojekti on valtakunnallisen ja mahdollisimman kattavan työehtosopimuksen aikaansaaminen. Parhailaan selvitetään, miten ERTO–Via -työehtosopimus voitaisiin laajentaa kattamaan kaikkia viittomakielentulkkien töitä. Hellsten uskoo, että työehtosopimustoiminta on laajennettavissa korvaamaan nykyiset yksipuolisesti laaditut palkkiosuositukset. (Hellsten 2003.)

Kansainväliset organisaatiot

Ammatillisuuden kehittämisessä yhteistyöllä ja tiedon välittämisellä on suuri merkitys. Kansainväliset yhteydet auttavat myös maan oman toiminnan kehittämistä, vaikka kulttuurit ja muiden maiden tilanteet ovatkin erilaisia. Perustyön ollessa samankaltaista maasta riippumatta myös ongelmat ja työn ilot ovat usein yhteisiä. Viittomakielentulkkien ammattiryhmä on varsin pieni ja nuori. Tulkkipalvelun järjestämisen käytännöt ja periaatteet eivät ole kovin selkeät edes kaikissa Euroopan maissa. Pohjoismaissa tulkkipalvelun yleinen taso on korkea. Siksi niiltä haetaan usein ratkaisumalleja muita maita askarruttaviin asioihin. Onkin ilahduttavaa huomata, miten hyvin tulkkipalvelu oikeastaan on Suomessa ja muissa Pohjoismaissa järjestetty. Toisaalta voisimme ottaa muilta mailta oppia esimerkiksi työn tilaamiseen sekä tulkin työn ergonomiaan liittyvissä kysymyksissä.

European Forum of Sign Language Interpreters (EFSLI)

Ennen Euroopan tulkkiyhdistyksen perustamista viittomakielentulkkit ympäri maailmaa tapasivat toisiaan vain erilaisten viittomakielialan konferenssien ja kuurojen kansainvälisten tapahtumien yhteydessä työskennellessään niissä tulkkeina. Pelkästään tulkeille suunnattua keskustelufoorumia ei ollut. Tavatessaan toisiaan tulkit kuitenkin mielellään vaihtoivat ajatuksiaan ja keskustelivat ammatistaan.

Efslin voidaan katsoa saaneen alkunsa vuonna 1987 EU-rahoituksen tuella säännöllisesti toteutetuista EU-alueen viittomakielentulkkien kokoontumisista. Kokoontumiset järjestettiin ECRS:n (European Community Regional Secretariat of the World Federation of the Deaf) kokouksien ja seminaarien yhteydessä. Jokaisesta maasta osallistui kaksi viittomakielentulkkiä. Tapaamisissa oli myös puhuttujen kielten tulkkeja. Kyseessä oli ensimmäinen viittomakielentulkkien säännöllinen keskustelufoorumi, jossa käsiteltiin työoloja ja palkkausta. Vertailukohtana käytettiin puhuttujen kielten tulkkien työoloja ja palkkoja EU:ssa. Suomi ja Ruotsi olivat mukana tarkkailijoina, sillä maat eivät tuolloin vielä olleet EU:n jäseniä. (Ojala 2003.)

Tulkkien asema eri maissa vaihtelee hyvin paljon. Erilaisten näkökulmien esille tuominen tapaamisissa oli hyödyllistä, tulkkeja motivoivaa, innostavaa ja haasteita antavaa. Tapahtuman jälkeen tulkit palasivat kotimaahansa. He kokivat saaneensa uutta intoa omaan työhönsä, sillä olivathan taustalla tukemassa tulkki kollegat ympäri Eurooppaa. Vähitellen syntyi ajatus siitä, että tiedonvälityksellä ja virallisilla tapaamisilla eurooppalaiset tulkit voisivat paremmin tukea toisiaan ja kehittää yhteistä ammattiaan. Päätettiin perustaa eurooppalainen tulkkiyhdistys.

Vuonna 1981 järjestettiin Bristolissa kansainvälinen konferenssi viittomakielien tutkijoille ja viittomakielentulkeille. Tapahtumassa keskusteltiin ensimmäistä kertaa kansainvälisen viittomakielentulkkien järjestön perustamisesta (Gibson 2002). Konferenssissa valittiin väliaikainen hallitus (interim board) laatimaan uudelle järjestölle säännöt. Valitettavasti sekä toiminta että yhteydenpito väliaikaisen hallituksen jäsenten välillä kuitenkin hiljalleen tyrehtyi. Syykin oli ymmärrettävä; väliaikaisen hallituksen tulkit olivat yksityishenkilöitä, eikä heillä näin ollut järjestöjä taustatukena kuluja maksamassa. (Ojala 2003.)

Vuonna 1985 perustettiin ECRS (European Community Regional Secretariat of the World Federation of the Deaf), joka on nykyiseltä nimeltään The European Union of the Deaf (EUD). Organisaatio perustettiin parantamaan kuurojen oloja ympäri Eurooppaa. Viittomakielien aseman tunnustamisen lisäksi yhteinen huolenaihe oli viittomakielentulkkien taso ja palkkaus. Vuonna 1987 professori Bencie Woll julkaisi tutkimuksen (2001), jossa tarkasteltiin viittomakielentulkkien tilannetta 12 ECRS:n jäsenmaassa. Tutkimus osoitti, että hyvin harva viittomakielentulkki työskenteli kokopäiväisenä. Suurin osa työskenteli palkatta. Tulkit olivat enimmäkseen kuurojen ystäviä tai sukulaisia. Vain muutamassa maassa (Tanska ja Ranska) oli yliopistotason koulutusta tulkeille. Joissakin maissa koulutusta ei tarjottu lainkaan (Irlanti, Kreikka, Portugali ja Espanja). Alle puolessa tutkituista maista toimi kansallinen tulkkiyhdistys.

Viittomakielentulkkitapasivat epävirallisesti toisiaan ja puhuttujen kielten tulkkeja eri yhteyksissä, jolloin keskusteltiin muun muassa eri maiden tulkkien vaihtelevasta tilanteesta ja tulkkausikäytänteistä. (Gibson 2002.) Ensimmäinen eurooppalainen symposiumi vaikeasti kuulovammaisten asiakkaiden tulkeille järjestettiin Ranskan Albissa vuonna 1987. Osallistajat tarkastelivat viittomakielentulkkausta eurooppalaisessa kontekstissa ja keskustelivat ensimmäisen kerran pitkän tauon jälkeen eurooppalaisen tulkkiyhdistyksen perustamisesta. Tapaamisen järjestivät Ranskan Kuurojen Liitto (Fédération Nationale des Sourds) yhdessä ECRS:n kanssa. Seuraava tapaaminen järjestettiin jo samana vuonna Espoossa Kuurojen Maailmankongressin (World Congress of the World Federation of the Deaf) yhteydessä. Kokouksen järjesti Suomen Viittomakielien Tulkkit ry, ja siellä päätettiin ECRS:n tuella toteuttaa ensimmäinen virallinen Efslin nimissä järjestettävä konferenssi vuonna 1988 Glasgowssa Skotlannissa. Tähän konferenssiin osallistui viittomakielentulkkeja, kuuroja ja muita viittomakielialaan yhteydessä olevia henkilöitä. Kokouksessa kirjattiin ylös tavoitteita tulevalle tulkkiyhdistykselle. (Blueprint 2000, 41.)

Toukokuussa 1990 pienempi ryhmä tulkkeja kokoontui ECRS:n tuella Lissaboniin Portugaliin keskustelemaan siitä, miten perustamiseen johtavia toimia tulisi jatkaa. Tapaamisessa pohdittiin muun muassa, miten tulkkaus- alalla Euroopan vähemmän kehittyneet maat (Kreikka, Portugali, Espanja ja Irlanti) saavuttaisivat saman tietotason kuin toimintaansa jo kehittäneet maat. Haluttiin myös kehittää yhteistyötä AIIC:n (Association International des Interprètes de Conférence) eli kansainvälisen puhuttujen kielten konferenssitulkkiyhdistyksen kanssa. Saman vuoden marraskuussa Kreikan, Saksan, Englannin ja Tanskan edustajat tapasivat Ateenassa suunnitellakseen rahallisen avustuksen hakemista EU:lta tulkkiyhdistyksiä varten. Seuraava yhdistyksen perustamiseen valmistava kokous kutsuttiin koolle jo saman kuukauden aikana Hampuriin, jossa luonnosteltiin uuden järjestön sääntöjä. Kokouksessa perustettiin väliaikainen hallitus, joka jatkoi suunnittelutyötä. Suurin osa EU-maista oli edustettuna, ja mukana oli myös kolme EU:n ulkopuolista valtiota: Suomi, Ruotsi ja Sveitsi. (Blueprint 2002, 43–44.) Suomea edusti Raili Ojala ja Ruotsia Anna Hein. He korostivat puheenvuoroissaan, että Efslin kannattaa ottaa Suomen ja Ruotsin kaltaiset EU:n ulkopuolisetkin maat mukaan tulkkiyhdistykseen. (Ojala 2003.) Organisaatio perustettiin virallisesti yhdistyksen ensimmäisessä vuosikokouksessa Brysselissä syyskuussa vuonna 1993. Ensimmäiseen hallitukseen valittiin edustajat Skotlannista, Suomesta, Tanskasta, Saksasta, Espanjasta ja Belgiasta. (Blueprint 2000, 43–44.) Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Liz Scott Gibson Skotlannista. (Performance: Interpreting – A Piece of Art? 2002, 2). Liz Scott Gibson on kuurojen vanhempien lapsi. Hän on viittomakielentulkki ja tulkikouluttaja, sekä suosittu kansainvälinen luennoitsija. Gibsonilla on jatkotutkinto viittomakielentulkkauksesta, kuurojen sosiaalityöstä sekä liikkeenjohdosta. Lisäksi hän on Edinburghin ja Itä-Skotlannin kuurojen yhdistyksen (Edinburgh and East of Scotland Deaf Society) johtaja.

Efsli perustettiin toimimaan viittomakielentulkkausalan kansallisten järjestöjen kansainvälisenä yhteistyöelimenä. Tiedonvaihto ja yhtenäisyys ammatillisuudessa, tulkikoulutuksessa, työolosuhteissa ja etiikassa todettiin tar-

peellisiksi. Järjestön tavoitteena on edistää vuorovaikutusta ja neuvottelua tulkkausta ja tulkkipalvelua koskevista asioista Euroopassa, varmistaa viittomakielentulkki ammattikunnalle virallinen asema sekä edistää tieteellisin ja pedagogisin keinoin viittomakielentulkkauksen ja tulkkipalvelun tasoa. Lisäksi tavoitteena on tarjota neuvoja ja tukea viittomakielentulkeille, alan opiskelijoille ja kouluttajille sekä tulkkipalvelun järjestäjille ja käyttäjille. Efsli pyrkii ajamaan viittomakielentulkki ammattikunnan etuja tarvittavissa yhteyksissä ja toimimaan kaikin mahdollisin keinoin järjestön päämäärien saavuttamiseksi. (Efslin www-sivut 13.1.2003.)

Efsliin kuuluu kolmenlaisia jäseniä. Varsinainen jäsenyys on tarkoitettu ainoastaan kunkin maan kansallisille tulkkijärjestöille. Äänestyksiin ja päätöksentekoon osallistuvat vain varsinaiset jäsenet. Kannatusjäsenyys on tarkoitettu alueellisille tulkkijärjestöille ja -ryhmille sekä muille viittomakielentulkkauksesta kiinnostuneille tahoille, jotka tukevat Efslin päämääriä. Henkilöjäsenyys on tarkoitettu yksittäisille viittomakielentulkeille sekä muille alasta kiinnostuneille henkilöille. Jäsenmaksut ovat erisuuruisia. Vuoden 2003 jäsenmaksut olivat 100, 75 ja 25 euroa. (Efslin www-sivut 13.1.2003.)

Kun kansallinen tulkkiyhdistys hakee Efslin jäsenyyttä, sen asema kotimaassaan tarkastetaan. Yhdistyksen tulee olla itsenäisesti toimiva organisaatio. Efsli pyrkii kannustamaan kansallisia yhdistyksiä itsenäiseen riippumattomaan toimintaan ammattialan kehittämiseksi. Monet kansalliset tulkkiyhdistykset ovat yhteistyötä maansa Kuurojen Liiton kanssa. Näin voidaan luoda yhteisiä suuntaviivoja kuitenkin taloudellisesti itsenäisinä yhdistyksinä. (Efsli moniste.) Efslin varsinaisia jäseniä ovat:

- Association Francaise Des Interpretes En Langue Des Signes AFILS (Ranska)
- Associacao de Interpretes de Lingua Gestual Portuguesa AILGP (Portugali)
- Associazione degli Interpreti della Lingua dei Segni Italiana ANIOS (Italia)
- ARILS (Sveitsin ranskankielinen alue)
- The Association of Sign Language Interpreters ASLI (Englanti, Wales ja Pohjois-Irlanti)
- Berufsvereinigung der gebärdensprachdolmetscherinnen, Der deutsche schweiz BGD (Sveitsin saksankielinen alue)
- Bundesverband der Gebärdensprachdolmetscher Deutschland BGSD (Saksa)
- Estonian Association of Sign Language Interpreters EASLI (Viro)
- Federation of Spanish Sign language Interpreter Associations FILSE (Espanja)
- Foreningen Af Tegnsprogstolke FTT (Tanska)
- The Irish Association of Sign Language Interpreters IASLI (Irlanti)
- Nederlandse Beroepsvereniging Tolken Gebarentaal NBTG (Alankomaat)
- Österreichischer Gebärdensprach-DolmetscherInnen Verband ÖGSDV (Itävalta)
- The Scottish Association of Sign Language Interpreters SASLI (Skotlanti)
- Sveriges Teckenspråkstolkars Förening STTF (Ruotsi)
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry SVT (Suomi)

- Norsk Forbund for dovetolker og Dovblindetolker NFDD (Norja)
- SHOH (Unkari)

(Efsli 2002, Report of the World Symposium). Kannatusjäseninä on kansallisia tulkkiyhdistyksiä kolmesta maasta sekä viisi yliopistoa tai tulkkiopetuskeskettä. Henkilöjäseniä on noin 70, joista osa on Euroopan ulkopuolelta muun muassa USA:sta, Brasiliasta ja Chilestä. (Efsli 2002 Report on Activities.)

Efslin kotipaikka on virallisissa yhteyksissä Belgia, vaikkei varsinaista toimintaa olekaan. Järjestön ylin päättävä elin on sen vuosikokous AGM (Annual General Meeting), jossa äänivaltaisia ovat ainoastaan varsinaiset jäsenet (kansalliset tulkkiyhdistykset). Jokaisella varsinaisella jäsenellä on kaksi ääntä, joten kokouksessa saa olla kaksi edustajaa jokaista varsinaista jäsentä kohti. AGM päättää vuosittaisesta budjetista ja tileistä sekä käsittelee tehtyjä aloitteita. Sillä on valta erottaa sekä hallituksen jäseniä että jäsenmaksunsa maksamatta jättäneitä jäseniä, muuttaa ja korjata yhdistyksen sääntöjä tai jopa lopettaa Efslin toiminta kokonaan. (Efsli, Incorporation deed, 3.)

Hallitus johtaa yhdistyksen toimintaa. Efslin hallituksessa tulee olla vähintään neljä jäsentä: puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, sihteeri ja rahastonhoitaja. Puheenjohtaja valitaan äänestyksen perusteella vuosikokouksessa ja muut tehtävät jaetaan hallituksessa jäsenten kesken. Jokaisella varsinaisella jäsenellä on oikeus ehdottaa yhtä jäsentä hallitukseen. Hallituksen jäsenet valitaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Puheenjohtaja ja yksi hallituksen jäsen nimetään suoraan kolmeksi vuodeksi. Kaksi muuta hallituksen jäsentä valitaan ensin vain kahdeksi vuodeksi, minkä jälkeen kautta voidaan jatkaa vielä kolmannella vuodella. Halutessaan hallitus voi valita kolme lisäjäsentä täydentämään varsinaista kokoonpanoa asiantuntijajäseninä. Näillä jäsenillä ei kuitenkaan ole äänestysoikeutta. Hallituksen tulee kokoontua ainakin kaksi kertaa vuodessa. (Efsli, Incorporation deed, 4–5.)

Perustamisen jälkeen Efslille myönnettiin EU:n avustusrahaa vuosina 1994 ja 1995. EU:n tukivuosien jälkeen Efsli siirtyi itsenäiseen toiminnan rahoittamiseen (Efsli moniste). Efslin sääntöjen mukaan yhdistys rahoittaa toimintaansa jäsenmaksuilla, avustuksilla, lahjoituksilla, yleiseen toimintaan tai tiettyyn kohteeseen annetuilla perinnoilla, hallituksen päättämällä pankkilainalla tai muilla lakia loukkaamattomilla keinoilla (Efsli, Incorporation deed).

Efsli järjestää kerran vuodessa AGM:n yhteydessä seminaarin tai konferenssin (Liite 5). Efslin järjestämät tapahtumat olivat aluksi pienimuotoisia ryhmätyöpajoja ja seminaareja. Toiminta on ajan mittaan vahvistunut, ja nykyään Efsli järjestää viikonlopun mittaisia konferensseja, joihin osallistuu jopa useita satoja ihmisiä. Konferensseilla on jokin kantava teema, jonka ympärille ohjelma rakennetaan. Luennoitsijoita kutsutaan ympäri maailmaa pitämään esityksiä muun muassa tekemästään tutkimuksesta tai omasta työstään.

Olen ollut mukana Efslin konferensseissa kaksi kertaa. On todella mukavaa ja mielenkiintoista tavata muiden maiden tulkkeja ja kuunnella heidän työstään ja maidensa tilanteista viittomakielialalla. Kysymykset ja ongelmat ovat aika paljon samoja, vaikka maat voivat olla aivan eri tilanteissa ammattillisesti. Itse tulkkaustyö on kuitenkin kaikkialla samanlaista. On kiinnostavaa nähdä, mitä Suomen rajojen ulkopuolella tehdään ja miten eri asioita

on ratkaistu muualla. Joissain asioissa Suomi on kärkipään maita, kun taas toisissa asioissa on paljonkin kehittämisen varaa. Efslin konferensseissa on mukava henki. Suosittelen kyllä lämpimästi kollegoilleni Efslin konferenssiin lähtöä. Sieltä tulee takaisin virkistyneenä, uutta kokeneena ja innostuneena omaan työhön. Ja naurusta ei tahdo tulla loppua, sillä kahtena kertana kun olen ollut mukana niin hauskutusta ja mahtavia esityksiä on riittänyt.

Efsli järjestää ryhmätyöpajoja ja tapaamisia myös tulkkiopettajille. Ensimmäinen tapaaminen järjestettiin vuonna 1999 Madridissa. Vuonna 2001 järjestettiin kaksi tapaamista – toinen Edinburgissa Skotlannissa ja toinen Passuggissa Sveitsissä. (Efsli, moniste.)

Hallitus pitää yhteyttä varsinaisiin jäseniinsä, kansallisiin tulkkiyhdistyksiin, ja pyrkii tukemaan niiden toimintaa. Se pyrkii myös edistämään yhteydenpitoa Efslin ulkopuolisiin tahoihin: tulkkeihin, tulkkiyhdistyksiin ja alan muihin organisaatioihin. Hallituksen jäsenet edustavat Efsliä erilaisissa tilaisuuksissa. (Efsli 2002, Report on Activities.)

Efslillä on omat verkkosivut. Osoitteessa www.efsl.org.uk on tarjolla yleistietoa Efslistä ja ajankohtaista tietoa yhdistyksen tapahtumista. Viittomakielentulkit voivat liittyä Efslin kotisivujen kautta internetkeskustelufoorumin jäseniksi (e-group). Sivuilla voi keskustella, kysellä ja jakaa tietoa viittomakielentulkin työhön liittyvistä asioista. (Performance: Interpreting – A Piece of Art? 2002, 4.) Efsli painaa jonkin verran omia julkaisuja ja raportteja sekä tiedottaa jäseniään erilaisista tapahtumista ja ajankohtaisista asioista EFSLI Newsletter-lehden välityksellä.

World Association of Sign Language Interpreters (WASLI)

Viittomakielentulkit ympäri maailmaa ovat osallistuneet maailmanlaajuisen viittomakielentulkkien järjestön perustamiseen suunnitteluun. Ajatus ei ole aivan uusi, sillä se on jo useiden vuosien ajan aina välillä noussut kansainvälisten tapaamisten keskustelunaiheeksi. (Efsli 2002, Report of the World Symposium.)

Vuoden 1995 Kuurojen maailmankongressissa Wienissä eri puolilta maailmaa saapuneet tulkit olivat yhtä mieltä siitä, että viittomakielentulkkien kansainvälinen järjestö olisi omiaan luomaan yleisiä sääntöjä kansainväliseen tulkkaukseen. Se auttaisi kehittämään ja parantamaan viittomakielentulkin ammattia eri puolilla maailmaa. Seuraavan kerran Kuurojen maailmankongressi järjestettiin vuonna 1999 Brisbanessa Australiassa. Kaikkiaan 150 viittomakielentulkkiä kolmestakymmenestä eri maasta kokoontui tuolloin keskustelemaan kansainvälisen tulkkiyhdistyksen perustamisen tarpeellisuudesta. Keskustelun pohjalta muodostetulle työryhmälle annettiin tehtäväksi luonnostella säännöt tulevalle järjestölle. (Efsli 2002, Report of the World Symposium.)

Vuoden 2002 heinäkuussa viittomakielentulkit kokoontuivat maailmanlaajuisen symposiumiin Yhdysvaltoihin keskustelemaan kansainvälisen viittomakielentulkkiyhdistyksen säännöistä ja päättämään jatkotoimenpiteistä. Samalla symposiumin osallistujille haluttiin antaa tietoa viittomakielen-

tulkin ammatillisesta asemasta eri maissa. Eniten osallistujia symposiumiin tuli Yhdysvalloista. Kaikkiaan edustettuna oli viisitoista maasta sekä Efsli. Symposiumin osallistujamaat Yhdysvaltojen lisäksi olivat Kanada, Filippiinit, Venäjä, Japani, Etelä-Afrikka, Puerto Rico, Chile, Brasilia, Argentiina, Tanska, Alankomaat, Saksa, Italia, Australia, Englanti, Wales, Pohjois-Irlanti ja Skotlanti. Virallisen hyväksynnän maailmanlaajuiselle viittomakielentulkkijärjestölle ovat antaneet Eurooppa (Efsli), Pohjois-Amerikka ja Australia. Afrikka, Etelä-Amerikka ja Aasia ovat ilmaisseet olevansa kiinnostuneita tukemaan järjestön perustamista. Myös Kuurojen Maailmanliitto (The World Federation of the Deaf, WFD) ja Amerikan kuurojen liitto (National Association of the Deaf, NAD) ovat antaneet tukensa hankkeelle. (Efsli 2002, Report of the World Symposium.)

Symposiumissa keskusteltiin vilkkaasti työryhmän tekemistä sääntöehdotuksista. Yhteisymmärrykseen pääseminen vaatii vielä paljon ponnisteluja. Esimerkiksi järjestön sijoituspaikasta keskusteltaessa monet ilmaisivat huolensa järjestön liiallisesta painottumisesta Pohjois-Amerikkaan. Viralliseksi kieleksi Waslin asiapapereihin oli ehdotettu englantia, mikä ei kuitenkaan ollut kaikkia tyydyttävä vaihtoehto. Ehdotettiin, että virallista kieltä ei olisi lainkaan, ja että asiapaperit ja materiaalit yritettäisiin tuottaa niin monella kielellä kuin mahdollista. (Efsli 2002, Report of the World Symposium.) Järjestön päätarkoituksena olisi edistää viittomakielentulkin työn asemaa ja arvostusta. Tavoitteena on ammatillista viittomakielentulkin toimenkuvaa, nostaa viittomakielentulkkiin statusta, parantaa viittomakielentulkkiin työoloja ja tehdä yhteistyötä muiden alan organisaatioiden kanssa. Waslin toiminnaksi on ajateltu konferenssien ja seminaarien järjestäminen, konsulttitoimiston pyörittäminen, tiedon kerääminen, jakaminen ja vaihtaminen sekä säännöllinen julkaisutoiminta. Waslin tehtäviin kuuluisi myös yleisten sääntöjen ja hyvien käytäntöjen luominen, työolojen ja lainsäädännön seuranta sekä niin puhuttujen kuin viitottujenkin kielten taide- ja tiedetutkimus. Lisäksi Wasli antaisi laillista ja teknistä tukea kansallisten tulkkiyhdistysten perustamiseksi maihin, joissa yhdistystä ei syystä tai toisesta vielä ole. Myös kuulevien ja kuurojen tulkkiin korkealaatuisen koulutuksen tukeminen tutkimusta ja tietojen vaihtoa edistämällä sekä verkostotoiminta kaikkien alaan liittyvien organisaatioiden kanssa kuuluisivat Waslin vastuulle. (Draft Governing Document.)

Työryhmää päätettiin laajentaa Euroopan, Australian ja Afrikan edustajilla, ja se evästettiin jatkamaan luonnostelutyötään symposiumin keskustelujen pohjalta. Lopputulos esiteltiin heinäkuussa 2003 Kuurojen Maailmankongressin yhteydessä Montrealissa. (Efsli 2002, Report of the World Symposium.) Perustamisvalmisteluissa ovat olleet voimakkaasti mukana Yhdysvaltojen (RID) ja Kanadan (AVLIC) tulkkijärjestöt, sekä eurooppalainen tulkkijärjestö Efsli. Keskustelujen lopputuloksena päätettiin perustaa viittomakielentulkkiin maailmanlaajuinen järjestö. Tulevan liiton nimi on vielä avoinna, joten Wasli toimii työnimenä vuoteen 2005 asti, jolloin järjestetään seuraava kokous Etelä-Afrikassa kuurojen mielenterveyskonferenssin yhteydessä. (SVT:n www-sivut 22.8.2003.) Maailmanlaajuisen tulkkiyhdistyksen perustaminen ja sen kehittäminen on hidas ja pitkä prosessi. Tämän suuruusluokan järjestön perustamista ei voi kiirehtiä, sillä mahdollisimman monen kansallisen järjes-

tön tulee olla niin tyytyväinen saavutettuun lopputulokseen, että kokee järjestöön liittymisen mahdolliseksi ja hyväksyttäväksi. (Efsli 2002, Report of the World Symposium.)

II TULKIN TYÖN PERUSKUVAUS

TAUSTAORGANISAATIOT JA ASIAKASRYHMÄT

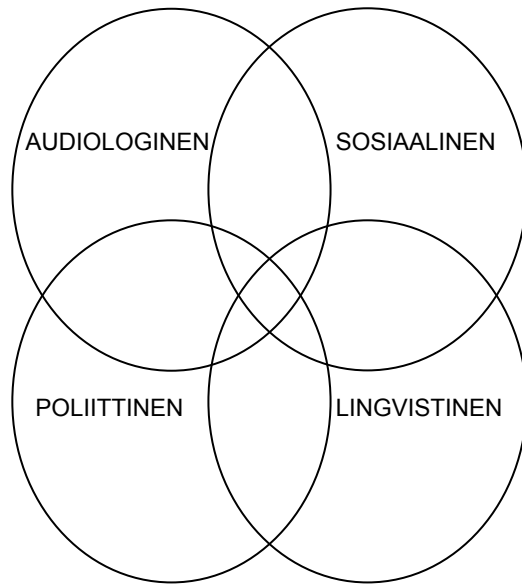
Kuurot, kuurosokeat, kuuroutuneet ja huonokuuloiset ovat niitä asiakasryhmiä, joiden kanssa viittomakielentulkki työskentelee. Suomessa arvioidaan olevan yli 740 000 kuulovammaista (Kuulonhuoltoliitto ry, Vuorovaikuttaja -esite), joista kuurojen osuus on noin 8000. Heistä noin 5000 käyttää ensikielenään suomalaista viittomakieltä (Kuurojen Liitto ry:n www-sivut 8.4.2003). Kuurosokeiden osuus kuulovammaisista on noin 750.

Kuurojen Liitto ry

Kuurojen ryhmään kuuluvat ne viittomakieliset ja viittomakielisessä kulttuuripiirissä elävät ihmiset, joilla on jonkinasteinen kuulovamma. Kuuroudella ei tarkoiteta vamman astetta, vaan kuulumista tiettyyn etniseen ryhmään – kieli- ja kulttuurivähemmistöön. Nykyisin kuurouden rinnalle on yleistynyt termi viittomakielinen, joka korostaa kieltä ja kielivähemmistöön kuulumista. Terminä viittomakielinen voi viitata kuuron lisäksi kuulevaan tai huonokuuloiseen henkilöön, jonka äidinkieli tai ensikieli on viittomakieli. He ovat omaksuneet viittomakielen vanhemmiltaan, sisaruksiltaan tai päiväkotij- ja koulukaveriltaan. (Malm 2000, 11, 80)

Viittomakielisen yhteisön määrittely on vaikeaa, koska ei ole yhtä selkeää tekijää, joka olisi kaikille yhteisön jäsenille yhteinen. Viittomakielisen yhteisön jäsenyyteen vaikuttaa useampi tekijä, joista tärkein on asenteellinen kuurous (attitudinal deafness). Henkilön on itse tunnettava kuuluvansa yhteisöön, ja toisten on hyväksyttävä hänet yhteisön jäseneksi. (Cokely & Baker 1980, 16–17.) Viittomakielisen yhteisön jäsenyyteen on neljä eri kanavaa: audiologinen, poliittinen, lingvistinen ja sosiaalinen (kuvio 1). Audiologinen kanava tarkoittaa kuulon puutetta. Se ei ole siis mahdollinen kuulevalle henkilölle. Ne henkilöt, jotka eivät kuule, identifioituvat ja tulevat hyväksytyiksi yhteisön jäseneksi paljon syvemmällä tasolla ja nopeammin kuin kuulevat henkilöt. Poliittinen kanava viittaa mahdollisuuteen vaikuttaa suoraan viittomakieliseen yhteisöön liittyviin asioihin paikallisella, alueellisella tai kansallisella tasolla. Päätösten ja ehdotusten laatu vaikuttaa siihen, miten muut yhteisön jäsenet hyväksyvät henkilön joukkoonsa. Lingvistinen kanava tarkoittaa viittomakielien taitoa. Kielitaidon sujuvuus on yhteydessä yhteisön hyväksynnän tasoon. Kielitaito on erittäin tärkeä, koska yhteisön arvot ja päämäärät välitetään viittomakielellä. Sosiaalinen kanava on kykyä osallistua viittomakielisen yhteisön sosiaalisiin toimintoihin. Tämä tarkoittaa, että henkilö kutsutaan yhteisön tilaisuuksiin, hänen on helppo osallistua niihin ja hänellä on viittomakielisen yhteisön jäseniä ystävinä. (Cokely & Baker 1980, 17–18.)

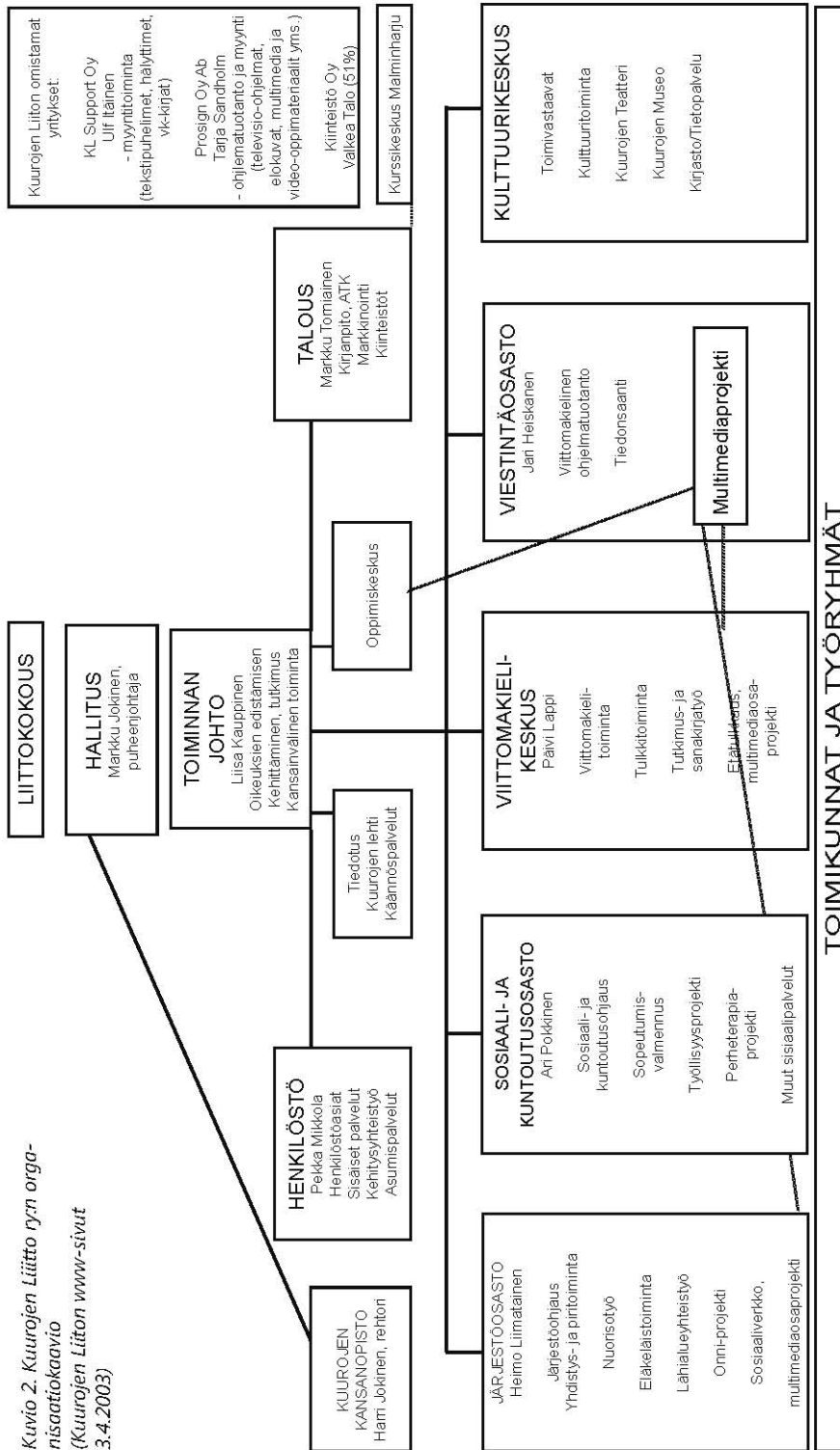

Kuvio 1. Viittomakielisen yhteisön jäsenyyden kanavat (Cokely & Baker 1980, 18).

Kuurojen Liitto ry on vuonna 1905 perustettu viittomakielisten valtakunnallinen edunvalvonta- ja palveluorganisaatio. Perustamisestaan lähtien se on toiminut viittomakielisten etujärjestönä sekä viittomakielisten ja heidän kanssaan samaan päämäärään pyrkivien sidosryhmien yhteistyöfoorumina. Yhteistyöllä on pyritty viittomakielisten kielellisten ja muiden oikeuksien toteutumiseen. Kuurojen Liiton tavoitteena on kehittää kaikille sopivaa elinympäristöä, jossa myös viittomakieliset voivat elää ja toimia tasa-arvoisina kansalaisina. (Kuurojen Liitto 2001, 3.)

Kuvio 2. Kuurojen Liitto ry:n organisaatiokaavio
(Kuurojen Liiton www-sivut 3.4.2003)

TOIMIKUNNAT JA TYÖRYHMÄT

Kuurojen Liitto on noin 110 työntekijän työyhteisö. Työntekijöistä kolmannes on ensikieleltään viittomakielisiä kuuroja. Kuurojen Liitossa on jäsenenä vähän yli 40 paikallisyhdistystä, joissa on yhteensä yli 4000 henkilöjäsentä. (Kuurojen Liiton www-sivut 3.4.2003.)

Kuurojen Liitossa toimii Viittomakielikeskus, jonka tehtäviin kuuluu tulkkipalvelujen järjestäminen, kehittäminen ja suunnittelu. Keskus ratkoo erilaisia tulkkaukseen liittyviä ongelmatilanteita ja vastaa tulkkipalveluiden konsultoinnista. Se myös osallistuu viittomakielentulkkien edunvalvontaan. Viittomakielikeskus pitää yllä tulkkipalvelusrekisteriä ja tulkkiluetteloa. Näistä jälkimmäinen on julkinen lista tulkkaustehtäviä vastaanottavista viittomakielentulkeista. (Kuurojen Liiton www-sivut 9.4.2003.)

Kuurojen Liiton tulkkitiimissä työskentelee kirjan julkaisuhetkellä kolme viittomakielentulkkiä. Heidän vastuullaan on Kuurojen Liiton tulkkipalveluiden suunnittelu, organisointi, tuottaminen ja arviointi. Tarvittaessa Kuurojen Liitto käyttää myös ulkopuolisia tulkkeja. (Ruuskanen & Söderlund & Thurén 2003.) Kuurojen Liiton tulkkien työhön kuuluu varsinaisen tulkkauksen lisäksi työtehtäviin valmistautuminen, työn organisointi, esimiestehtävät, työn suunnittelu ja arviointi, asiantuntijapalvelut, konsultointi ja satunnaiset käännöstehtävät. He laativat myös viittomakielikeskuksen toimintasuunnitelmat ja arvioivat niiden toteutumista. Esimerkiksi vuonna 2002 Kuurojen Liiton tulkkipalvelu oli asettanut itselleen tavoitteiksi:

- tuottaa ja organisoida Kuurojen Liiton sisäistä tulkkipalvelua
- varmistaa oikeudenmukainen tulkkipalvelun saatavuus
- turvata tulkkauksen korkeatasoisuus ja tasalaatuisuus
- huolehtia tulkkien kuormituksen kohtuullisuudesta
- turvata korkealaatuisen tulkkipalvelun saatavuus myös ulkopuolisia tulkkeja käytettäessä
- tarjota tulkkitoiminnan asiantuntemusta
- vahvistaa kansainvälisen viittomisen osaamista
- keskittää ja tehostaa Kuurojen Liiton sisäisiä tulkki- ja käännöspalveluja
- järjestää suomalaisen viittomakielien tulkkaus kuurojen kansainvälisissä tapahtumissa. (Ruuskanen ym. 2003.)

Kuurojen Liiton viittomakielentulkit tulkaavat kahden kielen (joista toinen on aina viitottu ja toinen puhuttu) ja kahden kulttuurin välillä Kuurojen Liiton sisäisissä tilaisuuksissa, liiton järjestämissä tapahtumissa sekä tilaisuuksissa, joissa Kuurojen Liitto on edustettuna niin Suomessa kuin ulkomailla. Enimmäkseen tulkit tulkaavat suomen ja suomalaisen viittomakielen välillä. Näistä tulkkaustilanteista peräti 54 % on kokouksia tai neuvotteluja. Seminaarien ja konferenssien osuus on 13 %. Englanninkielisten työtehtävien osuus on noin 26 %. Jonkin verran viittomakielentulkit työskentelevät myös muilla kielillä. Näitä ovat esimerkiksi ruotsi ja espanja sekä kansainvälinen viittominen, joka ei ole itsenäinen kieli. (Ruuskanen ym. 2003.)

Kuurojen Liitossa työskenteleville tulkeille ja heidän tekemälleen tulkkauselle on asetettu tiettyjä vaatimuksia. Onhan kyseessä kuurojen etujärjestö, jonka yksi tärkeimmistä tehtävistä on yhteiskunnan eri tasoilla vaikuttaminen. Tulkeilta muun muassa edellytetään erinomaista kieli- ja tulkkaustaitoa, vuo-

rovaikutuskykyjä, ymmärrystä kulttuurien välisestä ja sisäisestä viestinnästä sekä viestinnästä yleensä. Hyvä yleissivistys, kielten rekisterien hallinta ja ymmärrys sekä yleinen tilannetaju ovat kaikki toivottavia ominaisuuksia. Myös etiketin ja protokollan hallitsemisesta on hyötyä. Lisäksi tulkin tulee kyetä olemaan joustava. (Ruuskanen ym. 2003.)

Kuurojen Liiton viittomakielentulkit kokevat liitossa työskentelyn vaihtelevaksi, haastavaksi ja hektiseksi. He pitävät positiivisena työskentelyä järjestössä, joka edustaa oman alansa kehityksen kärkeä. Tulkeista on innostavaa kehittää itseään ja olla osana Kuurojen Liiton tekemää tärkeää työtä. He kokevat pääsevnsä omalta osaltaan mukaan vaikuttamaan siihen, että asetetut tavoitteet saavutetaan. Kuurojen Liiton tulkit toivovatkin, ettei kehitys haasteellisessa työssä koskaan loppuisi. (Ruuskanen ym. 2003.)

Kuulonhuoltoliitto ry

Huonokuuloisuus tarkoittaa sitä, että kuulee puhetta kuulokojeella tai saa puheesta selvää huulioluvun avulla ja kommunikoi yleensä puheella. Jos kuulovamma on vaikea-asteinen, henkilö voi käyttää kommunikoinnissaan apuna viitottua puhetta tai viittomakieltä. (Topo, Heiskanen, Rautavaara, Hannikainen-Ingman, Saarikalle, & Tiilikainen 2000, 41.)

Kuuroutuneita ovat puolestaan ihmiset, jotka ovat menettäneet kuulonsa puheen oppimisen jälkeen. He voivat kuulla, mutta eivät saa puheesta selvää kuulokojeenkaan avulla ilman tukimenetelmiä. Tukimenetelminä he voivat käyttää esim. huulitalukua, kirjoitusviestintää, viitottua puhetta tai viittomakieltä (Topo ym. 2000, 41.)

Osa kuuroutuneista ja huonokuuloisista identifioi itsensä viittomakieliseksi ja käyttää kommunikoidessaan viittomakieltä. Suurin osa etenkin aikuisiällä kuuroutuneista käyttää kommunikointitapanaan viitottua suomea tai kirjoitustulkkauksia.

Kuulonhuoltoliitto on huonokuuloisten ja kuuroutuneiden henkilöiden valtakunnallinen etujärjestö. Se on perustettu vuonna 1930 (Kuulonhuoltoliitto ry, Vuorovaikuttaja vuodesta 1930-esite). Liiton toiminnan päämääriä ovat kuuntelu- ja ääniolojen parantaminen, kuulovammaisten palveluiden turvaaminen ja kehittäminen, koulutus- ja työllistymismahdollisuuksien edistäminen ja kansainvälisen yhteistyön kehittäminen. Keinoja näiden päämäärien saavuttamiseen ovat mm. vaikuttaminen, järjestötyö ja kuntoutuksen järjestäminen (Kuulonhuoltoliiton www-sivut 3.4.2003).

Kuulonhuoltoliitto koostuu 90 paikallisesta kuulonhuoltoyhdistyksestä ja kahdesta valtakunnallisesta toimialayhdistyksestä (Suomen Akustikusneurinoomayhdistys ja Suomen Tinnitusyhdistys). Yhdistyksissä toimii yhteensä noin 15 000 jäsentä. Liiton keskustoimisto sijaitsee Helsingin Valkeassa Talossa, jossa ovat myös Kuurojen Liiton tilat. Lisäksi Kuulonhuoltoliitolla on kahdeksan aluetoimistoa eri puolilla Suomea. (Kuulonhuoltoliiton www-sivut 3.4.2003.) Rahaautomaattiyhdistyksen tuki kattaa noin puolet liiton toiminnan kuluista. Muun rahoituksen toiminnalle se saa jäsenmaksuilla, keräyksillä ja myymällä palveluitaan muun muassa kunnille ja Kansaneläkelaitokselle. (Kuulonhuoltoliitto ry, Vuorovaikuttaja

vuodesta 1930-esite.)

Kuulonhuoltoliitossa työskentelee viisi viittomakielentulkkia. Kukaan työntekijöistä ei ole päätoimisesti tulkkaustehtävissä, sillä heidän toimenkuviaan ovat suunnittelija, kuntoutusohjaaja, erityisopettaja (toiselta ammatilta) ja kommunikaatios sihteeri. Työntekijät tulkkaavat ainoastaan silloin, kun ulkopuolista tulkkia ei ole saatavilla. (Lauren 2003.) Viittomakielentulkkeja käytetään kursseilla, kokouksissa ja koulutustilaisuuksissa, joille osallistuu kuulovammaisia. Myös Kuulonhuoltoliiton sisäisissä palaverissa tulkataan jonkin verran. Tulkkaustarve palaverissa on vähäistä, sillä liitolla ei ole monta tulkkia käyttävää työntekijää. Varsinaista viittomakielentulkkausta tarvitaan vain kuntoutuskodissa ja niissä harvoissa tilaisuuksissa, joihin osallistuu viittomakielisiä. Tavallisimmin tulkkeja tarvitaan viitotun puheen tuottamiseen ja kirjoitustulkkaukseen.

Kuulonhuoltoliitossa tulkkien tärkeimmät työvälineet ovat suomen kieli, viitottu puhe ja kirjoitustulkkaus. Ruotsia ja englantia osaaville tulkeillekin olisi aina välillä tarvetta. Paritulkkausta käytetään aina, kun tulkkaus kestää yli kaksi tuntia, ja usein lyhyemmissäkin tilanteissa. Tulkkitiimejä käytetään harvemmin, sillä tilaisuuksiin riittää kaksi tulkkia, jos tulkkausmenetelmiä on vain yksi. Kuulonhuoltoliiton aktiiviset jäsenet ovat tottuneita tulkin käyttäjiä. Uusia ihmisiä tulee kuitenkin jatkuvasti toimintaan mukaan, jolloin heitä pitää opastaa tulkin käytössä. Kaikki tulkin käyttöön liittyvät asiat eivät välttämättä ole uudelle asiakkaalle selviä, kuten esimerkiksi miksi pidempiin tilaisuuksiin tarvitaan kaksi tulkkia. (Lauren 2003.)

Jos tulkki haluaa toimia kirjoitustulkkina, on hänen ensin läpäistävä Kuulonhuoltoliiton järjestämä konekirjoituksen nopeuskoe. Vähimmäisnopeus on 8000 lyöntiä puolessa tunnissa. Nopean kirjoitusvauhdin lisäksi kirjoitustulkin kannattaa harjoitella kokoamaan erilaisia tietokoneita ja kirjoituslaitteita, sillä aina laitteet eivät ole valmiina tulkin saapuessa paikalle.

Kirjoitustulkkaus saattaa olla ongelmallista siitä syystä, että mukanaolijat eivät ole tottuneet siihen, että heidän puheenvuorojaan kirjoitustulkataan. He puhuvat päällekkäin ja liian nopealla tempolla. He eivät osaa seurata, mitä tulkki on ehtinyt kirjoittaa.

Kirjoitustulkkaustilanteessa tulkilla on vastuu huomauttaa puhujille liiallisesta vauhdista ja päällekkäisyydestä, jos se tekee kirjoittamisen mahdottomaksi. Kokemuksen myötä tulkille muodostuu kyky lyhennellä ja tiivistää puhuttua asiaa niin, että asiasisältö säilyy muuttumattomana.

Tulkin tulee ottaa huomioon asiakkaansa tai asiakkaidensa erityistoiveet myös silloin, kun hän työskentelee kuuroutuneiden ja huonokuuloisten kanssa. Etenkin viitottua puhetta viitottaessa tulkilla tulee olla selkeät viittomat ja selkeä huulio.

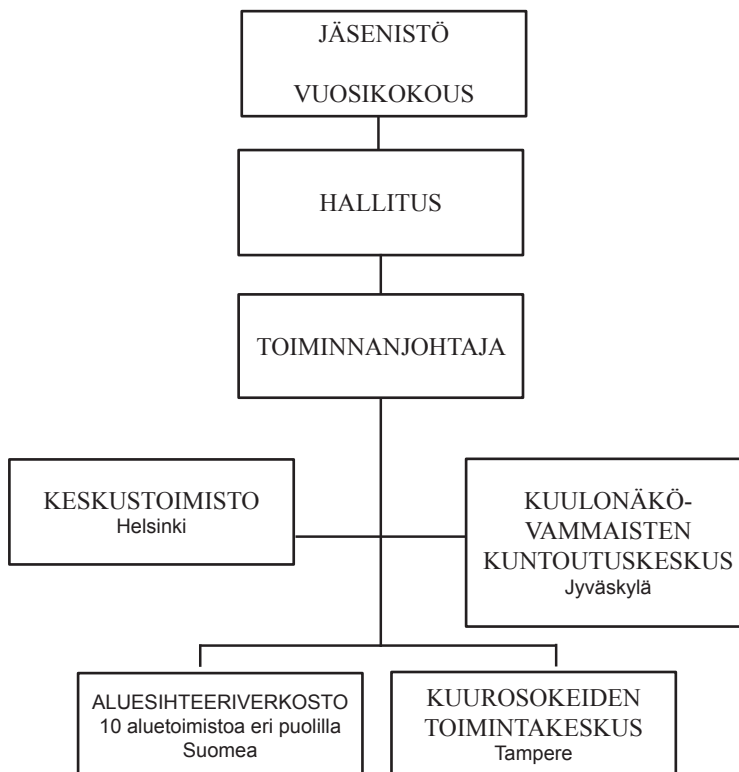
Ennen tulkkauksen alkua asiakkaani toivoi, että laittaisin tulkkauksen ajaksi huulipunaa huuliini, sillä se helpottaa huulioni seuraamista. Onneksi laukustani löytyi huulipunaa ja pystyin toteuttamaan asiakkaan toiveen.

Suomen kuurosokeat ry

Kuurosokea ihminen tarvitsee yhteiskunnassa selviytyäkseen erilaisia palveluja ja tukimuotoja. Yksi tärkeimmistä palveluista on tulkkipalvelu. Aluksi tulkkipalvelua käyttivät lähinnä viittomakieliset kuurosokeat, mutta vähitellen myös muut kuurosokeat alkoivat käyttää tulkkeja. Potentialaisia tulkkipalvelun käyttäjiä on laskettu olevan noin 300. He ovat lähinnä työikäisiä kuurosokeita, joilla kuurosokeus on ilmennyt nuoruudessa tai aikuisena. (Hassinen 1998, 1.)

Kuurosokeat ovat erittäin heterogeeninen ryhmä. Kuulon ja näön asteet vaihtelevat yksilöittäin. Ihmiset yleensä mieltävät kuurosokean henkilöksi, joka ei kuule tai näe ollenkaan. Erittäin harva kuurosokeaksi diagnosoiduista on kuitenkin sekä täysin kuuro että täysin sokea. Siksi tulkin kannattaakin aina uuden kuurosokean asiakkaan tavatessaan ensimmäiseksi selvittää, mikä on asiakkaan käyttämä kommunikointitapa. Usein toki jo tulkkeskus kertoo tietoja asiakkaan kommunikointitavasta välittäessään työtehtävää tulkille.

Suomen kuurosokeat ry on vuonna 1971 perustettu kuurosokeiden etuja ajava järjestö. Sen palvelujen piirissä on noin 750 kuurosokeaa, joista lapsia on noin sata. (Hassinen 1998, 1.)

Kuvio 3. Suomen Kuurosokeat ry:n organisaatio (Kuurosokeat ry:n www-sivut 27.8.2003).

Suomen Kuurosokeat ry:n keskustoimisto sijaitsee Helsingissä. Keskustoimisto on hallinnon keskus, josta löytyvät myös järjestön tiedotus ja lehtien toimitus. Suomen Kuurosokeat ry:llä on kymmenen aluesihteeripiiriä ympäri Suomen (kuvio 3). Aluesihteerinsä kautta järjestö valvoo kuurosokeiden yhteiskunnallisia etuja sekä pyrkii parantamaan jäseniensä elämäntilaa ja mahdollisuuksia toimia suomalaisessa yhteiskunnassa. (Suomen Kuurosokeat ry:n www-sivut 28.3.2003.)

Suomen Kuurosokeat ry:llä ei ole omia viittomakielentulkkeja. Tarvittavat tulkit tilataan ulkopuolelta. Tulkkeja käytetään vuosikokouksissa, yhdistyksen kokouksissa, kurseilla, kerhokokouksissa ja leireillä. Kuurosokeiden tulkkina työskennellessään viittomakielentulkki saa hyödyntää laajaa ammattitaitoaan. Tulkkien työkielet ovat suomi ja viittomakieli, joskus myös ruotsi. Lisäksi kuurosokeille tulkattaessa käytetään erilaisia kommunikaatiomenetelmiä, joita ovat muun muassa puhe, viittominen kapeaan näkökenttään, viittominen taktiilisti, sormiaakkoset näkökenttään, sormiaakkoset taktiilisti, kirjoitustulkkaus ja puheen toisto. (Lahtinen 2003.)

Monet kuurosokeat ovat käyttäneet tulkkeja vuosikautia ja ovat tottuneet tulkin käyttöön. Tulkin käytön koulutusta kuitenkin tarvitaan. Useat kuurosokeat ovat oppineet tulkin käytön kantapäähän kautta. (Lahtinen 2003.) Kuurosokeat ry:ssä on vuonna 2003 aloitettu viisivuotinen Tulkin käyttö -tuoksi -projekti, jonka tavoitteena on kouluttaa kuurosokeita tulkinkäyttöön sekä kehittää heille paremmin sopivia tulkkausmenetelmiä.

Vammaispalveluasetuksen (no 759/1987) 9. pykälän mukaan kuulo- ja näkövammaisella on oikeus käyttää tulkkia asiointiin vähintään 240 tuntia vuodessa. Suomen kunnissa tätä velvoitetta tulkitaan eri tavoin. Tavoitteena on tarjota kuulo- ja näkövammaisille tulkkipalveluja niin paljon kuin heillä siihen on tarvetta voidakseen täysipainoisesti osallistua yhteiskunnan toimintoihin.

Viittomakieltä käyttävälle kuurosokealle tulkitaan samalla tavoin kuin kuuroille asiakkaille. Tulkin on kuitenkin syytä tarkastaa asiakkaalta tämän näkökentän laajuus, jotta asiakas pystyy seuraamaan tulkkausta. Jos kuurosokea kuulee hiukan tai on kuuroutunut, käytetään tulkkausmuotona viitottua puhetta, eli viittomakielen viittomia käytetään suomen sanajärjestyksen mukaan. (Suomen Kuurosokeat ry 1998, 18.)

Kädestä käteen viittomista eli taktiilia viittomista käytetään kommunikointitapana silloin, kun asiakkaan näkökyky ei riitä erottamaan viittomia toisistaan. Kuurosokea tunnistaa viittomat liike- ja tuntoaistin avulla seurattessaan käsillään viittojan käsien liikettä. (Suomen Kuurosokeat ry 1998, 19.)

Menin ensimmäistä kertaa uudelle kuurosokealle asiakkaalle tulkiksi. Hän opasti minua hyvin löytämään sopivan tulkkauspaikan valaistuksen ja taudin suhteen. Kun siirryimme sisälle hämärämpään, hän yllätyksekseni tarvitsikin kädestä käteen viittomista koska ei erottanut viittomia. Nykyään tiedän jo tämän asiakkaan valaistusvaatimukset ja siirryn hämärässä automaattisesti hänen lähelleen jotta voimme muuttaa tulkkaustapaa taktiiliksi tarvittaessa.

Kirjoitustulkkauksessa tulkki kirjoittaa tietokoneella tai tulkkauslaitteella,

jossa on tavallinen näyttö tai pistenäyttö. Kirjoitustulkausta voi myös tehdä käsin. Tällöin tulkki kirjoittaa mustalla tussilla suuria selkeitä kirjaimia valkoiselle paperille. Värien kontrasti helpottaa tekstin lukemista. Tulkki voi käyttää myös omaa sormeaan ja kirjoittaa aakkosia asiakkaan käteen tai muualle kehoon. Kirjoitus tapahtuu rauhallisesti kirjain kerrallaan. (Suomen Kuurosokeat ry 1998, 19.)

Kuurosokeille, joilla on vielä kuuloa jäljellä, tulkki voi toimia puheen toistajana suoraan asiakkaan korvaan tai mikrofoniiin. Jälkimmäisessä vaihtoehdossa asiakas käyttää kuulolaitetta ja induktiosilmukkaa. Induktiosilmukka poistaa hälyäänet ja vahvistaa huoneessa olevien puhujien ääniä. (Suomen Kuurosokeat ry 1998, 20.)

Kielen kääntämisen lisäksi tulkin tehtäviin kuuluu ympäristön ja tapahtumien kuvailu sekä opastaminen paikasta toiseen liikuttaessa (Suomen Kuurosokeat ry 1998, 15). Ympäristön kuvailu tarkoittaa sitä, että tulkki kertoo kuurosokealle tilanteen perustiedot, esimerkiksi keitä on läsnä, kuka istuu kuurosokean vieressä ja mitä on tekeillä. Tulkin kannattaa kysyä asiakkaaltaan, millaisesta tiedosta hän on kiinnostunut, sillä asiakkaiden toiveet ovat hyvin vaihtelevia. (Suomen Kuurosokeat ry 1998, 17.)

Kun tapasin yhden kuurosokeista asiakkaistani ensimmäistä kertaa, hän kysyi heti lupaa kokeilla käsillään, minkä näköinen olen. Hän tunnusteli minut pikaisesti päästä polviin asti. Näin hän sai itselleen selkeämmän kuvan siitä, millainen tulkki hänellä on käytössään. Tämän jälkeen hoksasin myös itse kuvailla hänelle tulkkauksen lomassa muiden ihmisten ulkomuotoa.

Asiakkaiden kirjoja

Tulkin asiakkaiden ikä voi vaihdella vauvasta vaariin. Jokaisella ikäryhmällä on tiettyjä erityispiirteitä, jotka tulkin tulee ottaa huomioon tulkkaukseen valmistautuessaan sekä itse tulkkaustilanteessa. Jos tulkin ja asiakkaan välillä on suuri ikäero, on tulkin kiinnitettävä erityistä huomiota puhettulkkaukseensa. Nuoren puherekisteri saattaa kuulostaa hullunkuriselta, jos tulkattavana on vanhus.

Suomalaisessa viittomakielessä on murteita ja tyylieroja viittojan iästä ja koptipaikasta riippuen. Jos tulkki työskentelee pitkään samalla alueella, hän oppii omalla alueellaan käytetyn tyylin ja viittomiston eli viittomakielen sanaston. Asiakkaan tullessa totutusta poiketen aivan eri puolelta Suomea, voi ymmärtäminen ollakin hankalampaa. Viittomisessa on myös henkilökohtaisia eroja, joihin tulkki tottuu vähitellen työuransa aikana.

1. Jos tapaan asiakkaan ensimmäistä kertaa, pyrin viittomaan hänen kanssaan tulkkaukseen liittyvistä asioista. Näin yritän saada selville mahdollisimman paljon viittomia, joita hän asiasta käyttää. Yritän omassa viittomisessani käyttää aina samoja viittomia ja vastaavaa tyyliä kuin asiakas.

2. Vanhusten kanssa varaan aikaa enemmän pelkästään liikkumisen hitauden vuoksi. Vanhuksille viittoessani kertaan etukäteen vanhat sormiaak-

koset ja tarkistan, käyttäkö asiakkaani uusia vai vanhoja sormiaakkosia. Ikäihmisille viittoessani valitsen viittomia, joiden tiedän olevan vanhoja (esim. kasvojen edessä viitottava IKKUNA ja VUOSI peukalolla viitottuna). Vanhusten kanssa viittoessani käytän enemmän sanan alkukirjainta ja selkeää huuliota kuin koko sanan sormitusta.

Lapsille tulkkaus on ilmestynyt vasta muutama vuosi sitten viittomakielen tulkin työkenttään. Lapsille tulkkauksen myötä tämän asiakasryhmän erityisvaatimukset tulevat vähitellen paremmin huomioituiksi. Lisätietoa lapsille tulkkauksesta saa Pirkko Mikkosen (2001, 8) pro gradu -tutkimuksesta. Hän on selvittänyt lapselle tulkkausta tulkkien, kuurojen lasten ja heidän ikätovereidensa ja opettajiensa näkökulmasta.

Tulkin välityksellä kuuro lapsi pystyy osallistumaan itsenäisesti siihen mihin ikätoverinsakin. Tulkeille tehdyn kyselyn mukaan lapset käyttävät tulkkia erilaisissa elämään, perheeseen ja kotiin liittyvissä tilanteissa. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi terveydenhuoltoon, kouluun ja päiväkotiin liittyvät asioinnit. Muita yleisiä tilanteita ovat muun muassa suku- ja perhejuhlat sekä harrastukset. (Mikkonen 2001, 8.)

Olin tulkkina pienelle kuurolle lapselle sukulaisen rippijuhlissa. Kirkossa lapsi kiipesi välillä syliini, välillä piiloutui etumaisen penkkirivin alle. Vaikkei hän ehkä seurannutkaan itse toimitusta, hän ainakin sai kokemuksen tulkista ja tottuu ehkä vähitellen vieraan ylimääräisen aikuisen läsnäoloon.

Kun asiakkaat ovat lapsia, kuuluu tulkin työhön yhtenä osana lasten – niin kuurojen kuin kuulevienkin – ohjaaminen tulkin oikeaan käyttöön. Selkeän esimerkin ja keskustelun avulla kuva tulkin roolista ja työkuvasta selkiytyy lapsille. Tulkki voi omalla esimerkillään kannustaa lapsia itsenäisyyteen.

Tulkkaus lasten kanssa toteutuu parhaiten, jos tulkki on valmistautunut tilanteeseen jo etukäteen. Valmistautua voi myös yhdessä kuuron lapsen ja hänen perheensä kanssa. Tulkki voi kertoa työstään lapselle jo ennen varsinaista tulkkaustilannetta. Tulkin tulisi olla selvillä myös lapsen maailmasta ja kuuron lapsen kielenkehityksestä. Lisäksi tulkilta edellytetään hyvää viittoma- ja suomen kielen taitoa, jotta hän tulkatessaan osaa valita lapselle oikean rekisterin ja tyylin. Sanomaa ei tarvitse yksinkertaistaa, vaikka asiakkaana on lapsi. Lapsille viitottaessa tulisi kuitenkin erityisesti kiinnittää huomiota ilmeiden ja tilan käyttöön sekä roolinvaihtoon eli eläytyvään viittomiseen. (Mikkonen 2001, 8.)

Lasten kanssa työskennellessään tulkin tulee olla työssään tavallista joustavampi. Hänen ei kuitenkaan pidä toiminnallaan aiheuttaa epäselvyyttä omasta työnkuvastaan.

Lapsille tulkattaessa esimerkiksi harrastustilanteessa saattaa olla tilanteen toimivuuden kannalta hyvä, että tulkki joustaa omista tiukoista eettisistä säännöistään ja lähtee esimerkiksi viemään nenäverenvuotoista lasta vessaan. Tämä ei kuitenkaan liity rooleihin, sillä tulkki toimii kuitenkin kaikissa tilanteissa vain tulkkina eikä ota vastuuta ryhmän johtamisesta yms.

Sisäkorvaistutetta eli leikkauksella sisäkorvaan asennettua kuulokojetta käyttävien kuurojen ja huonokuuloisten henkilöiden, erityisesti pikkulasten, määrä kasvaa Suomessa vuosittain. Tulevaisuus näyttää, millaisia vaatimuksia sisäkorvaistute eli implantti asettaa tulkkaukselle. Paljon riippuu siitä, mikä kommunikointitavan sisäkorvaistutetta käyttävä henkilö kokee omakseen; käyttääkö hän viittomakieltä tai viitottua puhetta, vai pärjääkö hän kuulonsa avulla.

Perheopetuksessa tulkki kohtaa hyvin erilaisen diagnoosin saaneita lapsia. Erityisesti dysfasiaa sairastavien lasten määrä on opetuksessa suuri. Heidän kanssaan käytetään viittomia puheen tukena. Tässä kommunikointimuodossa lapselle puhutaan normaalisti, mutta samalla hänelle myös viitotaan jokaisen lauseen tärkeimmät sanat ns. tukiviittomin. Viittomien käyttö puheen tukena hidastaa ja selkiyttää puhetta ja helpottaa lapsen puheen ymmärtämistä. Lapselle viittomat saattavat olla ainoa tapa ilmaista itseään, kertoa toiveistaan ja tunteistaan.

Ennen opetuksen alkua tulkin kannattaa ottaa selville lapsen diagnoosi ja perehtyä siihen kirjallisuuden avulla. Tulkki voi myös olla yhteydessä lapsen puheterapeuttiin ja kysellä häneltä, mitä asioita lapselle opetetaan puheterapiassa. Näin kotiopetus ja puheterapia tukevat toinen toistaan. Perheopetukseen on mahdollista kutsua mukaan lapsen sukulaisia, hoitajia tai ystäviä. Näin mahdollisimman moni lapsen läheinen oppii käyttämään lapsen hallitsemia viittomia.

Menin ensimmäistä kertaa opettamaan perheeseen. Opetus oli sovittu isovanhempien luokse. Yllätykseksi paikalla oli lähes kaksikymmentä henkilöä naapureista serkkuihin. Itse asiaan ei ensimmäisellä kerralla paljonkaan päästy, kun aika kului kuulumisien vaihtamisessa ja kahvitelussa. Vähitellen opetettava joukko kuitenkin väheni vakiintuen kahdeksaan aikuiseen ja viiteen lapseen.

Kuulevakin on asiakas

Monissa tulkkaustilanteissa tulkin asiakkaiksi mielletään vain kuurot. Tulee kuitenkin muistaa, että myös kuulevat paikallaolijat ovat tulkin asiakkaita. Useimmiten tulkin välityksellä keskustelu on kuulevalle osapuolelle uutta ja hämmentävää. Tulkillä on hyvä olla valmiiksi mietittynä jokin lyhyt naseva tietoisuus, jonka avulla myös kuulevalle asiakkaalle selvitetään, kuinka tulkkaustilanteessa toimitaan. Useimmiten tulkin on mahdollista keskustella kuuron asiakkaan kanssa jo ennen tilaisuuden alkua, mutta kuulevat asiakkaat hän tapaa vasta tilaisuuden jo alettua. Näin ollen aikaa tietoisuuden antamiseen on hyvin niukasti. Kuuron asiakkaan kanssa voi esimerkiksi sopia, että hän esittelee kuuleville itsensä ja tulkkinsa sekä kertoo samalla lyhyesti kuinka tulkkia käytetään.

”Kuka täällä tarvitsee tulkkausta?” tai ”Ketä varten olet täällä?” on hyvin yleinen kysymys kuulevien asiakkaiden puolelta. Muutaman kerran olen

vastannut hymyillen: "Sinua ja koko muuta ryhmää varten." Mielestäni liian usein minun ajatellaan olevan paikalla vain kuuroa asiakasta varten.

Parhaimmillaan tulkin käyttö on kaikille osapuolille niin luonnollista, ettei tulkin läsnäoloa edes huomaa. Joillekin ihmisille puolestaan "ylimääräisen" ihmisen läsnäolo on niin häiritsevää, ettei siihen ikinä totu.

Yritän asioimistilanteessa asettua aina hiukan kuulevan henkilön taakse, jotta katsekontakti pakostakin syntyisi asiaa hoitavien osapuolien eli kuuron ja kuulevan välille. Aina tämä ei ole mahdollista. Esimerkiksi pankeissa on useimmiten istuttava kuuron asiakkaan kanssa vierekkäin. Toisaalta on sitä tullut tulkattua hieronnassa olleelle asiakkaalle lattialta hierontapöydän al-takin, aina tilanteen vaatimusten mukaan.

Muuntokoulutuksessa oleville viittomakielentulkeille tehdyn kyselyn mukaan 46,6 % tulkeista on huomannut, että kuulevan asiakkaan tulkkaustilanteessa käyttämä kieli on erilaista kuin tulkkauksen ulkopuolella. Suurimmat erot ovat puhujan luontevuudessa ja rekisterin valinnassa. Tämä johtunee suureksi osaksi kuulevan ensikertalaisen jännityksestä tulkkaustilanteessa.

MITÄ ON KÄÄNTÄMINEN JA TULKKAUS?

Tulkkaus on yksi kääntämisen muoto. Siinä puhuttua kieltä käännetään toiselle puhutulle kielelle. (Rune 1990, 57.) Kääntämisestä puolestaan on olemassa hyvin monenlaisia määritelmiä, teorioita ja koulukuntia esimerkiksi sen mukaan, painottaako kääntäjä kielellisen viestin muotoa vai sisältöä tai jotakin muuta seikkaa kuten tekstin kulttuurisidonnaisuutta. Jonkin tekstin tai puheen kääntäminen on yleensä pitkälinen prosessi, ja useimmiten kääntäjällä onkin aikaa paneutua käännöstyöhön pidemmän aikaa kuin tulkattaessa. Useimmiten kääntäjät kääntävät oman äidinkieltensä suuntaan eli äidinkieli on kääntämisen kohdekieli. Kieltä, josta käännetään, kutsutaan lähdekieleksi. (Rune 1990, 18.)

Viittomakielentulkkien työssä puhuttua kieltä tulkataan viitotulle kielelle ja päinvastoin. Tulkkausta on mahdollista tehdä joko konsekutiivisesti eli perätyyppisesti tai simultaanisti eli samanaikaisesti. Konsekutiivitulkkauksessa puhuja rytmittää puheensa niin, että tulkki kääntää taukojen aikana siihen mennessä puhutut asiat. (Rune 1990, 57.) Viittomakielen tulkeilla tämä tulkkausmuoto on perinteisesti melko vähän käytetty, mutta konsekutiivitulkkauksen käyttö on jatkuvasti lisääntymässä viittomakielentulkkauksessakin muualla maailmassa. Jälkimmäinen menetelmä antaa tulkkille enemmän aikaa prosessoida käännettävää viestiä kokonaisuutena, jolloin tulkkauksen taso nousee.

Simultaanitulkkkaus on nykyisin käytössä Suomessa lähes aina kun viittomakielentulkki tekee työtään. Puhuttujen kielten puolella simultaanitulkkauksista käytetään etenkin kongresseissa ja kansainvälisissä kokouksissa. Simultaanitulkkauksessa tulkki kääntää kuulemansa tai näkemänsä samaan aikaan kun puhuja tai viittoja tuottaa tekstiä. (Rune 1990, 57). Koska viitotu tai puhuttu tuotos on ainutkertaista ja nopeaa, se asettaa tulkkausselle

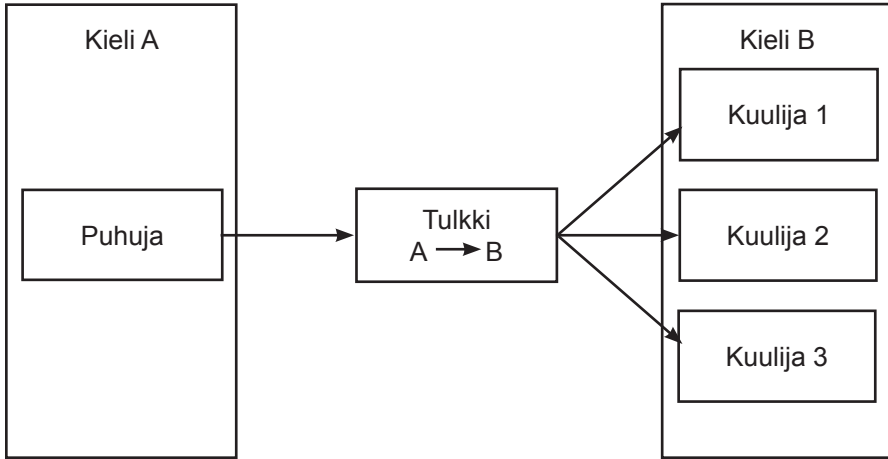
eri vaatimukset kuin käännökselle. Tulkattu teksti ei voi olla yhtä huoliteltua kuin pitkään hiottu käänнос. Simultaanitulkkille jokainen uusi lause on kuin hyppäys pimeään. Hänen on vain aloitettava tulkkkaus, vaikkei lainkaan tietäisi tulkattavan puhujan tavoitetta tai päämäärää. (Rune 1990, 59–61.) Tämä aiheuttaakin joskus tulkkkausvirheitä.

Olin tulkkina tilaisuudessa, jossa puhuttiin pyörästä. Tulkkasin pyörä-sanana polkupyörää tarkoittavalla viittomalla, kunnes lauseen lopussa ymmärsin, että puhuja tarkoittikin pyörätuolia.

Simultaanitulkkauksessa viiveellä tarkoitetaan sitä aikaa, joka jää lähdekielisen viestin kuulemisen tai näkemisen ja kohdekielisen tuotoksen väliin. Yleensä tulkki pystyy säilyttämään lyhytkestoisessa muistissaan noin seitsemän kielellistä yksikköä, eli sanaa tai viittomaa. Mitä pidempään viipeeseen tulkki kykenee, sitä paremmaksi tulkkauksen laatu nousee. Olisikin tärkeää, että tulkki tietoisesti harjoittaisi lyhytkestoista muistiaan. Viivettä voi pidentää painamalla mieleensä yksittäisten sanojen tai viittomien sijaan asiakokonaisuuksia. Samalla tulkki pääsee eroon lähdekielen häiritsevästä siirtovaikutuksesta, ja tulkkkaus on kohdekielisenpää.

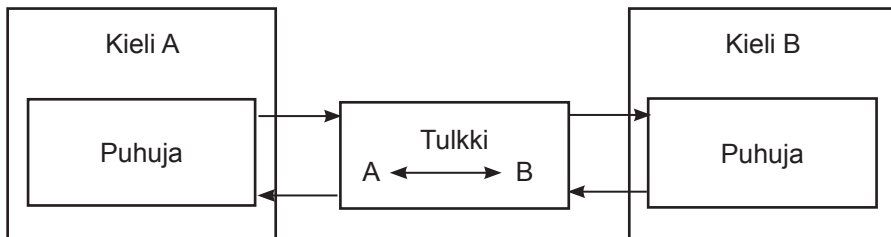

Tulkkauksen kolme yleisintä ratkaisumallia (Rune 1990, 57–58):

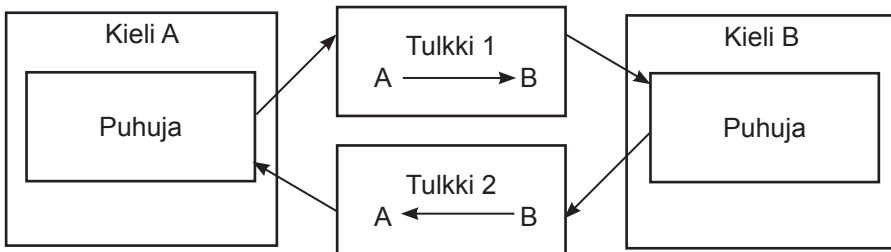
Kuvio 4. Luentomalli.

Tulkkaus yhteen suuntaan on tulkille selkeämpää ja helpompaa kuin kuvassa kaksi esitetty neuvottelumalli. Luentomallin mukaisesti tulkkavat esimerkiksi opiskelu- ja asioimistulkit erilaisissa luento- ja kongressitilanteissa.

Kuvio 5. Yhden tulkin neuvottelumalli.

Neuvottelumallin kaltaisessa tilanteessa tulkki tulkkaa kahteen suuntaan. Viittomakielentulkki toimii asioimistulkkauksissa aina neuvottelumallin mukaisesti.

Kuvio 6. Kahden tulkin neuvottelumalli.

Kahden tulkin mallissa tulkki voi rauhassa keskittyä vain yhden kohdekieleen suuntaan tulkkaukseen, mikä parantaa tulkkauksen laatua. Tämän mallin mukaisesti toimitaan paritulkkaustilanteissa, joissa kaksi tulkkia toimii yhdessä toinen toistaa tukien. (Rune 1990, 57–58). Malli mahdollistaa jossain määrin myös päällekkäin puhumisen, jolloin molemmat tulkit tulkkavat samanaikaisesti.

Kääntämisessä ja tulkkauksessa on välitettävä kielen lisäksi myös kulttuuria. Viittomakielentulkit toimivat siis välittäjinä viittomakielisen kulttuurin ja kuulevien kulttuurin välillä.

1. Kuuro asiakkaani viitto yksinkertaisesti Markku Jokisen viittomanimen, mutta puhetulkkaukseeni lisäsin selitykseksi "Kuurojen maailmanliiton puheenjohtaja". Tämä oli minusta tarpeen koska muuten kuuleva ei olisi tiennyt kuka tämä henkilö on ja miten hän liittyy asiaan. Kuurolle asiakkaalle taas asia oli täysin selvä eikä hän arvannut selittää kuka on Markku Jokinen.

2. Kuuleva asiakkaani käytti puheessaan esimerkkinä Salkkareita. Viittoessani lisäsin "Salaiset elämät, suomalainen tv-ohjelma". Näin kuurokin tiesi mistä oli kysymys ja mikä tuo omituinen Salkkarit on.

"Kääntäminen on teoriassa mahdotonta, mutta käytännössä suhteellisen mahdollista " (Rune 1990,24). Jos kääntämisen mieltää viestin siirtämiseksi kieleltä toiselle täydellisenä ja täysin muuttumattomana, tuntuu kääntäminen täysin mahdottomalta tehtävältä. Koska kielet eivät koskaan täysin vastaa toisiaan, on kääntäjän työssään opittava hyväksymään, että käänno-prosessin aikana joko /sekä viestin merkitys tai /että kielen muoto hiukan muuttuvat. Rune (1990, 24.) määrittelee kääntämistä seuraavalla tavalla: "Kääntäminen on sitä, että tuottaa kohdekielellä lähimmän luonnollisen vastineen lähtökieleen sanomalle, ensisijaisesti merkityksen ja toissijaisesti tyylin suhteen."

VIITTOMAKIELENTULKIN TYÖKALUT

"Viittomakielentulkki on kommunikaation ammattilainen, joka asettaa omat kykynsä ja taitonsa muiden palvelukseen. Kahden kielen ja kulttuurin välillä toimiminen vaatii kykyä keskustella oman taustayhteisön eli suomalaisen valtaväestön ja viittomakielisen vähemmistön kanssa sekä taitoa edesauttaa dialogeja näiden välillä." (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2001–2002, 94.)

Ei riitä, että viittomakielentulkki taitaa viittomakieltä ja suomen kieltä. Tulkkauksen on aina kokonaisuus, jossa sekä kuurojen että kuulevien kulttuurien ymmärtämisellä on hyvin suuri merkitys. Joskus vieläkin yllätyn kuinka erilaisia kuurojen ja kuulevien kulttuurit ovat. Eikä kulttuurin tuntemuksakaan riitä, että osaa keskustella ja olla "kuin kala vedessä", vaan pitää myös osata keskustella molempiin kulttuureihin kuuluvista asioista.

Hyvin onnistunut asiakaspalvelu ja kommunikointi viittomakielisen kuuron henkilön ja kuulevan henkilön välillä edellyttää kuulevalta viittomakielen

taitoa tai viittomakielentulkin käyttöä (Kun kuulo ja näkö ovat heikentyneet -esite 1999, 5). Tulkkausta tarvitaan kommunikointitilanteissa, joissa osapuolet eivät osaa toistensa kieltä. Kommunikointi alkaa sujua vasta, kun avuksi tulee viestinnän välittäjä-asiantuntija, tulkki. (Saresvuo & Ojanen 1988, 7.) Viittomakielentulkin perustehtävä on välittää informaatiota kieleltä toiselle, eli hän toimii suomen kielen ja viittomakielen sekä molempien kulttuurien asiantuntijana, joka tulkkaustilanteessa saattaa osapuolet kielellisesti tasarvoiseen tilanteeseen (Mikkonen 2000, 7).

Joskus kuulevat eivät meinaa millään ymmärtää, että olen tilanteessa yhtä paljon heitä kuin kuuroa varten. Suomen kielellä kommunikointi on niin itsestään selvää, että kuuleva ei osaa mieltää itseään kielettömäksi. Usein tulkkauksen lopussa kuuleva toteaa, että sujuipa tämä asian hoito kätevästi tulkin kanssa. Pitäisi enemmän tuoda esille, että tulkki on molempia osapuolia varten paikalla.

Tulkkauksen historia osoittaa, että olojen ja tulkkaustilanteiden muuttuessa tulkeille on aina ilmaantunut uusia haasteita (Saresvuo & Ojanen 1988, 37). He saavat jatkuvasti uusia, erilaisia ja vaativampia työtehtäviä. Tulkki työskentelee muuttuvan ja kehittyvän maailman keskellä eikä voi turvautua jo osamaansa. Kaikki ilmiöt – kuten tulkkaus – ovat aina johonkin aikaan, paikkaan ja kontekstiin liittyviä. Tulkkaus ei ole irrallinen tapahtuma, eikä sitä siksi pitäisi tarkastella muusta kulttuurista erillään. On kyettävä ottamaan huomioon, kuka kääntää kenelle, mitä, missä ja milloin. (Oittinen 1995, 9.)

Asiakkaat pitävät lähes itsestään selvyytensä, että tulkki hallitsee kielen kuin kielen. Joskus asiakas on kummastellut, kun olen kieltäytynyt ottamasta vastaan vieraskielisen luennon tulkkaamista. Nykyään seminaareissa on usein vieraskielisiä luennoitsijoita luennoimassa. Ja sitten kerran piti tulkata karaokessa kuoron viittoessa laulua ruudulta. Onhan se hienoa, että jokainen käy esiintymässä, mutta ei jokaisen tulkin lauluäänellä esiinnytä yksin yleisölle, vaikka kuinka olisi tulkkina tilanteessa. Puhetulkkauksena meni se laulu. Jos minulle olisi etukäteen kerrottu, että pitää laulaa yksinään, olisin kieltäytynyt koko tulkkauksesta.

Kääntäminen on vuorovaikutusta, jossa kääntäjä liikkuu oman ja vieraan alueella jo olemassa olevia ja uusia vaikutteita mukanaan kuljettaen. Yhtäältä vieraan puolelta tulevat vaikutteet muuttavat kääntäjää itseään ja hänen kulttuuriaan, toisaalta myös kääntäjän oma kulttuuri vaikuttaa vieraaseen kulttuuriin. (Oittinen 1995, 62.) ”Työtehtävät vaativat kyvykkäitä työn suorittajia eli tulkkeja, jotka ovat suorittaneet tulkikoulutuksen ja ymmärtävät vastuun työn teosta. Koulutus saattaa antaa yksittäisiä työvälineitä tulkkaustyön aloittamiseen, mutta kokemus tuo jokaiselle eteen tilanteita, joihin ei ole olemassa valmiita vastauksia.” (Junto 2000, 11.)

Firman pikkujoulujuhlat. Mukana oli kaksi seurallista kuuroa ja parisenkymmentä kuulevaa. He kaikki olivat tietysti työn puolesta tuttuja toisilleen. Illan

edetessä oli tunnelma noussut siihen vaiheeseen, että oli vuorossa vitsien kertomista ja hauskoja leikkejä. Tulkki saa olla todellinen kulttuurin välittäjä molemmiin puolin, että saa kuulevien sanoilla leikittelevät vitsit tulkattua kuuroille (niin, että niistä löytyy idea) ja kuurojen visuaaliset vitsit kuuleville. Välillä mielestäni onnistuin, mutta välillä tuntui, etten saa kulttuuria käännettyä ja tulkattua millään. Joka kerta näissä juhlissa jossain vaiheessa tulee mieleeni, että kuurot tai kuulevat saavat toisistaan aivan uudenlaisen käsityksen (ja vielä tulkin kautta). Toisaalta hyvä, jos tieto kulttuurien erilaisuudesta lisääntyy.

Tulkin rooli on tulkkaustilanteessa erilainen kuin muiden osanottajien: kaksikielisessä viestinnässä hän on avainasemassa mutta kuitenkin taustahenkilönä. Tulkkauksen tavoitteet huomioon ottaen on selvää, että tulkin motiivit ovat erilaiset kuin muiden osapuolten. Tulkki ei välttämättä halua saada itselleen tulkattavaa tietoa, eikä tulkilla ole tarvetta vaikuttaa asiakkaisiin (ei kuuroon eikä kuulevaan). Häneltä odotetaan erilaisia asioita kuin muilta paikalla olijoilta. (Saresvuo & Ojanen 1988, 11.)

”Tulkkia voisi verrata tuomariin, joka joutuu käsittelemään lukemattomia tapauksia monilta eri aloilta. Tulkki ei luo uutta tietoa, mutta hänellä täytyy olla valmius analysoida kuulemaansa tai näkemäänsä, jotta voi käyttää sitä tulkkauksen lähtökohtana. Valmistautumisen yksi osa on luoda käsitys puhujasta ja kuulijasta tai kuulijoista. Tulkki on puheen ymmärtämisen, jäsentämisen ja kaksikielisen viestinnän asiantuntija.” (Saresvuo & Ojanen 1988, 80.)

Työkielet

Tulkki on kielen ammattilainen. Suomessa viittomakielentulkit tulkaavat ja kääntävät pääasiassa suomen ja suomalaisen viittomakielen välillä sekä ruotsin ja viittomakielen välillä. Yhä enemmän tarvittaisiin kuitenkin tulkkeja, jotka pystyvät kääntämään jostakin vieraasta kielestä (englanti, saksa, ranska) suomalaiseen viittomakieleen ja päinvastoin.

Olen tehnyt muutaman tulkkauksen, joissa puhuttuna kielenä on ollut englanti. Tällä alueella englanninkielisiä tulkkauksia tulee kuitenkin niin harvakseltaan, ettei tulkkaukseen oikein saa rutiinia. Näin ollen jokainen keikka jännittää ihan hirveästi ja toisaalta myös kynnys lähteä tulkiksi nousee. Vieraskielinen tulkkaus vaatii aina parin ja myös paljon sopimista parin kanssa, ennen kuin tulkkaus lähtee kulkemaan. Itse esimerkiksi en pysty ottamaan vastaan suomenkielistä apua kesken tulkkauksen vaan tarvitsen avun joko viittomakielellä tai englanniksi. Toisaalta tulkit sin itse parini ruumiinkieltä väärin: luulin että hän halusi apua ollessaan kumartuneena hie-man puoleeni. Oikeasti hän vain yritti kuulla paremmin hiljaista puhujaa. Onneksi tilanteet ovat olleet kaiken kaikkiaan erittäin palkitsevia ja asiakkaat ovat ymmärtäneet miten haasteellista on tulkata kahden itselle vieraan kieleen välillä.

McMillan mukaan pelkkä kielitaito ei tee ihmisestä tulkkiä. Toki tulkin on

sitä helpompi keskittyä sanoman vastaanottamiseen ja kääntämiseen toiselle kielelle mitä parempi hänen kielitaitonsa on. Onkin väitetty, että kaksikielisyys on paras kumminlahja tulevalle tulkille. Tulkiksi haluavan pitäisi siis valita sellaiset vanhemmat, jotka tietoisesti pyrkivät kehittämään lapsensa kaksikielisyyttä. Koska emme kuitenkaan pysty vanhempiamme valitsemaan, jää hyvän kielitaidon hankkiminen tulkin itsensä tehtäväksi. (Saarevuo & Ojanen 1987, 50.)

Suomi

Suomen kieli on suurimmalle osalle suomalaisista viittomakielentulkeista äidinkieli. Kuitenkin monet tulkit kokevat juuri omaan äidinkieleen kääntämisen vaikeammaksi. Puheelle tulkkaus on monelle tulkille suuri jännityksen aihe. Puhuttujen kielten puolella monet tulkit päinvastoin tulkkaavat ainoastaan omaan äidinkieleensä päin. "Kääntäjä on parhaimmillaan kääntäessään omaan äidinkieleensä" (Rune 1990, 25). Onkin paljon pohdittu, miksi viittomakielentulkit kokevat puhetulkkaamisen vaikeammaksi. Johtuuko se huonosta viittomakielen taidosta? Onko huonoa viittomakieltä helpompi käyttää, kun siitä kärsii vain asiakas, kun taas puutteellisen suomen kielen huomaavat kaikki muut läsnäolijat? Onko läsnä olevalle kuulevalle vaikeampaa antaa huonoa tulkkausta kuin kuuroille? Yhtä kaikki tulkin pitäisi tarkkailla molempia tuotoksiaan, sillä siten huomaa, että omaan äidinkieleensä on useimmiten helpompi tulkata.

Usein kuulee puhuttavan, että tulkkien tulisi kehittää viittomakielen taitoaan. Kannattaa silti muistaa myös suomen kielen huolto. Jokaisella tulkilla on varmasti rikastuttamisen varaa omassa äidinkielessään. Kieltä voi opiskella kursseilla, monipuolista kirjallisuutta lukemalla sekä kuuntelemalla erilaisten ihmisten puhetta ja puhetapoja. Näin voi lähes huomaamattaan kehittää erilaisia rekisterejä myös omaan käyttöön erilaisia tulkkaustilanteita varten.

Viittomakieli

Viittomakielet ovat kuurojen yhteisöissä ympäri maailmaa kehittyneitä viitottuja kieliä. Kieli ei ole kansainvälisiä, vaan jokaisessa maassa on oma viittomakielensä, joka perustuu käsien, kasvojen ja vartalon käyttöön viestin tuottamisessa. Viittomakielellä ei ole kirjallista muotoa, mutta siinä on eri murteita ja tyyliä. (Malm 2000, 9.) Murteita on sekä alueellisesti että sosiaalisesti. Esimerkiksi oululainen vanhus viittoo eri tavalla kuin nuori pääkaupunkiseudulta. Viittomakieltä käyttävien oikeudet on turvattu perustuslailla vuodesta 1995 alkaen. (Malm 2000, 71.)

Tulkikoulutuksen alkuaikoina 1980-luvulla monet tulkeiksi koulututtuneista omasivat jo koulutukseen tullessaan viittomakielisen taustan. Heidän vanhempansa, sisaruksensa tai muut sukulaisensa olivat kuuroja, joten viittomakieli oli monelle äidinkieli tai ensikieli. Nykyään viittomakieli on suurimmalle osalle tulkeista vieras kieli, jonka opiskelu alkaa tulkikoulutuksessa. Neljän vuoden koulutuksen aikana tulevat tulkit oppivat kielestä perusteet, jonka turvin he jatkavat kielen opiskelua työn ohessa. Kielen oppiminen on

elinikäinen haaste, joten viittomakielentulkki ei ole koskaan täysin oppinut. Työssään tulkit kohtaavat paljon eri-ikäisiä ja eri puolilla maata asuvia kuuroja, joten heidän tulisi osata tuottaa ja ymmärtää paljon erilaisia viittomistyyliä ja -rekistereitä. Jotta tulkit osaisivat viittoa mahdollisimman sujuvasti ja ymmärrettävästi, tulisi heidän olla tietoisia omasta tasostaan ja pyrkiä kehittämään sitä jatkuvasti. Kielen kehittämiseen tulisi käyttää myös vapaa-aikaa, sillä pelkkä töissä viittominen ei riitä.

Suomalaisen viittomakielen tutkiminen aloitettiin 1980-luvulla. Vuonna 1985 Terhi Rissanen julkaisi kirjan Viittomakielen perusrakenne (1985). Tällä hetkellä viittomakielen tutkimusta tehdään Jyväskylän ja Turun yliopistoissa sekä Kuurojen Liiton Viittomakielikeskuksessa. Tutkitun tiedon lisääntyessä myös tulkkien on helpompi analysoida käyttämiään kielioppirakenteita ja sanastoa sekä kehittää itseään niissä yhä paremmaksi.

Diakin muuntokoulutusopiskelijoille (1998) tehdyssä kyselyssä 46,6 % vastanneista tulkeista ilmoitti, että heidän tulkkausessa käyttämänsä viittomakieli usein eroaa kuurojen käyttämästä viittomakielestä. He olivat havainneet eroavuuksia lauseopissa, viittomissa, ilmeissä, suun liikkeissä, rekisterien valinnassa ja luontevuudessa. Erot ovat selitettävissä sillä, että suurimmalle osalle tulkeista viittomakieli on vieras kieli, jonka he ovat oppineet vasta aikuisiällä. Toisaalta tulos kertoo, että tulkkien tulisi entistä enemmän kehittää kielitaitoaan, jotta se olisi lähempänä asiakkaiden käyttämää viittomakieltä. Tulkeista 53 % oli sitä mieltä, että myös kuurojen heidän kanssaan käyttämä viittomakieli on erilaista kuin toisten kuurojen kanssa käytetty. Eroavuuksia löytyi samoista edellä luetelluista elementeistä.

Muut kielet

Kansainvälistymisen myötä kielitaidon vaatimukset lisääntyvät. Tarvittaisiin tulkkeja, jotka pystyisivät kääntämään englannista, saksasta tai vaikkapa ranskasta suoraan suomalaiseen viittomakieleen ja päinvastoin. Tällainen tulkkaus on jo erittäin vaativaa, sillä silloin tulkki joutuu luultavimmin toimimaan kahden hänelle vieraan kielen välillä. Toivottavasti erikoistumisen myötä Suomesta löytyy myös tulkkeja, jotka pystyvät toimimaan kahden vieraan kielen välillä. Tällä hetkellä yleisemmin käytetty tapa tulkata viittomakielen ja puhutun vieraan kielen välillä on reletulkkaus, jossa asia välittyy kahden tai useamman tulkin kautta kielestä toiseen. Esimerkiksi mosambikilaisen kuuron tullessa vierailulle Suomeen tulkkaus voidaan hoitaa niin, että suomalainen kuuro toimii kuulevan tulkin rinnalla kääntäen suomalaisesta viittomakielestä kansainväliselle viittomiselle tai Mosambikin viittomakielelle ja päinvastoin. Tällaisessa tilanteessa asiat etenevät hitaammin, mutta tulkin ei tarvitse keskittyä kuin kahden tutumman kielen välillä tulkkaukseen.

Muita vieraita kieliä tulkki tarvitsee myös opiskelutulkkinä työskennellessään. Useimmissa oppilaitoksissa oppiaineina on ainakin englantia ja ruotsia. Kielen osaaminen helpottaa oppitunneilla tulkkauksista.

Tulkin rooli

Viittomakielentulkkinä toimiessaan tulkillä on selkeä rooli kahden kielen ja kulttuurin välittäjänä. Tulkkaustyön lisäksi monet tulkit myös opettavat viittomakieltä ja tukiviittomia perheissä, kursseilla sekä kansalais- ja työväenopistoissa. Näissä tilanteissa tulkillä on ohjaajan tai opettajan rooli. Sekä opettaessaan että tulkattaessaan viittomakielentulkki edustaa omaa alansa eli viittomakielialaa näkyvästi, ja saattaa varsin yllättäenkin joutua toimimaan oman alansa asiantuntijana. Muuntokoulutuksessa tehdyn kyselyn mukaan jopa 93 % vastanneista tulkeista kertoo joskus antaneensa tietoa viittomakielisestä kulttuurista kuulevalle osapuolelle.

Aikoinaan tulkin roolia on huumorintajuisesti kuvattu seuraavasti: "Tulkki on hajuton, mauton ja väritön." Vaikka lause on kovasti liioiteltu, siinä piilee myös totuuden jyvää. Tulkin tulisi olla mahdollisimman näkymätön välittäjä kahden eri kielen ja kulttuurin välillä. Hän ei voi tulkkaustilanteessa esittää omia mielipiteitään. Tulkin tulee olla puolueeton kaikkia osapuolia kohtaa ja siirtää omat tunteensa sivuun vaikeissakin tilanteissa. Hänellä on vastuu kielen kääntämisestä. Muut tilanteissa mukana olevat huolehtivat tilanteen sujumisesta kokonaisuudessa.

Täydellistä "näkymättömyyttä" on mahdotonta saavuttaa jo siitäkin syystä, että viittomakieli on kielenä erittäin visuaalinen. Viittova henkilö kerää kaikkien katseet heti, kun hän nostaa kätensä. Näkymättömyydellä tarkoitetaan sitä, että tulkki pyrkii kielen välittäjänä siirtymään taka-alalle antaen erikielisten asiakkaidensa kohdata toisensa ja keskustella keskenään. Tavoitteeseen päästään etenkin silloin, kun kaikki tilanteen osapuolet ovat käyttäneet tulkkia aikaisemminkin.

Tulkin roolin tulee aina olla selkeästi havaittavissa, kun hän osallistuu tulkinä asioimistilanteeseen. Kuulevalle osapuolelle saattaa syntyä mielikuva kahdesta ystävystä, kun kuuro ja tulkki iloisesti rupatellen saapuvat tilanteeseen. Todellisuudessa tulkki keskustelun kautta valmistautuu tulkkaukseen pyrkien nopeasti omaksumaan kuuron asiakkaansa viittomiskäsitteiden ja selvittämään tilanteessa käsiteltäviä asioita. Tulkkauksessa tulkin tulee toimia selkeän ammattimaisesti, jottei häntä luettaisi tilanteeseen osallistujaksi, vaan kielenkääntäjäksi. Ammattimaisuus ja tiukka roolissa pysyminen evät kuitenkaan tarkoita inhimillistä kylmyyttä. Tulkin oma persoona saa näkyä kokonaisuoroituksessa.

Tulkin ei tarvitse olla täysin väritön ja huomaamaton pukeutumisessaan. Hän saa tulla tilanteeseen omana itsenään ja pukeutuneena oman persoonansa mukaan. Ennalta on kuitenkin tarkistettava, että asu on tulkkaustilanteeseen sopiva. Liikuntatunti, hautajaiset tai puutyötunti koulussa asettavat omat rajoituksensa vaatetuksen suhteen. Joissakin tilanteissa tulkin on otettava huomioon asiakkaan näkökyvyn rajoitukset ja muut visuaalisuuteen liittyvät erityispiirteet, jotta tämän on mahdollista seurata tulkkausta. Esimerkiksi kuurosokeille tulkattaessa tulkin kaulassa riippuvat korut tai vahvasti heijastavat silmälasit saattavat häiritä joitakin asiakkaita. Jos tulkki tapaa asiakkaansa ensimmäistä kertaa, mahdolliset erityispiirteet on hyvä tarkistaa etukäteen tulkikeskuksesta tai suoraan asiakkaalta.

Jouduin kesken päivän yllättäen tulkkamaan, ja olin pukeutunut mustavalkoraidalliseen paitaan. Koska kyse oli varsin suuressa tilassa tulkkamisesta, oli paitani tulkkauksen kannalta mahdoton. Onneksi lähelläni oli samankokoinen ystävä tumma yksivärinen paita päällään. Ei muuta kuin paitojen vaihtoon, ja taas saattoi tehdä töitä.

Hyvän kielitaidon lisäksi tulkeilta edellytetään henkistä kykyä tehdä nopeita päätöksiä, sietää stressiä ja hallita aikaansa. Myös korkea motivaatio on tärkeä psyykinen voimavara. Kognitiivisista taidoista painottuvat kielten omaksumiskyky, tiedonhankintataidot, yleissivistys, atk-laitteiden hallinta ja erityisalojen osaaminen. Vaadittavia sosiaalisia taitoja ovat yhteistyökyky, tilanneherkkyys, viestintätaidot, asiakaspalveluhenkisyys ja esiintymistaito. Fyysistä puolta harvoin painotetaan, mutta silläkin on oleellista vaikutusta työssä selviytymiseen. Terveet elämäntavat ylläpitävät työkykyä, ja hyvää motoriikkaa vaaditaan jo viittomakielen oppimiseen. (Juntto 2000, 18.) Tärkeintä kaikille tulkeille kaikissa työtehtävissä on rakkaus kieleen, halu tulkata ja kyky nauttia siitä (Roslöf 2001, 2). Ilman kiinnostusta kieleen ja halua kehittää itseään tulkki väsy helpommin työhönsä, eikä pääse ammatissaan eteenpäin. Viittomakielentulkin työhön kuuluu jatkuva kiinnostuneisuus ympärillä tapahtuvista asioista.

Erilaisissa tilanteissa työskennellessään tulkki on näkyvä mainos tulkkauksesta ja viittomakielestä. Häneltä kysytäänkin usein viittomakieleen, kuuroihin ja tulkkaukseen liittyvistä asioista. On tärkeää, että tulkki jaksaa vastata huolellisesti kysymyksiin, sillä se lisää tietoutta alasta. Koska kyselyt ja asiantuntijalausuntopyynnöt tulevat useimmiten eteen aivan yllättäen, tulkin kannattaa jatkuvasti päivittää tietojaan viittomakielestä ja tulkkauksesta, jotta tarpeen tullen varmasti pystyy antamaan asioista oikeaa ja uusinta tietoa. Tulkillla ei toki tarvitse olla tietämystä kaikista alansa liittyvistä asioista, mutta ainakin hänen olisi hyvä tietää, mistä aiheesta voi halutessaan tiedustella tarkemmin.

Usein kuuleva osapuoli saattaa kysyä kesken tulkkauksen, että missäs tuollaiseksi tulkiksi voi opiskella. Toimin itse niin, että tulkkauksen kysymyksen viittomakieleen ja odotan että kuuro asiakas vastaa. Mikäli hän ei vastaa, kysyn häneltä voinko minä vastata ja luvan saatuani vastaan lyhyesti samalla viittoen. Koetan kuitenkin pitää kiinnostuksen tulkin työtä kohtaan mahdollisimman minimissä, sillä se ei ole tilanteen tarkoitus. Joskus kuuro asiakas selittää tulkin työstä ja koulutuksesta. Se on mukavaa, koska silloin voin edelleen vain tehdä työtäni eli tulkata ja tilanteen päähenkilöt kommunikoivat keskenään.

Tulkki on useimmiten tulkkauksutilanteissa ainoa tulkkauksen asiantuntija. Etenkin työsuhteensa alussa hänen tulisi rohkeasti kertoa omasta työstään läsnäolijoille. Tulkki on ainoa joka tietää, mitä hänen työnsä onnistuakseen vaatii ja mitä hänen tehtäviinsä kuuluu. Yhteistyön ja tiedottamisen avulla kaikkien on helpompi toimia, eikä väärinymmärryksiä pääse syntymään.

Tulkkia saatetaan myös pyytää pitämään luentoa viittomakieleen tai tulkin työhön liittyen. Näissä tilanteissa tulkilla on kuitenkin aikaa etukäteen valmistautua ja etsiä materiaalia aiheesta.

Ihmisten kiinnostuneisuus tulkkauksesta ja viittomakielestä on erittäin positiivista. Jos kyselyt kohdistuvat tulkkiin kesken tulkkaustilanteen, ei tulkilla aina ole aikaa vastata kovin perusteellisesti. Tällaisissa tapauksissa asiaan voi palata tulkkauksen päätyttyä. Jos paikalla on kaksi tulkkia, voi toinen vastata ja toinen keskittyä tulkkaamiseen.

Tulkki konsultoi tulkkauksesta, kuuroudesta ja viittomakielestä tietoisesti tai tietämättään lähes jokaisessa työtilanteessaan. Tavallaan hän konsultoi jo omalla toiminnallaan ja käyttäytymisellään. Valitettavasti tulkit vain välillä itse unohtavat olevansa jatkuvasti oman ammattialansa mannekiineja. Asioimistulkit ja tulkikeskustulkit voivat käydä tiedottamassa viittomakielentulkin työstä, viittomakielestä ja kuulovammaisuudesta eri viranomaisille, järjestöille ja työpaikoille. Opiskelutulkki voi – ja hänen tuleekin – tiedottaa samoista asioista siinä oppilaitoksessa, jossa hän työskentelee.

1. Olen toiminut konsulttina ulkomailla kertoen tulkin työstä ja etiikasta paikallisille tulkeille. Keskustelut ovat olleet mielenkiintoisia, mutta konsultointi on myös haasteellista, jos Suomen mallit eivät kerta kaikkiaan sovi kyseisen maan kulttuuriin.

2. Varmaan asiakkaan kuulevat sukulaiset saivat tulkista, tulkin työstä ja kuuroista todella huonon käsityksen, koska en osannut käyttäytyä sulavasti ja tilanteeseen sopivasti.

Valmistautuminen

Asioimistulkkina toimiessaan tulkki saa työntehtävänsä pääasiassa alueensa tulkkeskuksen välityksellä. Tulkkeskus välittää tulkille asiakkailta tulleita tilauksia tämän keskuksen ilmoittamien aikarajojen puitteissa. Keskukselta tulkki saa tietoonsa tilaisuuden ajan, paikan ja aiheen. Ennen tulkkausta tulkki valmistautuu tulevaan työhönsä ainakin ajatuksen tasolla, esimerkiksi tulevaan aiheeseen liittyviä viittomia ja käsitteitä miettien. Luentoja tai suurempia juhlia varten tulkin kannattaa pyytää itselleen puheiden ja esitysten rungot, jotta hän voi harjoitella niitä jo etukäteen. Aina materiaalia ei ole saatavilla ennakkoon. Silloin tulkille on hyötyä, jos hän on jo aikaisemmin ollut mukana samantyyliisessä tilanteessa joko tulkkina tai osallistujana. Kaikki etukäteistieto helpottaa tulkin tilanteeseen mukaan pääsyä ja siinä joustavasti toimimista.

Geneven yliopiston tulkkauksen opettaja Claude Namy on laatinut opiskelijoilleen listan kysymyksistä, joihin heidän tulisi löytää vastaus ennen tulkkauksen alkua. Vastauksia etsiessään tulkki valmistautuu monipuolisesti tulevaan työhönsä. (Saresvuo & Ojanen 1987, 79).

1. Puhujaa koskevia kysymyksiä ennen esitystä:
 - Kuka puhuja on?

- Mitä kansallisuutta hän on?
- Millainen on hänen ajatusmaailmansa?
- Mitä hän toivoo saavansa irti konferenssista?
- Mikä on neuvotteluissa hänen maansa/ryhmänsä kanta?
- Minkälaisia omia mielipiteitä puhujalla on?

2. Puhujan esitystä koskevia kysymyksiä:

- Onko puhujan esitys ymmärrettävää?
- Voiko tulkki luottaa siihen, että puhujan esitys todella ilmaisee mitä hän haluaa sanoa?
- Ellei näin ole, mikä on syy?
- Onko puhujan kielitaito heikko?
- Yrittääkö hän tietoisesti johtaa kuulijoita harhaan?
- Jos hänen kielenkäyttönsä on loukkaavaa, johtuuko tämä siitä, ettei hän pysty hillitsemään tunteitaan vai siitä, että hän ehdoin tahdoin yrittää provosoida vastapuolta?
- Millaisia ovat puhujan intonaatio, ilmeet ja eleet?

3. Kuulijoita koskevia kysymyksiä:

- Kuka on kuulija? Diplomaatti? Liikemies? Järjestön virkailija?
 - Mitä kansallisuutta hän on?
 - Mitä hän toivoo saavansa irti konferenssista?
 - Mikä on hänen kulttuuritaustansa?
 - Mikä on hänen äidinkieltensä? Käsitelläänkö asioita hänen äidinkielellään?
 - Pitäisikö tulkin muuntaa kielenkäyttöään niin, että kuulija ymmärtäisi hänet paremmin?
 - Kuinka hyvin kuulija tuntee esityksen aiheen? Tarvitseeko hän lisäselityksiä?
 - Mikä on kuulijan yhteiskunnallinen asema?
 - Pitäisikö tulkin esiintyä hyvin virallisesti vai voiko hän käyttäytyä tuttavallisemmin?
- (Saresvuo, Ojanen 1987, 79.)

Vaikka Namy on laatinut kysymykset kansainvälistä konferenssia varten, voidaan samoja kysymyksiä hyvin soveltaa arkipäiväisiin asioimistilanteisiin Suomessa. Tulkin on tärkeätä perehtyä tilanteen kaikkiin osapuoliin ennen tulkkausta, jos se suinkin on mahdollista. Työkokemuksen myötä vastausten etsimisestä edellä esitettyihin kysymyksiin tulee automaattinen osa tulkin työtä. Tulkki saattaa jopa huomaamattaan käydä selvitettäviä asioita läpi mielessään esimerkiksi matkalla tulkkauspaikalle. Puhujan ja asiakkaiden taustat on hyvä huomioida etukäteen, sillä ne vaikuttavat siihen, millaista kielen rekisteriä tulkki tulkkauksessaan käyttää.

Valmistautumiseen kuuluu myös työpäivän hahmottaminen kokonaisuutena, esimerkiksi matkoihin täytyy varata riittävästi aikaa. Matkat tulkkauspaikoille vaihtelevat suuresti tulkin asuinpaikasta riippuen. Harvaan asutuilla seuduilla ajomatkat saattavat olla hyvinkin pitkiä. Toisaalta myös pääkaupunkiseudulla saattaa matkoihin mennä pitkien välimatkojen vuoksi useita

tunteja päivässä. Varsinaisen tulkkauksen päätyttyä tulkki pyytää kuuroilta asiakkaaltaan allekirjoituksen laskuun, jonka perusteella hänelle maksetaan palkka. Sitten tulkki voikin jo lähteä seuraavaan kohteeseen ja aloittaa uuden valmistautumisen. Työtään suunnitellessaan tulkin on muistettava varata aikaa myös lepoon ja edellisen tilanteen analysointiin. Jos tilanteessa on ollut kaksi tulkkia, heidän kannattaa jutella hetki yhdessä tulkkauksen päätyttyä ja antaa palautetta toisilleen.

Työn vastaanottaminen

Kun asiakas – kuuro tai kuuleva – tarvitsee viittomakielentulkkiä, hän useimmiten tekee tilauksen lähimpään tulkkikeskukseen. Tulkkikeskus välittää viittomakielentulkkeja erilaisiin tilanteisiin asiakkaiden tarpeiden mukaan. Tulkki tulee tilata tulkkikeskuksen kautta hyvissä ajoin ennen tilaisuutta. Tilauksen voi tehdä joko tekstiviestillä, faksilla, sähköpostilla, puhelimella, tekstipuhelimella tai käymällä itse paikan päällä. Kuulovammainen asiakas tilaa tulkin yleensä itse, mutta myös tilaisuuden järjestävä taho voi tehdä tulkkitalauksen. Vuonna 1999 kuvapuhelin oli käytössä ainoastaan Joensuun tulkkikeskuksessa. Laitteiston hankinta liittyi Kuurojen Liitto ry:n kolmivuotiseen Multimediaprojektiin, jossa kehitettiin tulkkipalveluja kuvapuhelimen avulla. (Heiskanen 2000, 166.)

Elokuussa 2000 myös Tampereen tulkkikeskus sai kuvapuhelimen. Toinen Tampereen kuvapuhelin on Hervannan terveyskeskuksessa. Tulkkaukset hoituvatkin nyt tulkkikeskuksen ja terveyskeskuksen välillä kuvapuhelimen avulla. Tosin näitä tulkkauksia on keskimäärin vain yksi kuukaudessa. Tampereen tulkkikeskuksen asiakkailta on lisäksi mahdollisuus tulla tulkkikeskukseen tekemään koesoittoja kuvapuhelimella, jotta sen käyttö tulisi heille tutuksi ja tulkkaukset kuvapuhelimen välityksellä lisääntyisivät. (Näykki 2002.) Tällä hetkellä kuvapuhelimia on jo useissa tulkkikeskuksissa ja niitä hyödynnetään viittomakielentulkkauksessa koko ajan enemmän. Varsinkin haja-asutusalueilla kuvapuhelin helpottaa viittomakielisen asiakkaan asioimista. Samalla tulkin työpäivä voidaan hyödyntää mahdollisimman rationaalisesti eikä aikaa kulu pitkiin matkoihin.

Tulkkikeskus etsii tulkin ja ilmoittaa asiakkaalle, jos tulkkia ei kyseiseen tilaukseen saada. Osa tulkkikeskuksista ilmoittaa myös, kuka on tulossa asiakkaalle tulkkiksi. Asiakas voi pyytää haluamaansa tulkkia myös suoraan. Tulkin tilaamisesta on sovittu erikseen alueittain. Esimerkiksi Turussa tulkin ei tarvitse ilmoittaa tulkkikeskukseen, jos asiakas tilaa hänet suoraan. Helsingissä kaikki tilaukset on sovittu ilmoitettaviksi tulkkikeskukseen tilastointia varten. Tulkit saavat tietoa sovituista käytännöistä alueen tulkkikeskuksesta sekä alueen tulkkien tapaamisissa. Jos tulkkitalaus tulee kovin viime hetkellä, on tulkin saaminen usein hyvinkin epävarmaa. Viime hetken tilaus saattaa johtua asiakkaan huolimattomuudesta, mutta elämään mahtuu myös paljon yllättäviä tilanteita, joihin ei edes voi etukäteen tilata tulkkia. Onneksi yhä useammat tilanteet ovat tiedossa jo etukäteen, ja asiakkaatkin pyrkivät pääsääntöisesti tilaamaan tulkin hyvissä ajoin. (Salonen 2002.)

Minua harmittaa eniten tekstipuhelinpalvelun kautta tuleva tulkkitilaus, koska se on useimmiten äärettömän hidasta. Ennemmin näpyttelen tekstiviestejä vaikka useamman, kun voin samalla tehdä jotain muuta. Tuntuu, että nykyään tulkkikeskuksetkin lähettävät tekstiviestejä jos tietävät, ettei minua tavoita juuri sillä hetkellä. Jos epäselviä tilauksia tulee usein, ne alkavat harmittaa. Yleensä ymmärrys riittää melko pitkään, mutta esimerkiksi tulkkikeskuksen tekemiä toistuvia virheitä on vaikea sietää.

Viittomakielialan osuuskunta Via on viittomakielentulkkien valtakunnallinen osuuskunta, jonka aktiivisimpia toiminta-alueita ovat pääkaupunkiseutu, Iisalmen alue ja Oulu. Jäseniä Viassa on tällä hetkellä 43. Iisalmissa sijaitsee Vian ainoa tulkkikeskus, joka toimii samoin kuin muutkin tulkkikeskukset Suomessa. Oulun alueella tulkkitilaukset tulevat Vian kännykkään, joka kulkee tällä hetkellä yhden asioimistulkin mukana. Pääkaupunkiseudulla välitys hoidetaan samoin kuin Oulussa. Helsingissä on otettu koekäyttöön uusi tulkinvälitysohjelma. Verkossa toimivan ohjelman avulla asiakas voi tehdä tulkkitilauksensa internetin välityksellä, tulkki suunnitella ja vastaanottaa töitään ja välittäjä vastaanottaa ja välittää tilaukset eteenpäin. Ohjelman testauksen jälkeen Vian on tarkoitus ottaa se valtakunnalliseen käyttöön. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2002, 12–14.)

1. Prosentit vaihtelevat jatkuvasti, mutta nyt tulkkitilauksistani 75 % tulee tulkkikeskuksen kautta, 15 % Vian kautta ja 10 % suoraan asiakkailta.

2. Tällä hetkellä teen niin vähän tulkkauksia, että prosenttien määrittäminen on helppoa: 100 % tilauksista tulee tulkkikeskuksesta. Kun olin asioimistulkkina, suurin osa tilauksista tuli silloinkin tulkkikeskuksen kautta. Ehkä suoria tilauksia ei tule minulle, koska en ole koskaan rohkaissut asiakkaita tilaamaan suoraan, pikemminkin päinvastoin.

Asiakkaille – kuulovammaisille, kuulovammaisten työntekijöille, eri vianomaisille ja muille yhteistahoille – lähetetään vuosittain asuinalueensa tulkkiluettelo, joka on lista alueella työskentelevistä viittomakielentulkeista. Luettelossa on myös informaatiota tulkin tilaamisesta. Lisäksi tulkkikeskukset käyvät kuurojen yhdistyksissä tiedottamassa tulkin tilaamisesta ja tulkin käytöstä sekä yleisestä tulkkitilanteesta vuosittain. Valmiita tulkkitilauslomakkeita on käytössä osassa tulkkikeskuksista. Tilauslomake on pyritty muotoilemaan siten, että tulkki voi kyseisillä tiedoilla mennä tulkkimaan ja tarvittaessa pyytää lisätietojakin. (Salonen 2002.)

Tulkkitilauksesta tulisi käydä ilmi ainakin seuraavat seikat:

1. Tilaaja (nimi, keneltä voi kysyä lisätietoja, puhelinnumero)
 2. Milloin (tulkkauksen päivämäärä, alkamis- ja päättymisaika)
 3. Missä (tarkka osoite ja tapaamispaikka)
 4. Aihe (häät, hautajaiset, neuvola, jokin harrastus...)
 5. Muita toiveita (tulkkaukielet ja tulkkauksen menetelmät)
- (Vivolin-Karèn 1999, 30.)

Tilauksesta tulisi myös aina käydä ilmi asiakkaan käyttämä kommunikaatiomenetelmä, sillä asiakkaalla on oikeus saada tulkkaus hänelle parhaiten sopivalla kommunikaatiomenetelmällä.

- 1. Ihannetilaus tulee riittävän ajoissa, siinä on kerrottu perusasiat selkeästi: kuka tilaa, kuka on asiakas, tilanne, paikka, aika ja kesto. Lisäksi siinä on yhteystiedot, mistä voi kysyä tarvittaessa lisätietoja ja materiaalia.*
- 2. Helpoin tapa on saada tilaus tulkkeskuksesta, sillä tulkkeskus on tehnyt silloin jo kaiken "selvitystyön". Ärsyttää, kun välillä tulee tekstiviesti, jossa kysytään vain tulkiksi huomenna klo 17.00. Ei edes nimeä ole huomattu mainita. Sen jälkeen alkaa tekstiviestikirjeenvaihto, jotta saan tietää asiakkaan nimen, asian, tulkkauspaikan ja tapaamispaikan. Välillä jätän tiedot puutteelliseksi, jos asiakkaalla on heikko suomen kielen taito, ja menen vain aikaisemmin paikan päälle.*

Opiskelutulkeille työt voivat välittyä useampaa kautta. Tavallisesti kuurot opiskelijat ilmoittavat tulkin tarpeensa Kuurojen Liiton opiskelutulkkiyhdistykselle. Opiskelutulkkaus kiinnostuneet tulkit voivat ilmoittautua opiskelutulkkiyhdistykselle, jolloin sihteerit tarjoaa tulkit tarjolla olevia paikkoja. Joskus kuurot opiskelijat tai heidän perheenjäsenensä ottavat itse suoraan yhteyttä tulkkiin. Opiskelutulkki hoitaa itse palkkaneuvottelunsa, mikä on usein raskasta ja neuvottelutaitoja vaativaa työtä. Neuvotteluihin saa apua Kuurojen Liitosta, Erityisalojen toimihenkilöliitto ERTOsta, Suomen Viittomakielen Tulkit ry:stä sekä Viittomakielialan Osuuskunta Viasta. Myös Via palkkaa opiskelutulkkia. Hyvä tiedonlähde ja apu neuvotteluihin ovat saman alueen muut tulkit.

Opiskelutulkkauskin kuuluu oleellisena osana etukäteisvalmistautumisen. Olisi hyvä, jos tulkin työaikaan olisi laskettu joitakin tunteja myös valmistautumiseen. Opiskelutulkkaus sovitaan yleensä vuodeksi kerrallaan. Jos kaikki osapuolet ovat tyytyväisiä, saman tulkin olisi hyvä jatkaa asiakkaan kanssa opiskelun alusta loppuun saakka.

Perheopetuksia välittävät yleensä keskussairaaloitten kuntoutusohjaajat ja puheterapeutit. Myös lasten vanhemmat ovat erittäin omatoimisia etsiessään kotiopettajaa. Lapsen kotikunta myöntää perheopetukseen oppitunteja kymmenestä sataan, yleisin määrä lienee kaksikymmentä oppituntia. Ennen opetuksen alkua tulkin on hyvä selvittää lapsen diagnoosi (esimerkiksi kuuro, huonokuuloinen tai dysfaattinen) joko suoraan perheeltä tai työn välittäneeltä työntekijältä. Jos diagnoosi on tulkitte uusi, hänen on hyvä hankkia siitä itselleen tietoa etukäteen. Erilaiset liitot ja oppilaitokset järjestävät paljon viittomakielen ja viittomien kursseja, joille tarvitaan opettajia. Kurssia suunniteltaessa tulkitte on usein varsin vapaat kädet sen toteutuksessa.

Paritulkkkaus

Paritulkkkauksessa tulkit istuvat vierekkäin ja vaihtavat aktiivista tulkkkausvuoroa noin viidentoista minuutin välein. Kun aktiivi tulkki tulkkkaa viittomakielelle, toinen tulkki toimii hänen tukenaan ja kääntää samaan aikaan viito-

tut puheenvuorot puheelle. Tukena olo ei tarkoita lepäämistä, sillä tukitulkin tehtävänä on varmistaa, että aktiivitulkki tulkkaa oikein. Tukitulkki voi myös esimerkiksi pitää kädessään luennoitsijan käyttämää materiaalia, josta hänen on mahdollista seurata luennon etenemistä.

Paritulkkauksessa tulkkien on tärkeitä pyrkiä kohti samanlaista tulkkaukseen, jotta asian seuraaminen olisi kaikille asiakkaille mahdollisimman vaivatonta. Tulkkien täytyy luottaa toisiinsa, ja heillä täytyy olla tilanteessa yhteinen päämäärä. Myös vastuun jakaminen on tärkeä osa paritulkkausta. Molemmilla tulkeilla on yhtäläinen vastuu tulkkauksen toteutuksesta, vaikka heidän tasonsa olisikin erilainen. (Swabey 2000, 3.)

Paritulkkaus on ilahduttavasti yleistynyt viime vuosien aikana. Monilla paikkakunnilla pyritään siihen, että yli kaksi tuntia kestäviin tilaisuuksiin tilataan kaksi tulkkiä. Etenkin jos tilaisuudessa on läsnä useampia kuuroja, tulkkeja pyritään tilaamaan kaksi. Paritulkkauksesta hyötyvät kaikki osapuolet. Työtaakan jakaminen auttaa tulkkeja jaksamaan pitkiäkin tilaisuuksia ja tulkkauksen laatu säilyy hyvänä loppuun asti. Asiakkaiden näkökulmasta tulkkauksen seuraaminen on helpompaa, kun tulkkien tuotos pysyy laadukkaampana.

Erään kuuron asiakkaan kommentti pitkän koulutuspäivän jälkeen: "Huomaan itsekini pysyväni pirteämpänä koko päivän, kun viittova tulkki vaihtuu säännöllisin väliajoin. Tulkkien pirteys tarttuu minuunkin heitä seurattessani."

Koska paritulkkaus on vielä melko uusi työskentelytapa suurimmalle osalle tulkeista, se vaatii vielä monilta tulkeiltakin harjoittelua ja totuttelua toisen ammattilaisen läsnäoloon.

Olen kuullut tulkkien kritisoivan paritulkkausta epämiellyttäväksi, koska he kokevat vieressä istuvan tulkin häiritsevän. Toinen tulkki seuraa ja arvioi koko ajan tulkkausta. Itse en ajattele enkä tunne samoin. Olen kasvanut jo niin kiinni paritulkkaukseen, että minulle tämä tulkkausmuoto on luonnollinen tapa tehdä työtä. Kaksi tulkkiä on ikään kuin "samassa veneessä" ja ponnistelee yhteiseen lopputulokseen päästäkseen. Tietenkin paritulkkaus vaatii tottumista. Vaatii aikaa ja yhdessä työskentelyä, jotta käytäntö tulee luonnolliseksi tavaksi toimia.

Ennen paritulkkauksen alkua on hyvä sopia parin kanssa yhteisistä pelisäännöistä. Sitten ei enää itse tulkkaustilanteessa tarvitse keskittyä siihen, millaista tukea toinen kaipaa. On aivan luonnollista, ettei yhteistyö uuden parin kanssa toimi yhtä saumattomasti kuin jopa vuosia yhdessä tulkanneella parilla. Parityö vaatii toimiakseen molempien panostuksen. Mahdolliset erimielisyydet on pystyttävä siirtämään syrjään. Myös ulkopuolinen ihminen huomaa, jos tulkit eivät paritulkkauksessa pysty puhaltamaan yhteen hiileen, vaan keskittyvät ainoastaan omaan osuuteensa pariaan tukematta.

Paritulkkaus on aina oppimisen paikka. Molemmat tulkit oppivat toisiltaan, vaikka toinen olisikin kokeneempi. Kieli kehittyy, kun näkee toisen tulkin ratkaisuja ja voi keskustella niistä hänen kanssaan. Parityössä on myös oiva

mahdollisuus saada palautetta omista ratkaisuisistaan.

1. Minulla oli ilo päästä erittäin kokeneen ja taitavan tulkin pariin. Huomasin imeväni häneltä minulle uusia ratkaisuja ja rohkaistuin itsekkin kokeilemaan erilaisia tulkkausratkaisuja. Parin kuiskaamat kannustukset antoivat hyvän mielen ja todella nautin työstäni.

2. Olin parin kanssa tulkkinä tilaisuudessa, jossa oli paljon sekä kuulevia että kuuroja. Tilanne oli ohjattu mutta epämuodollinen niin ettei koskaan tiennyt kuka käyttää seuraavan puheenvuoron. Sovimme parin kanssa tulkkaavamme niin, että otamme vuorotellen jokaisen puheenvuoron, tuli se millä kielellä tahansa. Tämä mahdollisti myös päällekkäisten puheenvuorojen tulkkauksen. Tilanne oli välillä varsin kaoottinen mutta hauska. Asiakkaat ja me tulkit nautimme dynaamisesta tilanteesta ja vauhdikkaasta työstä. Kahden tunnin tulkkauksen jälkeen olo oli varsin euforinen.

Työaika

Tulkin työaika muodostuu tulkkaus-, opetus-, matka- ja valmistautumisaikasta. Tulkin työhön kuuluvat myös laskuttaminen, opetuksen suunnittelu sekä tarvittavat yhteydenotot oppilaitoksiin, palkanmaksajiin ja tulkkauksen järjestäviin tahoihin. Jokaisella tulkilla on erilainen työaika riippuen siitä, mitä työtehtäviä hän ottaa vastaan ja hoitaa. Tulkki voi esimerkiksi olla kokopäiväinen opiskelutulkki, tai hän voi tehdä sekä asioimistulkkauksia että opetuksia tai jopa kaikkia näitä päivän, viikon tai pidemmän ajan kuluessa.

Työaikalain 6 §:n 1 momentissa on sääntö, jonka mukaan säännöllinen työaika on enintään kahdeksan tuntia vuorokaudessa (Hietala & Kaivanto 1996, 61). Käytännössä tulkin työ on sekä fyysisesti että henkisesti niin raskasta, että näin pitkiä tulkkauspäiviä ei pitäisi ainakaan yksin tehdä. Tulkin eettisten sääntöjen lisäkohdassa 14 mainitaan, että tulkin tulee etukäteen selvittää tulkkauksen pituus ja että tulkin aktiivisen tulkkausajan tulisi olla enintään kuusi tuntia päivässä (Liite 1). Vaativissa ja kaksi tuntia pidemmissä tulkkausissa olisi hyvä olla kaksi tulkkiä, jotta tulkkauksen laatu pysyisi hyvänä. On todettu, että tehokkaan tulkkausajan pituus on maksimissaan 20 minuuttia tulkattavasta aineksestä riippuen. Sen jälkeen tulkkauksen laatu alkaa heikentä, ja tulkin olisi hyvä saada tauko. (Haaksilahti 2001.)

1. Karmein kokemukseni työaikaan liittyen on ollut tulkkaus päivystävällä lääkärillä. Menimme asiakkaan kanssa paikalle klo 12.30. Sekä minulla että asiakkaalla oli käsitys nopeasta käynnistä päivystyksessä. Mitä vielä, oli tutkimuksia, tulosten odottelua, lääkärillä käyntiä ja taas odottelua. Jouduin muuttamaan omat suunnitelmani loppupäivältä ja -illalta. Kotiin saavuini lopen väsyneenä illalla klo 21.45. Vietimme päivystyksessä 8 tuntia 45 minuuttia. Huh!

2. Kuurosokeiden syyskokous kestää aina aamusta yöhön, tai jopa seuraavaan aamuun. Parhaimmillaan tapaan kuurosokean asiakkaani juna-asemalla kukonlaulun aikaan. Kokoustulkkausta on koko päivä ja illalla

iltajuhlat, tanssia ja ravintolassa seurustelutulkkaukseen aamuun asti. Kotoa on pitänyt tietysti lähteä jo huomattavasti aikaisemmin ja parin tunnin lepoajan joutuu pahimmillaan viettämään asiakkaan kanssa samassa huoneessa. Levosta ei ole tietoaakaan, jos asiakas vieressä kuorsaa tai on joko yö- tai aamutoimillaan. Kunta vielä palkitsee päiväpalkalla, joka on sama kuin viiden tunnin palkka.

Tauot on aina hyvä sopia ennen aloitusta. Tulkit tinkivät tauoistaan liikaa. Jos tulkki on tilattu esimerkiksi koko päivän kestäväseen työpaikkakoulutukseen yksin tulkkamaan, voi tuntua nololta pyytää luennoitsijoita pitämään taukoja vähintään tunnin välein. Opiskelutulkkauksessa sormittaminen on todella raskasta ja erityisesti kielten tunneilla joutuu sormittamaan vieraan kielen sanoja ja lauseita. Jo tämänkin vuoksi tulkkauksesta tulisi tiedottaa myös kuulevia osapuolia ennen tilaisuuden alkua.

Kahdeksan tunnin työaikaan kuuluu työaikalain 28 §:n 1 momentin mukaan yhden tunnin ruokatauko, joka ei ole työaika. Tauon aikana saa poistua työpaikaltaan. (Hietala & Kaivanto 1996, 178.) Tulkki on usein töissä myös ruoka-aikana ja muilla tauoilla, koska kuuro asiakas saattaa haluta keskustella kuulevien osapuolten kanssa ja tietää mitä muut keskustelevat vapaa-ajalla. Opiskelutulkkauksessa kuuro opiskelija pystyy juuri tauoilla luomaan kontaktia muihin opiskelijoihin, joten tulkkia tarvitaan. Asioimistulkki voi ja hänen täytyykin itse aikatauluttaa ruokatuntinsa ja taukonsa vastaanottamiensa työtehtävien mukaan. Myös asioimistulkkauksissa kuuro tai kuuleva asiakas usein haluaa käyttää yleisen tauon keskusteluun.

Asioimistulkkina ollessani totuin siihen, että söin aina autossa matkalla tai parkkipaikalla ennen seuraavaa tulkkaukseen. Auto toimi lounasruokalana ja toimistona.

Taukojen tarve on jokaisella tulkillä henkilökohtainen. Asiakkaiden kanssa voi yrittää etukäteen sopia, millä tauoilla tulkkia tarvitaan ja milloin hän saa oman taukonsa.

Tulkkauksaika alkaa sovitusta tapaamisajasta ja päättyy siihen, kun asiakas tulkkauksen loputtua allekirjoittaa tulkkauksilomakkeen. Asioimistulkki saattaa päivän aikana liikkua pitkiäkin matkoja ja tehdä monta tulkkaukseen eri paikoissa. Varsinainen tulkkauksa saattaa olla hyvinkin lyhyt, mutta etenkin Pohjois-Suomessa ja haja-asutusseuduilla matkaan voi helposti kulua kaksi tuntia mennen tullen. Pääsääntö työaikalain 4§:n 3 momentissa on, ettei matkaan käytetty aikaa lueta työaikaan. Poikkeuksen muodostavat esimerkiksi asentajat ja kodinhoitajat, joilla kyse on työsuorituksesta ja siirtymisestä työn suorituspaikasta toiseen useamman kerran päivän aikana. (Hietala & Kaivanto 1996, 50) Tulkit kuuluvat tähän samaan ryhmään, joka saa myös matka-ajasta korvauksen.

1. Välillä on päiviä, ettei varsinaista tulkkauksaajaa kerry kuin pari tuntia. Tien päällä olen kuitenkin koko päivän, sillä matkaa ensimmäiselle tulkkauksipaikalle voi olla reilusti sata kilometriä yhteen suuntaan. Sieltä tois-

le tulkkauspaikalle, mikä on taas 150 kilometriä aivan toiseen suuntaan. Autossa istumista koko päivä.

2. Muutama vuosi sitten olin ottanut vastaan joulukirkkotulkkauksen. Jumalanpalvelus pidettiin ruotsiksi, ja olin etukäteen hankkinut materiaalit, kääntänyt virret ja harjoitellut kaavat niin, että pystyisin ne kääntämään ruotsin kielestä suomalaiselle viittomakielelle. Aattona lähdin hyvissä ajoin saaristokuntaan ajelemaan ja saavuin kirkolle. Söin eväitä ja lueskelin iltapäivälehteä kaikessa rauhassa. Kello raksutti eteenpäin, ja aloin jo epäillä, kun kirkon pihalla ei vielä näkynyt kirkkoväkeä. Kiersin kirkon. Kaikki ovet olivat lukossa. Hautausmaalla tapasin paikallisia ja kysyin, että eihän tällä paikkakunnalla ole toista kirkkoa. Ei kuulemma ollut. Palasin autolle, kaivoin tulkkeskuksesta saamani faksin esiin ja tarkistin vielä tiedot. Oikea paikka. Löysin papin numeron ja soitin hänelle. Papin rouva onneksi oli kotona ja vastasi. Hän tiesi kertoa, että joulujumalanpalvelus pidetään saaristokappelissa ja sain rouvalta sinne ruotsin kielellä ajo-ohjeet. Tiesin jo myöhästävänä, mutta kaasu pohjassa ajoin puoli tuntia, enkä löytänyt sitä kappelia ikinä.

Valmistautumisaika on tärkeä, ja se saattaa usein viedä enemmän aikaa kuin varsinainen tulkkaus. Jos tulkki on esimerkiksi tilattu tulkkaamaan teatteriesitystä, hänen täytyy saada lukea esityksen käsikirjoitus etukäteen ja/tai hän voi itse käydä katsomassa esityksen etukäteen, jotta tulkkaus onnistuisi mahdollisimman hyvin. Tällaisesta tulkkaukseen valmistautumisesta pitäisi saada myös korvaus, koska se kuuluu tulkin työaikaan. Automaattisesti näin ei aina kuitenkaan ole, joten tulkin on hyvä olla etukäteen yhteydessä maksavaan tahoon ja varmistaa palkka myös valmistautumisajalta. Opiskelutulkin työaikaan on usein jo sisällytetty valmistautumisaikaa, jolloin tulkki tutustuu seuraavien tuntien materiaaleihin. Oppilaitoksissa tulkki joutuu tulkkaamaan kaikkia, usein itselleen vieraitakin oppiaineita, joten tulkin täytyy valmistautua työhönsä hyvin esimerkiksi oppikirjoja ja muuta oppimateriaalia lukemalla.

Opiskelutulkin työajaksi pitäisi lukea työmatkoja lukuun ottamatta koko se aika, jonka hän varaa tulkkaustilannetta varten. Myös työhön valmistautuminen pitäisi ottaa kohtuullisessa määrin huomioon opiskelutulkkien työaikaa laskettaessa. (STM / Työryhmämuistio 1990:20, 38.)

Teen tulkkauksia lähinnä päivisin, harvemmin iltaisin tai viikonloppuisin. Kesällä teen periaatteessa töitä muun ajan paitsi mieheni loman aikana. Töitä tulee kuitenkin erittäin vähän kesäkuukausina. Tosin en ole liiemmin markkinoinut itseäni, vain ilmoittanut tulkkeskukseen olevani käytettävissä.

Halutessaan tulkki voi tehdä töitä myös viikonloppuisin. Luonteeltaan viikonloppuisin tehtävät tulkkaukset saattavat poiketa arkipäivän tulkkauksista. Viikonloppuisin on enemmän esimerkiksi perhejuhlia, kirkollisia toimituksia, harrastuksiin liittyviä turnauksia ja leirejä. Sunnuntailta saatava sunnuntaityökorvaus houkuttelee tulkkeja tekemään töitä myös viikonloppuina.

Säännöllinen viikkotyöaika on työaikalain 6 §:n 1. momentin mukaan enintään 40 tuntia viikossa (Hietala & Kaivanto 1996, 61). Kokemus on osoittanut, että viittomakielentulkin viikkotyöaika saattaa vaihdella suuresti viikoittain. Työaikaan vaikuttaa töiden kausiluonteisuus. Yleisinä loma-aikoina ja pyhäpäivinä työtehtäviä on tarjolla vähemmän, kun taas esimerkiksi alkusyksyllä, ennen joulua ja keväällä työtä on tarjolla huomattavasti enemmän.

1. Teen myös ilta- ja viikonlopputöitä. Toki koetan aina varata vapaapäiviä, mutta jos tulee riittävän houkutteleva työtarjous, olen valmis muuttamaan suunnitelmiani.

2. Kesällä pidän tietyn ajan täysin lomaa. Valinta on tietyllä tavalla pakollinen, mutta toisaalta myös tietoinen.

	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai	Sunnuntai
7.00	Matka	Matka		Matka	Matka		
8.00	Opiskelut.	Opiskelut.		Opiskelut.	Opiskelut.		
9.00			Matka				
10.00			Opiskelut.				
11.00							
12.00							
13.00		Matka	Matka		Matka		
14.00			Neuvola	Matka			
15.00	Matka		Matka	Matka			
16.00			Matka	Psykologin vast.otto Matka		Matka	
17.00	Matka		Hengelli-			Tuote-	
18.00	Taloyhtiön		nen ilta			esittely	
19.00	kokous					kutsut	
20.00			Matka				
21.00							
22.00 asti	Matka ½ h					Matka	

Kuvio 7. Esimerkki asioimistulkkauksia tekevän opiskelutulkin työviikosta.

Kuvio 7 esittää opiskelutulkin työviikkoa yhden viikon osalta. Tulkki on sopinut asiakkaansa kanssa, että hän voi tehdä asioimistulkkauksia, kun opiskelua ei ole. Tulkki saa yleensä lukujärjestyksen pari viikkoa ennen ja voi sen saatuaan ilmoittaa vapaat aikansa tulkikeskukseen. Tulkki ottaa asioimistulkkauksia vastaan opiskelutulkkauspäivien pituudesta ja omasta jaksamisestaan riippuen. Kyseisenä viikkona tulkillä oli opiskelutulkkauksen lisäksi mahdollisuus tehdä myös asioimistulkkauksia. Esimerkkiviikolla matka-ajat eivät olleet kohtuuttomia, sillä kaikki tulkkaukset tapahtuivat enintään 20 km säteellä.

Opiskelutulkkien työehtojen suosituksissa on erillinen maininta, että opiskelutulkin työaika on enintään 6–8 tuntia päivässä ja enintään 38 tuntia 15 minuuttia viikossa. Työaika voidaan myös järjestää siten, että se on keskimäärin 38 tuntia 15 minuuttia viikossa. Tämä edellyttää, että työtä varten on ennakolta laadittu työvuoroluettelo vähintään ajaksi, jonka kuluessa viikoittainen säännöllinen työaika tasoittuu sanottuun keskimäärään. Työaika sisältää oppitunnit välitunteineen ja valmistautumisajan. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2001, 2.)

	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai	Sunnuntai
7.00			Matka	Työpaikka- koulutus t.	Matka		
8.00	Matka		Pääsykoe- tulkkaus		Lääkäri &		
9.00	Työpaikka- tulkkaus	Matka			työpaikka- tulkkaus		Matka Kokous- tulkkaus
10.00		VK-opetus			Matka		tulkkaus
11.00						Matka	
	Matka			Matka			
12.00			Matka			Perhejuhla- tulkkaus	
13.00							Matka Harrastus- tulkkaus
14.00		Matka		Matka			
				Lääkäritul.			Matka
15.00				Matka	Matka		
16.00					VK-opetus	Matka	
17.00	Matka	Matka	Matka Kokous- tulkkaus		Matka	Matka	
18.00	Työpaikka- tilaisuus- tulkkaus	Päiväkodin- vanh. ilta.t		Matka Koulun- vanh.ilta t.	 Saunailta	Perhejuhla- tulkkaus	
19.00							
20.00		Matka					
	Matka		Matka	Matka			
21.00					23.30 asti Matka 1 h	22.00 asti Matka ½ h	

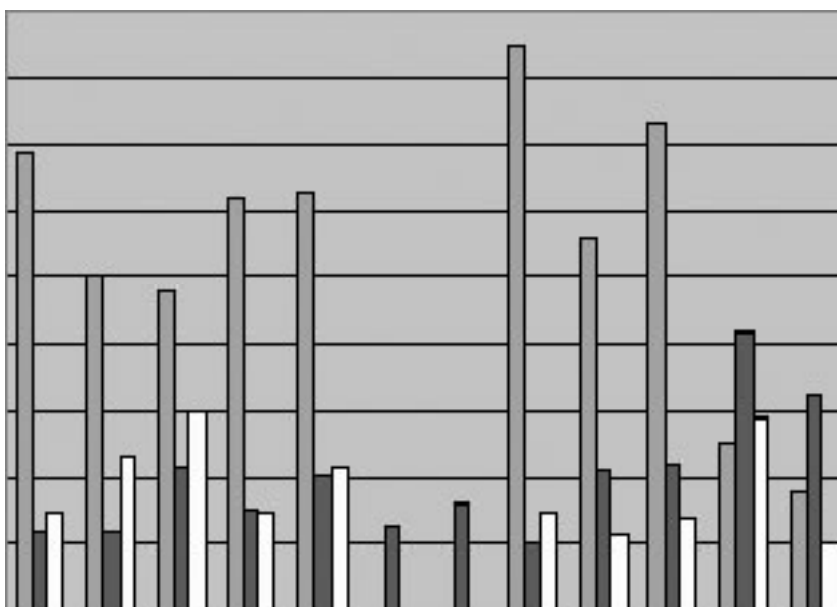
Kuvio 8. Esimerkki asioimistulkkauksia ja opetuksia tekevän tulkin työviikosta.

Kuvion 8 esimerkkiviikolla tulkin työt ovat painottuneet iltoihin ja viikonloppuun. Sattumalta samalle viikonlopulle osui pari perhejuhlaa, vapaamuotoinen saunailta sekä myös kokous- ja harrastustulkkaus. Viikolla tulkki oli kerran opettamassa viittomakieltä oppilaitoksessa ja kerran perheessä.

Viittomakielentulkin työaika ja työtehtävät vaihtelevat kuukausittain vielä enemmän kuin viikoittain. Myös jokainen vuosi voi olla hyvin erilainen. Keväällä ei välttämättä tiedä, missä ja mitä seuraavana syksynä tekee. Opiskelutulkkauspaikat selviävät usein vasta loppukesästä.

Olen tehnyt tulkin töitä jo runsaat 10 vuotta. Kaikki vuodet ovat olleet työntäyteisiä ja todella vaihtelevia. Kesäksi työt vähenevät niin runsaasti, että usein olen ne työttömänä. Yleensä en keväällä etukäteen tiedä, missä taas syksyllä teen töitä. Yksi vuosi on jäänyt mieleen, jolloin jo keväällä tiesin

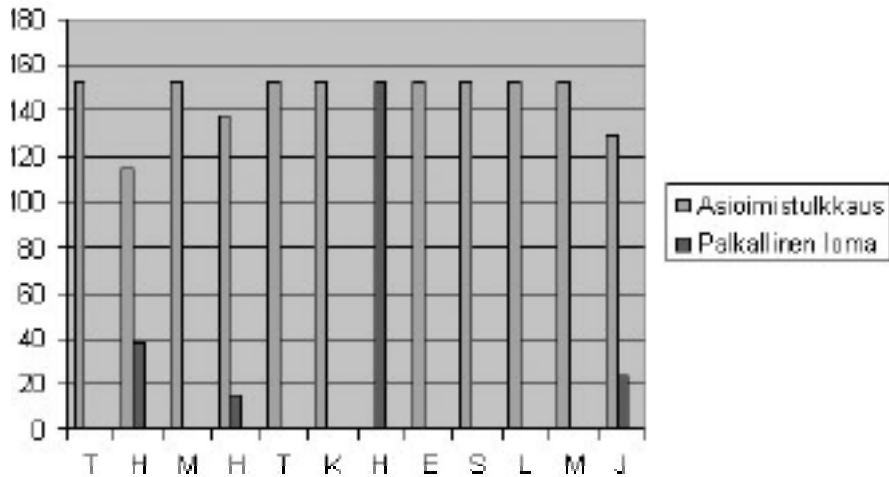
olevani kaksi seuraavaa vuotta opiskelutulkkina. Samaan vuoteen mahtuu 4 kuukautta ulkomailla työskentelyä. Syksyllä kun opiskelutulkkaus alkoi, ehdin olla työssä muutaman päivän, kun jo pakkasin laukun ja lähdin kuukaudeksi Afrikkaan tulkkauskeikalle. Hurja kokemus, mutta opettavainen. Samana vuonna tein vielä toisenkin kuukauden keikan Afrikkaan. Lisäksi opiskelutulkkaukseen kuului kahden kuukauden jakso opiskelua Tanskassa. Sillä reissulla pääsi todella kokeilemaan kielitaitonsa rajoja. Tulkkauskielinä oli vakiokielten lisäksi "tanskalaisten ääntämä englanti" (aika mahdollonta ymmärtää aluksi). Opiskelu tapahtui pääasiassa englannin kielellä. Kansainvälinen viittomakieli oli toinen taitoja kysyvä kieli. Sitä pääsi kokeilemaan vaikka minkä maalaisten kanssa. Hotellissamme yöpyi paljon aasialaisia kuuroja, joiden kanssa tuntui koko ajan siltä, että puhumme aivan eri asiasta. Tulkin työssä saa todella monenlaisia, rikkaita kokemuksia. Nyt vanhempana ja perheellisenä alkaa jo kaivata työhönsä enemmän säännöllisyyttä. Haluaisi tietää, onko ensi syksynä varmasti töitä.

Kuvio 9. Esimerkkitapaus opiskelu- ja asioimistulkkauksia sekä opetuksia tekevän viittomakielentulkin tehdyistä työtunneista kuukausittain vuodelta 2001. Kuviossa näkyvät opiskelutulkkaus (vaaleanharmaa), asioimistulkkaus (tumman harmaa) ja viittomakielen opetus (valkoinen).

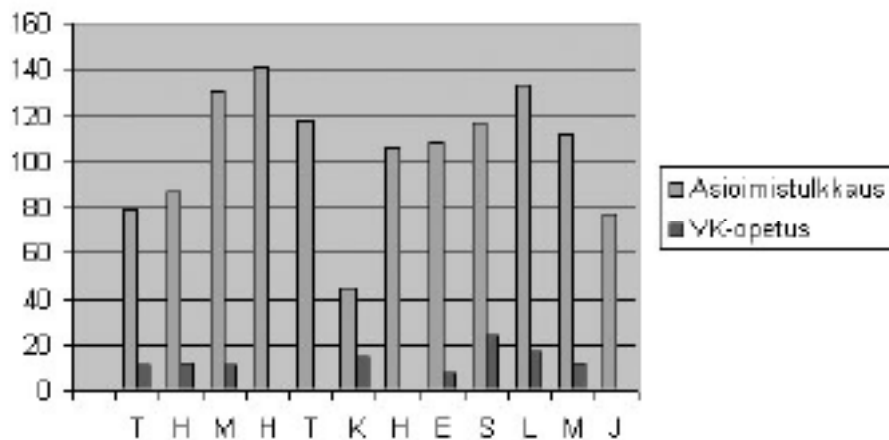
Kuvio 9 on esimerkkitapaus opiskelu- ja asioimistulkkauksia sekä opetuksia tekevän viittomakielentulkin tehdyistä työtunneista kuukausittain vuodelta 2001. Kuviossa ei ole huomioitu matka- eikä valmistautumisaikoja. Kuten kuvasta käy ilmi, opiskelutulkkauksia ei ole kesä- ja heinäkuussa ollut lainkaan. Joulukuu on joulupyhien vuoksi ollut hiljaisempi. Kyseinen tulkki on toiminut opiskelutulkkina kahdessa eri oppilaitoksessa, joista toisessa opetusta on an-

nettu illalla. Opiskelutulkkaustunnit riippuvat aina oppilaitoksen opetusohjelmasta, joten tunnit voivat vaihdella kuukausittain hyvinkin paljon.

Kuvio 10. Esimerkkitapaus tulkikeskustulkin tehdyistä työtunneista kuukausittain vuodelta 2001.

Kuvion 10 esimerkkitapauksen tulkki työskentelee tulkikeskuksessa. Hän ei tee asioimistulkkauksia tai opetuksia päivätyönsä lisäksi. Tulkilla on täysi vuosilomaoikeus, eli hän saa saman kuukausipalkan joka kuukaudelta. Tulkikeskustulkin työaika on säännöllistä ja hänellä on työ- tai virkasuhteen tuomat edut.

Kuvio 11. Esimerkkitapaus asioimistulkkauksia ja opetuksia tekevän viittomakielentulkin tehdyistä työtunneista kuukausittain vuodelta 2001.

Kuvion 11 tulkki kommentoi vuotta melko normaaliksi työvuodeksi. Hänen kokemuksensa mukaan joulun ja uuden vuoden pyhät ovat joka vuosi vaikuttaneet sekä joulun- että tammikuun tuloihin. Helmikuussa tehtyjä tunteja on ollut hiihto- ja sairausloman vuoksi vähemmän. Asiakkaat pitävät hiihtolomaa, jolloin tulkkauksia on selvästi vähemmän. Kyseisen vuoden kesällä tulkillla on ollut useampia pidempikestoisia tulkkauksia, ja kesäkuukaudet ovat olleet keskitasoa parempituloisia aikaisempiin kesiin verrattuna. Heinä- ja elokuun hyvä työtilanne tasoitti hiljaisempien kuukausien pienempiä tuloja.

Palkkaus

Viittomakielentulkin palkka koostuu perus- tai vaativan tason tuntipalkasta, valmistautumisajalta maksettavasta korvauksesta ja matka-ajan palkasta. Lisäksi palkkaan tulee mahdollisia ilta-, yö- ja sunnuntaityökorvauksia, opastuslisä, lomakorvaus, päiväraha sekä korvaus matkakuluista tulkin käyttämän kulkuneuvon mukaan.

Asioimistulkille suositellaan maksettavaksi aina vähintään yhden tunnin palkkaa vastaava palkka ja tämän jälkeen jokainen alkava neljännestunti (Palkkasuositus 2001, 1).

Usein tilattu tulkkaus aika ei toteudu, aika voi olla vain murto-osankin tilattuna. Asiakas on kaiken varalta tilannut tulkin liian pitkäksi ajaksi. Tämä on tulkin tappio. Tulkkauspalkkion minimin pitäisi ehdottomasti olla vähintään yksi tunti.

”Mikäli tulkkaustyön suorittaminen edellyttää etukäteen valmistautumista maksetaan valmistautumiseen käytetyltä ajalta perustuntipalkka enintään 3 tunnilta. Valmistautumisaajan palkka maksetaan, kun kysymyksessä ovat esimerkiksi teatteriesitykset, kongressit, seminaarit, kirkolliset toimitukset tai oikeudenkäynnit. Tulkin tulee esittää selvitys valmistautumisaajan käytöstä.” (Palkkasuositus 2001, 2.)

Yksi työn vaativuuden arvioinnin tärkeimmistä periaatteista on, että jokaista työtä arvioidaan useiden sellaisten tekijöiden perusteella, jotka ovat relevantteja nimenomaan kyseisen työn suhteen (Pohjoismainen Ministerineuvosto 1992, 91). Tavanomaista vaativammasta tulkkaustyöstä maksetaan vaativan tason tuntipalkkaa. Näitä ovat esimerkiksi kongressi, seminaari, toisen kotimaisen tai vieraan kielen viittominen, liittojen sekä yhdistysten tilaisuudet ja taktiili viittominen. (Palkkasuositus 2001, 1.)

Tulkin työn luonteen vuoksi hänellä ei ole vakinaista, kiinteää työpaikkaa, jonne joka päivä menisi. Tulkin työpaikka vaihtelee sen mukaan, missä häntä tarvitseva asiakas on. Työmatkojen pituus ja kohteet vaihtelevat päivittäin. Matkakustannukset suositellaan korvattaviksi tulkin käyttämän kulkuneuvon mukaan. Tulkin työmatkat ovat luonteeltaan virkamatkoihin rinnastettavia työmatkoja. Tämän vuoksi suositellaan, että tulkille maksetaan päiväraha, kun työmatka ulottuu yli 15 kilometrin etäisyydelle tulkin asunnosta. (Palkkasuositus 2001, 4.)

Jollei toisin ole sovittu, palkka on maksettava palkanmaksukauden viimei-

senä päivänä. Jos aikapalkan maksuperusteena on viikkoa lyhyempi aika, joka käytännössä tarkoittaa yleensä tuntipalkkaa, on palkka maksettava vähintään kaksi kertaa kuukaudessa. Muuten palkka maksetaan kerran kuukaudessa. (Kahri ym. 2001, 151.)

Kokemusten perusteella tulkin palkkapäivä on hyvin epäsäännöllinen. Palkanmaksajilla on hyvin erilaisia käytäntöjä siitä, kuinka nopeasti he käsittelevät tulkin lähettämät tulkkauslaskut ja milloin he laittavat ne maksuun. Riippuu myös tulkin omasta laskutustavasta, kuinka pian hän työnsä tehtyään saa siitä palkan. Toinen tulkki saattaa laskuttaa aina kuun lopussa, kun taas toinen kerää laskuja laatikkoonsa monen kuukauden ajalta ja laskuttaa vasta myöhemmin.

1. Olen aina laskuttanut kuukausittain, mikä on mielestäni hyvä systeemi. Ikään kuin saisin kuukausipalkkaa. Tosin palkka vaihtelee jonkin verran kuukausittain, mutta toki voin siihen itsekkin vähän vaikuttaa. Eli jaksanko tehdä enemmän töitä, tai pidänpö enemmän vapaata. Tällä kuukausittaisella laskutuksella osaan suhteuttaa menoni tuloihini.

2. Esimerkiksi neljänkymmenen tunnin perheopetuksen laskutan kerralla. Näin tiedän saavani suuremman summan ja voin hetken elää herroiksi.

1.3.2003 lähtien viittomakielen asioimis- ja vapaa-ajan tulkin perustuntipalkka suosituksen mukaan on 17,62 euroa / tunti (Palkkasuositus 2003, 3). Poliisi- ja oikeustulkkauksiin ei ole palkkasuosituksia, vaan tulkki voi itse määrätä palvelunsa hinnan.

Vertailun vuoksi kysimme Turun seudun tulkikeskukselta pakolaistulkkien palkkausta. Vuonna 2002 kouluttamattoman tulkin kuukausipalkka oli 1335,40 euroa ja korkeakoulututkinnon suorittaneen tulkin kuukausipalkka 1682,64 euroa. Freelancer-tulkkien yleisimmät tuntipalkat olivat pakolaistulkeilla 16–26,90 euroa. Harvinaisen kielen tulkkaustuntipalkka oli maksimissaan 38,68 euroa. (Nieminen 2003.)

Pääsääntöisesti opiskelutulkin palkka määräytyy kuukausipalkkana. Vähimmäisperuspalkka määräytyy kalleusluokan ala- ja ylärajan välillä tehtävän vaativuuden arvioinnin perusteella. Huomioitavia kriteerejä ovat: oppilaitos, jossa työ suoritetaan (peruskoulu, ammattioppilaitos, lukio, yliopisto), oppiala, jota työ koskee, sekä opetusmuoto, jota tulkattavassa opetuksessa käytetään (luento, työryhmä, multimediatyyppinen). Opiskelutulkin vähimmäisperuspalkka on suosituksen mukaan 1481,60 euroa kuukaudessa. (Suositus opiskelutulkkien työehdoista 2001, 4–5).

Noudattaisivatpa kaikki maksajatahot suosituksia palkoista, niin ei tarvitsisi aina käydä pitkiä ja välillä hyvinkin turhauttavia neuvotteluita. Oma kokemukseni on ollut, että saamani palkan suuruus tai pienuus on riippunut sosiaalityöntekijän henkilökohtaisesta asenteesta työtäni kohtaan.

Tulkeille maksetaan kokemuslisää neljän, seitsemän ja kymmenen vuoden jälkeen. Kokemuslisä on 5 % peruspalkoista. Lisäksi tulkeille voidaan maksaa

henkilökohtaista palkanosaa, jonka perusteena on tulkin henkilökohtainen osaaminen ja pätevyys. Henkilökohtaisen palkanosan maksamiseen voivat vaikuttaa esimerkiksi erityisosaaminen tai työkokemus, josta on hyötyä tehtävän hoitamisessa, sekä opetuksen tapahtuminen vieraalla kielellä. Jos henkilökohtaista palkanosaa maksetaan, tulee sen olla vähintään 5 % vähimmäispalkasta. (Suositus opiskelutulkkien työehdoista 2001, 5–6).

Kokemuksen ja viittomakielentulkkien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta on todettava, että kunnat eivät palkanmaksajina noudata tulkkien palkkasuosituksia kovinkaan hyvin. Poikkeuksiakin löytyy, mikä toivottavasti edesauttaa tilanteen kehittymistä parempaan suuntaan. Palkansaajan näkökulmasta yksityiset tahot ovat palkanmaksajina yleensä parempia.

Silloin kun minulla on ollut useita asiakkaita eri kunnista, olen saanut neuvoteltua palkan kohtalaiseksi, kun kunnat ovat jakaneet maksettavat tunnit keskenään. Tietysti siinä on vaivansa lähettää laskut joka kuntaan, mutta jos kerrankin saa kohtuullisen ansion, niin kyllä se vaiva kannattaa nähdä.

Työsuhteet ja työ sopimukset

Työtä voidaan tehdä erilaisissa oikeussuhteissa, mutta työ sopimuslain normeja sovelletaan vain työsuhteessa. Työtä voidaan tehdä ansiotarkoituksessa työsuhteessa, yrittäjänä, virkasuhteessa tai perheen piirissä. (Hietala & Kaivanto 1997, 12.) Työ sopimuslain 1 §:ssä on määritelty työ sopimuksen tunnusmerkit. Lain mukaan kysymyksessä on työ sopimus, kun sopimuksessa on sovittu alla luetellut asiat. Mainittujen tunnusmerkkien tulee täytyä samanaikaisesti, jotta kysymyksessä olisi työ sopimus. (Hietala & Kaivanto 1997, 12.)

- työntekijä sitoutuu tekemään työtä työnantajalle
- työnantajan johdon ja valvonnan alaisena
- palkkaa tai muuta vastiketta vastaan

Viittomakielentulkin palkanmaksajia voivat olla kunnat, yksityiset tahot ja oppilaitokset. Kunnan näkökulmasta tulkattavalla ja tulkilla on tulkkaustilanteessa työsuhde. Kuulovammaisen asiakas on samalla myös tulkin työnantaja, mutta palkanmaksajana vammaispalvelulain perusteella on kunta, jolloin kunta pidättää maksamastaan palkasta veron ja maksaa työsuhteesta johtuvat eläke-, sosiaaliturva- ym. työnantajamaksut. (Palkkasuositus 2000, 1.) Vammaispalvelulaki velvoittaa kuntia järjestämään tulkkipalvelua. Velvoite tarjoaa yhä useammalle tulkille mahdollisuuden työskennellä vakituudessa toimessa tai virassa. Työnantajana toimii silloin tavallisimmin kunta tai kuntainliitto. (Keltanen 1998, 5.)

Turun alueen tulkkitapaamisissa on keskusteltu muun muassa siitä, että kunnat eivät mielellään tee tulkin kanssa työ sopimusta. Näin ne välttyvät maksamasta tulkille muun muassa sairausajan ja äitiysloma-ajan palkkaa, vuosilomaa sekä työnantajan vakuutuksia. Samalla kunta välttyy tarjoamasta tulkille työterveyspalveluja tai muitakaan etuuksia. Samasta syystä tulkit eivät esimerkiksi mielellään ota opiskelutulkkausta vastaan, jos työ sopimusta ei saada aikaiseksi osapuolten kesken. (Leino 2002.) Osa kunnista kieltäytyy maksamasta kesälomakorvauksia ja kokemuslisä vedoten siihen, että kunnat

eivät ole viittomakielentulkkien työnantaja (Rintala 2002).

Mennessään tekemään työsopimusta kunnan edustajan kanssa tulkin täytyy olla aika tarkkana ja tietää mitkä ovat hänen oikeutensa. Vaikeimmissa tapauksissa toivoisi, että tulkeilla olisi joku edustaja, joka tuntisi työsopimusasiat kauttaaltaan ja voisi auttaa tai olla läsnä, kun tulkin työsopimusta ollaan tekemässä.

Usea kuuro jää joka vuosi ilman tulkkia joko opiskelutulkkipalvelun rahoituksessa esiintyvien epäselvyyksien tai alueella asuvien tulkkien vähyiden vuoksi. Opiskelutulkkipalvelujen määrän kasvaessa on syntynyt opiskelutulkkien ammattiryhmä, jonka asema ja tehtävät eivät ole vielä täysin vakiintuneet. Työnantajakysymyksiin, työnkuvaan, koulutukseen, palkkaukseen ja muihin työolosuhteiden järjestelyihin liittyen esiintyy edelleen ongelmia. Tulkkien työolojen ja sitä kautta koko opiskelutulkkipalvelun kehittäminen vaatii tietoa, jota saadaan muun muassa tutkimuksen kautta. (Keltanen 1998, 1.)

Työntekijällä on oikeus sairausajan palkkaan, mikäli hän on sairaudesta tai tapaturmasta johtuvan työkyvyttömyyden vuoksi kykenemätön työhönsä. Jos työsuhde on kestänyt vähintään kuukauden, työntekijälle maksetaan täysi palkka. Jos työsuhde on kestänyt alle kuukauden, työntekijälle maksetaan puolet palkan suuruudesta, kunnes työntekijän oikeus sairausvakuutuslain mukaiseen päivärahaan alkaa. (Kahri ym. 2001, 138.)

Käytännössä ei sairastuneelle asioimistulkille makseta sairaspäivistä mitään korvausta omavastuujalta, ellei hänellä ole henkilökohtaista vakuutusta itsellään. Lisäksi hän joutuu sairaana etsimään itselleen sijaisen, mikä ei yleensä ole lyhyellä varoitusajalla helppoa. Jos asiakas sairastuu tai peruu tulkkauksen viime tipassa, on tilanne samankaltainen. Tulkki ei useinkaan saa korvausta. Tulkkien palkkasuosituksien (2001, 5) kohdassa 13 todetaan: "Sovitun tulkkaustyön peruutus on tehtävä kaksi arkipäivää ennen tulkkausta. Mikäli peruutus tapahtuu myöhemmin, suositellaan maksettavaksi 50 prosenttia sovitusta tulkkaustyön palkasta, kuitenkin vähintään yhden tunnin palkka." Tulkin palkkasuositukset ovat Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry:n ja Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n yhdessä laatimat. Ne ovat kuitenkin vain suosituksia, joita kuntien ei ole pakko noudattaa.

Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry ja Suomen Viittomakielen Tulkit ry ovat antaneet suosituksen opiskelutulkkien työsuhteen ehdoista. Suositus koskee tulkikoulutuksen saaneiden opiskelutulkkien työehtoja. Opiskelutulkkien työsuhteen suosituksissa on oma kohtansa vuosilomasta ja lomarahasta. Vuosiloma määräytyy vuosilomalain mukaan. Tulkille maksetaan lomarahana 50 % hänen vuosilomapalkastaan. Suosituksissa on myös mainittu sairausajan palkka tulkin työn estyessä tulkkia kohdanneen sairauden tai tapaturman johdosta. Mikäli työsuhde on kestänyt alle kuukauden, määräytyy työnantajan sairausajan palkan maksuvelvollisuus työsopimuslain mukaan. Tulkin työnteko voi estyä opiskelijasta johtuvasta syystä, esimerkiksi opiskelijan sairastumisen tai muun äkillisen poissaolon vuoksi. Suosituksessa mainitaan, että esteen aikana tulkille maksetaan palkkaa vähintään 14 vuorokaudelta. (Suositus opiskelutulkkien työehdoista 2001, 3–4.)

Voiko olla raivostuttavampaa, kun että asiakas on tilannut minut koko päiväksi tulkikseen, mutta ilmoittaa edellisenä iltana ettei aiokaan mennä tilaisuuteen. Olen varannut päivän hänelle, enkä saa päivään enää muita tulkkauksia. Saamatta jää palkka, jonka mielelläni ottaisin. Parhaassa tapauksessa olen vastannut jo aikaisemmin muihin tulkkitilauksiin kieltävästi, koska olenhan varattu. En voi asiakastakaan pakottaa, onhan se hänen asiansa päättää mitä tekee, mutta kyllä pistää vihaksi.

Työttömyyskassat maksavat jäsenilleen ansioon suhteutettua päivärahaa. Työttömyyskassojen jäseniksi otetaan Suomessa asuvia alle 65-vuotiaita henkilöitä, jotka työskentelevät kassan toimintapiiriin kuuluissa ammateissa tai työaloilla. (Kotivuori ym. 1995, 70.) Päivärahan hakijalta edellytetään, että hän ilmoittautuu asuinpaikkakuntansa työvoimatoimistoon työnhakijaksi ja että hän on ollut työttömyyskassan jäsen vähintään kymmenen kuukautta ja jäsenaikanaan täyttänyt työssäoloehdon. Työssäoloehto tarkoittaa sitä, että hakija on 24:n lähinnä edellisen kuukauden aikana ollut palkkatyöntekijänä vähintään 43 viikkoa tietyt työaikaedellytykset täyttävässä työssä ja että myös jäsenmaksut ovat kunnossa. (ERTO 2001, 16.)

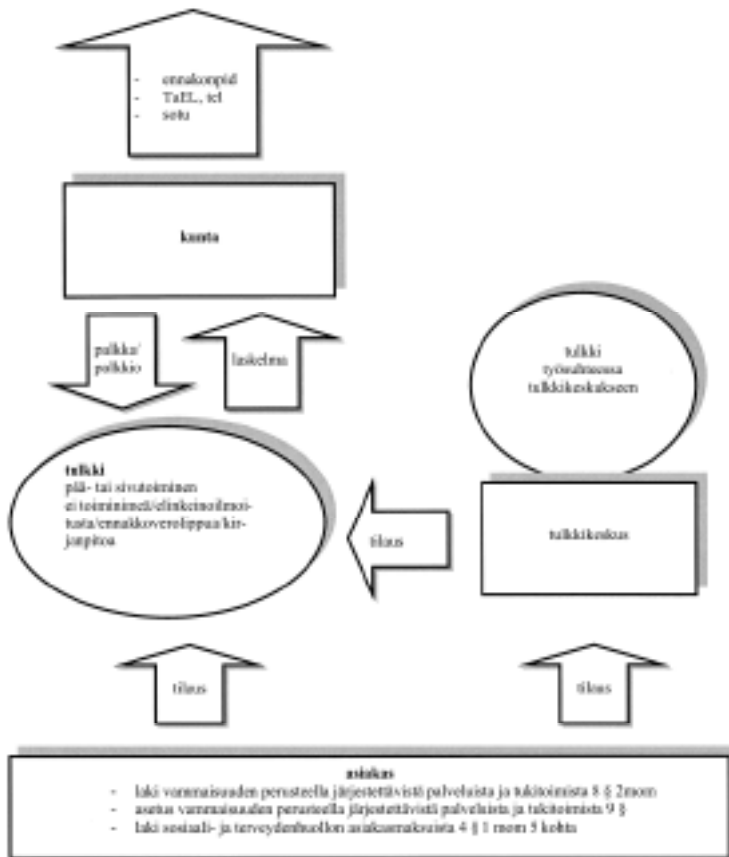
Työviikkojen määrää laskettaessa huomioidaan vain vähintään 18 tuntia työtä sisältävät viikot. Lyhyistä työsuhteista tulee toimittaa palkkatodistus, josta tulee ilmetä maksetun lomakorvauksen ja lomarahen määrä (ERTO 10/2001, 10).

1. Olen työskennellyt jo monta vuotta opiskelutulkkina. Aktiiviset työkuukaudet oppilaitoksissa ovat yleensä elo–toukokuu vähän oppilaitoksesta riippuen. Yliopistolla opiskelut alkavat pääsääntöisesti syyskuussa ja päättyvät toukokuun puoliväliin mennessä. Olen jo monena kesänä heti opiskelutulkkauksen loputtua ilmoittautunut työttömäksi työvoimatoimistoon ihan omaa etuani ajatellen, koska kaikki opiskelutulkit jäävät samaan aikaan vapaille markkinoille, eikä kaikille riitä freekukeikkaa. Varsinkin kun kesäaikaan tulkkauskeikkoja on muutenkin huomattavasti vähemmän. Asiakkaatkin lomailevat kesällä, eivätkä käytä silloin niin paljon tulkkeja. Toki otan keikkaa vastaan niin paljon kuin niitä riittää, mutta niistä saatu tulo taas vaikuttaa työttömyyskorvaukseen pienentävästi. Eli saattaa saada saman verran rahaa käteen, tekemättä ollenkaan töitä, kuin että tekee keikan silloin tällöin kun niitä sattuu saamaan.

2. Tulkki joutuu usein odottamaan palkkaansa tai olemaan kokonaan ilman palkkaa kohtuuttoman pitkän aikaa. Meillä on tästä montakin kokemusta. Perheessämme on kaksi tulkkiä ja usein onkin vitsailtu, että eikö jompikumpi voisi vaihtaa alaa, että olisi turvatumpi toimeentulo perheellä. Eräänä syksynä mieheni loukkaantui vapaa-ajan harrastuksessaan, eikä voinut moneen viikkoon tehdä töitä. Eli rahaa ei tullut sieltä suunnalta. Itse taas olin aliottanut syksyllä opiskelutulkkauksen uudessa paikassa ja palkasta oli suuria erimielisyyksiä maksavan kunnan kanssa. Minä tein valituksia palkasta, samoin asiakas, ja asia joutui loppujen lopuksi niin pitkään käsittelyyn, että

sain ensimmäisen palkan siltä syksyltä vasta marraskuun viimeinen päivä takautuvasti koko syksyltä. Meidän perheemme eli sen syksyn lapsemme lapsilisillä. Se oli ainoa tulonlähde sinä syksynä. Kaiken lisäksi olimme molemmat olleet kesällä kaksi kuukautta työttöminä, joten olin yhteensä puoli vuotta ilman palkkaa.

Kuvio 12. Kuka on työnantaja? (Käsillä kääntäjät 2002, 17).

Asioimistulkkien työoikeudelliseen asemaan liittyy runsaasti ongelmia, joihin ei ole löytynyt ratkaisua, ja jotka aiheuttavat jatkuvasti kitkaa palvelun toteuttamisessa. Tulkkipalvelua myöntäessään kunnat päättävät myös tulkeille maksettavien palkkioiden perusteista ja määrästä sekä huolehtivat palkkioiden maksamisesta tulkkien esittämien laskujen pohjalta. Silti tulkit eivät ole työsuhteessa kuntiin. (STM / Työryhmämuistio 1990:20, 62.)

Kun asioimistulkki saa tulkkaustilauksen joko suoraan asiakkaalta tai tulkikeskuksesta, ei työnantajakysymys ole selvä. Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n ja Erityisalojen työntekijäliitto ERTO ry:n mukaan työnantaja on asiakas, ja kunta on sijaismaksaja. Kunnallisen työmarkkinalaitoksen (KTM) mukaan

tulkki on joko yrittäjänä toimeksiantosuhteessa kuntaan tai sitten asiakas on työnantaja. Myös monet kunnat pitävät asiakasta työnantajana, eivätkä sen vuoksi maksa tulkille esimerkiksi lomakorvauksia. Tilanne on hankala myös asiakkaan kannalta, hän ei tiedä joutuuko hän tulkkaustilanteessa toimimaan myös tulkin ”työnantajana”.

Työsuhdekierros on viime vuosina johtanut muutamiin oikeustoimiin, joiden päätökset viittaavat siihen, ettei asiakas ole tulkin työnantaja. Tapauksessa, jossa tulkki toimi alaikäisen kuuron tulkkina ja opettajana, kunta ei ollut maksanut tulkin tekemästä työstä eläkevakuutusmaksuja. Kunnan mukaan tämä velvollisuus olisi ollut alaikäisen kuuron vanhemmilla. Seurauksena oli pitkä oikeusprosessi, johon Eläkelautakunta antoi päätöksensä 8.5.2001. Tämän mukaan kuuron asiakkaan vanhemmat eivät olleet tulkin työnantajia. (Eläkelautakunnan päätös 1279/00.) Toisessa tapauksessa opiskelutulkki toimi tulkkina 1,5 vuotta samalle asiakkaalle. Kunta kieltäytyi maksamasta tulkille lomakorvausta, jonka jälkeen tulkki peri niitä Erton neuvosta asiakkaalta. Asiakas kielsi työnantajuutensa ja asiasta käytiin oikeutta. Helsingin hallinto-oikeuden päätös tuli 16.8.2002, ja sen mukaan asiakas ei ollut tulkin työnantaja. Siihen oliko tulkki yksityisyrittäjä vai työsuhteessa kuntaan, hallinto-oikeus ei ottanut kantaa. (Hallinto-oikeuden päätös 02/0662/6.)

Niin kauan kun asiakas-tulkki-kunta -kolmiodraamassa kaikki toimii ja kunta huolehtii työnantajamaksuista, kaikki on hyvin. Ongelmia syntyy, kun jokin menee vikaan ja työnantajuuskysymystä aletaan miettiä tarkemmin. Työtaturman sattua tai ammattitaudin iskiessä on tulkin asema varsin epävarma, ja asiakas voi samalla joutua ikävään välikäteen. Yksi ratkaisu työnantajuuteen on yksityisyrittäjyys. Yrittäjällä laskutus määräytyy sopimuksen mukaan, eikä sitä voi säädellä Kunnallisen työmarkkinalaitoksen tai ERTOn suosituksilla. Yrittäjälle kuuluu myös vapaus valita työnsä laatu sekä aika. Toinen vaihtoehto on hankkiutua selkeään työsuhteeseen tulkikeskuksen tai Viittomakielialan osuuskunta Vian kanssa. (Käsillä kääntäjät 2002, 15–17.)

Viittomakielialan osuuskunta Via kävi työnantajaosapuolena neuvotteluja työntekijöitä edustaneen ERTOn kanssa keväällä 2002. Neuvottelujen tavoite toteutui, kun Vialle saatiin työehtosopimus (Suomen Viittomakielien Tulkit ry 2002, 14). Työehtosopimuksen erityistavoitteena on saada kokemuslisiä asioimistulkin perustuntipalkkaan maksettavaksi (Liite 6). Työehtosopimus hyväksyttiin Oulussa 16.3.2002, ja se astui voimaan 1.7.2002. Aluksi työehtosopimus tulee vain Vian jäsenten ja Vian työsuhteisten tulkkien käyttöön. Tavoitteena on, että se jatkossa leviää tulkikeskuksiin ja sitä kautta vähitellen vaikuttamaan kaikkien tulkkien palkkoihin ja työehtosopimuksiin. (Rintala 2002.)

Tulkin ammatti on siitä erikoinen, että sen itsenäinen harjoittaja saa lähes alusta alkaen suositusten mukaisen täyden palkan. Siitä palkka ei sitten juurikaan nouse, vaikka tulkki olisi tehnyt työtä freelancerina miten monta vuotta tahansa. (Saresvuo & Ojanen 1988, 63.) Viittomakielentulkiopiskelijan eli harjoittelijan palkka on 85 %:a perustuntipalkasta (Palkkasuositus 2001, 2).

1. Ainakin tulkin palkkauksessa tulisi huomioida vaativan tilanteen palkka, vieraiden kielten tulkkaus, koulutuslisä, kokemuslisä...

2. *Karmein kokemukseni palkka-asioissa on, kun alalla tunnettu taho ilmoitti puoli vuotta tulkkauksen jälkeen, että he eivät ole tyytyväisiä tulkkaukseen, eivätkä siksi maksa lainkaan palkkaa.*

3. *Tulkkeskuksessa ollessani tein normaalisti työsopimuksen kaupungin kanssa. Muita työsuhteita minulla on ollut esimerkiksi kuntayhtymän, Kuurojen Liiton, yksityisen yrityksen sekä kouluttajataho Diakin kanssa.*

4. *Ensi kesänä minulla on edessä elämäni ensimmäinen oikea ja palkallinen kesäloma ja ajatus tuntuu aika huikealta.*

Laskutus

Asioimistulkilta kuluu paljon aikaa paperitöihin: laskujen kirjoittamiseen ja niiden lähettämiseen eri kuntiin. Vuoden aikana asioimistulkilla voi olla yli kolmekymmentä eri palkanmaksajaa. Jokainen tulkki löytää vähitellen sopivan rytmin, miten usein hän lähettää laskunsa. Joku kirjoittaa laskut jokaisen päivän päätteeksi, joku toinen taas istuu läpi yön ja kirjoittaa kerralla koko kuukauden laskut. On kuitenkin tärkeä huomata, että paperityön määrä on varsinkin asioimistulkilla melkoinen, eikä sitä voi välttää. Jonkinlainen laskutus- ja kirjanpitojärjestelmä on hyvä kehittää, koska muuten tilanne johtaa nopeasti kaaokseen.

Minulla on tietokoneella varsin yksinkertainen kirjanpitojärjestelmä, joka on auttanut minua monesta pulasta. Merkitsen siihen jokaisen tulkkauksen sekä päivämäärän, jolloin lasku on lähetetty kuntaan. Samoin käyn läpi tulleet palkanauhat. Jos huomaan, että jokin tulkkauuspalkkio on jäänyt saamatta, voin ottaa yhteyttä kuntaan ja kysellä lähemmin. Aina näissä tilanteissa kyse on ollut inhimillisestä erehdyksestä: lasku on tipahtanut kaapin taakse tai auttamatta kadonnut. Yhtään palkkaa ei kuitenkaan ole jäänyt saamatta. Samaa kirjanpitoa käytän tehdessäni veroilmoitusta ja maksaessani ammattiliiton jäsenmaksua (kuvio 13).

III TULKIN ERILAISET TYÖTEHTÄVÄT

TULKKIKESKUSTYÖ

Tällä hetkellä useat eri organisaatiot sekä yksityiset viittomakielentulkkituottavat viittomakielien tulkkipalveluja Suomessa. Kymmenen kaupunkia, neljä kuntayhtymää, kaksi kuurojen yhdistystä, yksi säätiö ja Viittomakielialan Osuuskunta Via ovat perustaneet omat tulkkikeskuksensa. Näissä tulkkikeskuksissa on yksi tai useampi päätoiminen kokopäiväisesti tai puolipäiväisesti työskentelevä viittomakielentulkki. Neljä kuntaa ja yksi yksityinen organisaatio ovat järjestäneet paikkakunnalleen tulkkivälityksen, joka on avoinna muutamien tunnin viikossa. Suomessa on lisäksi muutamia yksityisten viittomakielentulkkiin perustamia yrityksiä tai toiminimiä. (Jaamalainen & Takkinen 2000, 1.)

Viittomakielentulkkiin työnantajakysymys on koko ammatin historian ajan ollut epäselvä. Viittomakielentulkki, kuuro asiakas ja palkanmaksusta vastaava kunta muodostavat kolmion, jonka eri toimijoiden asema on ollut vuosikautia keskustelun aiheena. Kunnat huolehtivat työnantajamaksuista, mutta rinnastavat tulkkit silti viime kädessä yrittäjiin. Työnantajakysymystä selventämään on perustettu erilaisia organisaatioita. Esimerkkeinä tulkkipalvelua tarjoavista organisaatioista ovat Honkalampi-säätiön tulkkikeskus, Viittomakielialan Osuuskunta Via ja yksittäisten tulkkiin perustamat yritykset.

Suomessa on tällä hetkellä 24 tulkkikeskusta (Liite 7). Viittomakielialan Osuuskunta Via on perustanut uusimmat tulkkikeskukset vuonna 1999 Iisalmeen (Rissanen 2003) ja vuonna 2001 Ouluun (Haho 2003). Tulkkikeskukset voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään niiden tarjoamien palveluiden perusteella.

1) Suomessa on tulkkikeskuksia, jotka ainoastaan välittävät alueella toimivien asioimistulkkiin palvelua. Tulkkikeskuksen palveluksessa on yksi koko- tai osa-aikainen tai tuntipohjainen työntekijä. Hänen tehtäviinsä kuuluu tulkkitilausten vastaanotto ja niiden välittäminen alueella toimiville asioimistulkeille.

2) Toisen ryhmän muodostavat tulkkikeskukset, jotka sekä tarjoavat tulkkipalvelua että välittävät alueella työskentelevien asioimistulkkiin palvelua. Tulkkikeskuksen palveluksessa on yksi tai useampi viittomakielentulkki, joka ottaa vastaan tilauksia. Osan tulkkitilauksista he hoitavat itse ja osan he välittävät asioimistulkeille. Tilaukset välitetään eteenpäin yleensä silloin, kun tilausajankohta ei sovi tulkkikeskuksen omille tulkeille.

3) Kolmannen ryhmän muodostavat tulkkikeskukset, jotka tarjoavat ja/tai välittävät sekä tulkki- että opetuspalveluja. Tulkkikeskuksessa työskentelee yksi tai useampi työntekijä, joka sekä tulkaa että opettaa tai välittää alueella toimivien asioimistulkkiin ja opettajien palveluja. (Topo ym. 2000, 155.)

Olen puolen vuoden ajan ollut sijaisena pienen tulkkikeskuksen ainoana työntekijänä; työ oli aika raskasta kokemattomalle. Tällä hetkellä olen kuu-kausipalkkaisessa työssä muualla; olen ilmoittanut tulkkikeskukselle, milloin

olen käytettävissä. Olemme harvakseltaan yhteydessä molempiin suuntiin (kesäaikana, jolloin minulla ei ollut kuukausipalkkaista työtä, yhteydenpito oli tiiviimpää).

Tulkkipalveluiden perustaminen alkoi 1980-luvulla. Silloin perustettiin neljä tulkkipalvelua. Ensimmäinen tulkkipalvelu perustettiin Helsinkiin vuonna 1984. Suurin osa palveluista perustettiin vasta vuoden 1994 jälkeen, kun kunnan erityinen järjestämisvelvoite tulkkipalvelussa oli tullut voimaan vuoden 1994 alussa. Vuosi 1994 oli tulkkipalveluiden perustamisen huippuvuosi. Silloin perustettiin kuusi uutta tulkkipalvelua. Kuntien erityinen järjestämisvelvoite edisti selkeästi tulkkipalveluiden perustamista. (Topo ym. 2000, 155.)

Pääkaupunkiseudun tulkkipalvelu on Suomen suurin. Vuonna 2002 palveluiden välitysten ja toteutumatta jääneiden tilausten kokonaismäärä oli 8151 (Järvinen 2003). Pääkaupunkiseudun lisäksi kuudessa muussa palveluksessa oli vuonna 2002 huomattava määrä välityksiä: Kuopio 1655 (Takkinen 2003), Joensuu 2233 (Joensalo 2003), Jyväskylä 2572 (Lauronen 2003), Oulu 2871 (Ala-Nikula 2003), Tampere 5642 (Turkmen 2003) ja Turku 3423 (Harju 2003).

Suomessa on tällä hetkellä 24 tulkkipalvelua. Tulkkipalveluiden omistajatahoina voivat olla kunnat, kuntayhtymät, kuurojen yhdistykset, osuuskunnat tai säätiöt. Pienimmät tulkkipalvelut ovat yhden tulkin pyörittämiä (esimerkiksi Mikkeli, Rovaniemi ja Pori), kun taas suurimmassa on töissä 17 tulkkipalvelua (Pääkaupunkiseudun tulkkipalvelu). Heidän lisäksi tulkkipalveluksessa on vielä toimistohenkilökuntaa.

Itsenäiseen työhön tottuneelle asiakastulkille työyhteisöön sopeutuminen ei välttämättä ole helppoa. Työyhteisössä kaikissa päätöksissä tulee ottaa huomioon myös työkaverit ja tulkkipalvelun tapa toimia.

1. Voin sanoa, että olen kokenut tulkkipalveluksessa työskentelyn vaativamaksi kuin freelancerina tulkkipalvelun. Freelancerina toimiessani tein hyvin samanlaista työtä kuin nyt, mutta täysin itsenäisesti. Oli hämmäntävää olla yhtäkkiä töissä isommassa työyhteisössä, jossa jokaisen työpanos vaikuttaa kokonaisuuteen. Tärkeä osuus on myös työntekijöiden välisellä vuorovaikutuksella. Ei riitä, että osaa tulkita hyvin. Tulee myös osata ottaa huomioon muiden tarpeet ja toiveet sekä vaalia hyvää yhteishenkeä työpaikalla.

Vaikka tulkkipalvelun tulkki on yksin kentällä (aivan kuten freelancertulkkipalvelu) on hänen taustallaan yhteisö, jota tulkki edustaa. Kentällä jokainen tulkki on kuitenkin viime kädessä vastuussa työnsä tuloksista sekä siitä, että noudattaa tulkkipalveluiden eettisiä ohjeita ja muita käyttäytymissääntöjä. Mielestäni parasta tulkkipalvelutyössä on se, ettei koe olevansa täysin yksin työssään. Työpaikan kokeneimmilta tulkkilta saa aina opastusta hankalissa asioissa.

2. Koska olen mukana Viittomakielialan Osuuskunta Viassa, minun ei tarvitse itse neuvotella palkastani vaan sen tekevät ne, jotka sen osaavat parhaiten. Varsinkin työtaipaleeni alussa koin itseni hyvin voimattomaksi neuvotellessani palkasta kuntien kanssa. Tämä työ on minulta jäänyt pois, joten nyt voin keskittyä oleelliseen eli tulkkipalveluun. Vaikka en näe muita osuuskunnan tulkkipalveluita päivittäin, on minulla kuitenkin tunne, että kuulun

johonkin yhteisöön.

Ryhmässä työskenteleminen edellyttää yhteishenkeä ja halua toimia yhteisten tavoitteiden mukaisesti. Yhteisössä tulisi hyödyntää kunkin yksilön parhaat ominaisuudet luovuudessa ja ongelmia ratkaistaessa. (Heikkonen 1995, 65.)

Työpaikoille ja tehtäviin valitaan harvoin ihmisiä niin, että persoonallisuustyyppit sopisivat hyvin yhteen. Ehkä niin on parempikin. Työporukan muodostuessa tai tiimin kokoontuessa pystyy melko pian intuitiivisesti huomaamaan millaisia ryhmän eri jäsenet ovat. Yksi on hiljaisempi, toinen puhelias ja humoristinen, kolmas haluaa paneutua asioihin yksityiskohtaisesti ja neljäs taas tarttuu mieluusti töihin eikä näe mitään järkeä jatkuvassa suunnittelussa. Erilaisuudesta huolimatta hankauksia ei tarvitse syntyä: työ vie mennessään ja ongelmat selvitetään tilanne- ja tapauskohtaisina. Työtiimi voi jopa nauttia siitä, että ryhmässä on niin värikästä joukkoa. (Dunderfelt 1998, 70.)

1. Tulkkikeskus työyhteisönä on mielekäs. Siihen tuntee kuuluvansa ja kokee olevansa osa jotain suurempaa kokonaisuutta. Tulkkikeskuksessa yhdistyy asioimistulkkaus työn puolesta ja toisaalta siinä on läsnä opiskelutulkkauksen työyhteisö. Työyhteisössäkin on välillä hankaluutensa. Ihmiset tekevät työtä kovin eri tavoin ja joskus erilaisten työtapojen yhteensovittaminen voi olla hankalaa.

2. Mielestäni parasta tulkkikeskustulkkinä olemisessä on työyhteisö. Tietysti minulla on siellä myös toimisto, johon palata tulkkauksen jälkeen. Ei tarvitse viettää kaikkia väliaikoja kaupoissa.

Honkalampi-säätiö

Honkalampi-säätiö on perustettu Honkalammen kuntayhtymän säädekirjalla vuonna 1991. Varsinainen toiminta alkoi 1993. (Honkalampi-säätiön www-sivut 14.1.2003.) Ensimmäisiä säätiön toimintoja olivat projektit ja palvelukotien rakentaminen (Seppäläinen 2003). Joensuun Honkalampi-säätiön tulkkikeskus on ainoa säätiön omistama tulkkikeskus Suomessa. Se on hyvä esimerkki toimivasta ratkaisusta tulkkipalveluja järjestettäessä.

Honkalampi-säätiön toimialue on pääasiallisesti Pohjois-Karjalan maa-kunta. Säätiön tehtävänä on Pohjois-Karjalan alueella asuvien vammaisten asumis- ja toimintamahdollisuuksien edistäminen. Tähän toimintaan liittyvät palvelukodit, Lieksan taidetoimintakeskus, Joensuun tulkkikeskus, AAC-keskus / Tikoteekki (puhetta korvaavat ja tukevat kommunikaatiotavat) ja avustajakeskus. Lisäksi säätiö pyrkii tukemaan ja järjestämään vammaisten, vajaakuntoisten ja heidän omaistensa kuntoutusta kliinisen tutkimus- ja kuntoutusyksikön sekä työvalmennuskeskus Kasken avulla. Kliininen tutkimus- ja kuntoutusyksikkö tarjoaa terapiapalveluja – puhe-, toiminta-, musiikki-, fysio- ja psykoterapiaa. Psykoterapiaa annetaan myös viittomakielellä sekä kasvokkain että etäpalveluna. Säätiön tavoitteena on vammaispalvelujen ja muiden sosiaalipalvelujen laadullisen kehittymisen edistäminen. Säätiöllä on erilaisia

tutkimus-, kehittämis- ja kokeiluhankkeita. Esimerkiksi tulkkeskuksella on kaksi hanketta videoneuvottelulaitteisiin ja palvelujen kehittämiseen liittyen. Lisäksi säätiöllä on työllistymiseen ja lasten varhaiskuntoutukseen liittyviä projekteja. (Seppäläinen 2003.)

Honkalampi-säätiön hallituksessa on edustaja Honkalammen kuntayhtymästä sekä CP-liitosta ja Kehitysvammaisten tukiliitosta. Hallinto toimii siten, että jokaisella tulosityksiköllä on toiminnasta vastaava henkilö. (Seppäläinen 2003.) Honkalampi-säätiö saa rahoituksensa palvelujen ostajilta (kunnat, Kansaneläkelaitos, työvoimahallinto, järjestöt ja yritykset). Lisärahoitusta antavat muun muassa Raha-automaattiyhdistys, Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) ja Euroopan sosiaalirahasto (ESR) aina projektista ja toimialasta riippuen. (Seppäläinen 2003.)

Viittomakielen tulkkeskuksella perustettiin Joensuuhun vuonna 1990 Honkalammen kuntayhtymän toimesta. Tuolloin toimessa oli yksi viittomakielentulkki, joka hoiti päivystystä, välitystä, tulkkausta ja opetusten koordinaatioita. Kuntayhtymällä oli kuntien kanssa sopimus palvelun tuottamisesta vain tämän yhden tulkin työn osalta. Asioimistulkit laskuttivat edelleen suoraan kuntia. Vuonna 1994 alkoi Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama tulkki- ja kommunikaatiokeskus -projekti, joka jakautui puhevammaisten ja viittomakielisten tulkkipalvelujen kehittämisprojekti. AAC (puhetta korvaavat ja tukevat kommunikaatiomuodot) puolen kehittämisestä vastasi Pirkko Jääskeläinen ja viittomakielen tulkkipalvelujen puolella vastuussa olivat Satu Seppäläinen sekä Susanna Joensalo. Viittomakielen tulkkipalvelujen puolella kehitettiin malli, jossa myös asioimistulkit ovat yksittäisen tulkkauksen ajan työsuhteessa tulkkeskukseen. Mallia alettiin toteuttaa vuonna 1997, ja samalla tulkkeskuksella siirtyi Honkalampi-säätiölle. (Seppäläinen 2003.)

Joensuussa viittomakielen tulkkeskuksessa on työsuhteessa kuusi henkilöä. Heistä yksi on vuokrattu Viittomakielialan osuuskunta Vialle töihin opiskelutulkiksi, kaksi työskentelee määräaikaisesti ja kolme toistaiseksi voimassa olevalla työsuhteella. Lisäksi vaihteleva määrä asioimistulkkia työskentelee säätiön alaisuudessa tuntipalkkaisina. Vuonna 2002 tulkkeskuksella tarjosi töitä 25 asioimistulkille Pohjois-Karjalan maakunnassa ja jopa koko Suomessa sopimuskuntien asiakkaiden tarpeista riippuen. (Seppäläinen 2003.)

Meillä on sopimus 19 kunnan kanssa, joten lääniä riittää ajella. Meillä on toimintasäteenä noin 150 km ja etätulkkauksen osalta vielä enemmän, mutta siinä kilometrit eivät "tunnu".

Tulkkeskuksen toimenkuva on hyvin laaja. Siihen kuuluvat välitys, tulkkaus, opetus, etätulkkaus, opiskelutulkkaus, projektityö, tiedotus, koulutus ja toimistotyöt (laskutus jne.). Kaikki työntekijät eivät tee kaikkea, vaan työt jaetaan taitojen ja toiveiden mukaan. Asioimistulkit ovat tuntipalkkaisina työsuhteessa toimeksiannon perusteella. Tulkit toimittavat tulkkeskukseen listat ajoista, joihin he voivat työskennellä. Tulkkeskuksella voi täyttää niitä sopimusten mukaan. Illat, viikonloput ja erikoistulkkaukset kysytään erikseen.

Asioimistulkeille maksetaan SVT:n suositusten mukaan. Lisäksi on pieniä

"porkkanoita", kuten matka-ajan palkka opetuksista ja lauantaikorvaus. Tulkit on vakuutettu säätiön puolesta keikan aikana. Lomarahat maksetaan ja palkkapäivä on kerran kuussa tai kaksi kertaa jos tahtovat. Varsinaista tulkkipulaa ei tällä hetkellä ole, mutta jos joku asiakas lähtee koulutukseen, voi pakka olla sekaisin. Meillä oli viime vuonna 2233 tilausta, joista 93 % pystyttiin hoitamaan. Tavoite on, että tilaukset pystyttäisiin toteuttamaan vähintään 95 %:sti.

Tulkikeskuksen asiakkaita ovat kuurot, kuurosokeat ja kuuroutuneet sekä lisääntyvässä määrin yritykset ja yhteisöt. Vuonna 2002 henkilöasiakkaita oli 110 ja yrityksiä sekä yhteisöjä 17. (Seppäläinen 2003.) Tulkikeskuksen tulkit osallistuvat koulutuksiin kiinnostuksensa mukaan. Keskus järjestää omaa koulutusta (esimerkiksi paritulkkauksesta), joka on tarkoitettu myös asioimistulkeille. Tulkikeskus voi myös tukea rahallisesti esimerkiksi tulkkipäiville osallistumista.

Seppäläinen (2003) kertoo Honkalampi-säätiön tulkkipalvelun järjestämismallin toimivuudesta kolmesta eri näkökulmasta:

Meidän mielestämme malli toimii hyvin. Tärkeintä on se, että meillä on asiakkainamme sekä palvelun käyttäjät että palvelun maksajat eli kunnat (pääsääntöisesti). Kunnat ovat olleet tyytyväisiä keskitettyyn ratkaisuun, koska se saa kerran kuussa kootun laskun käytetystä palvelusta ja voi siirtää asiantuntijuuden tulkikeskukselle. Samaan sopimukseen on kirjattu sekä viittomakielen tulkkipalvelu että puhevammaisten tulkkipalvelu.

Asiakkaan näkökulmasta malli mahdollistaa sen, että tulkkia tilatessaan hän voi valita sillä hetkellä vapaana olevista ja saada tiedon heti. Toimistolla on yleensä aina joku paikalla, joten asiakas voi käydä siellä tilaamassa tulkin tai tekemässä esimerkiksi puhelintulkkauksen ilman varattua aikaa päivätyöaikaan. Samoissa tiloissa tulkikeskuksen kanssa toimii myös Kuurojen Liiton kuntoutussihteeri ja työasiamies sekä Kuurosokeiden aluesihteeri. Asioiden hoitaminen yhdellä kertaa on "näppärää".

Asioimistulkin näkökulmasta on hyvä, että palkka tulee yhdestä paikasta ja palkansaaja tietää mitä maksetaan. Tulkit ovat saaneet työt pois kotoa. Tarkoitan, etteivät asiakkaat soita tulkeille kotiin kuin hätätapauksissa. Asioimistulkit voivat tulla tulkikeskukselle tauottamaan ja ruokailemaan. Tulkikeskus hankkii materiaalia opetukseen – kirjallisuutta ja videoita alasta – jotka ovat kaikki asioimistulkkien käytössä. Järjestetty koulutus on myös asioimistulkeille. Laskukaavakkeet tulevat keskuksen puolesta ja niiden täytössä neuvotaan. Yksi tärkeä osa meidän yhteistyötämme on virkistyminen. Meillä on tulkikeskuksella tai muualla yhteisiä tapaamisia, joissa käsitellään ihan asiaakin, mutta lopuksi ohjelmassa on mukavaa yhdessäoloa ja SYÖMISTÄ. Tulkikeskus järjestää pikkujoulut kaikille tulkeille ja myös kustantaa ne.

Seppäläisen (2003) mukaan kehitettävää on aina. Tavoitteena on, että tulk-

kikeskus vahvistuu ja että täytettyjä virkoja olisi enemmän kuin käytettäviä asioimistulkkeja. Tavoite on jo joltain osin toteutunutkin. Seppäläisen uskoo, että asioimistulkkeja tulee kuitenkin aina olemaan joko pakosta tai omasta tahdostaan. Asioimistulkkien asemassa olisi tarkastamisen varaa, erityisesti tulkkausten peruuntuessa ja sairastapausten kohdalla. Tällä hetkellä tulkikeskus maksaa tulkille edellisenä tai samana päivänä peruuntuneen työn palkasta puolet. Tulkikeskus pyrkii myös antamaan osan tulkikeskustulkkien keikoista asioimistulkeille, mikäli tulkkauksen peruuntuminen on johtunut asiakkaasta. Tulkikeskustulkille riittää aina toimistolla muuta työtä, jota asioimistulkki ei pysty tekemään. Järjestelyihin ryhdytään kuitenkin vain, jos vaihto on tulkkaustilanteen ja asiakkaan kannalta mahdollinen. (Seppäläinen 2003.)

Kehittämistyö kuuluu olennaisena osana Joensuun tulkikeskuksen toimintaan ja työskentelyyn. Se näkyy muun muassa siinä, että tulkikeskus on monissa hankkeissa kumppanina ja toteuttajana. Osittain tähän on synnä se, että samassa toimintarakennuksessa työskentelee kuurojen ja kuurosokeiden työntekijöitä, Itä-Suomen osaamiskeskus, AAC-keskus, Sosiaali- ja terveys-turvan keskusliiton aluetoimisto ja Humanistisen ammattikorkeakoulun kehittämisprojekti. "On hienoa 'kaivaa' uusista tulkeista kehittäjiä ja innovaattoreita. Kun itse tekee pitkään kehittämistyötä niin siihenkin jämähtää, eikä näe helposti uusia uria. Siksi tarvitaan uusia kehittäjiä ja näkijöitä vierelle työskentelemään." (Seppäläinen 2003.)

Viittomakielialan Osuuskunta Via

Osuuskunta on osuuskuntalain mukaan yhteisö, jonka jäsenmäärä ja pääoma ovat edeltä käsin määräämättömät. Osuuskunnan tarkoitus on harjoittaa taloudellista toimintaa jäsentensä taloudenpidon ja elinkeinon tukemiseksi siten, että jäsenet osallistuvat siihen yhteisön palveluja hyväkseen käyttämällä. (Kostilainen 1998, 201.) Osuuskunta on yritys, joka rekisteröidään Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämään kaupparekisteriin. Osuuskunta poikkeaa muista yritysmuodoista ennen kaikkea jäsentensä taloudellisen vastuun ja omistajiensa lukumäärän mukaan. (Hiltunen-Lagzouli & Viljakainen 1998, 141.)

Viittomakielialan Osuuskunta Via (Andelslaget Via inom Teckenspråksbranchen / Via Sign Language Sector Cooperative) on viittomakielentulkkien perustama työosuuskunta, joka tarjoaa työtä jäsenilleen ja osuuskuntaan työsuhteessa oleville työntekijöille. Se on ainoa valtakunnallinen tulkkipalveluja tuottava taho. Osuuskunnan kotipaikka on Helsinki. (Viittomakielialan Osuuskunta Via.)

Suomen Viittomakielien Tulkit ry perusti vuonna 1997 tulevaisuustyöryhmän, jonka tehtävänä oli visioida muun muassa viittomakielentulkin työn organisoinnista. Työryhmä päätyi pohdinnoissaan aina samaan ratkaisuun. Viittomakielentulkkien kannattaisi perustaa yritys, joka tuottaisi tulkkauspalveluja. Tulevaisuustyöryhmä tutustui erilaisiin yritysmuotoihin ja niiden toimintaperiaatteisiin Helsingin yliopiston Osuustoimintainstituutissa ja Kauppa- ja teollisuusministeriön yrityspalvelussa helmikuussa 1998. Asiantuntijat suo-

sittelivat osuuskuntamuotoisen yrityksen perustamista, koska yritysmuodon päätöksentekomekanismi on yksinkertainen, organisaatio keveä ja osuuskunta soveltuu hyvin työvoimavaltaiselle alalle. (Kalliomäki 2000, 4–5.)

Yhteistyö Kansan Sivistystyön Liiton (KSL) kanssa käynnistyi, kun se järjesti tiedotus- ja koulutustilaisuuden tulevaisuustyöryhmälle ja SVT:n hallitukselle osuustoiminnallisesta yhteisyrityksestä toukokuussa 1998. Yhteistyön tuloksena työryhmä esitteli vision osuuskunnan perustamisesta tulkkien opin-
topäivillä Vaasassa syksyllä 1998. (Viittomakielialan Osuuskunta Vian www-sivut 7.4.2003.)

Vuoden 1999 helmikuuhun mennessä viittomakielentulkeille oli järjestetty neljä koulutustilaisuutta osuuskuntatoiminnasta eri puolille Suomea (Helsinki, Oulu, Turku ja Jyväskylä) yhteistyössä KSL:n kanssa. Koulutustilaisuuksien jälkeen perustettiin kevään 1999 aikana 16 opintokerhoa eri puolille Suomea. Niissä tutustuttiin KSL:n tuottaman materiaalin pohjalta osuustoiminnan perusteisiin käytännön tehtävien avulla ja suunniteltiin tulevan osuuskunnan toiminnan eri muotoja. Kerhoissa kävi noin 80 tulkkia. Opintokerhojen vetäjät ja yhteyshenkilöt kokoontuivat Tampereelle toukokuussa 1999 tekemään yhteenvetoa ja sopimaan jatkon työnjaosta. Osuuskunnan perustamisesta kiinnostuneet tulkit kokoontuivat elokuussa 1999 kaksipäiväiseen kokoukseen Ouluun, jossa koottiin yhteen opintokerhojen tekemät työt sekä sovittiin osuuskunnan perustamisen edellyttämistä valmisteluista. (Viittomakielialan Osuuskunta Vian www-sivut 7.4.2003.) Jokaiselle opintopiirille annettiin tehtäväksi jonkin osa-alueen valmistelu ennen perustamiskokousta. Esimerkiksi Turussa työstettiin osuuskunnan sääntöjä, Helsingissä mietittiin budjettia ja Kuopiossa tehtiin henkilötietolomakkeen malli sekä mietittiin yhteisiä pelisääntöjä. Osa helsinkiläisistä teki perustamiskokousta varten pohjatyötä papereiden, tilintarkastajien ja kokousjärjestelyjen suhteen. (Kalliomäki 2000, 18.)

Viittomakielialan Osuuskunta Vian perustamistilaisuus oli Helsingissä Käpylän iltaoppikoulussa 31.10.1999. Paikalla oli noin viisikymmentä asiasta kiinnostunutta. Heistä kolmekymmentäyksi viittomakielentulkkia allekirjoitti osuuskunnan perustamiskirjan ja liittyi jäseneksi. (Viittomakielialan Osuuskunta Vian www-sivut 7.4.2003.) Tulkit olivat pääkaupunkiseudulta, Turun seudulta, Oulun seudulta, Ylä-Savosta ja Kuopiosta (Kalliomäki 2000, 25). Kokouksessa hyväksyttiin laaditut säännöt sekä käytiin keskustelu osuuskunnan pelisäännöistä ja toiminnan aloittamisesta (Viittomakielialan Osuuskunta Vian www-sivut 7.4.2003). Pian perustamistilaisuuden jälkeen osuuskuntaan liittyi uusia jäseniä, ja vuosi 2000 käynnistyi neljäkymmenen jäsenen voimin (Kalliomäki 2000, 25).

Olin aktiivisesti mukana Vian perustamistoimissa: kävin koulutuksissa ja opiskelin tulkki kollegojen kanssa osuuskunta-asiaa. Kun perustamisen aika sitten tuli, olin työsuhteessa kunnan ylläpitämään tulkikeskukseen. Keskustelin esimieheni kanssa osuuskunnasta ja minulle kävi varsin selväksi, ettei liittymistäni "kilpailevaan organisaatioon" olisi katsottu kovinkaan suopeasti. Liittymistä ei esimies olisi voinut virallisesti kieltää, mutta kaiken toiminnan osuuskunnassa ja sen hyväksi kylläkin. Sivutoimilupa kun ei

ollut pakko myöntää. Koska halusin olla mukana joko täysillä tai sitten en ollenkaan, en liittynyt. Tuntui hienolta kun osuuskunta perustettiin, mutta toisaalta kurjalta, koska en voinut olla mukana skoolaamassa Vian perustamistilaisuudessa.

Toimintaa suunniteltiin ja käynnistettiin vähitellen eri paikkakunnilla tarpeiden ja kysynnän mukaan. Toiminta käynnistyi pääasiassa Ylä-Savossa. Lisäksi tulkkauspalvelua tuotettiin lähinnä pääkaupunkiseudun järjestö- ja yhteisöasiakkaille (Rintala 2003). Oulussa ja Iisalmessa piti toimia nopeasti. Vian onnistui päästä mukaan tarjouskilpaan, kun Oulun tulkkipalveluja järjestettiin uudella tavalla. Iisalmen tulkkikeskuksen lopetettua, Via vastasi kysyntään ja perusti sinne ensimmäisen osuuskunnan tulkkikeskuksen. (Kalliomäki 2000, 26.)

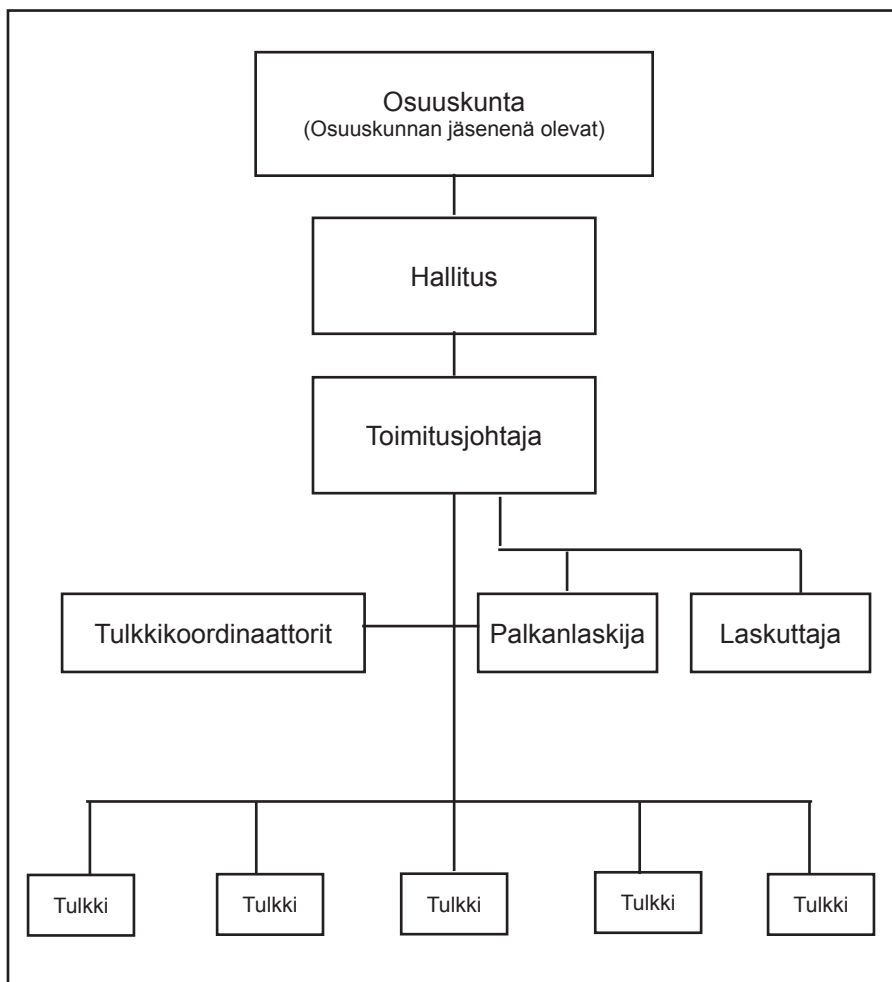
Viittomakielialan Osuuskunta Vian säännöissä määritellään osuuskunnan toimiala seuraavasti: "Osuuskunnan tarkoituksena ja toimialana on jäsentensä elinkeinon ja taloudenpidon tukemiseksi sekä ammattitaidon kehittämiseksi tuottaa viittomakielialan käännösviestintä- ja muita asiantuntijapalveluja julkishallinnolle, oppilaitoksille, yrityksille, yhteisöille, yksityishenkilöille ja säätiöille sekä harjoittaa työvoiman vuokrausta jäsentensä työpanoksella.

Osuuskunta voi harjoittaa jäsentensä työpanoksella seuraavia toimialoja: käännöstyöt, kielentarkastus, tulkkaus, kielenopetus, sanasto- ja terminologiatyöt, artikkelien kirjoittaminen, spiiikkaus, opetus- ja koulutusmateriaalin valmistus ja myynti, tutkimus ja konsultointi, kulttuurien väliseen viestintään liittyvä koulutus, sokeitten ja kuurosokeitten opastus, vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttö, opetus ja tulkkaus, työnohjaus, edellä mainittujen töiden välitys sekä muut osuuskunnan tavoitteiden mukaiset tehtävät.

Jäsentensä ammatillisen osaamisen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi osuuskunta voi järjestää jäsenilleen koulutusta ja itseopiskelumahdollisuuksia. Osuuskunta voi omistaa, hallita, ostaa ja myydä kiinteää omaisuutta sekä osakkeita ja osuuksia sekä vastaanottaa lahjoituksia ja testamentteja. Osuuskunta voi ottaa työ- tai toimeksiantosuhteeseen myös ulkopuolisia osuuskunnan hallituksen päätöksellä." (Viittomakielialan Osuuskunta Via, säännöt.)

Tällä hetkellä eniten työllistävä toimiala on ehdottomasti opiskelutulkkaus, sitten tulee asioimistulkkaus ja viimeisenä opetus. Opetus on selvässä kasvussa. (Rintala 2003.)

Viialla on laajasti toimintaa pääkaupunkiseudulla, Uudellamaalla, Ylä-Savossa sekä Oulun ja Turun seudulla. Toimintaa on jonkin verran myös Jyväskylässä ja sen lähikunnissa. Hämeenlinna on ilmeisesti tulossa uudeksi toimialueeksi. (Rintala 2003.) Ylä-Savossa ja Oulun seudulla toiminta on kattavaa ja vakiintunutta. Pääkaupunkiseudulla toiminta on keskittynyt selvästi opiskelutulkkaukseen ja yksityiselle sektorille, jossa asiakkaina ovat kuulovammaisalan järjestöt ja oppilaitokset. Alueelliset erot ovat vielä suuret. (Viittomakielialan Osuuskunta Via, toimintakertomus 2002.)

Kuvio 14. Viittomakielialan Osuuskunta Vian organisaatio (Rintala 2003).

Viittomakielialan Osuuskunta Vian hallitukseen kuuluu kuudesta kahdeksaan jäsentä sekä heidän henkilökohtaiset varajäsenensä. Hallitus valitaan kahdeksi tilikaudeksi kerrallaan ja se kokoontuu puheenjohtajan kutsusta. Hallitus edustaa osuuskuntaa ja johtaa sen toimintaa. Hallituksen tehtäviin kuuluvat muun muassa osuuskunnan toimitusjohtajan valinta ja hänen palkkauksestaan päättäminen sekä osuuskunnan henkilökunnan palkkaamisesta ja myytävien palvelujen maksuista päättäminen osuuskunnan kokouksen määräämien perusteiden pohjalta. Hallituksen tehtävänä on kutsua kokoon osuuskunnan kokous ja valmistella siinä käsiteltävät asiat, laatia kokoukselle toimintakertomus, tilinpäätös sekä ehdotus ylijäämän käytöstä tai tappion peittämisestä. Hallitus päättää jäsenten hyväksymisestä ja erottamisesta. (Viittomakielialan Osuuskunta Via.)

Osuuskunnan toimitusjohtaja työskentelee hallituksen alaisena. Toimitusjohtajan tehtävänä on osuuskunnan välitön johtaminen hallituksen

ohjeiden mukaisesti. (Viittomakielialan Osuuskunta Via.) Toimitusjohtaja vastaa Vian toimiston yleishallinnosta, henkilöstö- ja taloushallinnosta, työ-sopimusten tekemisestä sekä sopimusten tekemisestä maksavien asiakkait-ten (kunnat, muut viranomaiset, yhteisöt, yritykset, oppilaitokset) kanssa. Toimitusjohtaja tekee asiakaskäyntejä sekä nykyisten että mahdollisten uusi-en asiakkaiden luokse. (Rintala 2003.)

Vialla on kaksi tulkikeskusta, joista toinen on Iisalmessa ja toinen Oulussa. Helsingissä Vialla on toimisto, jossa työskentelee kokopäiväinen toimitusjoh-taja, osa-aikainen palkanlaskija ja laskuttaja sekä tuntityössä avustaja, joka tekee sekä palkanlaskennan että laskutuksen töitä ja tarvittaessa myös muita toimistotöitä. Osuuskunnassa on osa-aikainen tulkikoordinaattori, joka vas-taa tulkkien työjärjestelyistä ja tarvittaessa neuvotteluista muun muassa tulk-kien, tulkattavien ja oppilaitosten välillä. Koordinaattori seuraa, että tulkkien työaika saadaan mahdollisimman tehokkaasti hyödynnettyä. (Rintala 2003.)

”Osuuskunnan jäseneksi voidaan ottaa kirjallisen hakemuksen perusteella sellainen henkilö, yhteisö tai säätiö, jolla katsotaan olevan edellytykset työskennellä ammattitaitoisesti, itsenäisesti ja yrittäjähenkisesti jollakin osuus-kunnan toimialalla osuuskunnan toimintaperiaatteiden mukaisesti.” Jäseneksi ottamisesta ja erottamisesta päättää hallitus. Liittyessään osuuskuntaan jäsen maksaa osuusmaksun ja liittymismaksun. Liittymismaksua ei palauteta takai-sin, jos jäsen eroaa osuuskunnasta. (Viittomakielialan Osuuskunta Via, sään-nöt.) Vuonna 2003 Vialla oli 45 jäsentä (Rintala 2003).

Työn ostaminen osuuskunnasta ratkaisee ongelmallisen työnantajakysy-myksen. Osuuskunnan jäsenet ja sen kautta työtä tekevät ovat työsuhtees-sa Viaan, joka antaa työntekijälleen työsuhteen turvan. (Viittomakielialan Osuuskunta Vian www-sivut 7.4.2003.) Via noudattaa talokohtaista työehto-sopimusta (TES), joka astui voimaan 1.7.2002.

Via hoitaa sopimukset toimeksiannoista maksajatahojen kanssa. Sopimuksia on monenlaisia asiakkaiden tarpeista riippuen. Kuntien kanssa Via tekee os-topalvelusopimuksia, jotka kattavat koko palvelutuotannon. Sopimukset voi-vat olla myös yksittäisiä asiakaskohtaisia sopimuksia opiskelutulkkauksista ja opetuksista. Asiakasrekisterissä oli vuoden 2002 lopussa 199 asiakasta, joita Via oli palvellut toimintansa aikana. Niistä 124 oli kunta-asiakkaita ja sosi-aalikeskuksia. Muut asiakkaat olivat oppilaitoksia, yhdistyksiä, yrityksiä sekä muita viranomaisia tai laitoksia. Vialla on myös paljon asiakkaita, joille osuus-kunta toimittaa palveluja hinnaston mukaisin hinnoin ilman erillistä sopimus-ta. (Rintala 2003.) Tulkit ovat olleet tyytyväisiä siihen, että heidän ei tarvitse neuvotella sopimuksia kuntien kanssa.

1. Osuuskunta Vian kautta olen saanut ensimmäisen kerran itselleni kir-jallisen työsopimuksen ja kaikki työsopimukseen kuuluvat edut. Oli erittäin helpottavaa kun sopimusneuvottelun kunnan kanssa hoiti ammattilainen, eikä minun tarvinnut yksin yrittää taistella tuulimyllyjä vastaan. Koen Vian myös suureksi tueksi työssäni, vaikka olisinkin tulkkauksissa yksin. Minulla on koko ajan tieto siitä, keneen voin ottaa yhteyttä, jos tarvitsen ohjeita tai tukea. Osuuskunnan jäsenenä minun on myös mahdollista olla konkreetti-sesti mukana kehittämässä opiskelutulkkauksia.

2. Siirtyessäni takaisin työelämään lasten saannin jälkeen, solmin "vahingossa" työsuhteen Viaan. Olin todella kypsä soittelemaan kesällä kuntiin, joista opiskelutulkin palkka maksettaisiin. Kaikki muukin tuntui sekavalta, kun ala menee niin nopeasti eteenpäin, lähinnä nyt palkkauksen suhteen (voidaan olla kyllä eri mieltäkin). Via hoitaa mielestäni työntekijän etuja, kun taas kunnat miettivät aina omalta näkökannaltaan, kuinka saada edullisimman vaihtoehdon. Ystäväni neuvoi minua ottamaan yhteyttä Viaan ja kysymään neuvoa palkkausasioissa. Oli helppo kaataa kaikki Vian niskaan ja antaa heidän hoitaa sopimus allekirjoituskuuntoon. Yhteydenottovaiheessa en todellakaan tiennyt, että tulisin solmimaan työsuhteen nimenomaan Vian kanssa. Luulin, että Via on joku taho, joka auttaa ongelmatilanteissa.

Vian Helsingin toimisto huolehtii keskitetysti osuuskunnan palkanmaksusta. Viittomakielentulkit sekä viittomien ja viittomakielen opettajat toimittavat raporttinsa kuukausittain Vian toimistoon. Palkanmaksu tapahtuu säännöllisesti kuukausittain sekä tunti- että kuukausipalkkaisille. Osuuskunnan palveluksessa oli vuoden 2002 aikana 125 työntekijää, joista 46 sai pääansionsa osuuskunnalta. Työnteosta kertyi miestyövuosia 63. (Rintala 2003.)

Viittomakielentulkki Annika Raevaara-Marjanen (2001) teki Humanistisessa ammattikorkeakoulussa opinnäytetyönään asiakastyytyväisyyskyselyn osuuskunnalle. Tulkkipalvelujen käyttäjistä ja opetusta saaneista asiakkaista 70 % oli Vian palveluihin erittäin tyytyväisiä. Sopimusasiakkaista 66 % oli sitä mieltä, että tulkkipalvelu toteutui Vian kautta paremmin tai yhtä hyvin kuin aiemmin. 54 % sopimusasiakkaista piti Vian palveluja laadultaan erinomaisina. Myös osuuskunnan jäsenet olivat erittäin tyytyväisiä jäsenten väliseen yhteistyöhön ja -henkeen. (Viittomakielialan Osuuskunta Via, toimintakertomus 2002.) Osuuskunta Viaan ollaan tyytyväisiä. Monessa asiassa on menty eteenpäin ja aina on mahdollista kehittää toimintaa edelleen (Rintala 2003).

1. Viittomakielialan osuuskunta Via on hieno juttu! Ei kaduta, että liityin. Olen saanut apua vaikeissa työneuvottelutilanteissa, parempaa palkkaturvaa, ammatti-identiteetin kohennusta, hyvää mieltä, turvaa, ja muuta mukavaa eli liikuntaseteleitä jne.

2. Via välittää todella työntekijöistään ja tarjoaa heille (vaikka eivät olekaan kaikki Vian jäseniä) vertaistukea. Osuuskunta pyrkii järjestämään sijaiset, järjestää työntekijöilleen koulutusta, tarjoaa tukea myös ongelmatilanteissa (kuten keskusteluapua, kun opiskelutulkin ja asiakkaan välillä on selvittävää) ja haluaa palvella myös asiakkaitaan ja kehittää työtä – upeaa! Via on järjestänyt myös työterveyshuollon ja tulkkien tapaamiset ja pieni-muotoiset koulutustilaisuudet. Hyvä juttu kaiken kaikkiaan! Huonona asiana tulee mieleen se, että tulkkien sairastuessa sijaistamme toinen toisiamme. Joudun aina lähtemään kauemmas sijaistamaan, kun jos olisin vakituksessa paikassani. Joskus aikataulumuutoksia on hankala järjestää.

Tällä hetkellä Via ei hae merkittävää lisäkasvua tai uusia maantieteellisiä toiminta-alueita. Toiminnan muu kehittäminen on etusijalla. Parannuskohteina

ovat rutiinien kehittäminen ja tilausjärjestelmän laajempi käyttöönotto. Toiminnan laajuus pyritään säilyttämään nykyisellään samalla kun palvelukonseptia laajennetaan jo olemassa olevien asiakkaitten kanssa. Via pyrkii kehittämään toimintoja ja yhteistyömuotoja sekä seurantajärjestelmiä. Osakunnan toiminta näyttää vakiintuneen. Kysyntä tuntuu vain kasvavan edelleen. (Rintala 2003.)

OPISKELUTULKKAUS

”Opiskelutulkkipalvelusta puhutaan silloin, kun tulkkipalvelua käytetään peruskoulun jälkeisissä opinnoissa. Peruskouluopinnoissa voidaan käyttää myös opiskelutulkkiä, mutta silloin rahoitus on koulutoimen vastuulla.” (Vivolin-Karèn 1999, 30.)

Vammaispalveluasetuksessa on erillinen maininta opiskeluun liittyvästä tulkkipalvelusta. Tulkkipalveluja on järjestettävä ”siinä laajuudessa kuin henkilö välttämättä tarvitsee niitä selviytyäkseen opinnoissaan”. Opiskelutulkkien työtehtävät liittyvät varsinaiseen tulkkaukseen, josta ei selviä ilman hyvää, koulutuksen avulla saavutettua pätevyyttä. Opiskelutulkki on ennen kaikkea viestinnän välittäjä kuulovammaisen, opettajan ja muiden opiskelijoiden välillä. Opiskelutulkkien työn vaatavuus ja intensiivisyys edellyttävät, että he voivat keskittyä varsinaiseen tulkaustyöhönsä. (STM / Työryhmämuistio 1990, 20, 33–38.)

Opiskelutulkkkaus on mielestäni aina vaativaa. Tulkista riippuu paljolti se, miten kuuro pärjää opinnoissaan. Oppitunneilla tulkattavaa on koko ajan; opettajan, oppilaiden ja kuuron puheenvuoroja tulee lähes taukoamatta. Tulkin tulee tulkata niin paljon kuin hän vain kykenee. Oppituntien aiheet ovat hyvinkin vaihtelevia niin aiheiltaan kuin vaativuudeltaankin. Vieraiden kielten ja ammattiaineiden tunneilla joutuu keskittymään koko ajan ja se uuvuttaa. Vaikeimpina tulkaustilanteina pidän kokous- ja opiskelutulkaustilanteita.

Kuulovammaisen selviytyminen opinnoissa kuulevien kanssa edellyttää koulutuksen järjestämistä siten, että sujuva kommunikaatio on turvattu. Opiskelutulkkipalvelun tulee olla toimiva ja opettajilla tulisi olla riittävästi tietoa kuuroudesta. Valitettavasti tulkkipalvelun saatavuus vaihtelee opiskelualoittain ja asuinalueittain. Myös kuntien maksuvalmius vaihtelee. Joskus tulkin työnantajana toimiminen tuntuu myös kuurosta liian vaativalta tehtävältä. Tulkikoulutuksessa on onneksi jo huomioitu tiedottamisen tarve. Nykyään tulkilla pitäisi olla valmiutta kertoa työstään, kuuroudesta ja viittomakielestä. (Lehtomäki 2002.)

Olen talon ensimmäinen viittomakielentulkki ja alussa olikin selittämistä jokaiselle mitä toimenkuvaani kuuluu. Nykyään omat opettajamme ovat sopeutuneet läsnäolooni hienosti. Oli mukava kuulla luokkamme vastaavalta opettajalta hänen kommenttinsa, kun taloomme tuli vuodenvaihteen aikoihin uusia opettajia. Hän ei ollut muistanut kertoa heille luokkamme

"erikoisesta" tilanteesta, se on hänelle niin itsestään selvä asia. Tämä kertoo mielestäni miten minuun ja kuuroon suhtaudutaan.

Opiskelutulkin rooli

Monissa kouluissa opettajien, keittäjien ja siivoojien lisäksi kouluavustaja tai luokka-avustaja on melko tuttu osa koulun arkea. Kun koulun työntekijöiden joukkoon tulee ensimmäistä kertaa opiskelutulkki, on tilanne monelle outo ja hämmentävä. Tulkkia ei välttämättä osata lokeroida mihinkään selkeään ryhmään ja työnkuva saattaa olla epäselvä muille työntekijöille. Heti alusta alkaen olisi hyvä, jos tulkki kertoisi ainakin kaikille kuuroa/kuuroja opiskelijaa/opiskelijoita opettaville opettajille työstään. Opettajat saattavat jännittää tilannetta, jossa luokan edessä on myös toinen aikuinen ihminen.

Minin opiskelutulkiksi heti valmistuttuani tulkiksi. Vaikka mielestäni olin selittänyt jo usean kertaa vanhemmille, mitä viittomakielentulkki tarkoittaa, kysyi isäni vielä kuukausienkin päästä että menetkös sinä taas sinne kouluavustajaksi. Hän ei vain millään tahtonut sisäistää tulkin ja kouluavustajan työn eroa.

Koulussa tulkki toimii kielen välittäjänä suomenkielisten ja viittomakielisten välillä. Vastuu kuuron oppimisesta on aina täysin opettajalla. Tulkin on kuitenkin tärkeä keskustella opettajan kanssa, jotta tilanne olisi selkeä kaikille osapuolille. Tulkin kannattaa myös tehdä yhteistyötä opettajien kanssa saadakseen tietoonsa opettajan tavoitteet ja painotusalueet. Näin oikeat asiat tulevat painotettua myös tulkkauksessa. Tulkki on koulussa käytettävissä oppituntien lisäksi kaikissa muissakin opiskeluun liittyvissä tilanteissa kuten ryhmätöissä, vierailukäynneillä ja harjoitteluissa.

Opiskelutulkkauksessa opettajat saattavat ajatella tulkin myös apuopettajaksi. Kuuro ajattelee hänet vain tulkiksi ja kuulevat opiskelijat mieltävät hänet luokan jäseneksi. Tämä eri roolien välillä tasapainoilu on henkisesti rasittavaa ja vaatii tietoista pohdintaa ja roolien selkiyttämistä itselleen ja muille yhteisön jäsenille.

Tulkki on myös kouluympäristössä vaitiolovelvollinen oppilaisiin ja opettajiin liittyvistä asioista. Hän ei voi kertoa välituntien tai opettajanhuoneessa olleiden keskustelujen sisältöjä kenellekään, vaikka sitä häneltä kysyttäisiin. Varsinais-Suomessa tehdyssä kyselyssä kävi ilmi, että sekä opettajat että kuurot opiskelijat halusivat tulkkien kertovan asioita, mikäli niistä oli hyötyä itselle tai ne koskivat itseä. Jos taas asioiden kertomisesta aiheutui haittaa, tulkin koettiin toimineen väärin. Tärkeintä on, että tulkki on itse sisäistänyt vaitiolovelvollisuuden osaksi ammattiaan ja toimii jokapäiväisissä tilanteissa sen mukaan. (Hynynen & Wilenius 1998, 21.)

Työssään tulkki saattaa joutua eri tahojen painostuksen kohteeksi. Opettajat ja kuulevat oppilaat saattavat udella kuurosta opiskelijasta tai toisistaan

asioita, joita luulevat tai tietävät tulkin tietävän. Kaikista näistä uteluista tulisi johdonmukaisesti kieltäytyä. Tulkin tulee työssään olla ehdottoman puolueeton ja tämän tulisi välittyä kaikille osapuolille. Näin syntyy luottamus, joka on ensiarvoisen tärkeää tulkin työssä.

Jos tulkki työskentelee samassa luokassa ja samojen ihmisten kanssa, on luonnollista, että myös ystävyyssuhteita syntyy. Tällöin asiasta on keskusteltava avoimesti, jotta kaikki voivat luottaa tulkkiin työaikana. Ystävyydellä ja työllä on oltava selkeä raja.

Pidempiaikaisissa opiskelutulkauksissa kuuro ja tulkki saattavat ystäväysty, ja he tapaavat toisiaan työajan ulkopuolellakin. Ystävyys ei saa kuitenkaan haitata työskentelyä koulussa. Tulkilla tulee olla koko ajan mielessä tulkin rooli ja siihen kuuluvat asiat. Vaikka kuinka olisi kaveri kuuron asiakkaan kanssa, ammatillisuus ei saa unohtua.

Opiskelutulkilla on työsopimuksesta riippuen joko säännöllinen tai opiskelijan lukujärjestystä noudattava työaika. Paritulkkaus parantaa tulkkauksen laadukkuutta ja auttaa tulkkeja jaksamaan työssään. Paritulkkauksessa tulkit istuvat vierekkäin ja vaihtavat aktiivista tulkkausvuoroa noin viidentoista minuutin välein. Kun aktiivitulkki tulkkaa viittomakielelle, on toinen tulkki hänen tukena ja kääntää samaan aikaan viittomakielisen asiakkaan viittomat puheenvuorot puheelle. Tukena olo ei tarkoita lepäämistä, vaan tukitulkin tehtävänä on varmistaa, että aktiivitulkki tulkkaa oikein. (Hynynen 2001, 40.)

Enimmäkseen opiskelutulkki työskentelee yksin, mutta olisi hyvä, jos kunnat tulkkipalvelun rahoittajina ja viittomakieliset asiakkaat tulkkipalvelun käyttäjinä ymmärtäisivät paritulkkauksen arvon ja hyödyn. Usein opiskelutulkilla on vain yksi asiakas, mutta asiakkaita voi olla useitakin. Jos tulkki on oppilaitoksen palkkalistoilla, hän voi tulkata useammallakin luokalla. Tulkin halukkuus vastaanottaa opiskelutulkaustyötä riippuu hänen luonteestaan sekä alueen tulkkien ja asiakkaiden lukumäärästä.

1. Olen tyytyväinen työhöni. Koulu on palkannut tulkit ja maksaa säännöllistä kuukausipalkkaa. Työ toteutetaan jatkuvasti paritulkkauksena. Tulkkitiimi on miellyttävä. Kesäloma on palkallinen ja koululta saa terveyspalvelut. Oma yleissivistyskin kasvaa.

2. Pitkä sitoutuminen yhteen asiakkaaseen ei houkuta. Pelkään ehkä, että kemiamme eivät asiakkaan kanssa sittenkään toimisi ja päivästä päivään työskentely yhdessä olisi raskasta sekä minulle että asiakkaalle.

3. Opiskelutulkkaus sopii minulle, koska pidän säännönmukaisuudesta, asioiden toistumisesta ja toimintatapojen hiomisesta.

Opiskelutulkin pitää hallita opetettavien aineiden sanastot. Hän joutuu luomaan viittomia yhdessä asiakkaan kanssa tai sormittamaan vieraita käsitteitä, koska viittomakielen sanakirjat eivät vielä kata kaikkea.

Kesällä lupauduin kuuroille opiskelutulkiksi seuraavana syksynä. Eli leipä oli turvattu taas vuodeksi. Olin saanut kunnan kanssa sovittua palkoista ja

tehnyt työsopimuksen. Kerrankin kaikki oli valmiina heti kun työt alkoivat. Opiskelu alkoi ja kolmantena päivänä kuuro ilmoitti lopettavansa, koska ei ollut saanut kaikkia anomiaan avustuksia. Siinä meni turvattu leipä. Kaikki muut opiskelutulkkipaikat oli tietysti jo täytetty, eli jouduin jäämään friikuksi. Onneksi kunta maksoi minulle kahden viikon palkan, kun kuuro irtisanoi minut.

Opiskelutulkkauksen säännöllisyys ja sitovuus voi tuoda tiettyä tylsyyttä työhön, mutta samalla myös varmuutta ja turvallisuutta. Opiskelutulkkaus koetaan usein raskaaksi, kun tulkki ei voi itse päättää työpäiviensä pituutta ja tehdä sen mukaan, mitä tuntee jaksavansa. Tämä on suuri ero asioimistulkin työhön verrattuna. (Rantalainen 1997, 27–28.)

Opiskelutulkkauksessa koin mielekkäimpänä työn jatkuvuuden, pysyvyyden, rutiinien muotoutumisen, säännöllisen työajan, mahdollisuuden valmistautua huolella, asiakkaan toimintatapoihin tottumisen sekä yhteistyön luomisen mahdollisuuden.

Opiskelija tarvitsee tulkkia myös varsinaisten opetustilanteiden ulkopuolella saadakseen sosiaalisia kontakteja opettajiin ja muihin opiskelijoihin (STM / Työryhmämuistio 1988, 20, 39). Tulkin ja opiskelijan välille tulisi muodostua toimiva ja luottavainen suhde, jossa kaikista asioista voidaan keskustella ja sopia. Luottamussuhde edesauttaa myös tulkkauksen sujuvuutta. Jo etukäteen ennen opiskelun alkamista olisi tärkeää sopia esimerkiksi tulkin tauoista ja siitä, kuinka opettajille ja muille opiskelijoille tiedotetaan kuuron opiskelusta, viittomakielestä ja tulkkauksesta. (Rantalainen 1997, 31.)

Upea kokemus, kun on ollut kuurolle tulkkina kolme vuotta lukiossa ja hän painaa ylioppilasjuhlassa valkolakin päähänsä. Siinä hetkessä unohtuu työn raskaus, on vain ilo ja ylpeys.

Mikkosen siteeraaman Winstonin mukaan opiskelutulkki on roolissaan näköalapaikalla päiväkodissa tai luokassa, jossa kuuro on integroitu kuulevien ryhmään. Tulkki on myös ainoa, joka osaa lapsen kieltä. Hänellä on suora kontakti kuuroon lapseen sekä tämän ikätovereihin ja opettajiin. Hän näkee päivittäin, kuinka tulkkaus edistää tai ei edistä oppimista. Tulkin kannattaa selvittää itselleen opiskelutulkin rooliin kuuluva vastuu ja velvoitteet, jotta kaikki toiminta tapahtuisi kuuron lapsen parhaaksi. (Mikkonen 2000, 31.)

Mikkonen on siteerannut myös Buddingia, joka on havainnut, että tulkille saattaa tulla päivittäin eteen tilanteita, joissa hän joutuu käymään sisäistä taistelua ammattietiikan ja oman etiikkansa välillä. Tilanteet, joissa joutuu hyppäämään tulkin roolin ulkopuolelle, johtuvat useimmiten ulkoisista olosuhteista. Tulkki ei saa lapsen huomiota siirtymään tulkkaukseen, tilanteessa ei ole aikaa selittävälle tulkkaukselle, jotta lapsi pysyisi paremmin mukana, tai lapsi on sellaisella tuulella, että ei voi sietää tulkkauksista. Kun on ottanut vastaan lapselle tulkkauksitehtävän, se pitää hoitaa niin hyvin kuin mahdollista ja ymmärtää, että kysymyksessä on lapsi. (Mikkonen 2000, 31.)

Mikkosen siteeraama Riitta Vivolin-Karèn kertoo, että Suomessa ollaan tulkin roolin suhteen melko tiukkoja, vaikka asiakkaana olisikin lapsi. Viittomakielentulkin tehtävä on vain kieleltä toiselle tulkkaaminen. Hänen ei pidä toimia avustajana, jolle kuuluisi tulkkauksen ohella kuuroon lapsen liittyviä muita toimintoja. Tulkkien mielestä vanhemmat eivät saisi jättää lasta tulkin vastuulle, jos kyseessä on niin pieni lapsi, ettei hän selviydy itsenäisesti esimerkiksi pukemis- ja wc-tilanteista. Lapsella pitäisi aina olla joku aikuinen tukena, sillä tulkilla on vastuu kieleltä toiselle kääntämisestä, ei lapsesta. (Mikkonen 2000, 32.)

Opiskelutulkin työpaikat

Perusopetuslain neljännen luvun 10 §:ssä mainitaan koulujen opetuskielensä seuraavaa: Koulun opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. (Suomen laki II 1998, 614.) Suomen perustuslaissa turvataan viittomakieleltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet lailla (Suomen perustuslaki 2000, 13).

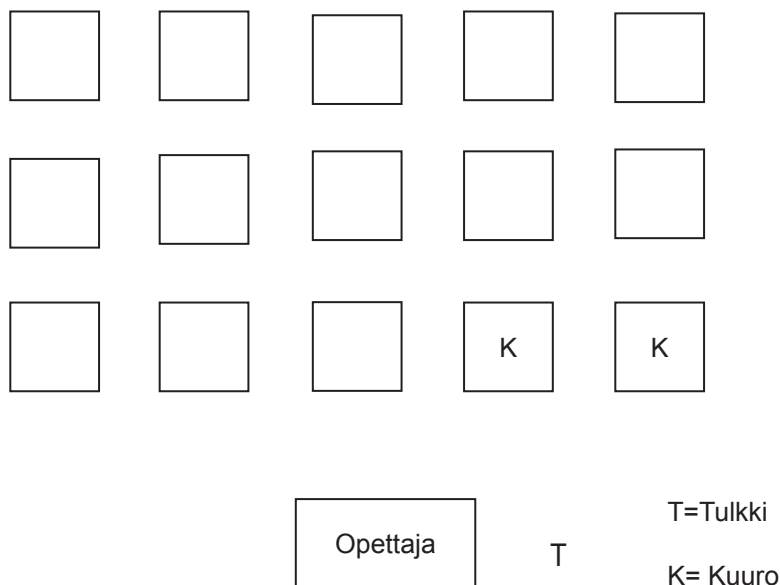
Opiskelulla on tärkeä osuus niin kuuron kuin kuulevankin tiedonsaannissa. Kuuroille on järjestetty peruskoulu-, lukio- ja ammattiopetusta heille tarkoitetuissa erityisoppilaitoksissa, mutta tarjonta on kapea-alaista ja vain muutamaan paikkaan keskittynyttä. Opiskelutulkkipalvelun ansiosta kuuroilla on tasa-arvoisemmat mahdollisuudet valita opintolinjansa ja oppilaitoksensa. Lisäksi tulkin käyttö lisää tiedon saantia ja helpottaa kommunikointia. (Keltanen 1998, 1.)

Suomessa on kuusitoista kuulovammaisten erityiskoulua, joista Haukarannan koulu (Jyväskylä), Merikartanon koulu (Oulu) ja Mikael-koulu (Mikkeli) ovat valtion oppilaitoksia. Loput kolmesta ovat kunnallista kuulovammaisten erityiskouluja. Kuulovammaisten oma lukio on Mikael-koulussa (entiseltä nimeltään Mikkelin kuulovammaisten koulu). Ammattiopintoja voi niin ikään tehdä yleisissä tai erityisammattikouluissa. Kuulovammaisten omia oppilaitoksia ovat Aura-instituutti eli entinen Turun kuulovammaisten ammattikoulu ja Pieksämäen Nikkarilan ammattioppilaitos. (Jahnukainen 2001, 272–273.) Viittomakielisen jatkokoulutusmahdollisuudet omalla äidinkielellään ovat siis niukat. Kuulovammaisen eli kuuron, kuuroutuneen, huonokuuloisen tai kuurosokean on mahdollista kouluttautua ammattiin viittomakielentulkin kanssa kuulevien oppilaitoksissa.

Opiskelutulkki voi toimia tulkkina viittomakieliselle asiakkaalle esimerkiksi peruskoulussa, ammattioppilaitoksessa, lukiossa, työväen- ja kansanopistossa, työvoimapolitiittisessa koulutuksessa, ammatillisessa aikuiskoulutuskeskuksessa, ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa.

Kuurojen Liiton tulkkiyhdyntäjien Marika Tainion mukaan (Tainio 2003) syksyllä 2002 Suomessa opiskeli 159 kuuroa tulkin välityksellä. Tulkkipulan vuoksi 30 opiskelijaa jäi kokonaan tai osin ilman tulkkia ja joutui lykkäämään opiskeluaan tai opiskelemaan ilman tulkkia. Nykyään kuurot hakeutuvat opiskelemaan entistä enemmän. Ammattikoulujen lisäksi kuurot hakeutuvat opiskelemaan lukioihin, ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin. Uudet alat ja korkeammat

tutkinnot asettavat vaatimuksia myös tulkkien taidoille.

Kuvio 15. Toimiva tulkin paikka luokassa. Kuuro tai kuurot opiskelijat sijoitetaan luokkatilan jommallekummalle puolelle siten, että tulkki sijoittuu asiakkaansa eteen ja opettaja tulkin viereen. (Hynynen & Wilenius 1998, 8.)

Monilla aloilla erikoissanastolle ei ole vielä kehittynyt viittomia, joten kuuro opiskelija ja tulkki joutuvat luomaan viittomia päivittäin. Viittomat ovat usein vain siihen tilanteeseen luotuja ja sovittuja merkkejä, joita muut koulun ulkopuoliset kuurot eivät välttämättä ymmärrä. Sovittujen merkkiä avulla tunnit ja tulkkaus koulussa sujuvat kuitenkin helpommin. Samalla alalla tulkkikaavien tulkkien kannattaisi järjestää tapaamisia, joissa he voivat keskustella viittomista ja tekemistään viittomiserätöisistä. Toinen toisiltaan on mahdollista oppia ja saada tukea työlleen. Kaikkea ei tarvitse keksiä itse. Kuurojen Liitossa on ryhdytty keräämään muun muassa numeraaleihin sekä biologiaan ja lisääntymiseen liittyviä viittomia. Keruutyön ansiosta eri alojen viittomistot tulevat vähitellen yleisempään käyttöön.

Opiskelutulkkaus hyvin paljon nuoremmalle kuurolle voisi olla molemmin puolin ikävä kokemus. Nuori kuuro tuskin haluaisi tulkikseen omien vanhempiensa ikäistä tulkkia. Vastaavasti minä en ehkä jaksaisi olla päivästä toiseen parikymppisten parissa. Meno olisi liian lapsellista. Olen mieluummin pitkäaikaisissa tulkkauksissa aikuisen asiakkaan kanssa, joka kyllä voi olla iältään nuori.

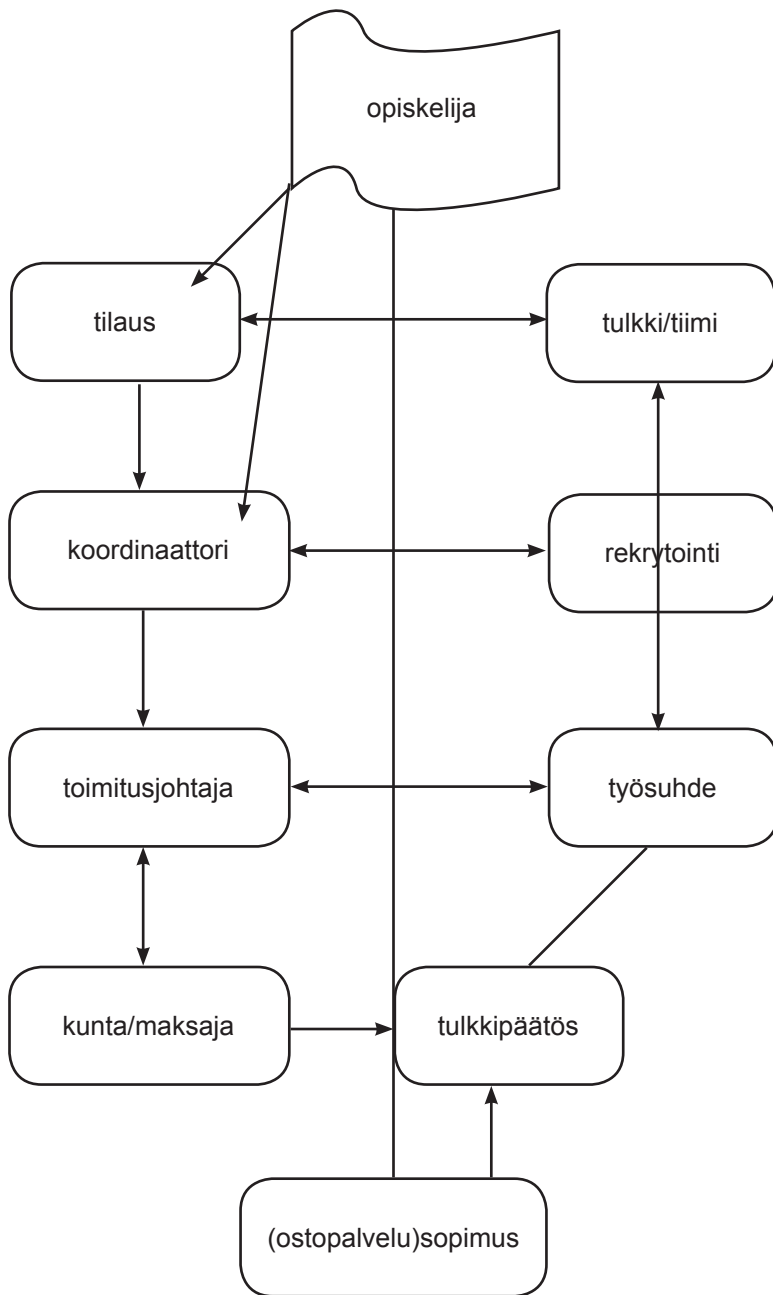
Suuri ikäero tulkin ja kuuron/kuulevien opiskelukavereiden välillä saattaa vähentää työn mielekkyyttä ja sujuvuutta. Suurin osa opiskelutulkkeina työskentelevistä on nuoria naisia, mistä johtuen ajatus vanhemmasta tulkista kouluympäristössä saattaa tuntua vieraalta, vaikka asiakkaat varmasti osaisivat arvostaa kokenutta ja vanhempaa tulkkia opiskelutulkkinään.

Joidenkin mielestä työskentely kouluympäristössä on yksitoikkoista, eikä siinä pääse kehittymään ammatillisesti. Uusien opetusmenetelmien ja harjoittelujen ansiosta työ opiskelutulkkinä on kuitenkin kaikkea muuta kuin yksitoikkoista. Opiskelutulkilla on myös hyvät mahdollisuudet kehittyä tulkkausksessaan, kun samoja aihepiirejä käsitellään useamman kerran.

Ollessani opiskelutulkkinä pääsin tutustumaan myös vanhainkodin arkeen. Kuurolla opiskelijalla oli kahdeksan viikon mittainen harjoittelu vanhainkodissa, ja minä olin hänelle tulkkinä koko tuon ajan. Viittomakielisissä hoitokodeissa ei ollut tuolloin harjoittelupaikkoja vapaana. Välillä tunnelma wc:ssä oli tiivistä, kun siellä vanhuksen lisäksi hääräsi hoitaja, opiskelija ja tulkki. Jakso oli ikimuistoinen kokemus myös minulle.

Viittomakielialan Osuuskunta Viassa on syksystä 2001 alkaen kokeiltu uudenlaista tapaa opiskelutulkkausten järjestämiseen. Osuuskunnan palkkailistoilla on koko Suomessa noin neljäkymmentä opiskelutulkkia ja kokonaisuutta varten on palkattu opiskelutulkikkoordinaattori, jonka tehtävänä on opiskelutulkkausten valtakunnallinen järjestäminen. Etenkin pääkaupunkiseudulla on käytössä malli, jossa tulkki ei tulkkaa enää vain yhdelle ja samalle asiakkaalle, vaan hän vuorottelee parin viikon välein kahdessa eri oppilaitoksessa. Tämä työtapa on tuonut paljon kaivattua vaihtelevuutta opiskelutulkin työhön. Suuren työntekijäjoukon ansiosta myös sijaistaminen sujuu entiseen malliin verrattuna joustavammin. (Huusko 2003, 29–34.)

Kuvio 16. Vian opiskelutulkkauksen järjestämisprosessi (Huusko 2003, 32).

OPETUS

Viittomakieltä voidaan opettaa esimerkiksi perheissä, joissa on kuuro lapsi, työväen- ja kansalaisopistoissa sekä kansanopistoissa. Nykyään monet oppilaitokset tarjoavat viittomakieltä valinnaisaineena tai viittomakieli sisältyy opetusohjelmaan. Kuulevia viittomakielenopettajia voidaan tarvita myös viittomakielialan perhe- ja kuntoutuskursseilla.

Ennen vuotta 2000 viittomakielentulkikoulutuksesta valmistuneet viittomakielentulkit saivat automaattisesti pätevyuden opettaa viittomakieltä, viitottua puhetta ja tukiviittomia. Nykyisessä ammattikorkeakoulun opetus-suunnitelmassa viittomat kommunikaation tukena on yksi mahdollisista vaihtoehdoista ammattiopinnoista. (Hynynen 2001, 10.)

Opettajan rooli

Toimiessaan opettajana tai ohjaajana tulkki voi itse päättää tilanteen kuluista. Tämä on suurin ero tulkin rooliin verrattuna, jossa tulkki toimii vain kielen välittäjänä eikä itse aktiivisesti osallistu tilanteen sujuvaan eteenpäin viemiseen. Opetustyöhön kuuluu luonnollisesti myös opetuksen suunnittelu.

Opettaessaan viittomakieltä tai tukiviittomia esimerkiksi perheissä on tulkilla opetuksesta kokonaisvastuu. Tämän opettavat tulkit kokevat joskus raskaaksi. Toisaalta opettaessaan tulkki saa olla tilanteessa täysin omana itsenään ja sanoa omia mielipiteitään toisin kuin tulkatessa.

Viitottua puhetta opetetaan enimmäkseen perheissä, joissa on esimerkiksi kuuroutunut, huonokuuloinen tai dysfaattinen perheenjäsen, sekä kuuroutuneiden ja huonokuuloisten kerhoissa. Viitotun puheen opetusta annetaan myös eri oppilaitoksissa ja kursseilla.

”Suomessa arvioidaan olevan yli 7000 dysfaattista lasta, joilla on vaikeuksia ymmärtää puhetta tai puhua ymmärrettävästi. Dysfaattisten lasten lisäksi Suomessa on lukuisa joukko lapsia ja aikuisia, joiden primaariin kehityspoikkeavuuteen (esimerkiksi Downin oireyhtymä tai autismi) liittyy muiden ongelmien lisäksi myös kielellisiä ongelmia. Myös eriaisteiset huonokuuloiset lapset (esimerkiksi implantoidut lapset eli IC-lapset) tarvitsevat viittomia puheen selkiyttäjinä. Viittomia kommunikaation tukena tarvitsevien ryhmän heterogeenisyyttä kuvaa se, että joukkoon kuuluu esimerkiksi huonokuuloisia lapsia, joilla on lisäksi dysfasia.” (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2001, 120.)

Opetustilanteessa voivat olla mukana kommunikaatiomenetelmää tarvitsevan lisäksi esimerkiksi henkilön perheenjäsenet, sukulaiset, ystävät, tuttavat, työkaverit, henkilökohtaiset avustajat, oppilaitoksen opiskelijat, päiväkodin henkilökunta tai muut asiasta kiinnostuneet.

Tulkit tekevät käytännössä henkilökohtaisia valintoja, mitä eri työtehtäviä he ottavat vastaan. Osa tulkeista on selkeästi painottanut päätyönsä opetukseen ja tekee tulkkauksia vain vähän niiden lisäksi. Opetukset ovat säännöllisiä, ja tulkki voi jossain määrin itse vaikuttaa opetuksen ajankohtiin. Opetus ja opettajan rooli eroavat paljon tulkkauksesta ja tulkin roolista, mikä antaa tul-

kille mahdollisuuden tehdä työstään vielä vaihtelevampaa. Missään laissa ei ole erikseen määritelty, kuka on pätevä ja kenellä on oikeus opettaa viittomakieltä, viitottua puhetta ja tukiviittomia, joten tulkin tulisi itse aina tarkoin harkita, onko hän pätevä ottamaan opetustehtäviä vastaan.

1. Pidän enemmän isompien ryhmien opettamisesta. On helpompi teettää opiskelijoilla erilaisia harjoituksia esimerkiksi pareittain. Perheessä opettaja joutuu usein myös toimimaan "terapeuttina" tahtomattaan, perheen käytössä jotain kriisin vaihetta läpi, eikä minulla ole valmiuksia eikä haluja siihen.

2. Perheopettajalta vaaditaan muitakin ominaisuuksia kuin vain viittomakielen tai viittomien opettamisen taitoa. Opettaminen on hyvin haastavaa, mutta myös antoisaa. Oppilaina saattaa olla vain toinen vanhemmista tai parhaimmassa tapauksessa mukana voi olla myös lähisukulaisia ja ystäviä.

Kiinnostus ja tarve joko viittomakielen tai viittomien oppimiseen määrittelevät, missä ja milloin opetusta järjestetään.

Viittomakielen alkeistason, viitotun puheen sekä tukiviittomien opettajana olen toiminut kansalaisopistoissa, kuuroutuneiden kerhossa, päiväkodissa, kursseilla ja perheissä. Itse pidän eniten perheopetuksesta, pienen ryhmän pitää paremmin koossa kuin ison, ja pystyy keskittymään muutama ihmiseen kerrallaan.

Ihmisten kasvanut kiinnostus viittomakieltä kohtaan ja tukiviittomien käytön yleistyminen ovat lisänneet opettajien tarvetta. Valmista materiaalia viittomakielen ja viittomien opettamiseen on melko vähän, joten tulkit joutuu myös koko ajan suunnittelemaan ja askartelemaan materiaalia omaan käyttöönsä. Opetuksiin tulkit voivat itse suunnitella sisällöt opetusryhmän tarpeiden mukaan, sillä valmiita opetuspaketteja ja materiaaleja ollaan vasta luomassa muun muassa Kuurojen Liitossa ja Viittomakielialan Osuuskunta Viassa. Yhtenäiset opetuspaketit helpottaisivat opettajien työtä ja tasaisivat opetuksen laatua koko Suomessa.

Perheopetukset tapahtuvat pääsääntöisesti perheen kotona. Perheelle opetetaan viittomakieltä, viitottua puhetta tai tukiviittomia lapsen diagnoosista riippuen. Monet viittomakielisten lasten perheet toivoisivat itselleen kuuroa opettajaa ja kielen mallia, mutta ikävä kyllä pätevistä kuuroista opettajistakin on pulaa. Opetus kestää yleensä yhdestä kahteen oppituntia. Perheen kanssa voi sopia, ovatko opetuksessa mukana sekä lapset että aikuiset vai vain lapset. Myös opetuksen tavoitteista ja aihealueista kannattaa keskustella perheen kanssa. Kun opetus tapahtuu perheen kotona, kannattaa opettajan muistaa, että opetus saattaa keskeytyä useammin kuin perinteisessä luokkaopetuksessa. Opetuksessa yksi suurimmista haasteista on saada perheet käyttämään viittomia tai viittomakieltä lapsensa kanssa päivittäin.

Kouluttajan rooli

Niin kauan kuin viittomakielentulkkeja on koulutettu, kouluttajina ovat toimineet viittomakielialan asiantuntijat. Tällä hetkellä viittomakielentulkkien koulutuspaikkoja ovat Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun yksikkö sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun Kuopion ja Helsingin yksiköt.

Pitkään viittomakielentulkkinä olleena minulla oli halu laajentaa osaamistani. Kun minulle tarjottiin mahdollisuutta ryhtyä kouluttajaksi, tartuin siihen. Tehtävä oli haasteena melkoinen, mutta koin, että minulla on myös annettavaa opiskelijoille. Sain tilaisuuden tutkia itseäni ja työtäni eri näkökulmasta.

Kouluttajan työ on minulle täysin uutta, täynnä haasteita ja vaikeita kysymyksiä. Välillä arveluttaa myös oman osaamiseni taso. Kentän suhtautuminen oli aluksi pelottava. Koen kuitenkin oppineeni valtavasti uutta sekä lukemani kirjallisuuden että kokemuksen kautta, sillä opettaessaan muita viimeistään sisäistä itsekkin asioita.

Kouluttajana vastuu on myös käytännön järjestelyistä. Kouluttajan tulee revetä moneen muuhunkin hallinnolliseen ja organisaation toimivuuden kannalta olennaiseen. Aikaansa pitää seurata ja pysyä alan kehityksessä mukana.

Kouluttajana toimimiseksi voidaan mieltää myös tulkkioiskelijoiden harjoittelujen ohjaaminen. Useimmat kentällä olevat tulkit ovat ohjanneet opiskelijoita joko asioimis- tai opiskelutulkkiausharjoittelujaksojen aikana. Opiskelijoiden ja koulutuksen näkökulmasta harjoittelujen ohjaaminen on erittäin arvokasta työtä.

”Viittomakielentulkkien ammattikunta on nuorta, ja viikoittain tulkit kohtaavat ihmisiä, jotka eivät tiedä hänen tehtävänkuvastaan. Tavoitteena on, että kuuro/kuurosokea/kuuroutunut ja kuuleva osapuoli voivat kokea kohtaavansa toinen toisensa tulkin kautta siten, ettei vastuu vuorovaikutuksesta siirry heiltä tulkeille. Tulkit edellytetään paitsi valmistautumista, myös omasta tehtävästä tiedottamista eri osapuolille.” (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2001–2002, 95.)

ASIOIMISTULKKAUS

Suuri määrä viittomakielentulkkeja toimii freelancer-tulkkeina. He huolehtivat itse työtehtäviensä valinnasta, aikataulutuksesta ja laskutuksista, jolloin työn itsenäisyys ja yksinäisyys korostuvat. Kunnalliset ja yksityiset tulkkikeskukset sekä osuuskunnat vaativat yhteistyökykyä niissä työskenteleviltä tulkeilta. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2001–2002, 95.)

Asioimis- eli freelance-tulkilla ei ole säännöllistä työaikaakaan eikä vakituista työpaikkaakaan. Asioimistulkit saa työtehtävänsä joko suoraan asiakkaalta, tulkkikeskuksesta tai tulkkiausta tarvitsevan tilaisuuden järjestävältä taholta. Asioimistulkit voi kieltäytyä ottamasta työtehtävää vastaan niin halutessaan.

Syy kieltäytymiseen voi henkilökohtaisten esteiden lisäksi olla esimerkiksi tulkin kokemus siitä, että tulkkaus on omia periaatteita tai vakaumuksia vastaan, mikä saattaisi näkyä tulkkauksessa. Viittomakielentulkin ammattisäännöstösä on myös erillinen maininta, että tulkki ottaa vastaan toimeksiannon vain, jos hänellä on siihen tarpeellinen pätevyys, eikä hän ole jäävi (Liite 1).

Otin kerran vastaan uskonnollisen keikan tietämättäni, että oli kyse vähän erikoisemmasta uskonlahkosta. Siellä puhuttiin minulle tärkeistä asioista aivan eri tavoin kuin mitä minä olin oppinut ja kuinka itse uskon asioiden olevan, ja jouduin vielä tulkkaamaan niitä asioita. Minulla oli tilaisuuden jälkeen todella paha olla vielä monta päivää. Opin tästä kokemuksesta sen, että en lähde vastaaviin uskonnollisiin tapahtumiin enää ollenkaan.

Työssä kehittymisen kannalta on tärkeää, että tulkki uskaltaa ottaa vastaan myös vaativia työtehtäviä. Samantyyppisen työtehtävän vaatimustaso voi vaihdella paljonkin sekä tilaisuuden järjestelyistä että kuulevista ja kuuroista asiakkaista riippuen. Esimerkiksi hautajaiset voivat yhdellä kertaa olla hyvin pienimuotoiset – ohjelmaa ja tunnelatausta on vähemmän. Jollain toisella kerralla viittomakielisiä muistopuheita voidaan pitää runsaasti. Tulkki on yleensä ainoa, joka ei tunne vainajan elämänhistoriaa. Tämä on hyvä esimerkki tulkkauksen vaatimustasoa nostavasta seikasta, ja ymmärrettävä peruste sille, että tulkit joskus tekevät valintoja tulkkaustehtävien ja jopa asiakkaiden välillä.

1. Olen persoonaltani eniten asioimistulkki. Pidän siitä, että tilanteet ja asiakkaat vaihtuvat eikä kahta samanlaista päivää ole. Asioimistulkkauksessa kontaktit asiakkaisiin ovat lyhytkestoisia ja pinnallisempia.

2. Hautajaiset ovat hyvä esimerkki tulkkaustilanteesta, johon on vaikea valmistautua kokonaisuudessaan. Aina voi tulla yllättäviä puheita ja lauluesityksiä. Siunaustilaisuuden saa kyllä tietää etukäteen, mutta muistotilaisuudessa on yleensä aina sana vapaa vainajan muistelemiseksi. Toinen vaikea kohta itselleni on kukkien laskeminen ja värssyjen lukeminen. Viimeistään kukkien laskun aikaan herkistyn. Vaikeutta lisää, kun yksi kuuro haluaa itse lukea muistovärssyn ja minun pitää viitto se, toinen haluaa viitto värssyn ja minun pitää puhua. Pohdin aina sitäkin, että missä tulkin pitäisi haudalla seistä, ettei ole jokaisessa valokuvassa.

Perinteisesti tulkkaus on toteutettu lähitulkkauksena, jolloin tulkki tai tulkit ovat asiakkaiden kanssa samassa tilassa. Nykyajan tekniikka, kuten kuvapuhelin ja verkko, on mahdollistanut etätulkkauksen. Viestijät voidaan hajauttaa, eli tulkki voi olla lähellä jotain osapuolta tai jopa erillään kaikista. (Hietanen 2001, 285.)

Oikeudenistunnot ovat asioimistulkkauksista, joskin poikkeavissa oloissa, mutta tavallaan ne muodostavat täysin oma tulkkauksen lajinsa (Saresvuo & Ojanen 1998, 37). Oikeusistunnoissa tulkkaavan tulkin on hyvä tuntea oikeustulkin ammattisäännöstö (Liite 3). Oikeuslaitos on yksi vaativimmista tul-

kin toimintaympäristöistä. Kansainvälisessä luokituksessa – myös puhuttujen kielten kohdalla – se on sijoitettu vaatimusasteikon yläpäähän. (Haaksilahti, moniste 2001.)

Asiakas tilasi minut suoraan tulkikseen oikeuteen. Sain asiakkaalta luvan kysyä kuulustelupöytäkirjoja etukäteen luettavakseni. Tapasimme oikeudessa hyvissä ajoin, joten ehdimme vielä keskustelemaan asiasta ennen istunnon alkamista. Asiakkaani oli asianomistajana paikalla. Syytetyllä oli monen näköistä selitystä ja juttuun tuli uusia käänteitä ja osallisia. Asiakkaani oli joutunut petoksen uhriksi. Tuomari kertoi tylyn tilanteen ja se varmasti tuli selväksi. Ehkä oikeussalin ilmapiiri esti kuuroa kysymästä vielä tarkemmin jatkosta.

On huvittavaa, kuinka hyvin oikeudessa syytetyt kuurot ovat selvillä oikeusistunnoissa käytettävistä termeistä. Tulkkina olen monesti miettinyt, kuinka tulkkaisin ymmärrettävästi jonkin termin ja tiedänpö varmasti sen merkityksen. Onneksi oikeudessa asiakkaat ovat useimmiten hyvin perillä oikeuksistaan ja termien merkityksistä.

Asioimistulkkauksen kohteena on aina jonkinlainen dialogi, jolle on tiettyjen kielellisten piirteiden lisäksi tyypillistä lähettäjän ja vastaanottajan vuorovaikutussuhde ja -tilanne (Saresvuo & Ojanen 1988, 35). Asioimistulkaustilanteet ovat usein ennalta arvaamattomia ja jatkuvasti vaihtelevia. Kokonaisuudessaan asioimistulkkauksen on antoisaa ja moninaista, mutta samalla myös kuluttavaa ja vaativaa.

1. Ainainen tilanteiden muuttuminen ja uudet kasvot voivat aiheuttaa stressiä ja halua saada työhönsä pysyvyyttä. Asioimistulkkina ei koskaan näe asioiden valmistuvan tai tulevan saatetuksi loppuun asti, aina näkee vain pienen siivun jostakin suuresta kokonaisuudesta. Keskenäisyys on aina läsnä.

2. Aamulla 10.00 piti olla hevostallilla, saappaissa ja muutenkin sopivissa vaatteissa. Keikka kesti puolitoista tuntia ja itse asiassa pelkään vähän hevosia, mutta kun taas olin se viimeinen mahdollinen, ja kuuro jäisi muuten taas ilman tulkkia niin... Otin aamulla varmuuden vuoksi myös allergialääkettä, sillä olen monille eläimille allerginen, mutta hevosista minulla ei ollut entuudestaan paljon kokemuksia. Tallilla kaikki meni hyvin, vaikka hengitystiet menivät kyllä lääkkeestä huolimatta tukkoon, eli opin olevani myös hevosille allerginen. Sitten oli 45 minuuttia aikaa seuraavaan keikkaan, asiakkaan 60-vuotias syntäreihin. Vaihdoin kuumassa autossa hevoselle haisevat kampeet juhlatamineisiin. Itse juhlapaikalla käytin pitkän tovin vessassa, jotta saisin hevosenhajun pois ja itseni juhlakuntoon. Olin harjoitellut juhliä varten kasan lauluja ja muuta ohjelmaa, ja olin onneksi muistanut ottaa niitä varten tulkille tärkeän työväliseen – nuottitelineen. Ohjelmassa oli juhlapuheita, lauluja ja esityksiä. Tulkkinen sai kahvia juodakseen... Juhlat kestivät arvioitua pidempään. Minulle tuli kiire seuraavalle keikalle, joka oli

opettajan ja vanhempien tapaaminen. En ehtinyt vaihtamaan vaatteita, ja menin paikan päälle ylipukeutuneena. Keskustelu oli melko rankka, koska lapsella oli ilmennyt ongelmia koulussa ja vanhemmat olivat tietysti huolissaan. Illalla oli vielä 4 oppituntia opiskelutulkausta iltalukiassa, psykologiaa, englantia, ruotsia ja historiaa. Ja huomenna taas edessä vastaavanlainen päivä...

Toisaalta juuri keskeneräisyys voidaan mieltää tulkin työtä helpottavaksi tekijäksi. Ei tarvitse käydä kaikkia, joskus hyvinkin raskaita prosesseja läpi. Tulkkina on läsnä vain tässä ja nyt. Vaikka rankasta tilanteesta pääseeikin fyysisesti eroon, se jää valitettavan usein vaivaamaan tulkin mieltä, eikä tulkkaustilanteessa esille tulleista asioista voi vaitiolovelvollisuuden vuoksi puhua kenellekään, ei edes omille läheisilleen.

Asiakas tilasi minut tulkiksi suoraan vuodeosastolle. Olin tavannut kuuron viimeksi pari viikkoa sitten, ja nyt hän oli vakavasti sairaana. Saavuin sovittuna aikana, ja kävin ilmoittamassa tulostani hoitajille, jotta he tietäisivät minun jo saapuneen. Hoitajat olivat hämmentyneitä ilmoittautumisestani ja "lähettivät" minut asiakkaan huoneeseen. Kuuro oli oikein tyytyväinen saapumisestani ja kertoi heti tilanteensa – hän ei eläisi enää kauan. Hän kertoi erilaisia asioita ja vielä senkin, minne haluaa tulla haudatuksi. Olin kysynyt jo moneen kertaan häneltä, kenen kanssa hän halusi jutella, kun pyysi minut tulkikseen tänne. Kuuro halusi jutella vain minun kanssani, eikä ollut ilmoittanut hoitajille tulkin tulosta. Olin ollut hänelle paljon tulkkina, mutta emme olleet muuten tekemisissä. Olin hämmentynyt ja sanoin, että hänen pitää kertoa nämä asiat läheisilleen. Oli kuulemma jo kertonut. Sain hakea hoitajan paikalle, jotta voimme kertoa tulkin käytöstä. Saimme sovittua, että tulkki tulee aina lääkärinkierrolle. Viimeiseen aamuun asti kävin sitten kuuron toiveesta tulkkina lääkärinkierroilla. Kyllä taas mietin, kuinka paljon tulkki tarvitsee myös henkisiä voimavaroja.

Työnohjausta tarvitaan erityisesti sellaisissa ammateissa, joissa työntekijä käyttää omaa persoonaansa työvälineenä. Työnohjaus määritellään vuorovaikutusprosessiksi, jossa työnohjaaja ja ohjattava yhdessä tarkastelevat ohjattavan työtä päämääränään edistää ohjattavan ammatillista kasvua. Työnohjauksen tulisi olla jatkuvaa, säännöllistä, ennalta sovittun ajan kestävä, vapaaehtoista ja työnohjaajan ja ohjattavan yhteiseen sopimukseen perustuvaa. (Keskinen 1996, 227–228.) Tulkille työnohjaus olisi tärkeää, jotta hän jaksaisi tehdä työtään ja kohdata uusia ja yllättäviäkin tilanteita joka päivä.

Asioimistulkkauksilanteet

Asioimistulkkaukseen sopii minun persoonaani. Pystyn menemään aina uusiin tilanteisiin, eikä minun tarvitse olla säännöllisessä työsuhteessa. Asioimistulkkauksen suurena hyötynä minun kohdallani on se, että en ole jatkuvasti sidottuna työhön, vaan minulla on vapaus järjestellä itse elämäni.

Kuvaus sopii tulkkiin, joka työskentelee freelancerina eikä ole työsuhteessa tulkkikeskukseen. Tällaisessa tilanteessa tulkin on mahdollista tehdä töitä oman aikataulunsa ja toiveidensa mukaan. Toki tulkkitilausten suhteen on alueellisia eroja. Joillakin alueilla on enemmän esimerkiksi iltatilauksia, jolloin asioimistulkkien työt painottuvat myös ilta-aikoihin. Tulkkikeskukseen työsuhteessa olevien asioimistulkkien työaika on normaalina virka-aikana.

Asioimistulkin työtilanteet voivat olla kaikkea ihmisen syntymästä hautajaisiin. Juuri vaihtelevuus tekee asioimistulkin työstä niin mielenkiintoisen, mutta toisaalta se myös asettaa suuria haasteita. Viittomakielentulkin pitäisi tietää ainakin hiukan kaikesta mahdollisesta. Viittomakielen ja suomen kielitaidon lisäksi tulkin tulisi tietää, miten hyvin erilaisissa tilanteissa tulee käyttäytyä ja pukeutua. Työkokemuksen ja elämäkokemuksen vähitellen karttuessa erilaisiin tilanteisiin meno helpottuu. Tulkin tulee vain pystyä antamaan erheensä anteeksi itselleen ja ymmärtää, ettei heti voi osata kaikkea. Joku onkin sanonut: ”Tulkki on kuin viini – se paranee vanhetessaan.”

Olin saman päivän aikana ensin aamulla tulkkina työpaikalla, sitten hautajaisissa ja iltpäivällä lakkiaisissa. Mietin pitkään pukeutumistani ja lopulta pukeuduin pitkään tummaan liivimekkoon. Vaihdoin vain autossa hautajaisten jälkeen mustan puseron valkoiseen ja tummat sukkahousut vaaleisiin. Suurempi työ oli oman mielentilan muuttamisessa.

Asioimistulkkauksessa sosiaaliset taidot korostuvat. Tulkin täytyy olla kameleontti, joka sulautuu tilanteeseen kuin tilanteeseen. Oikea työasenne on oleellinen. Tulkki ei voi olla itsekeskeinen, koska työ vaatii asiakassuuntautuneisuutta (Roslöf 2001, 2.) Tulkkien työkuva on muuttunut viime vuosikymmeninä auttajasta lähes konemaiseksi kielenkääntäjäksi. Nykyään tulkin työ ymmärretään myös asiakaspalvelutyönä.

Suurin osa asioimistulkkauksista tapahtuu siellä, missä ihmiset yleensäkin hoitavat juoksevia asioitaan, eli pankeissa, posteissa, virastoissa ja erilaisten lääkäreiden vastaanotoilla.

1. Vaihtelevien tilanteiden ansiosta tietoisuuteni yhteiskunnasta ja sen muutoksista lisääntyy jatkuvasti. Toisaalta työ myös edellyttää, että seuraan aktiivisesti yhteiskunnan muutoksia. Tulkkauksilanteiden sujumisen vuoksi tulkin on tärkeää olla perillä esimerkiksi työvoimapolitiittisista muutoksista. Hankittu tieto auttaa tulkkauksilanteissa ja on ikään kuin etukäteisvalmistautumista.

2. Tasaisin väliajoin soitan tulkkiystävälleni toiselle puolelle Suomea. Hänelle minun on helppo kertoa sekä hyvistä että huonoista kokemuksistani, sillä tulkkina hän ymmärtää tätä ammattia. Hänelle minun ei tarvitse selittää kaikkia asioita alusta alkaen.

Asioimistulkkauksilanteissa tulkillä on suuri vastuu siitä, että hän välittää viestin kielestä toiseen juuri sellaisena kuin se on sanottu. Vähäpätöiseltäkin tuntuvalta asialla voi olla hyvin suuri vaikutus yksittäisen ihmisen elämään.

Tulkin on todella keskityttävä jokaiseen lyhyeenkin tulkkaustilanteeseen.

Hieman kärjistäen voidaan sanoa, että jos tulkki tekee tulkkauvirheitä viittomien tai sävyjen suhteen esimerkiksi autokoulun teorianunnilla liikenne-merkkejä opiskeltaessa, voi virheillä olla tuhoiset seuraukset.

Vähitellen jokainen tulkki oppii tuntemaan omat rajansa työn suhteen ja oppii valmistautumaan työhönsä monipuolisesti. Aina ei riitä, että materiaali tilannetta varten on hankittu, vaan tulkin täytyy miettiä työpäiväänsä kokonaisuutena. Ei ole helppoa rajata työmääräänsä, varsinkin jos työtä on tarjolla niin paljon kuin jaksaa tehdä.

Valmistautumiseeni kuuluu myös itseni fyysinen huolenpito. Syön kotona jo ennen tulkkausta jos tiedän, että tulkkaus kestää kauan eikä välillä ole mahdollisuutta ruokailuun. Pidemmälle matkalle otan yleensä mukaan eväät ja termospullon. Jos joudun tulkkaamaan nälkäisenä, verensokerini laskee enkä jaksa täysillä keskittyä tulkkauskeskitykseen.

Seuraavassa on esimerkki Keski-Suomessa työskentelevän asioimistulkin työviikosta:

Maanantai

- klo 9.40 Lähtö kotoa, matka tulkkauspaikalle 9 km
- klo 10.00–12.30 Elektroniikka-alan koulutustilaisuudessa tulkkaus
- klo 12.30–12.40 Matka kotiin, lounastauko kotona
- klo 13.05 Lähtö kotoa, matka tulkkauspaikalle 1,5 km
- klo 13.15–15.1 Tulkkaus autokaupassa
- klo 15.15–15.20 Paluumatka kotiin
- klo 17.40 Lähtö kotoa, matka opetuspaikalle 11 km
- klo 18.00–19.30 Perheopetus
- klo 19.30–19.45 Paluu kotiin

Tiistai

- klo 8.45 Lähtö kotoa, matka tulkkauspaikalle 9 km
- klo 9.00–11.30 Elektroniikka-alan koulutustilaisuudessa tulkkaus
- klo 11.30–12.15 Matka seur. tulkkauskeskitykseen 61 km, lounastauko autossa
- klo 12.30–15.30 Tulkkaus tehtaan työpaikkakoulutuksessa
- klo 15.30–16.20 Paluu kotiin 62 km

Keskiviikko

- klo 9.45 Lähtö kotoa, matka tulkkauspaikalle 3 km
- klo 10.00–10.45 Tulkkaus terveyskeskuslääkärin vastaanotolla
- klo 10.45–11.45 Matka seur. paikkaan 64 km, lounastauko autossa
- klo 12.30–16.00 Tulkkaus luennolla, aiheena esiopetus
- klo 16.00–17.40 Tauko
- klo 17.40–18.00 Meno seuraavaan tulkkauspaikkaan, matka 6 km
- klo 18.00–19.45 Tulkkaus yhtiökokouksessa

klo 19.45–20.30 Paluumatka kotiin 63 km

Torstai

klo 7.40 Lähtö kotoa, matka 61 km

klo 8.30–14 Tulkkaus työpaikkakoulutuksessa ja osastopalaverissa

Lounastauko autossa

klo 14.20–14.30 Menomatka seuraavaan tulkkauskeskukseen 1,5 km

klo 14.30–16 Tulkkina ostoksilla, kuurosokea asiakas

Tauko

klo 16.50–17.00 Meno seuraavaan paikkaan 1 km

klo 17.00–18.00 Tulkkaus päiväkodin henkilökunnan palaverissa

klo 18.00–18.50 Paluumatka kotiin 61 km

Perjantai

klo 8.20 Lähtö kotoa, matka 1 km

klo 8.30–9.30 Tulkkaus työpaikkapalaverissa

klo 9.30–11.30 Meno seuraavaan tulkkauspaikkaan 126 km

klo 11.30–16.00 Tulkkaus hautajaisissa ja muistotilaisuudessa

klo 16.00–17.50 Paluu kotiin 122 km

Lauantai

Vapaapäivä

Sunnuntai

klo 10.45 Lähtö kotoa, matka tulkkauspaikalle 8 km

klo 11.00–13.00 Tulkkaus harrastuspiirissä

Tulkin työpäivät olivat esimerkkiviikon aikana melko pitkiä, keskimäärin kymmenen tuntia päivää kohden. Päivien pituutta kasvattavat erityisesti pitkät matkat tulkkauspaikoille sekä tauot tulkkausten välillä. Esimerkkiviikon aikana tulkin kokonaistyötuntimääräksi tuli 51,25 tuntia, johon on laskettu mukaan matkat ja tauot. Tulkkausta viikon aikana oli yhteensä 31 tuntia. Tulkkaustilanteet olivat vaihtelevia: lääkärikäynti, harrastuspiiri, hautajaiset, koulutusta ja kokouksia. Esimerkkiviikko edustaakin melko hyvin sitä arkea, jossa viittomakielentulkit työssään seikkailevat.

Asioimistulkkauksiin kuuluvat puhelintulkkauskeskukset, joissa kuuro soittaa tulkin välityksellä kuulevalle ystävälle, virkailijalle tai vaikka työpaikalleen. Puhelintulkkauskeskukset ovat usein hyvin lyhytkestoisia. Puhelut soitetaan joko tulkkeskuksesta tai asiakkaan omasta matkapuhelimesta.

Valtaosa tulkeista työskentelee yksin ilman työyhteisön tukea. Eräänlaisena työyhteisönä toimivat toiset asioimistulkit ja tulkkien yhteiset tapaamiset. Tapaamisissa jokainen saa vapaasti kertoa omista kokemuksistaan (vaitiolovelvollisuutta unohtamatta), ja kuulla alueensa uusimmat kuulumiset. Osa tulkeista viihtyy asioimistulkkinä juuri siksi, että he saavat tehdä työtänsä yksin ja itsenäisesti. Toiset taas väsyvät työn yksinäisyyteen ja hakeutuvat työpaikkaan, jossa saa työyhteisön taustatuekseen. Erityisalojen toimihenkilöliitto järjestää tulkeille koulutusta yksin työskentelemisestä ja omien asioiden

hoitamisesta.

Asioimistulkin työpaikaksi voidaan katsoa mikä tahansa sellainen paikka, jossa on muita ihmisiä, sillä viittomakielinen voi ottaa tulkin mukaansa mihin tahansa tulkkaustilanteeseen. Asioimistulkin työtilanteita tarkasteltaessa on vaihtelevien työpaikkojen lisäksi otettava huomioon tulkin eri tulkkaustilanteisiin tarvitsemat varusteet.

Perinteisesti viittomakielentulkki on tilattu eri virastoihin, esimerkiksi työvoimatoimistoon, Kansaneläkelaitokseen, sosiaalitoimistoon, verotoimistoon, poliisilaitokselle tai pankkiin. Näihin työpaikkoihin mennessään tulkki ei tarvitse mukaansa muuta kuin allekirjoitettavan palkkakaavakkeen.

Poliisilaitos on myös yksi mielenkiintoisimmista työpaikoista. Kerran menin tulkiksi asiakkaalle rikospoliisin kuulusteltavaksi. Poliisilaitoksella oli tieto kiirinyt asiakkaan tulosta paikalle tulkin kanssa ja viisi poliisia odotti meitä luokseen kuulusteltavaksi. Juoksimme peräjälkeen kaikki läpi. Aikaa meni melkoisesti enemmän kuin olin varannut.

Vaikka asiakas hoitaisikin asioitaan enimmäkseen itsenäisesti ilman tulkkia, hän saattaa tilata tulkin mukaansa terveydenhoitoon liittyvissä asioissa, jotta asia varmasti tulee ymmärrettyä puolin ja toisin oikein. Monet asiakkaat ovat myös todenneet, että kommunikointi käsin kirjoittamalla on tulkkaukseen verrattuna paljon hitaampaa, eivätkä he halua viedä lääkärin aikaa turhaan. Tulkki voi toimia terveydenhuollon kaikilla alueilla, esimerkiksi synnytyksessä, neuvolassa, hammaslääkärillä, sukupuolitautilääkärillä, silmälääkärillä, työterveyshoitajalla, sytostaattihoidossa, kuntoutuksessa, päivystyksessä, vatsan tähystyksessä tai eläinlääkärillä.

Terveydenhoitoon liittyvät tulkkaukset koskettavat usein asiakkaan intiimejä asioita. Tulkilta vaaditaan tilanteessa todellista ammattitaitoa toimia niin, ettei asiakas tunne itseään tulkin vuoksi vaivaantuneeksi.

Pelkään ja inhoan lääkäreitä itse, mutta pystyn kuitenkin toimimaan tulkkina, vaikka asiakkaan vatsaa tähystettäisiin tai kun synnytyksessä kuulen asiakkaan välilihaa leikattavan. En koskaan katso lääkärin tekemiä toimenpiteitä, en edes verikokeen ottoa. Käänän aina pääni pois, jos ei ole tulkattavaa. Minua eivät kiinnosta reiät asiakkaiden hampaissa tai heidän peräpukamansa.

Viittomakielentulkin työympäristöjä ovat myös asiakkaiden työpaikat ja työelämän eri tilanteet. Näistä esimerkkejä ovat firman vuosi- tai pikkujoulujuhlat, työpaikkakokoukset ja -koulutukset, ammattiyhdistysten kokoukset ja -juhlat, sekä opinto- ja tutustumismatkat eri kohteisiin. Tulkkaustilanteet vaihtelevat teurastamosta ompelimoon ja työpaikkahaastatteluun. Tulkin vaatetuksen tulee olla sopiva kulloiseenkin tilanteeseen ja paikkaan, sillä välillä joutuu tulkkaamaan kylmässä konehallissa tuntikausia, välillä taas firman cocktailtilaisuudessa.

Onneksi tietyt asiakkaat ilmoittavat etukäteen minkälainen vaatetus ja va-

rustus pitäisi olla, jotta tulkin on helpompi olla asianmukaisesti valmistautunut ja varustautunut.

Myös juhliin tilataan usein tulkki, sillä tulkin välityksellä voi helposti keskustella muiden juhluvieraiden kanssa. Toki on tilanteita, joissa kuurot ovat enemmistönä. Tällöin pikemminkin kuuleva tai kuulevat ovat varsinaisia tulkinkäyttäjiä. Esimerkkejä tulkatuista juhlista ovat ristiäiset, häät, hautajaiset, konfirmaatio, tupaantuliaiset, syntymäpäivät, ylioppilasjuhlat, polttarit sekä yhdistysten ja seurojen erilaiset juhlat.

Häät eivät enää jaksa houkuttaa minua. Olen ollut niin monissa häissä tulkkina ja yleensä ohjelmakin on aina suhteellisen sama. Morsiinkin on aina kaunis ja sulhanen komea.

Viittomakielinen voi ottaa tulkin mukaan myös harrastukseensa, esimerkiksi jääkiekko- tai taitoluisteluharjoituksiin, kuulokoirakoulutukseen, agility-harjoituksiin, uimakouluun, kuvanveistokerhoon, vatsatanssiin, jujutsuun, partioleirille, purjehduskurssille tai hatuntekokurssille. Harrastuksiin voidaan lukea myös erilaiset astia-, meikki- ja vaatekutsut. Erityisesti harrastuksissa tulkilla tulee olla oikeanlainen säänmukainen varustus mukanaan.

Olin kesällä uimakoulussa tulkkina. Opetus tapahtui meressä ja välillä lämmiteltiin saunassa. Tämän jälkeen oli vuorossa työpaikkakoulutus. Minulla oli koko arsenaali hiustenkuivaajasta meikkeihin mukana.

Asioimistulkkina voi toimia myös ulkomailla viittomakielisen asiakkaan loma- tai työmatkoilla sekä kaikissa mahdollisissa elämän tilanteissa.

Ulkomailla tulkki tarvitsee aika paljon keinoja sekä työssä jaksamiseen ja viihtymiseen että myös sosiaalisten suhteiden toimivuuteen. Tulkki tarvitsee pitkän keikan aikana myös virkistystä. Ulkomailla työskentelevä tulkki tarvitsee ennen kaikkea kielitaitoa, joustavuutta, odottamisen sietokykyä, erilaisten kulttuurien ymmärtämistä, luotettavuutta ja sosiaalisuutta.

Jos tulkki käyttää työmatkoihin omaa autoaan, on varusteiden kuljetus huomattavasti helpompaa ja mukavampaa. Koska tulkkaustilanteet vaihtelevat päivien ja viikkojen mittaan hyvinkin paljon, monet tulkit pitävät autossa vakituisesti tiettyjä varusteita. Tarpeellisiksi vakiovarusteiksi saattavat osoittautua esimerkiksi nuottiteline, kumisaappaat, luistimet, vaihtovaatteet, virsikirja, tulkkauslomakkeet, kartta, matkapuhelin jne.

Etätulkkaus on tulkkien uusi toimintamuoto. Kuurojen Liitto on kehittäneessä verkkoyhteyden välityksellä tapahtuvasta etätulkkauksesta pysyvää valtakunnallista palvelumuotoa viittomakielien tulkkaukseen. Etäisyydestä ja ajankohdasta riippumaton tulkkauksen muoto tuo viittomakielentulkin palvelut paremmin asiakkaan saataville ja keventää tulkkipalvelun järjestämistä koituvia kuluja. Kun työmatkoihin käytetty aika vähenee, tulkit kykenevät palvelemaan entistä useampia asiakkaita, ja kunnan kustannuksiksi lankeavat

matkakulut ja matka-ajalta maksettavat palkat supistuvat. (Tainio 2002.)

Kuurojen Liiton Esteetön etätulkkauksen -projekti Etu käynnistyi keväällä 2002. Se vauhdittaa teknologisten ratkaisujen käyttöönottoa tulkkipalvelun tuottamisessa ja edistää etätulkkauksen käynnistämistä Suomessa. Projekti on yksi niistä hankkeista, joiden avulla etsitään keinoja viittomakielisten tulkkipalvelujen saatavuuden parantamiseen. Etätulkkauksen palvelut suunnataan yksittäisille tulkkipalvelujen tarvitsijoille sekä erilaisille palveluorganisaatioille, kuten sairaaloille, terveyskeskuksille, poliisille ja sosiaalitoimistoille, jotka tarvitsevat asiakaspalvelussaan viittomakielen tulkkausta. Projektissa on tarkoitus rakentaa toimintamalli, joka jatkossa mahdollistaa ympärivuorokautisen etätulkkauksen alueellisten toimijoiden yhteistyönä. Päivystys auttaa vastaamaan lyhyen varoitusaajan tulkkaustarpeisiin ja helpottaa alueellista tulkkipulaa. (Tainio 2002.)

Diakonia-ammattikorkeakoulussa aloitetaan vuonna 2004 Mobiilin etätulkkauksen tulevaisuus -yhteishanke, joka keskittyy matkapuhelimien käyttöön viittomakielentulkkauksessa. Matkapuhelimien avulla etätulkkauksen ajasta ja paikasta riippumatonta ja se myös poistaa alueellista epätasa-arvoisuutta palvelun tarjonnassa. Tulkkiopiskelijoiden koulutus sekä selkeiden toimintaohjeiden luominen ovat tärkeässä osassa hankkeessa. Hanketta tehdään yhteistyössä alueen muiden oppilaitosten sekä tärkeiden työelämän edustajien kanssa. (Veitonen 2003.)

Kokous- ja kongressitulkkaukset

Kongressiin liittyvät järjestelyt eivät yleensä varsinaisesti kuulu tulkin tehtäviin, mutta silti hänen on syytä tietää, kuinka kongressiorganisaatio luodaan ja kuinka se toimii. Kongressitulkkaukset ovat yleensä monologeja eli tulkkaukset on vain yksisuuntaista. Yleensä tulkit saavat materiaalia kokous- ja kongressitulkkauksiin jo etukäteen, jotta he voivat paneutua tulkattavaan aineistoon huolella. Ja vaikka tulkki tietäisikin aineiston, saattaa esitelmä silti sisältää yllättäviä asioita. (Saresvuo & Ojanen, 1988) Kongressitulkin on työssään hyvin onnistuakseen hallittava sekä konsekutiivi- eli peräkkäistulkkaukset että simultaani- eli samanaikaistulkkaukset (Sunnari 2001, 305).

Kaikista työtehtävistä ehdottomasti vaikeimpana pidän kongressitulkkaukset. Siinä joutuu usein toimimaan omien kykyjensä ylärajoilla, ja se tekee tulkkauksesta raskasta, mutta samalla haastavaa. Puhujia on yleensä mahdoton keskeyttää, käytetty kieli on usein englanti ja asiat käsitteellisesti vaikeita. Työ on myös hyvin opettavaista, etenkin jos tulkkiparina on kokenempi kongressitulkki.

Nykyään konferenssitulkkaukset tehdään onneksi usein paritulkkauksina. Tulkkaukset tapahtuu enimmäkseen puhekieleltä viittomakielelle, mutta myös päinvastoin. Puhekielelle tulkattavat viittomakieliset luennot antavat tulkkauskalle haastetta ja lisäävät yleisön asiantuntemusta tulkkauksesta, viittomakielestä ja kuuroudesta.

Lupauduin toisen tulkin pariksi englanninkieliseen väitöstilaisuuteen. Sain materiaalia etukäteen, jota työstin onneksi huolella. Aihe olisi ollut vaativa jo pelkästään suomen kielelläkin. Itse monituntiseen väitöstilaisuuteen ei toinen tulkki saapunut koskaan. Sain hänet puhelimella ennen tilaisuuden alkua kiinni. Hän oli merkannut tulkkauksen väärälle päivälle ja oli loma-matkalla. Vastaavaa en tahtoisi käyvän kenellekään.

Järjestäjien, esiintyjien ja tulkkien yhteistyön tulee olla toimivaa koko kongressin ajan, jotta osanottajille voidaan varmistaa paras lopputulos. Luennoitsijoille järjestetään tapaamisia, joihin tulkin on myös hyödyllistä osallistua, jotta hän voi kysellä ja tarkentaa luennon sisältöjä. Konferenssin ja kokouksen puheenjohtaja on avainhenkilö myös tulkkaukseen liittyvissä asioissa. Mitä paremmin hän ymmärtää tulkkien työtä ja pitää heidät mielessään johtaessaan istuntoja sitä paremmin hän voi auttaa viestin siirtämistä tulkkauksen avulla kieleltä toiselle. (Ojala 1993, 12.)

Kokoustulkkaus menettelee muuten, mutta ongelmana on silloin tällöin osallistujien puhuminen päällekkäin. Puheenjohtaja selittää sitä asiaa, minkä takia on kokoonnuttu. Samalla joku ryhmä supisee keskenään jotain, kunnes joku sieltä sitten heittää väliin kommentin, joka ei sano tulkille mitään, koska hän ei tiedä jutun taustaa. On myös hauskoja "sisäpiirijuttuja", joista puhuttaessa kaikki muut ymmärtävät puolesta sanasta, mitä tarkoitetaan. Kaikkia naurattaa kovasti ja eri suunnilta tulee vielä lisää kommentteja. Tulkki ei tiedä asiaa ja tuntee rämpivänsä suossa, kun tulkkaa itselleen outoa asiaa.

Tulkkikoordinaattorin tehtävät

Tulkkikoordinaattorin tehtäviin kuuluu koko tulkkaustapahtuman järjestely ja suunnittelu sekä edeltä käsin että kongressin aikana. Esimerkiksi kuurojen kansainvälisissä kongresseissa etukäteisjärjestelyihin kuuluu, että eri maiden kuurojen liittoja pyydetään ilmoittamaan tulkkiensa nimet tulkkikoordinaattorille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Asioiden varmistuessa tulkkikoordinaattori lähettää väliaikatietoja kongressi- ja tulkkausjärjestelyistä eri maihin. Etukäteisjärjestelyihin kuuluu myös kongressipaikkaan tutustuminen ja teknisestä toteutuksesta huolehtiminen. Eri maihin tiedotetaan, mitä järjestäjät kustantavat tulkeille (ruoka, majoitus jne.). Koordinaattori lähettää kopioita luentorungoista ja -materiaaleista eri maiden yhteyshenkilöille, joiden tehtävänä on jakaa tietoa eteenpäin omassa maassaan. Myös puhujille on hyvä selvittää, mitä heiltä odotetaan, ja muistuttaa tulkin huomioimisesta. (Taulio 1988, 9–10.)

Kongressin aikana tulkkikoordinaattorin työ on lähinnä juoksemista paikasta toiseen. Hänen tehtävänä on huolehtia, että kaikki sujuu järjestyksessä. Koordinaattori tiedottaa muita tulkkeja esimerkiksi kongressin aikana ilmenneistä lisäjärjestelyistä ja ohjelmamuutoksista. Tulkeilla voi olla myös ilmoitustaulu, johon laitetaan esille kaikki tulkeille tarpeellinen tuleva informaatio. Tulkkikoordinaattori selvittää, mihin tulkit sijoittuvat eri tilaisuuksissa.

Tulkkeja voi olla runsaastikin, joten tulkkien sijoittautumisesta pitää sopia eri tahojen kanssa. (Taulio 1988, 9–10.)

Olen toiminut 1,5 vuotta tulkkikoordinaattorina eräässä oppilaitoksessa ollessani siellä toisen opiskelutulkin parina. Koordinaattorin tehtäviin kuului mm. opiskelun alkaessa informoida oppilaitoksen opettajia (varsinkin niitä opettajia, joiden tunneilla tulkkia tarvittiin) kuuroudesta, viittomakielestä ja tulkin käytöstä. Tein heille asiaan liittyen materiaalipaketin. Tilasin tarvittaessa tulkkeja eri tilanteisiin, jos me vakitulkit emme itse päässeet tai riittäneet. Kuuroja asiakkaita oli 8–9, joten välillä tarvittiin enemmän tulkkeja, kun asiakkaat hajaantuivat eri paikoille. Otin yhteyttä opettajiin, jotta saisimme mahdollisimman paljon etukäteismateriaalia, koska opetettavat aiheet olivat meille molemmille tulkeille uusia

Esimerkki yksittäisen tulkin perustamasta yrityksestä

Suomessa on muutamia viittomakielentulkkeja, jotka ovat perustaneet oman yrityksen. Ruotsia äidinkielenään puhuva Ulla Peltola Pietarsaaresta on yksi heistä. Hän on perustanut oman yrityksen (Toiminimi Ulla Peltola), jonka alla hän tekee niin viittomakielialan töitä kuin muutakin koulutustaan vastaavaa työtä.

Ulla Peltola on elämänsä aikana opiskellut monella alalla. Vuonna 1965 hän sai päättötodistuksen Jakobstads Samlyceumista ja jatkoi merkonomiin ammattiopintoihin, joista hän valmistui vuonna 1967. Vuonna 1971 Peltola valmistui sairaanhoitajaksi ja seuraavana vuonna terveydenhoitajaksi.

Ulla Peltola on käynyt läpi monta viittomakielentulkkiopintokoulutuksen vaihetta. Vuosina 1986–1988 hän opiskeli asioimistulkiksi Kuurojen Liiton järjestämällä ruotsinkielisellä kurssilla. Peltola jatkoi tulkin ammattiopintoja Pohjois-Savon kansanopiston jatko- ja täydennyskoulutuksessa (JTK) ja suoritti viittomakielentulkin opistoasteen kolmevuotisen ammattitutkinnon (100 ov) vuonna 1996. Yrittäjän ammattitutkinnon hän suoritti vuonna 2000 (416 h) ennen valmistumistaan viittomakielentulkkien muuntokoulutuksesta (AMK, 40 ov) Humanistisen ammattikorkeakoulun Kuopion yksiköstä vuonna 2001. Opiskelu ei ole vielä loppunut, sillä Peltola jatkaa tällä hetkellä ammattitaitonsa kehittämistä opiskelemalla hoitotieteitä sekä Åbo Akademiassa erityisopettajaksi.

Saa nähdä, mitä minusta tulee isona? Vanha äitini sanoo, että opiskelen varmaan vielä eläkkeellä ollessani. Itse lohdutan häntä sanomalla, että olen päättänyt tehdä sitä, mistä itse pidän, enkä anna muitten päättää puolestani.

Viittomakielentulkkinä Ulla Peltola on toiminut vuodesta 1988 alkaen. Aluksi hän toimi noin pari vuotta asioimistulkkinä ja tammikuusta 1990 toukokuun 1998 loppuun opiskelutulkkinä. Tänä aikana hän osallistui kolmena kesänä viittomakielentulkkien jatko- ja täydennyskoulutukseen saaden opistotasoisin tutkinnon. Peltolan kolmas opiskelutulkkiopintokoulutus päättyi toukokuussa 1998,

ja kesäkuun alusta hän siirtyi asioimistulkiksi.

Tein keikkoja ja opetuksia noin vuoden miettien koko ajan, ettei se ollut oikea tapa hoitaa omia etujaan. Tein työtä "kuin hullu". Kaikki palkanmaksajat huolehtivat kylläkin TaEL mukaisista eläkemaksuista, mutta huomasin kohta, ettei työvuosia karttunut. Koska olin aikaisemmin toiminut erilaisissa virallisissa työsuhteissa ja työvuosia oli kertynyt pitkästi yli kaksikymmentä, tuntui nyt kuin olisin heittänyt kaikki työpäiväni pohjattomaan säkkiin. Kuulin muuntokoulutuksesta, ilmoitauduin, pääsin mukaan syksystä 1999 ja aloin suunnitella opintojani. Sattumalta huomasin, että kotikaupungissani järjestettäisiin "Yrittäjäkoulutusta". Tuntui kuin kaikki palaset olisivat lokahtaneet paikoilleen ilman isompaa vaivaa. Kaksi kärpästä samalla lyönnillä, lisäkoulutusta tulkin tehtäviin ja yrittäjätietoutta, ehkä sittenkin uskaltaisinkin toteuttaa haaveeni.

Peltola huomasi, että yrittäjyysopinnot voi yhdistää muuntokoulutusohjelmaan. Hän pääsi yrittäjäkurssille, jonka järjesti Keski-Pohjanmaan aikuiskoulutuskeskus yhteistyössä Uusyrityskeskus Concordian kanssa. Peltola kävi yrittäjäkurssin tiiviissä tahdissa elokuusta 1999 tammikuuhun 2000. Yrittäjäkurssi oli monimuoto-opiskelua, ja hän osallistui koulutukseen joka maanantai- ja keskiviikkoilta klo 17–21.

Koko koulutuksen aikana meitä kaikkia rohkaistiin toteuttamaan yrittäjäideamme, pakottamatta. Minulle päätös oli suhteellisen helppo, koska oma firmanimi oli rekisteröity jo vuonna 1995, kun aloitin verkostomyyjänä. Tähän asti olin kuitenkin itse hoitanut kirjanpidon ja alv-maksut oman työni ohella, koska toiminta oli ollut vähäistä. Nyt oli tarkoitus siirtyä täysipäiväiseksi yrittäjäksi hyvine ja huonoine puolineen.

Peltola liittyi alv-rekisteriin 1.1.1996. Silloin hän teki yrityksensä kautta ai-noastaan verkostomyyntityötä ja piti sitä sivutyönään haaveillen kuitenkin tulevaisuudessa toimivansa jonkinlaisena yrittäjänä. Tammikuun 2000 alusta Peltola siirsi kaikki tekemänsä työt yrityksen alaisuuteen.

Yrittäjäkurssin aikana kypsyin siihen ajatukseen, että alkaisin tehdä kaikki työni firman nimissä. Minua suorastaan kehoitettiin siihen sekä eläketurva- että työn statussystistä. Olin tottunut tekemään työtä itsenäisesti jo terveydenhoitajana toimiessani.

Päätettyään liittää myös viittomakielialan työnsä yrityksen alaisuuteen Peltolalla olisi ollut mahdollisuus liittyä viittomakielialan osuuskunta Viaan. Hän oli kuitenkin aina halunnut päättää itse asioistaan, ja katsoi toiminimen sopivan paremmin työskentelyynsä. Toiseksi verkostomyyjänä perustettu toiminimi oli jo valmiina.

Nähtäväksi jää, olisiko Via ollut parempi vaihtoehto.

Ulla Peltolalla on koulutusta monelta alalta, mikä tekee myös hänen työkentästään laaja-alaisen. Yrityksen toimintaan kuuluvat muun muassa terveyden- ja sairaanhoito, jalkahoito, terveysneuvonta ravitsemuksessa, ravintotuotteet ja kosmetiikka sekä näihin liittyvien tuotteiden myynti, viittomakielentulkkaukset sekä -opetus.

Aina kannattaa ottaa yrityksen toiminimen alle kaikki mahdollinen, mitä voisi ajatella joskus haluavansa tehdä, ettei tarvitse tehdä maksullisia muutossilmoituksia turhan takia.

Jos olisin nuorempi, niin varmaan liittäisin yritykseen tänä päivänä muitakin alueita mukaan. Ei ole olemassa minkäänlaisia rajoituksia, mitä saman toiminimen alla saa olla, mikäli ei lakeja tule vastaan. Ja silloin sinua kyllä oikaistaan ja ohjataan, jos vaan kysyt viisaammilta.

Tällä hetkellä Ulla Peltola tekee lähinnä kotiopetuksia ja tulkkauksia tavallisen asioimistulkkin tavoin. Lisäksi viittomakielenopetus työväen- ja kansalaisopistoissa (perus- ja tukiviittomakurssit) työllistävät häntä. Jonkin verran Peltola tekee jalkahoitoja ja myy ravintotuotteita.

Peltola ei näe yrityksen toiminnassa tulkkauksen ja opetuksen osalta eroavaisuuksia tavallisen asioimistulkkin työhön. Häneen otetaan yhteyttä eri tahoilta muun muassa tulkkipalvelusta, suoraan työpaikoilta, eri opistoista ja oppilaitoksista sekä sosiaalivirastoista ja sairaaloista. Joitakin kertoja hän on itse ottanut yhteyttä tulkkipalveluihin ja tiedustellut perheopetuksia.

Eniten yrittäjyys näkyy Ulla Peltolan työssä laskutuksessa sekä työnantajamaksujen ja verojen maksamisessa. Aluksi hän hoiti kaikki kirjanpitoon liittyvät asiat itse, mutta siirtyi myöhemmin käyttämään tilitoimiston palveluja. Peltola laskuttaa Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry:n suositusten mukaisia palkkoja. Opetuksen osalta hän on noudattanut työväenopistojen palkkasummia. Laskutettava tuntipalkka muodostuu seuraavista osista: ERTOn suositus, kesälomakorvaus, eläkemaksut ja 10 % kuluja. Ensimmäinen tunti sisältää lisäksi matka-ajan palkan. Matka-ajan palkat ja kilometrikorvaukset Peltola laskuttaa niin ikään ERTOn suositusten mukaan. Eläkemaksuja hän maksaa neljä kertaa vuodessa tammi-, touko-, syys- ja joulukuussa. Peltola opettaa paljon. Koska laskutettava summa ylittää vuoden aikana alv-vapaan opetuksen sallitun rajan, hän on velvollinen maksamaan arvonlisäveroa. Perheopetusta lukuun ottamatta kaikki opetukset kuuluvat lääninveroviraston ohjeiden mukaan alv-piiriin. Peltolalle alv-maksujen vähennykset ja maksut tuottivat alussa vaikeuksia, mutta nykyään hän on jo tottunut niiden hoitamiseen.

Peltola ei ole tehnyt erillisiä sopimuksia muista opetuksista. Opistot ovat lähettäneet kaavakkeet ja sosiaalitoimistot maksusitoumukset jo etukäteen. Peltola ei ole aktiivisesti tiedottanut yrityksestään. Toiminta on sujunut omalla painolla, sillä Peltola oli toiminut tulkkina jo vuosia ennen yrittäjäksi ryhtymistä. Hän epäileekin, ettei kovin moni asiakas edes tiedä hänen yrittäjyydestään. Maksajatahot ovat olleet Peltolan mukaan tyytyväisiä, sillä ne ovat päässeet vähemmällä paperityöllä ja helpommalla palkanmaksulla.

Jollain tavalla tuntuu, kuin palkkionmaksaja olisi tyytyväisempi. Luulen

syyksi sitä, että tulkin palkanmaksu aiheuttaa nykyään enemmän haittaa kuin hyötyä kuntien byrokratiassa, koska ainakin minun laskuni ovat olleet hyvin pienet. Kuitenkin palkanlaskijalla on yhtä paljon vaivaa niiden maksamisessa ja selvittämisessä kuin vakiotyöntekijöiden palkkojen kanssa. Yrittäjän lasku on helpompi käsitellä, ei tarvitse muuta kun tarkistaa, että se on asiallisesti kirjoitettu ja sitten maksaa pois. Yrittäjän vastuulle jää kaikki muu lakisäätöinen ja pakollinen selvittely. Palkkion maksamista ei tarvitse liittää mihinkään palkanmaksupäivään, joten tulkki yrittäjänä yleensä saa maksunsa eräpäivänä. Näin ei yleensä käynyt, kun laskutin tuntipalkkana.

Kuurot alueellani tietävät että olen yksityisyrittäjä, samoin tulkkikeskukset ja ehkä nyt jo aika moni Suomen tulkeista. Jonkun verran olen kertonut yrittäjyydestä myös ulkomailla (Pohjoismaissa). Minun ei ole tarvinnut tiedottaa, töitä on riittänyt, mutta olen monipuolinen ja osaan jo arvostaa työpanostani ja laskuttaa tekemästäni työstä.

Ulla Peltola on hyvin tyytyväinen yrittäjänä toimimiseen.

Vain myönteistä kokemusta. En palaa takaisin enää tästä, vaan eläkkeeseen asti teen, mikäli terveys muuten kestää. Ei tarvitse olla huono omatunto, mikäli pidän vapaapäivän silloin kuin huvittaa tai on jotakin menoja. Osallistun mielelläni KLV:n (Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry) ja SVT:n toimintaan "omalla ajallani". Keneltäkään ei tarvitse kysyä lupaa jne. Tämä on vapaata ja sopii minulle. Opiskelen kun ehdin, ja vedän viivan kirjaani kun haluan kurssille tai matkoille. Työaikaa ei ole! Olen työssä yötä päivää mikäli tilanne niin vaatii ja pisin yhtä aikainen lomani on ollut kolme viikkoa. Vuodessa pidän vapaata noin 45 päivää, silloin kun sovin itseni ja perheeni kanssa. Muuten paitsikin töitä, mutta vain noin 1500 tuntia vuodessa matkoineen. Olen laskenut, että teen noin 230–240 työpäivää vuodessa ja noin viisi tuntia päivässä. Pidän itseäni kokopäivätyöntekijänä!

Peltolan korviin kantautuneiden tietojen mukaan myös asiakkaat, kunnat ja muut tulkit ovat suhtautuneet hänen yritykseensä ihan hyvin. Monet ovat yllättyneet siitä, että Peltola on ollut niin rohkea, että on aloittanut yritystoiminnan.

Olen suunnitellut jatkaa näin jossain muodossa eläkkeeseen asti tai ainakin neljä vuotta vielä ja sitten ehkä yritän saada puolieläkettä ja sitten niin eläkkeeseen asti (65 v.) mikäli terveys kestää.

Ulla Peltola valmistuu mahdollisesti touko-kesäkuussa 2003 erityisopettajaksi Åbo Akademiasta. Valmistumisen jälkeen hän aikoo markkinoida itseään lisäosaamisella.

Eli pienten lasten kielenkehitys on sydäntä lähellä ja rupean ehkä pitämään luentoja vanhemmille tms. Www-sivutkin pitäisi kehittää, kunhan tässä ehtii...

Ulla Peltola toivoo tulevaisuudelta paremmin järjestettyä tulkkausvälitystä, jossa erikoisosaamiset ja lisäkoulutukset huomioitaisiin tulkkeja eri keikoille valittaessa. Hän menee mielellään tulkiksi yliopistoon, kirkollisiin toimituksiin, terapiatulkkauksiin, sairaan- ja terveydenhoitoon sekä kaupalliseen alaan liittyviin tilanteisiin. Peltolan mielestä Suomessa voisi toimia yksi kaikkien alueiden yhteinen tulkkivälitys. Hänen tulevaisuuden visiossaan Suomessa on esimerkiksi yksi tulkkivälitys opiskelutulkkauksesta (esimerkiksi Via), toinen päivystystä, kolmas sairaaloita tai terapiatulkkauksia varten. Myös eri oikeusistuimilla, poliisilla ja miksei kirkollakin voisi olla omat tulkkivälityksensä. Hän toivoisi enemmän tulkkauksia ruotsin kielellä kuten myös lisää ruotsinkielistä tulkkikoulutusta Humanistiseen ammattikorkeakouluun ja Diakonia-ammattikorkeakouluun. Tulevaisuudessa Ulla Peltola työskentelisi mielellään jonkin aikaa ulkomaillakin.

KÄÄNNÖSTEHTÄVÄT

Kääntäminen lienee eniten kasvava tulkin työala, sillä tulevaisuudessa tulkkien työhön sisältyy yhä enemmän erilaisten lausuntojen, ohjeiden, lakitekstien ja kirjallisuuden kääntämistä suomenkielestä viittomakieleen tai päinvastoin. Tällä hetkellä käännöstöitä on melko vähän. Käännöstyötä tehdessään tulkilla on aikaa miettiä käännösratkaisuja tarkemmin kuin tulkatessa, jolloin ratkaisujen on tultava simultaanisesti juuri siinä hetkessä. Tulkkien määrän ja erikoistumisen lisääntyessä Suomi saa varmasti myös kääntämiseen erikoistuneita tulkkeja. Syksyllä 2001 käynnistyi Humanistisen ammattikorkeakoulun Helsingin yksikössä tulkki- ja kääntäjäkoulutus, jossa on mukana myös kuusi kuuroa opiskelijaa. He voivat suuntautua opinnoissaan esimerkiksi kääntämiseen ja viittomakielen opettamiseen.

Ingo Runen kirjassa *Lähtökielestä kohdekieleen* (1990, 29–33) on lueteltu kahdeksan hyvän kääntäjän ominaisuutta. Monet ominaisuuksista sopivat hyvin myös viittomakielentulkkiin.

Hyvän kääntäjän ominaisuudet:

1. Kääntäjällä tulee olla keskitasoa parempi kielitaito samoin kuin varma tyyllivaisto. Kukaan ei ole seppä syntyessään. Kielitaidon kehittyminen on ikuinen prosessi. Jokaisen tulkin ja kääntäjän on hyvä tiedostaa omat vahvat ja heikot puolensa ja pyrkiä kehittämään kielitaitoaan myös omassa äidinkielessään.

2. Hyvä kääntäjä on perehtynyt terminologisen tutkimuksen perusteisiin. Hän on taitava sanakirjojen, erityisalojen sanastojen, kielenhuoltojulkaisujen ja termipankkien käyttäjä. Toisten kääntäjien ja tulkkien konsultointi on korvaamaton apu. Joku on varmasti kääntänyt tai ollut tulkkauksessa samaa aihetta aikaisemminkin. Hänen tekemistään ratkaisuista keskustelu on hyödyksi tulkille tai kääntäjälle, joka seuraavaksi tarttuu aiheeseen.

3. Kääntäjällä tulee olla hyvä yleissivistys ja ensyklopedista tietoa (laaja sanavarasto) siitä alasta, jota käännettävä teksti käsittelee. Kääntäjän pitää olla aktiivinen ja tiedonhaluinen sekä koko ajan valmis täydentämään tietoaan käsiteltävistä asioista.

Uteliaisuus ja tiedonjano ovat kääntäjälle hyviä ominaisuuksia. Jo se, että on

kuullut tai lukenut asiasta aikaisemmin, auttaa pääsemään sisälle aiheeseen. Työvuosien myötä kokemus karttuu ja työn tekeminen helpottuu.

Tulkkina on paljon hyötyä siitä, että tietää miten kaikki toimii. Olen joutunut useasti tulkkamaan esimerkiksi työpaikkakokouksissa. Jos silloin ei ollenkaan ymmärrä, miten koneet voivat toimia, voi tulkkina olla varsin ekyksissä. Olin itse ollut tulkkina työpaikassa, jossa olin ollut kesätyössä vuosia aiemmin. Saatoin auttaa pariini paljon, kun tiesin miten kone toimii, miten liukuhihna liikkuu ja miten pakkauskalvot kulkevat.

4. Etenkin kaunokirjallisuuden ja runojen kääntäjillä tulee olla kyky tuottaa sujuvaa kirjallista tekstiä ja hyvä kirjallisuuden tuntemus. Kääntäjän on myös pystyttävä muuntamaan tyyliään. Erilaisten tyylien hallitseminen vaatii jatkuvaa harjoittelua ja asian tiedostamista. Lukeminen ja tekstien analysoiminen rikastuttavat sana- ja idiomivarastoa.

5. Kääntäjän on oltava itsenäinen, huolellinen ja tarkka. Koska kääntäjä työskentelee useimmiten yksin jonkin tekstin parissa, hänen pitää olla itsenäinen ja selviytyä ilman toisten jatkuvaa tukea. Käännöksissä ei saa olla asiasisällöllisiä virheitä, joten käännösprosessi vaatii keskittymistä ja tarkkuutta.

6. Tulkkina toimivalla kääntäjällä tulee olla hyvä ääni, hyvä ääntämys, hyvä kuulo ja nopea käsityskyky. Ääntäminen ja puheentuotto liittyvät vain kuuleviin tulkkeihin ja kääntäjiin, mutta kuuroillakin kääntäjillä pitää olla nopea käsityskyky ja hyvä visuaalisen omaksumisen taito.

7. Kääntäjän on suhtauduttava käännettävään tekstiin puolueettomasti ja säilytettävä alkuperäistekstin henki muuttumattomana. Kääntäjä tai tulkki ei saa lisätä kohdekieliseen tuotokseen mitään omia näkemyksiään tai painotuksiaan, vaan hänen tulee olla uskollinen alkuperäiselle tekstille.

8. Kääntäjällä pitää olla luova mielikuvitus ja ennakkoluuloton asenne työhönsä pystyäkseen vapautumaan käännettävän tekstin säännöistä ja tuottamaan uusia, kohdekieleen sopivia oivalluksia ja ratkaisuja. Lähtötekstin tarjoama vieras sanasto- ja rakennemalli vangitsee helposti kääntäjän mielikuvituksen niin, ettei hän enää löydä hyviä idiomaattisia kohdekielen ilmaisu- tapoja.

IV TYÖSSÄJAKSAMINEN

LISÄKOULUTUS

Viittomakielentulkeilla ei ole näihin päiviin asti ollut mahdollisuutta erikoistumiskoulutukseen. Erikoistuminen on saavutettu vähitellen työkokemusvuosien kautta. Viime vuosina Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Humanistinen ammattikorkeakoulu ovat enenevässä määrin tarjonneet tulkeille lisäkoulutusta sekä avoimessa ammattikorkeakoulussa että erikoistumisopintoina. Valittavia kouluttautumisasihteja ovat olleet esimerkiksi kokous- ja kongressitulkkaus, kuurosokeille tulkkaus, terminmuodostus ja terapiatulkkaus. Erikoistumisensa myötä tulkit voivat keskittyä enemmän juuri niihin tulkkauksiin, joista he nauttivat ja joissa he parhaiten pärjäävät. Tulevaisuudessa kaikkien ei tarvitse osata kaikkea.

Hyvä tulkkaustekniikka ja -taito on mahdollista saavuttaa jatkuvalla harjoittelulla. Tulkin ammattitaito on ajan kanssa saavutettavissa käytännön työllä. Kokeneet, asiantuntijatasoon saavuttaneet tulkit pystyvät varsinkin uusissa tilanteissa toimimaan aloittelijoita tehokkaammin, johdonmukaisemmin ja joustavammin. Taidollinen ero näkyy selvimmin välittyvän informaation määrässä. Ammattitulkkiin tuotos on selvästi tarkempaa kuin tulkkiopiskelijoiden. (Sunnari 2001, 313.)

Humanistinen ammattikorkeakoulu on panostanut tulkkiin muuntokoulutukseen. Vuonna 2002 Humakin Kuopion yksikössä oli jo kolmas ryhmä muuntokoulutuksessa. Ensimmäinen muuntokoulutusryhmä oli aloittanut Helsingin yksikössäkin. Myös jatko- ja täydennyskoulutusta tarjottiin sekä Kuopiossa että Helsingissä. Voimaa ammattilaisille oli kymmenen opintoviikon koulutuspaketti, jonka joitakin osioita oli mahdollista opiskella myös irrallisina. Helsingissä oli käynnistymässä kongressitulkkaus kymmenen opintoviikon koulutuskokonaisuus, jossa niin ikään oli mahdollista ottaa joihinkin osioihin osallistujia, jotka eivät suorita koko opintoviikkomäärää. (Mikkonen 2002.)

Humakin Kuopion yksikössä suunniteltiin vuonna 2002 myös kuurosokeille tulkkaamiseen keskittyvää erikoistumisopintokokonaisuutta. Opintoihin ei kuitenkaan saatu tarpeeksi osallistujia. Kokonaisuutta aiotaan myöhemmin markkinoida uudelleen paremman menestyksen toivossa. Muita vuonna 2002 Humakissa suunnitteilla olleiden lisäkoulutusten aihealueita olivat terapiatulkkaus ja hengellinen tulkkaus.

On tärkeää, että tulkeille tarjotaan tiettyihin erityisaloihin liittyviä erikoistumisopintoja sekä yleisempää laatua kohottavaa koulutusta, joka paneutuu viittomakieleen ja tulkkausalan yleisesti. Ei tulkkiin tulkkaus- tai viittomataito ole valmistumisen jälkeen riittävä loppuäksi. Vaikka vastuu kehittämisestä on tulkilla itsellään, on ammatillinen kehittyminen ryhmässä ohjatusti helpompaa.

Tulkki ei ole milloinkaan täysin valmis, mutta pätevä hän voi olla, kun hän

huolehtii siitä, että osallistuu lisäkoulutuksiin sekä työskentelee mahdollisimman monipuolisissa tilanteissa erilaisten asiakkaiden kanssa.

Syksyllä 2000 alkaneen muuntokoulutuksen lisäksi Turun Diakonia-ammattikorkeakoulussa aloitti syyskuussa 2002 ryhmä tulkkeja ammatillisissa erikoistumisopinnoissa. Opinnot kestivät lukuvuoden ja olivat laajuudeltaan 20 opintoviikkoa. Erikoistumisopinnot keskittyivät tulkkien kieli-, tulkkaus- ja käännöstaidon parantamiseen sekä teoreettisen tiedon lisäämiseen niin kielistä, kielenhuollosta kuin kääntämisestä ja tulkkauksesta. Ryhmässä aloitti opiskelijoita sekä Turusta että Oulusta, ja opiskelu järjestettiin osin videoyhteyden avulla. Tämä oli ensimmäinen kerta kun videoyhteyttä hyödynnettiin viittomakielentulkin koulutuksessa tässä laajuudessa. Videoyhteys mahdollistaa opiskelijoiden osallistumisen ilman matkustamista ja siitä aiheutuvia kuluja. (Veitonen 2003.)

Vuonna 2003 Diakin Turun yksikön avoimessa ammattikorkeakoulussa tarjottiin lyhyitä yhden opintoviikon kurseja tulkkauksen eri aihealueista, kuten kuuron lapsen kielen kehitys, terminmuodostus, tulkkaus hengellisissä tilaisuuksissa ja kansainvälinen viittominen. Vuonna 2002 oli järjestetty hyvän suosion saavuttanut kirjoitustulkkipäätös, jota kaavailtiin nyt säännöllisin väliajoin tarjottavaksi koulutuspaketiksi.

Pohjana minulla on vuoden mittainen asioimistulkkipäätös. Sen jälkeen olen osallistunut JTK:hon (toim. huom. viittomakielentulkkien jatko- ja täydennyskoulutus) ja muuntokoulutukseen. JTK:ssa sain monista aikaisemmin käymistäni kurseista hyväksilukemisia. Molemmissa koulutuksissa olisin toivonut enemmän opettajan opetusta, sekä uusia tutkimustuloksia viittomakielestä.

Osallistun koulutukseen, jotta saisin päivitettyä tietoni ja saisin tietoa myös uusista tuulista. Parasta koulutusta on sellainen, että ensin annetaan opetusta ja vasta sitten edellytetään osaamista. Kouluttajien pitää olla myös päteviä. Lähes parasta antia koulutuksissa on vuorovaikutus kollegoiden kanssa.

Syksyllä 1999 tehdyn kyselyn (Juntto 2000) mukaan tulkit toivoisivat jatkokoulutusta seuraavista aiheista: molemmat tulkkauskielet, yksittäiset aihealueet ja alat (syventävää perehtymistä), sanasto- ja terminologiatyön perusteet, työnohjaus, ilmaisu- ja esiintymistaito sekä kasvatustiede. Lisäksi koulutus-tarvelistalta löytyvät paritulkkaus, äänenkäyttö, palautteen antaminen ja vieraat kielet. "Itse asiassa kaikki maan ja taivaan väliltä olisi kehitettävää ja tarpeellista. Nypläyksestä olisi hyvä tietää jos on menossa nypläyskurssille tulkiksi." (Juntto 2000, 32.)

TYÖSSÄ PYSYVYYS JA AIVOPAKO

Ammatti-identiteetin muodostuminen ei ole ongelmaton tai selkeää, vaan sille on löydettävissä myös kriteerejä. Jotta henkilölle muodostuu ammatti-identiteetti, on ammatin oltava yleisesti yhteiskunnassa selkiytynyt ja tunnistettu, ja se on pystyttävä erottamaan muista ammateista. Tärkeää

on, että yksilö samaistuu ammatti-identiteettiin. Samaistuminen on yksilöllistä, ja henkilön elämäntilanne vaikuttaa identiteetin muodostumiseen. Samaistumista tapahtuu myös päinvastoin, jolloin ammatti-identiteetti vaikuttaa henkilön persoonaan. Jos ammatti-identiteetistä ei tule osa yksilön persoona, ammatti on yksilölle vai toissijainen. Identiteetin kypsyminen vaatii minäkuvan selkiytymistä ja kykyä nähdä itsensä osana yhteiskuntaa. (Räty 1987, 128, 130.)

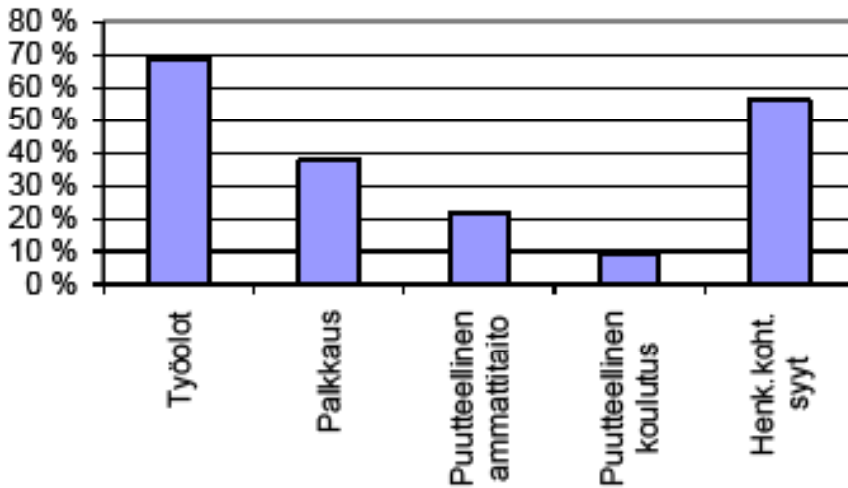
Jos henkilö ei ole samaistunut viittomakielentulkin ammatti-identiteettiin eikä siitä ole tullut osa hänen persoonallisuuttaan, työn tekeminen hankaloituu ja tulkki luultavasti varsin nopeasti hakeutuu opiskelemaan tai muihin töihin. Ammatti-identiteetin vahvistuminen on ensiarvoisen tärkeää tulkin työssä viihtymiselle ja työssä jaksamiselle. Tulkilla täytyy olla tahtoa ja taitoa suorittaa työnsä hyvin. Identiteetin muodostuttua hänelle tulee tunne siitä, että hän sopii työhönsä ja tehtävänsä. Tämän jälkeen ammatti-identiteetistä voi muodostua merkittävä osa tulkin persoona. (Räty 1987, 128.)

Ammatti-identiteetti voidaan jakaa kahteen osaan, hyvään ja huonoon. Henkilö, jolla on hyvä ammatti-identiteetti jaksaa keskittyä ensisijaisesti työn päämäärän, eli tulkeilla viestin välittämisen ja toteuttamiseen. Huono ammatti-identiteetti johtaa sosiaaliseen turvallisuuteen keskittymiseen, jolloin tärkeimmäksi tulee oma asema ja sen turvaaminen. (Heiske 1997, 157–159.) Koska tulkeilla on harvemmin työelämässä pysyvää työyhteisöä, jossa voisi omata aseman, voisi kuvitella huonon ammatti-identiteetin ilmenevän hie-man toisella tavalla. Se ehkä näkyy siinä, ettei tulkki niinkään ole kiinnostunut palvelunsa laadusta tai itsensä kehittämisestä vaan esimerkiksi palkasta. Jos tulkilla ei ole hyvää ammatti-identiteettiä, tunnetta siitä että hän on viittomakielentulkki ja suoriutuu tulkkauksistaan hyvin, ei pelkkä palkka kannattele kovinkaan kauaa, vaan tulkki vaihtaa alaa. Vahva tulkin ammatti-identiteetti ilmenee haluna kehittyä työssään ja samalla myös kehittää työkenttäänsä.

Opiskelemaan tai muihin töihin

Viittomakielentulkin ammatti on perinteisesti ollut nuorten naisten ammatti. Koulutuksen jälkeen tulkataan muutama vuosi niin arkena kuin pyhänä, aamusta iltaan, ja sen jälkeen pistetään niin sanotusti kädet taskuun ja lähdetään alalta. Humanistisessa ammattikorkeakoulussa tehtiin vuonna 2001 opinnäytetyö, jossa tutkittiin, miksi tulkki on vaihtanut alaa ja mikä tulkin työssä pitäisi muuttua, jotta tulkki palaisi takaisin koulutustaan vastaavaan työhön. (Alanen & Lauronen 2001, 3.)

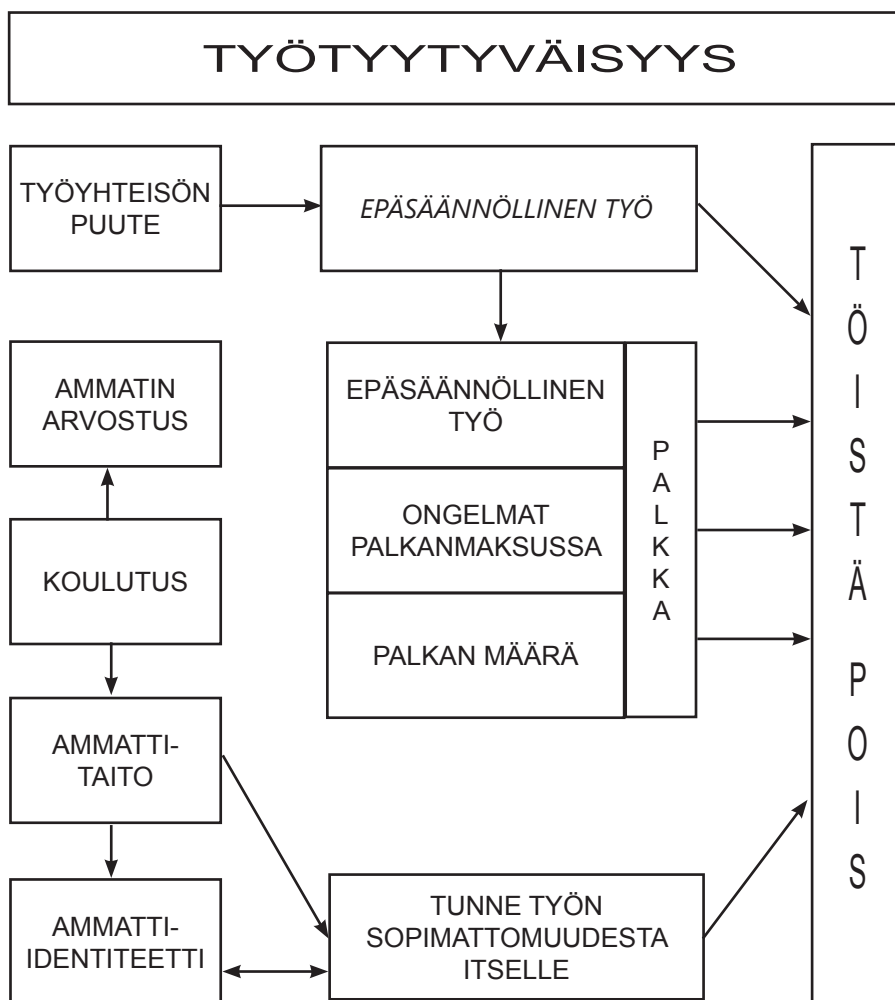

Kuvio 17. Alan vaihtoon johtaneet syyt (Alanen & Lauronen 2001,40)

Suurin syy alan vaihtamiseen liittyi työoloihin. Työn epäsäännöllisyys (kesätyöttömyys, työn ilta- ja viikonloppupainotteisuus sekä työaikojen epäsäännöllisyys) oli yksi suurimpia ongelmia. Lisäksi työyhteisön ja fyysisen työpaikan puute, työn yksinäisyys, pelko töiden riittävydestä, toive varmemmasta tulevaisuudesta ja ammatin heikko arvostus saivat tulkit lopettamaan työskentelyn. (Alanen & Lauronen 2001, 40–41.) Kaikki edellä mainitut asiat liittyvät nimenomaan asioimistulkkaukseen tekemään freelancer-tulkkiin.

Vastaajien mukaan viittomakielentulkin työhön tarvittaisiin paljon muutoksia, jotta he palaisivat takaisin alalle. Suurimmat ongelmat liittyivät palkkaukseen ja työsuhdeoloihin: palkkauksen olisi parannuttava ja paperitöiden vähennyttävä, työsuhteen olisi oltava vakituinen ja siihen pitäisi sisältyä lomat ja sosiaaliturva. Tulkit kaipasivat lisää koulutusta, ja sen tuomaa kielitaitoa sekä itseluottamusta. Työyhteisön puute ja työn epäsäännöllisyys eivät miellyttäneet vastaajia. Osa kertoi muutosta tarvittavan kaikille osa-alueille. Osa vastaajista ei aikonut palata alalle missään tapauksessa. (Alanen & Lauronen 2001, 50.)

Kuvio 18. Viittomakielentulkkien alan vaihtoon vaikuttavat tekijät (Alanen & Lauronen 2001, 57).

Useimmiten alan vaihtoon ei ole löydettävissä yhtä ainoaa selkeää syytä, vaan kyse on usean syyn yhteisvaikutuksesta. Vaikuttavia tekijöitä ovat työtyytyväisyys, ammatti-identiteetti, työssä jaksaminen, palkka, ammatin arvostus, työyhteisö sekä työn epäsäännöllisyys. Lisäksi ammatin vaihtamiseen liittyvät vahvasti persoona ja henkilökohtaiset valinnat. Näin ollen yhtä ainoaa syytä alanvaihdolle ei ole löydettävissä. (Alanen & Lauronen 2001, 50.)

On kuitenkin positiivista, että alan vaihtoon liittyville asioille voidaan tehdä ja tehdään koko ajan jotain. Osa muutoksista liittyy suurempaan yhteiskunnalliseen kehitykseen, mutta osa on täysin kiinni tulkin omasta aktiivisuudesta ja halusta panostaa ammattiinsa. Tulkin työ on fyysisesti ja psyykkisesti

raskasta, mutta oikealla työergonomialla ja työnohjauksella kuormitusta voidaan vähentää huomattavasti. Pysyvän työsuhteen valitseminen esimerkiksi tulkikeskuksesta antaa tulkille säännöllisen työsuhteen edut kuten lomat ja työyhteisön. Kysymys on pitkälti valinnoista ja halusta panostaa ammattiinsa.

Työergonomia

Tanskassa viittomakielentulkkien työehdot on tarkkaan määritelty. Keskimääräinen työtuntimäärä on heidän työehtosopimuksessaan 37 tuntia viikossa. Ajasta 20 tuntia on varsinaista tulkkausta ja lopputyöaika muodostuu matka-ajasta, valmistelusta, kokouksista ja muusta vastaavasta. (Blueprint 2000, 19.)

Vuonna 1993 Tanskassa tehtiin kartoitus viittomakielentulkin työn rasittavuudesta, ja tulokset olivat hälyttäviä. Tutkimuksessa oli mukana 75 % silloin Tanskassa toimivista tulkeista ja 70 % heistä oli tarvinnut lääkärin hoitoa tai käynyt fysioterapeutilla tulkin työstä aiheutuvien kipujen vuoksi. Tanskan työterveysviranomaiset luonnehtivat tulkin työtä sekä fyysisesti että psyykkisesti hyvin vaativaksi työksi. Eniten tulkin työstä aiheutuvia vaivoja oli niska- ja hartia-alueilla. Tulkeilla todettiin olevan näitä ongelmia jopa enemmän kuin siivoustyöntekijöillä tai saumapuristajatyöntekijöillä, joiden työn oli ajateltu olevan ruumiillisesti kaikkein haitallisimpia ja eniten vammoja aiheuttavia ammatteja Tanskassa. (Blueprint 2000, 35.)

Tutkimustulosten selviämisen jälkeen Tanskan työterveysviranomaiset suosittelevat viittomakielentulkin työajoista ja -oloista seuraavaa: Maksimi tulkkaustuntimäärä päivässä on 4 tuntia (4 x 45 minuuttia plus tauot). Tulkkaus suoritetaan paritulkkauksena, jos se kestää pidempään kuin 2 x 45 minuuttia. Vaativat tulkkaukset, kuten yliopistotulkkaukset ja vastaavat, suoritetaan paritulkkauksena. Tulkeille järjestetään tapaamisia psykologin kanssa joko henkilökohtaisesti tai ryhmässä. Lisäksi tulkeille tulee antaa koulutusta oikeista istuma-asennoista sekä muusta ergonomiasta, ja heillä tulisi olla hyvät istuimet työskennellessään. Tulkeille pitää antaa koulutusta palvelualalla toimimisesta. Uudella tulkilla tulee koulutuksesta valmistuttuaan olla mahdollisuus työskennellä kokeneen tulkin ohjauksessa kahden viikon ajan, ennen kuin hän alkaa tehdä työtään yksin. Tiedonkulun asiakkaille ja tulkeille tulee olla toimivampaa. (Blueprint 2000, 35.)

Olin eräänä kesänä töissä Tanskassa kaksi kuukautta, ja teimme paljon yhteistyötä tanskalaisten tulkkien kanssa. Meitä tulkkeja oli Suomesta kaksi. Myös tanskalaisia tulkkeja oli aina kaksi, vaikkakin joka päivä kaksi eri tulkkia. En voinut olla kadehtimatta Tanskan tulkkien työoloja. Heidän työaikansa oli päivässä maksimissaan neljä tuntia. Eli kun aamulla työaikamme alkoi 8.00, niin he lähtivät tasan klo 12.00 kotiin, vaikka asia olisi jäänyt täysin kesken. Me suomalaiset tulkit jäimme edelleen töihin, koska työajaksemme oli jo Suomessa sovittu kahdeksan tuntia päivässä. Tanskalaiset tulkit tulivat usein lentokoneella töihin ja myös lensivät kotiin, ja kaikki maksettiin. Palkkakin heillä oli 2–3 kertaa parempi kuin meillä ja he saivat sen lisäksi

*si mahtavan kielilisen, joka meillä taas oli 150 mk (~ 25 €) kuukaudessa. (Tulkkauksen tapahtui englannin kielestä suomen viittomakielelle ja päinvas-
toin.) Keskustelimme Tanskan tulkkien kanssa usein, ja he vilpittömästi ih-
mettelivät, kuinka me suostuimme tekemään niin pitkiä päiviä ja sellaisella
palkalla. Saimme myös käydä muutaman kerran tulkkien fysioterapiassa,
joka järjestettiin kerran viikossa työajalla. Tanskassa todella pidettiin huol-
ta tulkin jaksamisesta. Ehkä asiat joskus vielä ovat näin hyvin myös meillä
Suomessa.*

Voimien ja motivaation löytäminen

Jokainen tulkki löytää omalla tavallaan työssä tarvittavan voiman ja mo-
tivaation. Työn vastapainoja voivat olla esimerkiksi harrastukset, perhe,
ystävät tai opiskelu. Tulkkien valmistuminen ammattikorkeakoulun kou-
lutusohjelmasta kestää tällä hetkellä kolme ja puoli vuotta (vuonna 2003
aloittaneilla neljä vuotta). Opiskeluaikanaan tulkkien on opittava uusi kieli ja
tulkkauksen kausi. Koulutukseen on sisällynyt eri aikoina myös pedagogisia opintoja.
Opinnoissa on mahdollista saavuttaa hyvät perustaidot, ja tulkkaukseen pääsee
harjoittelemaan työelämään jo opiskelujen aikana. Jossakin vaiheessa työssä
oleva tulkki huomaa, että tarvitsisi itselleen myös uutta ja ajankohtaista tietoa
joko tulkkauksesta tai tulkkauksen aiheesta. Jatko- ja täydennyskoulutuksen
kautta on mahdollista kehittyä tulkkina ja saada uutta motivaatiota työhön-
sä.

*Lisäkoulutuksen tarve on jatkuvaa. Kuurot ja kuulovammaiset ovat yhä ak-
tiivisempia ja osallistuvat enenevässä määrin yhteiskunnan toimintoihin.
Tämä asettaa vaatimuksia myös tulkkien osalta. Hyvän yleissivistyksen lisäksi tul-
kkeilla tulee olla spesifiä tietoa monilta eri aloilta.*

Elinikäisen oppimisen periaatteen mukaan ihminen ei ole koskaan täysin
oppinut. Itsensä kouluttamiselle on jatkuva tarve. Tulkit haluavat syventää jo
tietämänsä ja osaamaansa, ja oppia myös jotakin täysin uutta. Kielitaidon
kartuttaminen koetaan ensiarvoisen tärkeäksi, samoin kollegoiden tapaami-
nen sekä kokemusten vaihto heidän kanssaan seminaarien ja työnohjauksen
merkeissä. (Junnto 2000, 35.)

Päivittäiset työajat sekä palautumisen ja vapaa-ajan tarve muuttuvat työn-
tekijän eri elämänvaiheissa (Työterveyslaitos, Sosiaali- ja terveysministeriö,
Työministeriö 2000, 3). Jokainen tulkki oppii vähitellen tuntemaan omat ra-
jansa työn määrän ja haastavuuden suhteen sekä valmistautumaan työhönsä
monipuolisesti. Aina ei riitä, että tilannetta varten on hankittu materiaalia.
(Hynynen 2001, 19.)

*Vapaan pitäminen on vain itsestä kiinni. On päätettävä, etten ota vastaan
yhtään tulkkauksen tiettyinä aikoina. Muuten saa olla aina töissä. Asiakas ei
ajattele, olenko ollut eilen illalla myöhään töissä ja minkälainen on minun
huomisen päivä. Asiakasta kiinnostaa vain, tulenko hänelle nyt tulkkiksi.*

Esimerkiksi Turun seudulla vaikuttaa kirjan tekohetkellä siltä, että tulkka-uksia ja opetuksia saa tehdä niin paljon kuin haluaa ja jaksaa. Hyvässä työtilanteessa on entistä tärkeämpää, että tulkki itse huolehtii riittävästä työn ja vapaan vuorottelusta. Työn epäsäännöllisyys ja pelko töiden loppumisesta saattavat ajaa tulkin ottamaan vastaan tulkkauksia ja opetuksia niin paljon, etteivät laadukkaan työn kriteerit enää toteudu. Tulkit pitävät vapaata usein yleisinä loma-aikoina, jolloin tulkkauksille ei ole tarvetta.

Mielestäni on itselleni tehokkaampaa olla koko päivä tai viikko lomalla kuin tehdä vain yksi tai kaksi tulkkausta päivässä. Jos on yksikin tulkkaus, se on silloin työpäivä ja siihen joutuu valmistautumaan ja laittautumaan.

Ihmisen rytmi ja rahan rytmi eivät sovi yhteen. Ihminen tarvitsee palautumista. Ideaali työaika olisi tutkimusten mukaan kuusi tuntia päivässä. Nykypäivän arvot ja asenteet ovat kehityksessä alle 34-vuotiailla suuntaan, jossa omat arvot ovat tärkeämpiä kuin pitkästä työajasta saatu rahallinen korvaus. (Siltala, luentomuistiinpanot 2002.)

Tytyväiset asiakkaat antavat motivaatiota työhön. Asiakkaat voivat olla joko kuuroja tai kuulevia. Toisaalta asiakkaan asiaton käytös voi viedä työmotivaation moneksi päiväksi.

Koulutustilaisuus oli erittäin intensiivinen ja olin todella poikki tulkkauksen jälkeen. Yritin kuitenkin parhaani. Olin tilanteessa yksin tulkkina. Tulkkauksen aikana pyysin erästä asiakasta kertomaan asiansa useaan otteeseen, koska en ymmärtänyt hänen selostustaan. Ikuisesti jäi mieleen tämän asiakkaan ns. "rakentava palaute": "En viitsi kertoa, kun on niin surkea tulkki."

Tytyymättömyys omaan palkkatasoon sekä epävarmuus säännöllisistä tuloista saattaa pahimmillaan johtaa alanvaihtoon.

Työmotivaatioon vaikuttaa erittäin paljon se, että maksava taho ei arvosta tulkin työtä siten, että maksaisi suositusten mukaista palkkaa tekemästäni työstä. On erittäin turhauttava tulkata vaativan tasoista tilaisuutta ilman lisäpalkkaa. Olen ollut usein tällaisessa tilanteessa.

Työkavereista voi saada työhön uutta potkua ja iloa. Jopa tieto siitä, että pitkän päivän voi tulkata parin kanssa, auttaa jaksamaan ja motivoitumaan työhön.

Aamulla lähdän aivan eri motivaatiolla töihin kun tiedän, että minulla on tulkkipari koko päivän. Parin ansiosta tiedän, että kyseisen parin kanssa selviän varmasti. Jos lähtisin tulkkaamaan kahdeksan tuntia yksin, olisi motivaatio melko alhaalla. Parin kanssa raskaankin päivän kokee mukavan haasteelliseksi ja työstä voi nauttia.

Osuuskunta Viassa aloitettiin helmikuussa 2003 Mentor-projekti, jonka tavoitteena on lisätä tulkkiensa pysymistä alalla ja kehittymistä ammatissaan.

Projekti perustuu Kati Laknerin opinnäytetyöhön. Kisälli–oppipoika -periaatetta noudattaen tulkit saavat itselleen kokeneemman parin, jonka kanssa he voivat työstää omaa ammatillisuuttaan. Keskustelujen kautta sekä mentor (ohjaaja) että aktor (ohjattava) voivat peilata omia ratkaisujaan ja saada näin voimia ja motivaatiota työhönsä. Samalla edistetään osuuskunnan jäsenten ja työntekijöiden jaksamista sekä kehitetään koko työyhteisöä siirtämällä ammattiosaamista kokeneemmilta kokemattomammille. Mentoroinnista on tarkoitus muovata osuuskuntaan jatkuva toimintamalli kooten halukkaista henkilöistä ”mentorpankki”. (Lakner 2002.)

Syksyllä 2000 Diakonia-ammattikorkeakoulun muuntokoulutusryhmälle tehdyssä kyselyssä tulkit kertoivat keinojaan päästä yli pahasti epäonnistuneesta tulkkauksesta ja motivoida itsensä jatkaman työtä tulkkina. Alla poimintoja heidän vastauksistaan:

- *Tilanteen rationaalinen käsittely ja syiden selvittäminen*
- *Tilanneanalyysi: Olisiko tilanteen voinut pelastaa? Mitä olisin voinut tehdä toisin?*
- *Itken itkut pois*
- *Katkeru kiroaminen*
- *Uhkaus lopettaa nämä hommat ja heti!*
- *Defenssimekanismi esimerkiksi virheiden projisointi muihin*
- *Kertominen kotona ja lähimmille työkavereille*
- *Paluu työhön ja asian hautaaminen*
- *Lohduttautuminen sillä ajatuksella, etteivät huipputulkitkaan selviä ilman mokia, jokainen mokaa joskus*
- *Etsin huonosti menneestä tilanteesta myös jotain hyvää*
- *Pohjalta pääsee vain ylös -ajattelu*
- *Epäonnistumiseen ei kuole -ajattelu*
- *Päätän paneutua kyseiseen asiaan paremmin*

IHMISSUHTEET

Viittomakielentulkin työ on ihmissuhdetyötä, jossa tulkki toimii viestinvälittäjänä viittomakielisen ja puhuvan maailman leikkauspisteessä. Työ on asiakaspalvelua, mikä asettaa suuria vaatimuksia tulkin ihmissuhdetaidoille. Ihmiset ovat erilaisia, ja jokainen tilanne on ainutkertainen. Suurin kiitos työstä on se, että asiakkaat toteavat kohdanneensa toisensa aivan kuin ei tulkki olisi välissä ollutkaan. Ihmiseltä vaaditaan paljon, jos hänen työnsä päämäärä on itsensä häivyttäminen taka-alalle. Ajatus on mielenkiintoinen juuri viittomakielentulkin kohdalla, joka on sekä fyysisesti että psyykkisesti mitä suurimmassa määrin läsnä tilanteissa. Koko tulkki persoonallisuuksineen on asiakkaiden ja muunkin yleisön nähtävillä ja kuultavilla. Tulkki on julkisuuden henkilö.

Tulkilta odotetaan paljon muutakin kuin rohkeutta esiintyä ja ihmissuhdetaitoja. Työ vaatii hyvää kielitaitoa, muistia ja käänös- ja tulkkaustyön prosessinhallintaa. Oman lisänsä työn haasteellisuuteen tuovat vaihtelovallisuus ja työn yksinäisyys. Työn sisältö on alati vaihtelevaa, samoin asiakkaat. Olennainen kysymys on, miten tulkki jaksaisi arkensa keskellä niin, että hän

kokisi myös työtyytyväisyyttä ja työn iloa.

Fyysinen minä, persoona ja vuorovaikutustaidot

Ihmisen tietoisuuden laajeneminen on kiinteässä yhteydessä hänen identiteettinsä vahvistumiseen. Oman identiteetin vahvistuminen merkitsee samalla ammatillisen identiteetin vahvistumista, sillä persoonallinen minä ja ammatillinen minä muodostavat kokonaisuuden. Vahvistuessaan ammatti-identiteetti vaikuttaa ihmisen minä-identiteettiin. Samoin vahva minä-identiteetti vaikuttaa positiivisesti ammatti-identiteettiin. Itsetunnoltaan ja identiteetiltään vahva tulkki kokee itsensä kykeneväksi kohtaamaan myös mahdolliset työssä esiintyvät kriisit ja ammatilliset vaikeudet. (Paunonen, 1987, 242.)

Tulkin ammatti on tavallaan auttajan ammatti. Auttaminen määritellään suhteeksi, jossa toinen on yksipuolisesti täysin riippuvainen siitä, mitä joku toinen osaa ja suostuu hänelle antamaan (Lindqvist 1990, 17). Sekä kuuro että kuuleva asiakas ovat tulkkaustilanteessa täysin riippuvaisia tulkista ja hänen taidoistaan molemmissa kielissä. Riippuvuussuhde – tiedostamatonkin – antaa aina omanlaisensa vivahteen ihmisuhteille. Tulkilta vaaditaan voimakasta identiteettiä, jotta hän pystyy ottamaan vastaan auttajan rooli, jos sitä häneltä vaaditaan. Jos tulkki itse ei ole varma itsestään, häneltä puuttuu ammatillinen suoja riippuvuussuhdetta vastaan. Tällaisessa tilanteessa työ voi käydä liian raskaaksi.

Tulkki törmää työssään omaan persoonaansa liittyviin odotuksiin ja vaatimuksiin, joita hänen pitäisi kyetä kypsällä tasolla käsittelemään.

Tilauksessa mainitaan, että halutaan tilata sama hyvännäköinen tulkki kuin edellisellä kerralla. Minua raivostutti se, että tilaus tehdään tulkkauksen sujumisen kannalta epäolennaisen asian perusteella. Seuraavalla kerralla samaan tilaisuuteen tilattiin vain hyvä tulkki ja todettiin, ettei ulkonäöltään miellyttävän tulkin tulkkaustaito vastannut vaatimattomamman näköisen tulkin taitoja.

Viittomakielentulkki on työssään esillä kaikelle kansalle koko olemuksellaan ja persoonallaan. Viittomakielelle tulkkausta ei voi tehdä näkymättömissä, olematta fyysisesti läsnä tilanteessa. Käsien lisäksi viittomakielessä ovat olennaisia kasvojen ja koko vartalon liikkeet, joten kuurojen asiakkaiden on saatava seurattava tulkkia hyvin tiiviisti.

Tulkin voi olla erittäin vaikeaa mennä töihin, jos asiakaskunta on jo tilauksessaan asettanut etukäteisvaatimuksia tai odotuksia tulkin ulkonäölle. Ei riitä, että tulkki kokee itsensä taidoiltaan ja tiedoiltaan hyväksi tulkiksi. Hänen pitäisi olla vielä ulkoisesti hyvännäköinenkin! Ulkonäkö on kuitenkin asia, jolle me pystymme tekemään vain vähän. Toisaalta on asiakkaiden puolelta varsin ymmärrettävää haluta myös visuaalisesti miellyttävän näköinen tulkki.

Ulkonäköön liittyvät huomautukset tai kommentit saattavat loukata tulkkia. Ulkoinen olemus ja persoona ovat tiiviisti sidoksissa toisiinsa ja ulkonäköön kohdistuvat kommentit voivat olla tulkin itsetunnolle raskaita. Hän voi ottaa vaatimukset henkilökohtaisesti persoonaansa kohdistuviksi, ja tuntee itsen-

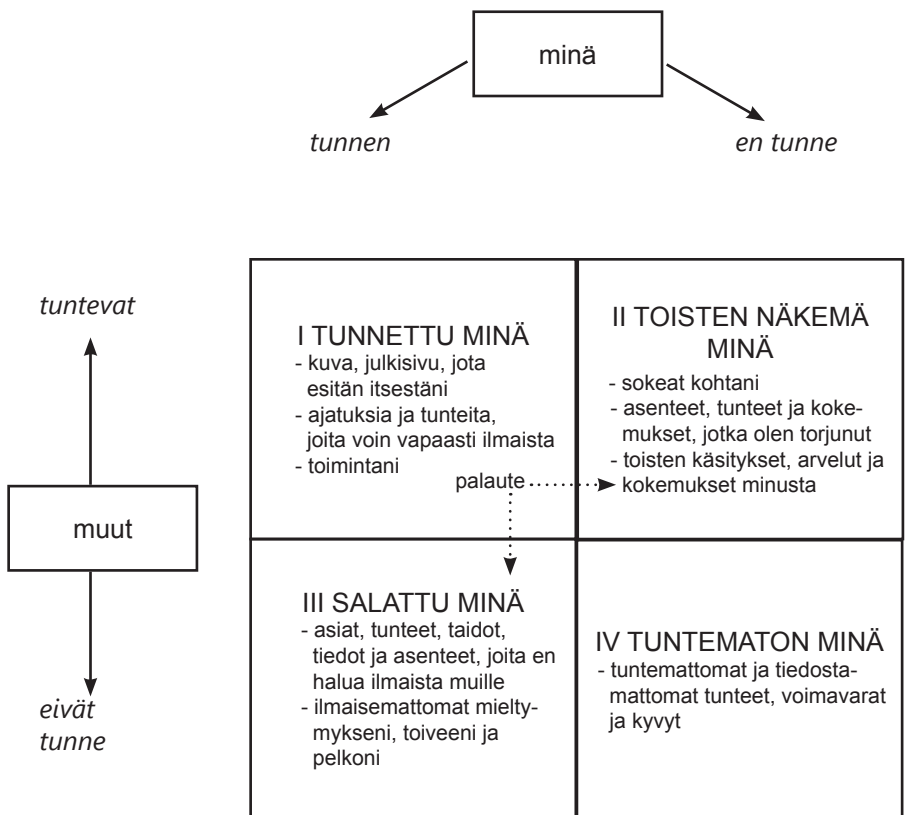
sä riittämättömäksi, vaikka olisikin mielestään taidoiltaan ja tiedoiltaan ihan hyvä tulkki. Joskus tulkista voi tuntua että hänen koko olemuksensa on muiden riepoteltavana.

Aina ei tunnu hyvältä, kun asiakkaat huomauttavat jokaisesta lähteneestä tai tulleesta kilosta.

Persoonaa tarkoittaa itsetajuista ja yksilöllistä ihmistä, joka saa kasvunsa kautta käyttöönsä omaa erityislaatuaan ja sisäistä potentiaaliaan, ja tuottaa sitä näkyviin toiminnassaan (Lindqvist 1990, 67).

Persoonallisuus ja viestintä ovat tiiviisti toisiinsa sidottuja. Helppo tapa jäsentää persoonallisuuden ja viestinnän yhteistä merkitystä on Joe Luftin ja Harry Ingmanin laatima Joharin ikkuna (Aarnio & Vuorinen 1985, 14).

Joharin ikkuna kuvaa minuuden neljää aluetta: tunnettua minää, salattua minää, toisten näkemää minää ja tuntematonta minää.

Kuvio 19. Joharin ikkuna.

Mitä laajempi tunnetun minän alue persoonallisuudessamme on, sitä vapaampia olemme ilmaisemaan itseämme. Jos tunteet ja ajatukset kuuluvat pääosiltaan tunnetun minän alueelle, ihminen antaa toisille oikean kuvan itsestään. Jos hän yrittää antaa itsestään erilaisen kuvan, kuin mitä oikeasti tuntee olevansa, saa ensimmäinen alue vain vähän tilaa persoonallisuudesta. Alueen koko vaihtelee eri ihmisillä, mutta myös samalla ihmisellä eri tilanteissa, esimerkiksi työssä ja vapaa-aikana.

Toisten näkemään minään kuuluvat ihmisen sellaiset ominaisuudet, tottumukset, tavat ja normit, joita hän ei itse huomaa, koska on niin tottunut niihin. Alue on helposti muiden ihmisten havaittavissa. Muiden ihmisten antaman palautteen avulla ihmiselle selviää, mitä muut hänessä näkevät. Näin hän saa uutta tietoa itsestään. Toisten näkemä minä on haaste ihmisen kasvulle.

Salattu minä -ikkunassa ovat ihmisen intiimit, henkilökohtaiset asiat, joita hän ei salli muiden nähdä. Nämä asiat ovat sekä iloa tuottavia että kipeästi sattuvia. Usein epävarmuus ja pelko kuuluvat tälle alueelle. Asioiden kätkeminen voi olla joko tietoisesti valittua tai sisäisen pakon synnyttämää. Joissakin tilanteissa, usein juuri ammatillisissa yhteyksissä, ihminen ei halua näyttää itsestään kaikkea. Hän salaa sen, mitä haluaa pitää piilossa muilta.

Neljäs ikkuna on nimeltään tuntematon minä. Nimensä mukaan se on tuntematon sekä itselle että muille. Silti se vaikuttaa ihmisen toimintaan ja reaktioihin. Tuntematon alue saattaa sisältää kätkeytyjä voimavaroja. (Aarnio & Vuorinen 1985, 14–17 sekä Lindqvist 1990, 70–71.)

Myös välimatkat kuuluvat kulttuurisiin eroihin. Fyysinen kosketus on kuuroille ja erityisesti kuurosokeille hyvin tärkeää. Kosketus on tapa herättää toisen ihmisen huomio ja muutenkin myötäelää tilanteessa. Jos kosketus tai vain fyysinen läheisyys tuntuu tulkista epämiellyttävältä, asiakkaat kyllä aistivat sen. Kuurot asiakkaat saattavat loukkaantua ajatellessaan, että tulkin vaivautuneisuus johtuu heistä henkilökohtaisesti. Toisaalta tulkinkin voi olla hankala toimia eri tavoin kuin miltä hänestä tuntuu.

En ole koskaan ollut ylitsevuotavaisen sosiaalinen ihminen, lähinnä päinvastoin. Koen fyysisen läheisyyden vieraiden ihmisten kanssa vaivaavaksi. Kuurot asiakkaat kuitenkin tulevat mielellään lähelle, halaavat tai koskettavat muuten, ja joskus se tuntuu minusta epämiellyttävältä.

Ihmisten kaipaama fyysinen reviiiri on eri ihmisillä erilainen. Toinen pitää fyysisestä läheisyydestä siinä missä toinen ei halua sitä lainkaan tai kokee sen jopa ahdistavana. Olemme jo lapsuudenkodeissamme oppineet erilaisia tapoja toimia ihmisten kanssa. Toisissa perheissä halaaminen ja hellyyden osoittaminen fyysisellä läheisyydellä on jokapäiväistä, kun taas toisissa perheissä se ei kuulu perheen arkeen. Kotoa oppimamme tavat seuraavat mukanaamme aikuisikään, joskin muuttuen. Yleensä vahva fyysinen läheisyys ei kuulu suomalaiseen kulttuuriin, vaan esimerkiksi sukulaisia tavatessamme meillä on tapana kätellä halaamisen sijasta.

Asiakaani oli ihastunut minuun, eikä sen vuoksi voinut tulla tulkkauksi-

lanteisiin. Minun katsominen häiritsevi asiakasta ja herätti mielikuvituksen. Asiakas myös huomautti minulle vaatetuksestani ja yleisestä olemuksestani, hän piti sitä häiritsevänä.

Aina kun läsnä on ihmisiä, tapahtuu sekä ihastumista että vihastumista. Sitä ei voi estää. Tulkki toimii koko persoonallisuudellaan, eikä voi muuttaa itseään muuksi kuin mitä on. Edellä kuvatun tilanteen jälkeen tulkki varmasti pohtii vuorovaikutustaitojaan. Onko hän mahdollisesti antanut asiakkaalle tiedostamattomia vihjeitä kiinnostuksesta? Pitäisikö hänen muuttaa tyyliään siksi, että se häiritsee asiakasta?

Tulkin on oltava tietyllä tavalla tarkka pukeutumisestaan ja lähettämistään viesteistä, jotta väärinkäsityksiä ei syntyisi. Tulkin tulee aina pukeutua korrektisti ja tilanteeseen sopivasti. Ei kuitenkaan niin, että tulkki pukeutuu työpaikan pikkujouluihin tulkkaamaan mennessään korkeakorkoisiin kenkiin ja hyvin lyhyeen hameeseen, sillä se saattaisi lähettää juhlatunnelmissa olevalle väelle vääränlaisia viestejä. Tärkeää on huomioida tilaisuuden luonne, asiakas ja hänen toiveensa sekä mikä yleisesti on tulkille sopivaa.

Olin tulkkina juhlassa, jossa tarjottiin myös alkoholia. Join koko illan vain vettä ja jouduin toistuvasti perustelemaan sitä sekä kuuleville että kuuroille asiakkaille. Tanssin alkaessa jouduin jälleen kiusalliseen tilanteeseen, koska en suostunut tanssimaan kuulevien asiakkaiden kanssa. Kuuro asiakkaani ei nähnyt tilanteessa mitään erikoista.

Tulkki on tilaisuudessa kuin tilaisuudessa tekemässä työtään – toimimassa tulkkina. On kiusallista ja ahdistavaa, kun joutuu työssään perustelemaan muille itselleen selviä päätöksiä siitä, miten tilanteessa toimii. On hyvä, jos tulkki on jo etukäteen miettinyt, miten hän kussakin tilanteessa aikoo toimia. Muuten tilanteet tulevat eteen niin nopeasti, että tulkki kuin huomaamattaan tarttuu ensimmäiseen tarjottuun toimintamalliin, jota hän ei ehkä tarkemmin asiaa harkittuaan olisi hyväksynyt. Vaatii rohkeutta ja sitkeyttä toimia itse oikeaksi kokemallaan tavalla, vaikka se asiakkaista tuntuisikin järjettömältä. Tulkin täytyy myös pystyä perustelemaan päätöksensä ja pysymään tekemissään linjauksissa. Hänen kehonkielensä ei saa antaa vääriä mielikuvia tulkin työskentelytavasta, vaikka hänen tuleekin toimia tilanteen joustavuuden edellyttämällä tavalla. Hyviin vuorovaikutustaitoihin kuuluu ehdottomasti taito osata kieltäytyä omaan työhönsä sopimattomista tilanteista asiallisesti perustellen ja ketään loukkaamatta.

Asiakas toivoi minua tulkikseen henkilökohtaisten ominaisuuksieni vuoksi. Hän pitää tavasta, jolla toimin hänen kanssaan. Sama työtapo saattaa taas ärsyttää jotakuta toista asiakasta.

Tulkin tulee omata kyky eläytyvään ymmärtämiseen, mikä tarkoittaa toisen ihmisen todellisuuden empaattista ja intuitiivista ymmärtämistä. Empaattisuus on merkittävää myös luottamuksen herättämisessä. Asiakas luottaa tulkkiin, joka kykenee empatiaan. Samalla tavalla tunne siitä että sinua ymmärretään

oikein kannustaa kertomaan lisää ja ehkä herättää toivoa asioiden selviämisestä. (Aarnio & Vuorinen 1985, 94).

Asioimistulkaustilanteet ovat usein kestoiltaan hyvin lyhyitä, eikä niiden aikana välttämättä ehdi tutustua paljontaan. Siksi tilanteet ovat varsin vaativia vuorovaikutustaidoille. Olisikin parasta, että tulkki tuntisi asiakkaansa jo etukäteen, ja tietäisi miten asiakas toivoo tilanteessa toimittavan. Asiakkaiden tarpeet ja tilanteet odotuksineen ovat erilaisia. Tulkin on jatkuvasti tarkkailtava toimintaansa, analysoitava sitä ja mietittävä parempia toimintatapoja erilaisten ihmisten kanssa. Mitä paremmin tulkki tuntee itsensä ja asiakkaansa, sitä paremmin hän voi työssään onnistua.

Ei ole koskaan vain yhtä oikeaa tapaa olla viittomakielentulkki. Hyvin ahdas ammattirooli tekee tulkin joustamattomaksi ja jäykäksi. Parhaimmillaan ammattirooli on vain luonnos, joka täydentyy työtilanteen, asiakkaan ja asian asettamien vaatimusten mukaan sekä tulkin persoonasta käsin. (Lindqvist 1990, 63). Asiakkaat eivät halua tulkkien olevan koneita, joilla ei ole omia tapoja, ajatuksia tai tunteita. Asiakkaat haluavat tulkin, joka auttaa heitä ratkaisemaan kommunikointiongelman. Tulkillä saa olla maalaisjärkeä, jota hän käyttää aina tilanteen vaatimalla tavalla. Ammattiroolin taakse saa suojautua, mutta sen taakse ei saa piiloutua.

Arvot ja asenteet

Jokaisella ihmisellä on elämän arvoja – tiedostettuja tai tiedostamattomia. Arvot muotoutuvat elämäkokemuksen sivutuotteena ja vakiintuvat aikuisiässä. Vakiintuneisiin elämänarvoihin on vaikea vaikuttaa. Arvot eivät muokkaudu uudelleen keyven keskustelun jälkeen. Ne muuttuvat vasta, kun ihminen muuttuu syvältä sisimmästään. Syvältä muuttuminen taas tulee mahdolliseksi vasta kivun ja tuskan kautta. Kipu kuuluu kasvamiseen. (Hellsten 1998, 11.)

Ihmisen mielipiteet, arvot ja asenteet kulkevat koko ajan hänen mukanaan, myös silloin kun ihminen on tulkin roolissa. Neutraaleissa, vähäisesti – tai ei ollenkaan – arvolatautuneissa tilanteissa ei ongelmia yleensä ilmene. Tilanne on kuitenkin heti toinen, jos esimerkiksi asiakkaan edustama arvomaailma on tulkillle itselleen vieras, ehkä jopa vastenmielinen. Tulkillta vaaditaan rautaista ammattitaitoa, etteivät omat negatiiviset asenteet asiakasta kohtaan näkyisi tulkaustilanteessa.

Tilanteen aikana ilmenneiden negatiivisten asenteiden lisäksi tulkin ja asiakkaan välistä vuorovaikutussuhdetta voi vaikeuttaa tulkin ennako-asenoituminen. Ei kannata liiaksi tuijottaa asiakkaan titteliin tai asemaan yhteiskunnassa. On syytä pitää mielessä, että tulkki on yhtä arvokas ihminen kuin asiakaskin. Tulkin ei pidä lähteä tilanteisiin nöyristellen, vaan terveellä ammattiympärytyksellä ja itsetunnolla varustettuna.

Ennen tulkaustilannetta kuuro asiakas alkoi kertoa itselleen tärkeistä asioista, jotka itse koin lähinnä vastenmielisinä. Saimme kuitenkin aikaan hyvän keskustelun, kerroimme kumpikin omat näkemyksemme asiaan ja keskustelimme sulassa sovussa.

Asenteiden muuttaminen on hankalaa, eikä omien kielteisten asenteiden tunnistaminenkaan ole välttämättä mikään mieltä kohottava kokemus. Jostakin asenteet kuitenkin tulevat. Jos tulkilla on jo ennestään tietynlainen kokemus – negatiivinen tai positiivinen – jostakin tilanteesta tai asiakkaasta, se vaikuttaa välittömästi halukkuuteen lähteä seuraavalla kerralla jollakin tavoin samankaltaiseen tilanteeseen: saman asiakkaan kanssa, samaan paikkaan tai aiheeltaan samanlaiseen tulkkaustilanteeseen.

Kokemusten lisäksi asenteisiin vaikuttaa tulkin oma persoona. Tulkin voi olla esimerkiksi vaikea toimia tulkkina tilanteessa, joka ”ei suju”. Kielteisiä asenteita voivat herättää myös asiakkaat, jotka yleisten normien mukaan puhuvat tai kyselevät sopimattomia, käyttäytyvät muuten valtakulttuurista katsoen sopimattomasti tai heittäytyvät avuttomiksi. Koska tietyillä asiakkailla on samankaltainen tapa käyttäytyä tilanteissa, tulkin asenne voi olla jo valmiiksi kielteinen. Asiakkaalla pitää olla oikeus saada luotettavaa ja laadukasta tulkkipalvelua, johon palvelun tarjoajan eli tulkin omat asenteet eivät saa vaikuttaa. Tulkin olisi parasta jättää kokonaan vastaanottamatta tilaus, josta kuullessaan hän jo etukäteen epäilee, ettei kykene toimimaan ammatillisesti itse tulkkaustilanteessa.

Asenteet ja kokemukset voivat näkyä monella tapaa. Minulla ei ole perhettä, mutta koska sekin aika alkaa vähitellen lähestyä ja aihe kiinnostaa, näkyi positiivinen asenteeni asiakkaasta kielteisellä tavalla. Olin tulkkina raskaana olevalle asiakkaalle. Tulkkauksen aikana vauva potki voimakkaasti ja minä reagoin siihen positiivisella ilmeellä, jonka asiakas huomasi. Asia jäi siihen, tilanne jatkui aivan normaalisti eikä mielestäni tapahtunut mitään kummallista. Myöhemmin kuulin toiselta tulkilta, että asiakas oli valittanut minusta tälle toiselle tulkille, että en ole puolueeton. On totta, että ihmetykseni varmaan näkyi kasvoiltani, mutta missään nimessä ilme ei ollut kielteinen, eikä omasta mielestäni edes kovin voimakas. En myöskään sanonut mitään. Ilmeisesti asiakas ei kuitenkaan pitänyt reaktiostani. Kyse oli vain yksittäisestä tilanteesta, jonka minä koin positiivisena mutta asiakas negatiivisena.

Tulkin asenteet voivat vaikuttaa tulkkaustilanteeseen paljonkin. Hän voi painottaa asioita, jotka tuntuvat hänestä tilanteessa oleellisilta, tai viittoa vähemmän painokkaasti asioita, jotka tuntuvat epäoleellisilta.

Olen kuurojen vanhempien kuuleva lapsi ja elänyt viittomakielisessä ympäristössä koko ikäni. Olen elänyt mukana kuurojen arjessa ja kokenut sen, ettei ole helppoa olla kuuro. Tämä kokemus on varmasti näkynyt varsinkin nuorempana työssäni tulkkina. Olen asettunut herkästi kuuron puolelle ja tulkannut painokkaammin esimerkiksi kuurojen oikeuksiin liittyviä asioita. Toisaalta taustani on auttanut minua ymmärtämään erilaisia kulttuuritörmäyksiä, joita tulkkaustilanteissa jatkuvasti tulee.

Me olemme kaikki erilaisia, niin tulkit kuin asiakkaatkin. Jokaisen persoonallisuus on muodostunut pienestä lapsesta lähtien kaikista kokemuksistamme

ja tapaamistamme ihmisistä. Muodostuva kokonaisuus on ainutkertainen ja sinällään arvokas. Pirkko Siltala kirjoittaa artikkelissaan Luovuus (Siltala 1987, 146), että persoonallisuus on sitä, miksi ihminen on luonut itse itsensä vuorovaikutuksen verkostossa. Persoonallisuus ei koskaan muodostu tyhjiössä vaan kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa, eikä se ole koskaan valmis ja muuttumaton.

Olen mielestäni aina ollut hyvin suvaitseva ja joustava. Suurimman osan ihmisten tavoista tai luonteenpiirteistä pystyn työssä ollessani jättämään taka-alalle. Hetken kummastelun jälkeen asia haihtuu mielestäni. Olen ollut pitkään opiskelutulkkina, joten kokemukseni liittyvät kouluympäristöön. Minun on vaikeaa käsitellä tai olla huomaamatta esimerkiksi ryhmätöiden teossa ilmenevää ihmisten laiskuutta tai saamattomuutta. Minun on todella keskityttävä tulkittavaan asiaan, sillä mieluiten ottaisin ohjat omiin käsiini ja tekisin asian vauhdilla alta pois. Onneksi olen saanut tähän asti itseni pidettyä tulkin roolissa. Mielenkiintoista on huomata, kuinka moneen asiaan aivot voivat keskittyä samaan aikaan. Ongelmatilanteissa sekä tulkkaukseen että omien tunteiden tyyntelyyn. Suotavaa tietenkin olisi, että kaikki keskittyminen kohdistuisi tulkkaukseen.

Tulkin toimintaa ohjaavat hänen sisäistämänsä Viittomakielentulkin eettiset ohjeet (Liite 1). Ne muodostavat pohjan tulkin ammatillisuudelle, joskin jokainen soveltaa niitä käytännön tilanteissa omien arvojensa ja asenteidensa pohjalta. Eettisyys on tahdon tai toiminnan ominaisuus. Eettinen arviointi kohdistuu lähinnä tekojen motiiveihin, ja eettinen herkkyyden on toisten ihmisten tarpeiden tajuamista. (Wilenius 1987, 20.) Tulkin tulee olla eettisesti herkkä ymmärtämään asiakkaidensa tarpeita.

On kuitenkin tärkeää, että tulkki pystyy erottamaan ammattietiikkansa ja yksilöetiikkansa toisistaan. Olisi virhe ottaa henkilökohtainen eettinen normi ammatillisen arvioinnin pohjaksi. Ammattieettisyyteen kuuluu aina suvaitsevaisuutta, asiakaskeskeisyyttä, väljyyttä ja neutraaliutta, mikä yksilöetiikassa saattaisi olla pahasta. (Lindqvist 1990, 61–61.)

Tulkaustilanteen jälkeen eräs kuuro asiakas tuli luokseni ja kysyi, ovatko puheet lesboudestani totta. Ensimmäinen reaktioni oli valtava naururemaka, mutta nyt olen raivoissani. Olen nyt menossa juttelemaan huhun aloittajan kanssa, enkä tiedä miten osaan jatkossa suhtautua häneen. En jaksakaan yleensä mitään asiattonta tulkin arvostelua, saati tällaisia perättömiä juttuja. Tällä hetkellä tuntuu, etten koskaan opi ymmärtämään kuurojen kulttuuria.

Kuurojen kulttuuri sekä siihen liittyvät arvot ja asenteet ovat läsnä jokaisessa tulkaustilanteessa. Kuurojen kulttuuri poikkeaa tavoiltaan ja normeiltaan suomalaisesta valtakulttuurista. Esimerkiksi suoraan puhuminen kuuluu vahvasti kuurojen kulttuuriin. Suorapuheisuus ilmaisee luottamusta ja kertoo tulkille, että hänet on hyväksytty yhteisön jäseneksi. Toisaalta aivan mitä tahansa ei voi laittaa kulttuurin syyksi, vaikka eroja onkin. Kulttuurien väliset

erot ovat kuitenkin syynä moniin väärinkäsityksiin ja loukkaantumisiin tulkkaustilanteissa.

Tulkin oikeusturva on varsin olematon tilanteessa, jossa hänestä kerrotaan jotakin ikäviä juttuja – tosia tai epätosia. Huhumylly saattaa pyöriä pitkään ja laajalti, ennen kuin tieto edes tulee tulkin korviin. Tämän jälkeen asian oikaiseminen voi viedä aikaa, eikä ehkä sittenkään poista kaikkia epäluuloja. Lisäksi tilanteeseen puuttuminen voi olla hankalaa tulkin vaitiolovelvollisuuden vuoksi.

Muutenkin on aivan kohtuutonta, että tulkin edes täytyy puolustella tai selitellä henkilökohtaisia asioitaan. Ne eivät millään tavalla vaikuta hänen kykynsä tai taitoonsa toimia tulkkina, vaan ovat jokaisen ihmisen yksityisasi-
oita.

Olin tulkkina synnytyksessä ja se oli näin lapsettomalle mieleenpainuva kokemus. Tilanteessa mietin, olenko riittävän pätevä tulkki, koska minulla ei ole lapsia eikä siten tarkkaa tietoa. Kokemukset sairaalassa olivat uusia ja jännittäviä. Huomasin, etten ole vain tulkki vaan myös tuki isälle ja äidille. Tilanne on heille molemmille pelottava ja ihmeellinen ja viittomakielinen henkilö toi heille turvallisuuden tunnetta. Olen myös miettinyt, mitä sitten jos kaikki ei olisikaan mennyt hyvin, jos lapsi ei olisi selviytynyt tai hän olisi syntynyt jollakin tavalla vammaisena. Olisinko voinut olla tällaisessa tilanteessa tulkki vai tukihenkilö?

Tulkki toimii useimmiten vieraalla maaperällä, josta hän ei tiedä kaikkea. Jännittävässä ja oudossa tilanteessa hänen vuorovaikutustaidoiltaan vaaditaan paljon. Hänen on nopeasti kyettävä rakentamaan kuva tilanteesta sen tiedon pohjalta, mitä hänellä on ennestään ja mitä hän uudessa tilanteessa saa. Tulkin on löydettävä asian ydin: vuorovaikutuksen tavoite ja siihen liittyvät arvot ja asenteet. Tulkin on myös oltava äärimäisen joustava ja muuntautumiskykyinen vaihtaessaan saman päivän aikana työpaikkakokouksesta hautajaisiin ja sieltä ylioppilasjuhliin. Toisaalta tulkin eettiset säännöt turvaavat tulkkia joutumasta liian syvälle itselleen vieraalle maaperälle. Tulkin tehtävä on kääntää vain kieltä, muut tehtävät kuuluvat kyseisten alojen ammattilaisten käsiin. Tulkki ei ole terapeutti, lastenhoitaja tai tukihenkilö. Hänellä ei ole koulutusta, taitoa tai velvollisuutta hoitaa muita kuin hänelle kuuluvia tehtäviä.

Tulkille työkokemuksen myötä kehittyvä tunnetilojen ja sosiaalisten vihjeiden tunnistamisen kyky on välttämätön. Tulkkaustilanteessa on kyettävä aistimaan tunnetiloja vihjeiden perusteella, jotta niitä pystyy välittämään oikein kummallekin tulkkauksen osapuolelle. Tulkkaustilanteessa on sanallisen kommunikaation lisäksi läsnä runsaasti tunteita, tarpeita ja tavoitteita, sekä arvoja ja asenteita. Jos tulkki tunnistaa eri osapuolien sanattoman viestinnän, hän kykenee välittämään kielen lisäksi myös tunnetiloja ja sanomattomia tarpeita. Tulkin tulisisikin olla herkkä niin sanallisille kuin sanattomille vihjeille. (LaCross 2000.)

Olin tulkkina koulutustilanteessa, jossa tilanteen kouluttajana toimi asiak-

kaani eli kuuro. Asiakas on mielestäni mukava ja koen, että yhteistyömme sujuu hyvin. Tulkkina tilanne on kuitenkin minulle kiusallinen. Minusta tuntuu, että asiakkaaltani puuttuu tilanteen vaatima asiantuntemus sekä koulutustaito. Odotan itse kouluttajalta täysin erilaista otetta koulutukseen, vaikka muut läsnäolijat eivät olekaan sanoneet mitään. Minun on toisinaan vaikeaa hoitaa tulkkaus asiaankuuluvasti, koska häpeän koulutuksen tasoa. Joka kerta toivon, että seuraava kerta olisi erilainen ja että tulkkaus loppuisi nopeasti.

Tulkki saattaa muodostaa ennakolta mielikuvan tulevasta tulkkaustilanteesta saamiensa tietojen perusteella. Kuvaan vaikuttavat myös tulkin omat aiemmat kokemukset asiasta sekä hänen yleinen asenteensa. Vaikka tulkki tuntisikin yhteistyön asiakkaan kanssa toimivan, hän voi silti omien arvojensa ja asenteidensa valossa arvioida, etteivät tulkkaustilanteelle asetetut odotukset ole toteutuneet. Hän saattaa tuntea häpeää, jopa pettymystä. Tulkki itse olettaa tilanteelta muuta tai jotain enemmän, eivätkä hänen odotuksensa siksi toteudu.

1. Olin vaativassa ja raskaassa tulkkaustilanteessa, jossa asiakas antoi aidosti ja asiantuntevasti positiivista palautetta. Motivaationi nousi heti, ja jaksoin tehdä työtä ja yrittää parhaani. Hyvän kokemuksen jälkeen asenteeni vaativia tulkkaustilauksia kohtaan parani, enkä enää pelännyt ottaa niitä vastaan.

2. Kuuleva asiakas oli tilannut minut tulkiksi, ja kun tulin paikalle oli kuuro asiakas hyvin vihainen. Hän ei olisi halunnut tulkkia ja piti tulkin tilaamista kuulevan puolelta ilkeytenä. Yritän tehdä parhaani, vaikkei asiakas katso minua ja haluaa myös itse puhua

Jos joku tulkkaustilanteen läsnäolijoista osoittaa selvästi joko arvostavansa tai väheksyvänsä tulkin työtä, koulutusta tai ammattitaitoa, asenne heijastuu sekä tulkin työmotivaatioon että hänen oman työnsä arvostukseen. Jokaisen ihmisen tulisi tuntea itsensä arvostetuksi ja tärkeäksi. Jos itse tai muut välittävät viestiä, ettei tulkki ole tärkeä, miksi pitäisi edes yrittää? Terve ammattilypeys on tärkeää.

Olin tulkkiparin kanssa tulkkina luentotilaisuudessa, jossa luennon aihe oli meille molemmille outo. Aluksi tuntui, ettei minun kannattaisi mennä tulkkaustilanteeseen, koska en kuitenkaan pärjäisi. Aihe ei kiinnostanut, vaan pidin sitä lähinnä humpuukina. Sain kuitenkin hyvin materiaalia etukäteen ja tapasin myös tulkkiparini. Tuleva tulkkaus jännitti meitä, mutta onneksi meitä oli kaksi, saatoimme tukea toinen toisistamme. Loppujen lopuksi kaikki sujui hyvin ja saimme positiivista palautetta. Toisiltamme saamamme tuki, työn haasteellisuus ja vaativuus pakotti meidät terästäytymään normaalia enemmän tulkkaukseen, josta palkintona oli hyvä palaute.

Tarpeet ja odotukset

Mikä on ammatti? Mikä erottaa ammatin harrastuksesta? Selkein ammatilaisen määrite on se, että ammatilainen saa työstään palkkaa ja toimii ammatissaan ennalta sovitun työnjaon ja tehtäväkuvan mukaan. Hänellä on ammatti-ihmisen sosiaalinen rooli, joka on julkinen, määritelty ja jotain yhteistä hyvää palveleva. (Lindqvist 1990, 46.)

Viittomakielentulkin työtä tekivät ensin kuurojen henkilöiden sukulaiset ja ystävät vapaaehtoistyönä, eräänlaisena harrastuksena. He eivät saaneet työstään palkkaa, eikä heidän tehtäväkuvansa ollut selkiytynyt. Historia on jättänyt jälkensä vielä nykypäivän tulkin työhönkin. Sekä tulkkien että heidän asiakkaidensa tulkkien ammattia kohtaan osoittama arvostus saattaa olla vähättelevää. Tulkin työhön kohdistuvat odotukset eivät välttämättä ole täysin selkeitä siitä huolimatta, että viittomakielentulkin työ on Suomessakin täysipäiväistä työtä noin viidellesadalle ihmiselle. Tulkin työ täyttää heidän elämässään työlle asetetut tarpeet ja odotukset.

Työ täyttää ihmisen elämässä monenlaisia tarpeita ja sillä voidaan katsoa olevan kolme ulottuvuutta. Ensimmäinen ulottuvuus on aineellisen toimeentulon turvaaminen. Ihminen tarvitsee ravintoa, vaatteita, asunnon ja terveen ympäristön. Nykyään kukaan ei kuitenkaan pysty omalla työllään keräämään itselleen kaikkea tarvitsemaansa. Toimeentulo saavutetaan monivaiheisen vaihdannan kautta.

Työn toinen ulottuvuus liittyy vaihdantaan. Se on sosiaalinen ulottuvuus. Ihminen jäsentyy yhteiskuntaan työllään. Hän kokee itsensä tarpeelliseksi yhteisön jäseneksi tyydyttäessään toisten tarpeita. Tulkin työssä tämä ulottuvuus on erityisen korostunut, sillä tulkki voi konkreettisesti joka kerta työtä tehdessään todeta itsensä tarpeelliseksi. Hän saa motivaatiota siitä tosiasiasta, että ilman häntä tilanne ei etenisi.

Työn kolmas ulottuvuus on mahdollisuus käyttää yksilöllisiä kykyjä ja toteuttaa itseään. Tätä voidaan sanoa henkiseksi ulottuvuudeksi. Työssään ihminen paitsi käyttää myös kehittää kykyjään. (Wilenius 1987, 123–124.)

Viittomakieliselle asiakkaalle tulkkauksilanne voi tyydyttää hyvin monenlaisia tarpeita. Se saattaa olla hänen päivänsä lähes ainoa hetki, jolloin hän voi kertoa asioistaan omalla kielellään. Koko muu päivä voi pitää sisällään pettymyksiä viestinnässä, väärinymmärryksiä ja lyhyttä, juuri käsillä olevaan asiaan liittyvää kommunikointia. Kun asiakas tapaa tulkin, hän olettaa tapaavansa viittomakieltä sujuvasti ilman kommunikointivaikeuksia osaavan henkilön.

Ennen tulkkauksilannetta asiakas kertoi vuolaasti elämäntilanteestaan, mutta kun itse kerroin yhdenkin asian omasta elämästäni niin sitä pidettiin sopimattomana. Tulkitsin asiakkaan lähettämiä vuorovaikutusviestejä väärin.

Tilanne saattaa olla viittomakieliselle asiakkaalle hyvinkin odotettu. Hänellä voi olla paljon asioita kerrottavanaan, joita hän ei ole voinut kenellekään muulle omalla kielellään kertoa. Tulkin odotetaan olevan tilanteessa kuuntelija ja vastaanottaja, ei päinvastoin. Tulkilla on suomenkielisenä mahdollisuus

sujuvaan ja helppoon viestintään koko ajan. Hän voi kertoa ja jakaa asioitaan kenelle tahansa, milloin tahansa. Kuuro henkilö voi pitää sopimattomana, että tulkki kertoo omista asioistaan käyttäen sitä vähäistä ja arvokasta aikaa, joka kuurolla on käytettävissään omista asioistaan kertomiseen.

Suurimmalle osalle tulkeista viittomakieli ei ole äidinkieli, eikä kaikkien asioiden ilmaiseminen tällä vieraalla kielellä ole helppoa. Tulkki voi kokea rasakaksi sen, että hän työskentelee itselleen vieraalla kielellä monta tuntia päivässä. Hän ei ehkä osaa ilmaista itseään viittomakielellä riittävän hyvin. Hän saattaa jopa joskus kuuron henkilön kanssa vapaasti keskustellessaan päättää jättää kertomatta jotain omaa asiaansa, koska ei löydä sille hyvää ilmaismuotoa. Tulkki voi tuntea, etteivät hänen taitonsa riitä haluamallaan tavalla ymmärretyksi tulemiseen.

Olin sijaisena vakitukselle tulkille ja aistin heti asiakkaiden negatiivisen asenteen. Tulkkauksen jälkeen tulkkikeskuksesta soitettiin ja kerrottiin, että asiakas oli soittanut vakituksen tulkin kanssa, ja perunut tulevat tilaukset samaan paikkaan. Tuntui pahalta, mikseivät asiakkaat kertoneet sitä suoraan? Minulta vietiin mahdollisuus kertoa oma näkökulmani asiaan. Luulen, että kyseessä oli ristiriita tulkkien välisestä ikäerosta.

Asiakkailla saattaa olla tiettyjä odotuksia ja tarpeita tulkin suhteen, ja kun ne jäävät täyttymättä, on ristiriitatilanne valmis. Kuuro asiakas saattaa esimerkiksi automaattisesti odottaa saavansa nuoren tulkin, koska suurin osa tulkeista on nuoria naisia alan uutuudesta johtuen. Toisaalta itse tilannekin saattaa asettaa vaatimuksia tulkin iälle. Tiettyihin tilanteisiin sopivat paremmin enemmän elämää nähneet tulkit ja toisiin vasta työpolkunsa alussa olevat.

Vakituksen tulkin sijaiseksi meneminen on aina hankalaa. Tulkilla ja asiakkailla on useimmiten keskinäinen vakiintunut toimintatapa, jota sijainen ei voi tietää. Tilanne saattaa jäykistyä, kun kaikki ei sujukaan yhtä jouhevasti kuin mihin asiakas on tottunut. Parhaiten sijaisena toimiminen onnistuu, jos vakituinen tulkki pystyy antamaan sijaiselleen mahdollisimman tarkat ohjeet sekä tulkkaukseen liittyvistä asioista että asiakkaan kanssa noudatetuista toimintatavoista.

Ennen tulkkausta tulkki muodostaa ennakkokuvan tulevasta tilanteesta. Hän saattaa perustaa tietonsa aiempiin tulkkauksiin saman asiakkaan kanssa, paikkaan jonne ollaan menossa tai tulkattavaan aiheeseen. Tulkki käyttää koko persoonallisuutensa ja kaiken tietotaitonsa muodostaakseen itselleen kuvan tulevasta tilanteesta, sillä se auttaa häntä tulkkauksessa. Mitä paremmin tulkki tietää minne on menossa, sitä paremmin hän pystyy valmistautumaan ja sitä parempaa tulkkipalvelua hän pystyy tarjoamaan. Toisaalta tulkki saattaa myös tietoisesti yrittää puhdistaa itsensä ennakkotiedoista ja lähteä jokaiseen tulkkaukseen puhtaalta pöydältä.

Aina etukäteen saadut tiedot eivät pidäkään paikkansa. Tulkki on saattanut muodostaa itselleen tietyn kuvan tulkkauksesta ja esimerkiksi pelännyt sitä sen vaativuuden vuoksi. Tilanteessa hän onkin saanut huomata, ettei kyse olekaan mistään niin kauheasta kuin mitä hän oli kuvitellut. Joskus on jopa

ihan hyvä, ettei ole saanut ennakkotietoaan. On tilanteita, joihin tulkki ei olisi ehkä koskaan suostunut menemään, jos olisi etukäteen tiennyt, millaisesta tulkkauksesta on kyse.

Mennessäni työhön yritän unohtaa kaikki etukäteen kuulemani kommentit joko paikasta tai jommastakummasta asiakkaasta. Saatan alitajuisesti valmistautua tilanteeseen hyvinkin pitkään. Tulkkauksen jälkeen puran tilanteet itsekseni bussissa kotimatalla.

Tulkkaustilannetta purkaessaan tulkki käy läpi teknisen tulkkauksen, tilanteen yleisen sujuvuuden sekä oman toimintansa: vuorovaikutuksensa asiakkaiden kanssa sekä ammatillisen onnistumisensa. Koska asiakkailta saa palautetta tulkkauksesta kokonaisuutena varsin harvoin, on itsereflektointi hyvä keino tilanteiden purkamiseen ja ammatissa kasvamiseen.

Tietotaito

Ihmisten tiedot ja taidot karttuvat koko eliniän. Oppimista tapahtuu sekä aktiivisen opiskelun kautta että muun toiminnan sivutuotteena. Omat asenteet oppimistapahtumaa kohtaan vaikuttavat tilanteen tehokkuuteen. Ihmisen vanhat tiedot ja taidot tarjoavat pohjan, johon uusi asia, itse tilanne ja siitä syntyvä tunnekokemus voivat kiinnittyä. Myös ihmisen käsitys itsestään sekä omista tiedoistaan ja taidoistaan vaikuttaa oppimisasenteisiin.

Olin opiskelutulkin sijaisena paikassa, jossa olin ollut jo kerran aiemmin. Minulla oli ollut pieniä vaikeuksia ymmärtää yhtä asiakkaista, koska hän ei viittanut täysin suomalaista viittomakieltä ja toki myös koska hän oli minulle vieras. Tällä kerralla opettajan kysyessä jotain, tämä asiakas tahtoi itse puhua. En saanut hänen puheestaan selvää, niin kuin ei opettajakaan. Asiakas toisti asiansa puheen muutama kertaan, mutta edelleenkään emme ymmärtäneet. Lopulta opettaja pyysi häntä viittomaan sanottavansa. Asiakas kieltäytyi viittomasta eikä asia tullut selväksi. En oikein tiennyt, mistä johtui ettei hän halunnut viittoa. Oletin sen johtuvan minusta. Ajattelin, että hän ei luottanut taitooni tulkata häntä ja halusi siksi mieluummin itse puhua. Ilmeisesti siinä tilanteessa minun tulkkaustaitoni ja tietoni käsittelävästä asiasta oli hänen mielestään puutteellinen ja hänen oppimisensa esteenä, jolloin hän mieluummin yritti tuloksettomasti hoitaa asian itse kuin käyttää tulkkiä.

Kuurot kouluttautuvat Suomessa koko ajan korkeammalla tasolla. Samalla heidän vaatimuksensa tulkkausta kohtaan nousevat. Tulevaisuudessa tulkit tulevat kohtaamaan haasteita tulkkauksen laadun suhteen. Kuurot osallistuvat ja järjestävät laajalti erilaisia tapahtumia sekä Suomessa että kansainvälisesti, ja myös heidän odotuksensa tulkkauksen suhteen muuttuvat. Tulkkien tulisi ottaa haaste vastaan ja alkaa kehittää taitojaan tulevia vaatimuksia vastaaviksi.

Tulkki oppii työssään kokemuksen kautta tietämään tai aavistamaan, millaista tietotaitoa missäkin tilanteessa voidaan tarvita. Päätellä voi sekä niis-

tä tiedoista, joita tulkki tilauksen yhteydessä saa, että oman kokemuksensa pohjalta. Toisaalta tulkki ei voi aina tietää kaikkea. Jos esimerkiksi on kysymys tulkkaustilanteitten sarjasta, saman tulkin läsnäolo niissä kaikissa olisi ihan-teellista. Näin hän saisi käyttöönsä koko asiaan liittyvän kontekstin. Hän myös tietäsi mistä puhutaan ja mistä on puhuttu aiemmin. Tämä olisi etu asiakkaillekin, joiden ei tarvitsisi joka kerta selittää koko historiaa uudestaan.

Olen huomannut, että tilanteissa, joissa kuuleva asiakas kysyy minulle tultulta kuuroilta asiakkaalta hyvin vaikeita asioita, olen joko alitajuisesti tai tietoisestikin viittonut kysymyksen hyvin eri tavalla. Olen käyttänyt eri sanoja tai keksinyt esimerkkejä, joitain tapoja miten asiaa voisi selventää. Jos olisin viittonut vain lauseen, jonka kuuleva asiakas sanoi, ei asia olisi edennyt. Tiedän tämän kokemukseni ja tietotaitoni pohjalta.

Kuuleva osapuoli ei aina löydä toista tapaa selventää viestiään tai kysymystään. Tulkki tuntee kuurojen kulttuurin ja kielen. Siksi hänen on helpompi löytää selventäviä esimerkkejä tai muita tapoja, joilla sama asia voidaan ilmaista. Joskus tulkit kokevat, että heidän täytyy laskea viestin käsitteellistä tasoa konkreettisemmaksi, jotta asia saataisiin hoidettua.

Kirjoitettu teksti on yleensä hyvin taloudellista ja siinä on ilmaistu vain tarpeellinen, eli se informaatio joka lukijalta puuttuu. Tieto on eksplisiittistä. Implisiittiseksi sanotaan taustatietoa, jota ei ole kirjoitettu näkyviin, vaan joka voidaan päätellä tai jonka lukija tietää muista yhteyksistä. Jos lukijoilla tai esimerkiksi keskustelijoilla on sama implisiittinen tieto, he voivat keskustella keskenään ongelmitta. Käännöksessä on turvauduttava eksplikointiin, eli on nostettava implisiittinen tieto näkyviin. Kääntäjän täytyy tuoda tekstin laajempi kongnitiivinen kehys mukaan, koska muuten lukija ei saa kaikkea tarvittavaa tietoa. Siksi käännös on usein pidempi kuin alkuperäinen teksti. (Vehmas-Lehto 2003.)

Kun viittomakielinen ja suomenkielinen henkilö keskustelevat, heillä ei ole samaa implisiittistä tietoa. Heidän välillään toimii tulkki, jolla on molempien henkilöiden omaama implisiittinen tieto. Tulkin tehtävä on eksplikoida lähdetekstiä aivan samoin kuin kääntämisessä. Hänen täytyy tuoda näkyviin, eli lisätä tuotokseensa lähtötekstissä sisällä oleva implisiittinen tieto, jota kohdekulttuurin edustaja ei voi tietää. Tämä on tulkin tehtävä kielen ja kulttuurin välittäjänä. Kyse ei ole selittämisestä vaan taustatiedon lisäämistä silloin, kun sen puute aiheuttaa ymmärtämisvaikeuksia.

Joskus on vaikea vetää rajaa, mikä on mielen tulkkaamista, mikä eksplikointiä ja mikä jo selittämistä. Mieliopiteitä sekä kuurojen että tulkkien puolella on paljon. Jokainen toimii itselleen sopivimmalla tavalla, jonka on oman kokemuksensa ja tietotaitonsa perusteella todennut parhaimmaksi. Lisäksi tulkin tulee huomioida asiakkaan vaatimukset ja odotukset. Kaikki toimintatavat eivät käy kaikille asiakkaille. Tulkin tulee pitää mielessä, että tehtävänä on ratkaista tilanteessa syntyneitä kommunikointiongelmia, ei luoda niitä lisää.

Olin tulkkina suuressa seminaarissa, joka järjestettiin tilassa, jonka akustiikka ei ollut sopiva. Lisäksi äänentoistolaitteet olivat surkeat. Kuuleminen oli

todella vaikeaa. Lisäksi puheenvuorojen käytössä vallitsi täysi anarkia: aina ei jaksettu tai viitsitty odottaa mikrofonia, joten puheista ei saanut selvää joko kuulumattomuuden tai epäselvyyden vuoksi. Voi vain kuvitella, mitä on tulkkaminen näissä olosuhteissa. Asiakkaasta oli havaittavissa pienoista tyytymättömyyttä. Yritin kyllä selittää kuuluvuusongelmaa ja asiakas sanoi, ettei se häiritse, mutta huomasin kuitenkin, ettei hän ollut tyytyväinen tilanteeseen.

Tilanne oli siis kaiken kaikkiaan melko stressaava, vaikkei kokonaisuus ollutkaan minun vikani. Jälkeenpäin mietin, miksi otin mokomasta asiasta sellaiset paineet, kuin mitä silloin otin. Varmasti muillakin kuulevilla oli samat ongelmat kuuluvuuden kannalta. Jotenkin otin kaiken omalle kontolleni, vaikka asiakaskin olisi voinut tehdä jotain asian hyväksi.

Tulkin työ henkilöityy hänen persoonaansa. Jos tilanne ei suju, oletetaan sen automaattisesti johtuvan tulkin taitojen riittämättömyydestä. Asiakkaiden voi olla vaikea ymmärtää, mitä tulkkauksen vaatii. Pelkästään asian ymmärtäminen vaatii tulkilta suurta ponnistelua ja keskittymistä, varsinkin jos hänellä ei ole pohjatietoa käsiteltävästä asiasta. Lisäksi käytetyt termit voivat ennakkovalmisteluista huolimatta olla tulkille vieraita, puhujan murre tai puhetapa voi olla vaikeaa ymmärtää tai puhuja puhuu niin nopeasti, ettei tulkki tahdo pysyä perässä.

Tulkin työ on henkilökohtaista asiakastyötä, jossa palaute kaikilta asiakkaita tulee usein välittömästi, jopa tilanteen kuluessa. Kesken tulkkauksen tulkin on vaikeaa – jopa mahdotonta – vastata saamaansa palautteeseen, sillä hänen tulee olla näkymätön ja huomaamaton lenkki tulkkauksessa. Kesken tulkkauksen tulkki ei voi vuolaasti selittää, miksi tulkkauksen ei suju odotuksien mukaisesti. Tulkki on kuitenkin tilanteessa todennäköisesti ainoa joka tietää, mitä tulkkauksen kieleltä toiselle on. Mitä se vaatii ja miksi se toisinaan ei suju. Asiakkailta ei voi edes edellyttää tietämystä tulkkauksesta. Se on tulkin työtä. Tulkin täytyy vain selvittää muille osapuolille, miksi tulkkauksen ei suju. Jos tilanne sitä vaatii, hän voi rohkeasti tunnustaa, etteivät omat taidot riitä tai että tulkki on tehnyt virheen. Yleensä vaikeuksien selvittäminen helpottaa tilannetta kaikkien osalta. Keskustelu sujuu paljon paremmin, kun osapuolet tietävät, mistä on kyse.

Kuurojen vanhempien lapsena olen huomannut, että suhtaudun joihinkin asioihin toisella tavalla kuin tulkki, jolla on kuuleva tausta. Esimerkiksi nuorena häpesin usein, kun vanhempani tinkasivat kauppoja tehdessään, häpesin heidän sekä itsenikin puolesta. Nyt jos olen tulkkina ostotilanteessa, jossa asiakas tinkaa, on asia minulle tuttu. Tietotaitoni ja persoonallisuuteni kautta voin todeta, että juuri näin vanhempanikin toimisivat, eikä asia minua kosketa, koska olen tilanteessa tulkkina.

Tulkki voi joskus tulkkauksessa hävetä monestakin syystä. Jos tulkki häpeää asiakkaansa puolesta, hän voi pelätä, että asiakkaat saavat toisistaan väärän kuvan ja yleistävät virheellisesti sen pohjalta. Tulkki voi myös pelä-

tä, että kuulevat asiakkaat ajattelevat tulkin olevan kuuron kanssa samalla puolella tai ainakin samaa mieltä. Oli syy mikä tahansa, tulisi tulkin käsitellä häpeän tunteensa. Mikä on se heikkous minussa, joka saa minut tuntemaan häpeää?

Olen toiminut saman asiakkaan kanssa usein, ja tiedän etukäteen, että hänen kanssaan tulee toisinaan kulttuurisia yhteentörmäyksiä. Koska tunnen itse tilanteessa häpeää, ja haluaisin vajota maan alle, niin olen ottanut tavakseni heti tilanteeseen saavuttaessa ja esittäytyttyessä sanoa, että toimin tilanteessa viittomakielentulkkina, etteivät kuulevat luule minun olevan vaikkapa sukulainen.

Kun tulkilla on riittävästi tietoa kuurojen ja kuulevien kulttuurien erilaisuudesta ja näiden eroavaisuuksien vaikutuksista, hän pystyy paremmin ymmärtämään kulttuuristen törmäysten syitä. Kokenut tulkki osaa asettaa tapahtumat oikeaan kontekstiin ja ymmärtää niiden taustat. Hänen ei enää tarvitse tuntea häpeää, sillä hänhän on tehnyt oman työnsä hyvin ja oikein. Ammatillisuuteen kuuluu kyky pystyä erottamaan minä-persoona ja työpersoona toisistaan. Tulkin puheessa ei ole hänen omia mielipiteitään tai kommenttejaan, vaan hänen työssään tuottamia tulkattuja puheenvuoroja.

Viestin välittäminen on tulkin työtä. Hänen ei kuulu olla vastuussa viestin sisällöstä tai sen sopivuudesta tilanteeseen. Tulkki voi kuitenkin tulkkaustilanteessa vihjata kuuroille asiakkaalle, ettei jonkin asian sanominen tai kysyminen ole kuulevien kulttuurin normien mukaan sopivaa esimerkiksi kysymällä: "Haluatko, että puhetulkkaan tuon?". Mikäli kuuro asiakas edelleen haluaa asiansa tulkattavan siinä muodossa kuin hän sen viittoo, on vastuu asiakkaalla itsellään, ei viestiä välittävällä tulkilla. (Wainio 2001.)

Tulkin pitäisi tuntea itsensä varsin hyvin. Hänen pitäisi tietää, miten hän oppii ja millä tavoin hän hahmottaa maailmaa. Tulkilla pitäisi olla paljon skeemoja eli rakennemalleja erilaisista asioista, jotta hän pystyy liittämään kaiken uuden oppimansa johonkin vanhaan. Jos uusia asioita ei saa liitettyä mihinkään, syvällistä oppimista ei tapahdu.

Jokainen tulkki on erilainen: yksi tietää paljon ratsastuksesta, toinen osaa hitsata. Tulkkaustilanteita vastaanottaessaan tulkin tulisi aina miettiä: "Mitä minä jo tiedän tästä asiasta." Kun asiat on ennen tulkkausta kertaalleen palautettu mieleen, tulkin on helpompi tulkata ja hänen tulkkauksensa on laadukkaampaa.

Pitkään aikaan ei ollut muuta kuin asiointitulkkauksia: pankki, lääkäri tai virasto. En enää uudelle keikalle lähtiessäni jaksanut tai viitsinyt tarkistaa viittomia tai muuten valmistautua. Mitä uutta siellä nyt olisi ollut? Sitten minulle tarjottiin luentotulkkausta, vaihtelua. Mutta uskallanko ottaa tilauksen vastaan, riittävätkö taitoni siihen enää? Kun olin tehnyt monta kuukautta pelkkiä asiointeja, kykenenkö enää tulkkaamaan keskeyttämättä puhujaa? En uskaltanut lähteä, joku muu saa mennä, minä menen sitten seuraavalla kerralla. Tästä alkoi noidankehä. Pitäisi olla kokemusta luentotyypillisistä tulkkauksista, että uskaltaisi lähteä niihin. Kokemusta taas ei kartu, koska ei

uskalla lähteä tilauksiin. Nuorempana, uudempana tulkkina uskalsin lähteä melkein minne tahansa, mutta tuntuu että kynnys on noussut vanhempien. Täytyisi olla koko ajan keräämässä tietoa ja oppimassa uutta. Pitäisi olla tietoa vähän joka alalta ja asiasta.

Tulkkauksen vastaanottaminen vaatii rohkeutta. On turvallista kiertää samaa kehää, vaikkei tuntisikaan kehittyvänsä työssä. Uuden oppiminen on työlästä, mutta se lisää motivaatiota.

Tarpeita ja odotuksia on kummallakin osapuolella, sekä tulkilla että asiakkaalla. Yleensä ajatellaan, että asiakkaan tarpeet määräävät. Tulkkihan on paikalla, jotta asiakas saisi tarpeensa tyydytyksi ja hänen odotuksensa täyttyisivät. Samalla myös tulkin pitäisi päästä tavoitteisiinsa. Oletuksenahan on, että tulkki haluaa suoriutua tehtävästään kiitettävästi, eli tulkata hyvin. Teoriassa tämä toimii – ja joskus myös käytännössä. Usein kuitenkin asiakkaan ja tulkin tarpeet ja odotukset saattavat tulkkauksilanteessa mennä ristiin. Hyvä esimerkki on tilanne, jossa asiakkaan odotukset ylittävät tulkkaustason.

Olin tulkkina työpaikkakokouksessa, jossa oli läsnä sekä kuulevia että kuuroja. En ollut saanut materiaalia etukäteen. Asiakkaat luonnollisesti odottivat hyvää tulkkausta kumpaankin suuntaan, mikä kuitenkin oli täysin mahdollonta useastakin syystä: Suurin osa käsiteltävistä asioista oli jatkoa edellisiin kokouksiin, asioista puhuttiin sillä oletuksella, että kaikki tietävät mistä on kyse. Minulta asioiden konteksti puuttui, en pystynyt puolen sanan/viittoman vihjeistä tulkkamaan koko tarinaa. Henkilöistä käytettiin viittomaniimiä, joita en tuntenut. Kuuro asiakas ei myöskään välttämättä luottanut hänelle tuntemattoman tulkin taitoihin, vaikkei aiheita epäluottamukseen olisikaan, ja tämä loi osaltaan jännitettä tilanteeseen.

Kun odotukset eivät täyty, tuloksena on ainakin osittain epäonnistunut tulkkaukset, harmistuneet – ehkä vihaisetkin – asiakkaat ja aivan varmasti harmistunut tulkki. Tulkki tilanteessa harmittaa eniten se, että asiakas pitää hänen tietotaitoaan riittämättömänä, vaikka tulkin näkökulmasta onnistumisen mahdollisuutta ei edes ollut.

Edellä kuvatun kaltaiset tilanteet vaikuttavat ainakin hetkellisesti tulkin motivaatioon laskevasti. Silloin on erityisen tärkeää analysoida tilannetta jälkeenpäin. Tulkin tulee miettiä, missä kohdissa olisi mahdollisesti pystynyt parempaan ja mitkä asiat taas eivät olleet hänen vallassaan. Ideaalitalanne olisi käydä tilannetta läpi paikalla olleiden asiakkaiden kanssa, selvittää epäluulot ja syyt siihen, miksi tulkkaukset epäonnistui niin asiakkaan kuin tulkinkin mielestä. Tulkin on hyvä heti tulkkauksilanteen alussa sanoa sekä kuuroille että kuuleville asiakkaille, ettei tulkkauksilanteen ole hänelle tuttu. Samalla hän voi pyytää kuulevia asiakkaita mahdollisesti auttamaan vieraissa termeissä. Näin tilanteen vaativuus tulee heti alussa selväksi kummallekin osapuolelle.

Kokemukset ja motivaatio

Sain kuulla kiertotietä, että olen käytökselläni loukannut monia kuuroja. En

kuitenkaan saanut tietää miksi, milloin, keitä tai yleensä mitään yksityiskohtia, vain tämän.

Jos tulkki on kokenut toimineensa työurallaan niin kuin tulkin tuleekin toimia ja noudattaneensa tulkkien ammattisäännöstöä, saattaa ensimmäinen reaktio edellä mainitun tapaiseen palautteeseen olla hämmennys ja jopa loukkaantuminen. Tulkin on vaikea käsitellä tapahtunutta, jos hän ei saa tietoonsa yksityiskohtia. Hän varmasti käy mielessään läpi lähimmät tulkkaustilanteet ja miettii, mihin palaute voisi liittyä. Hän alkaa ehkä tarkkailla asiakkaidensa ilmeitä ja eleitä tarkemmin etsien vihjeitä siitä, kenestä tai keistä on kyse. Hän tulee varovaiseksi ja saattaa käyttäytyä ylimmatillisesti. Palaute kääntyy itseään vastaan.

Asiakkailla on toki oikeus ja velvollisuus ilmoittaa, kun he tuntevat tulleen loukatuksi. Muutenkin asiakkaan kuuluu huomauttaa, jos tulkin käytös ei ole ollut korrektia. Palautteen tulisi vain olla niin selkeää, että tulkki pystyy tarttumaan siihen ja selvittämään sen syyt. Muuten tulkin on melko mahdotonta tietää, mitä hänen pitäisi käytöksessään korjata tai muuttaa. Välitön ja suora palaute on paras tapa saada aikaan muutoksia.

Asiat on aina helpointa selvittää juuri silloin, kun ne tapahtuvat ja kaikki on vielä tuoreessa muistissa. Syy negatiiviseen palautteeseen johtaneeseen tilanteeseen voi olla tulkin huonossa päivässä, unettomassa yössä, väärin tulkitus ilmeessä tai jossakin muusta yksityiskohdasta, jonka asiakas on luullut kohdistuvan häneen.

Tulkin motivoitumiseen vaikuttavat esimerkiksi edellisten tulkkaustilanteiden tapahtumat tai vaikka opettajan persoona opiskelutulkkaustilanteessa. Joillekin tulkkauskeikoille tai oppitunneille on mukava mennä, joillekin tulkki taas joutuu jo etukäteen motivoimaan itseään, jotta pystyisi tekemään työnsä kunnolta. Tulkattava aihe esitystapoineen vaikuttaa suoraan tulkin työmotivaatioon.

1. Olin tulkkina harrastustilanteessa, josta olen itse kiinnostunut. Keskityin asiaan täydellisesti ja vielä nautin saadessani itse kuulla lisää aiheesta, josta olin kiinnostunut. Tulkkaustilanteen jälkeen toivoin itsekseni, että pääsisin tällaiseen tulkkaustilanteeseen toistekin, koska motivaationi oli oman kiinnostukseni vuoksi korkealla.

2. Tulkkaustilanteessa aihe oli tavanomainen, ei mitenkään erityisen mielenkiintoinen, mutta kuuleva puhuja oli todellinen persoona. Hän osasi esittää asiansa kuulijakunnalle sopivasti, käytti värikästä kieltä, jota oli ilo tulkata. Kun seuraavan kerran menin tulkkaamaan samaa puhujaa, olin jo valmiiksi innostunut ja motivoitunut.

Vaikeista asioista keskustelu vaatii paljon vuorovaikutustaitoja. On osattava lukea kumppania ja hänen olemustaan, jotta osaisi vastata keskusteluun hänen haluamallaan tasolla. Jos tulkilla on kokemuksia vastaavista vuorovaikutustilanteista, hänellä on enemmän eväitä selviytyä niistä kunnialla myös tulevaisuudessa. Hän osaa samaistua ja tuntea empatiaa ottamatta asiaa kui-

tenkaan henkilökohtaisesti.

Olin tulkkina vaikeasti ja pysyvästi sairaalle asiakkaalle. Asiointimme sisälsi myös paljon odottelua ja keskustelimme kaikesta mahdollisesta, myös asiakkaan sairaudesta hänen aloitteestaan. Tilanteen päätyttyä asiakas sanoi, että olitpa hyvä tulkki, kanssasi oli miellyttävää ja toivottavasti tapaamme pian. Koin onnistuneeni paitsi tulkkauksessa, myös kaikessa muussa siihen liittyvässä vuorovaikutuksessa. Koska itselläni on kokemuksia pitkäaikaisesta sairaudesta, pystyin keskustelemaan asiakkaan kanssa ilman ahdistumista ja myös samaistumaan hänen tunteisiinsa kokemuksieni perusteella.

Tulkki joutuu työssään kuulemaan myös elämän varjopuolista ja käsittelemään joskus hyvinkin raskaita asioita ilman kunnollista valmistautumista. Raskaiden tai koskettavien tulkkausten jälkeen tulkin on jollakin tavalla käsiteltävä ne tunteet, joita tilanne hänessä herätti, muuten asiat voivat jäädä painamaan mieltä pitkäksiin aikaa. Eettisissä ohjeissa mainittu vaitiolovelvollisuus kuitenkin rajoittaa tulkin mahdollisuuksia purkaa mieltään muiden kanssa ja siksi itsereflektointitaidot ovat tärkeitä. Tulkin tulisi ymmärtää, miksi tietty tilanne herättää hänessä tietynlaisia tunteita, mistä tunteet tulevat ja mihin aikaisempaan kokemukseen ne liittyvät tai eivät liity.

Tulkkausmotivaatioon vaikuttavat monet seikat. Itse olen huomannut, miten paljon työmotivaatiooni vaikuttaa asiakkaan katsekontakti ja sitä kautta saamani palaute. Kun asiakas myötäelää tulkattavassa aiheessa, antaa palautetta nyökkäyksillä, suullaan ja reaktioillaan, saan tulkkina valtavasti lisävoimia ja motivaatiota tulkata mahdollisimman hyvin ja elävästi. Oma väsymistään ei huomaa niin helposti ja vaikeastakin asiasta haluaa antaa mahdollisimman hyvän tulkkauksen kaikkensa yrittäen. Jos hyvän ja kiinteän katsekontaktin jälkeen asiakas katsookin muualle, energiavirta katkeaa. Uuden hyvän vireystilan saamiseksi pitää koota itsensä ja yrittää selvittää ilman katsekontaktia. Tulkkaukseni elää asiakkaasta.

Tulkin työ on vuorovaikutustyötä. On innostavaa huomata oman työnsä tärkeys ja tarpeellisuus. Tulkin motivaatio nousee, kun asiakas antaa palautetta siitä, että on ymmärtänyt asian. Toisaalta asiakkaalla on oikeus olla katsomatta tulkkia, jolloin tulkin täytyy motivoida itsensä muulla tavoin. Luonnollisesti tulkkia palkitsee ja motivoi, jos asiakkaiden välinen vuorovaikutus toimii kuin tulkkia ei olisikaan.

Sellaiset tilanteet ovat hankalia, joissa tulkki kokee olevansa tarpeeton, koska kuuro tai kuurot asiakkaat eivät seuraa tulkkausta. Etenkin jos tulkattava asia on vaikeaa, tulkin voi olla hankala motivoitua tulkkaamaan sitä parhaimmalla mahdollisella tavalla, kun vastaanottajaa on välinpitämätön. Tulkkauksella ei tunnut olevan mitään tarkoitusta tai tarvetta.

Stressaannuin, koska tulkkaustilanne ei sujunutkaan toivomallani tavalla. En kuullut riittävän hyvin, enkä siksi pystynyt tulkkaamaan kunnolla. Lisäksi olin epävarma omista kyvyistäni. Tuntui, etten ollut riittävän kyvykäs tulk-

kina, ja siksi olisin halunnut hyvittää sen kaikin mahdollisin keinoin, jopa sellaisiin joihin en itse pystynyt juuri ollenkaan vaikuttamaan.

Nyt kun tulkkausvarmuutta ja taitoa on tullut työn mukana lisää, en enää ota kaikkia epäkohtia pelkästään omalle vastuulleni. Osaan myös odottaa toimenpiteitä kuuroilta, jos olosuhteet eivät ole kohdallaan ja jos niihin pystyy jotenkin vaikuttamaan. En enää myöskään alistu mielivaltaan tai huonoon käytökseen. Saan kyllä suuni auki, jos koen joutuvani vääryyden kohteeksi. Tosin niissäkin tilanteissa pitää olla provosoimatta ja provosoitumatta, eli pitää yrittää suhtautua asioihin mahdollisimman kiihottomasti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö tulkilla saisi olla tunteita ja etteivätkö ne jopa saisi silloin tällöin pilkahtaa.

Kun tulkille karttuu työkokemusta ja varmuutta työstä, myös hänen odotuksensa tulkkauksen suhteen muuttuvat. Hänen vaatimuksensa tulkkauksen suhteen kasvavat sitä mukaa, kun hän saa positiivisia ja kannustavia kokemuksia. Toisaalta myös hänen vaatimuksensa asiakasta kohtaan saattavat kasvaa. Ennen kaikkea tulkki odottaa, että hänen annetaan tehdä työtään rauhassa ja mahdollisimman hyvin.

Tulkin tekemiä ratkaisuja ohjaavat Viittomakielentulkin eettiset ohjeet (katso kappale Viittomakielentulkin eettiset ohjeet). Vaikka tulkki joutuukin työssään antamaan itsensä toisten käyttöön, hänellä on oltava tiettyjä edellytyksiä kyetäkseen noudattamaan tulkin ammattietiikkaa. *Itsensä puolustaminen* on kykyä kehittää itseään, välittää itsestään ja hyvinvoinnistaan, suojella yksityisyyttään, arvostaa persoonaansa sekä kieltäytyä kohtuuttomista vaatimuksista.

Itsensä ilmaiseminen on prosessi, jonka kautta tulkista tulee ympäristölleen näkyvä. Sen avulla tulkki voi purkaa itseensä kertynyttä painolastia ja toisaalta myös tulla huomatuksi omana itsenään. Kolmantena edellytyksenä on *itselleen pyytäminen*. Se on ehkä edellytyksistä vaikein. Tulkin tulee pystyä myöntämään, ettei jaksa ymmärtää kaikkea, väsyä ja joskus loukkaantua; "En selviä yksinäni, vaan tarvitsen itse toisten apua." Omien tarpeiden tunnistaminen ja niistä kiinni pitäminen ovat avainasemassa, kun tavoitteena on eettisten ohjeiden toteutuminen tulkin työssä. (Lindqvist 1990, 24–25.)

"Meillähän meni tämä tulkkaus nopeasti, ehditkö tulla vielä tulkkaamaan pankkiin, apteekkiin...?"

Esimerkissä kuvattu tilanne on tuttu monille tulkeille, ja se saattaa herättää tulkissa hyvin ristiriitaisia tunteita. On hyvä asia, että tulkkaus kestää alun perin varatun ajan verran. Näin tulkki saa sovitusta ajasta ennakoidun palkan. Toisaalta esimerkin tulkki oli alun perin tilattu vain ensimmäiseen paikkaan. Hän on valmistautunut tietynlaiseen tilanteeseen, ja olosuhteiden yllättävä muuttuminen saattaa tuntua ärsyttävältä. Tulkilta on tilattu palvelupaketti, joka sisälsi tulkkauksen ensimmäisessä paikassa. Hän voi kokea jo toimittaneensa sen paketin, johon oli valmistautunut: prosessoinut aiempia kokemuksia, termistöä ja muuta tilanteeseen liittyvää. Tulkin vireytyminen on jo laskeutunut, ja hänen voi olla vaikeaa luoda nopeasti uutta palvelupakettia, joka

sisältää tulkkaamista pankissa, apteekissa tai missä tahansa muussa paikassa. Uutta motivoitumista voi olla hankala herättää.

Tulkin tulee myös olla äärettömän joustava ja valmis nopeisiinkin muutoksiin. Työ on ainaista muutosta ja joustamista. Kokemuksen myötä tilanteiden muuttuminen ei ehkä enää tuota ongelmia, ja toki tulkkien välilläkin on eroja joustavuudessa.

Jos asiakas jo tilausta tehdessään on ilmoittanut hoitavansa samalla useita asioita, tulkki on voinut ennalta henkisesti valmistautua siihen, eikä hän välttämättä koe tilannetta mitenkään hankalana tai epämotivoivana.

Parhaimmillaan motivaatio on voima, joka saa ihmisen ylittämään itsensä. Jokaisella on tietysti omat motivaation lähteensä, mutta joitakin yleisiä perusteita motivoituneeseen tulkkaukseen saattaisi löytyä. Perusedellytys on, että tulkkaustilanteesta on riittävästi tietoa. Tulkin on vaikea motivoitua, jos hän ei edes tiedä, mitä tai ketä ollaan menossa tulkkaamaan. Tärkeintä on kuitenkin tulkin ja hänen asiakkaidensa välisen vuorovaikutuksen toimivuus. Osapuolet ymmärtävät, että tilanteen onnistuminen riippuu jokaisesta. Yhteistyön jatkuessa kuurosta asiakkaasta ja tulkista voi tulla työpari, joka yhdessä toimien pyrkii saavuttamaan yhteisen tavoitteen: sujuvan kommunikaation. Yhteistyön toimivuus on sitä tärkeämpää mitä vaativammasta tilanteesta on kysymys. Asiakkaat haluavat saada viestinsä luotettavasti ja luontevasti perille, ja tulkki haluaa näyttää kykynsä. Kun siis sekä tulkki että asiakkaat puhaltavat yhteen hiileen, on tuloksena onnistunut vuorovaikutustilanne.

Onnistumisen kokemukset kasvattavat itsetuntoa. Samalla ne lisäävät todennäköisyyttä, että tulkki onnistuu myös seuraavassa vaativassa tulkkaus-tilanteessaan. Vahva itsetunto takaa kyvyn epäonnistuessaankin ymmärtää, että virheitä tapahtuu jokaiselle ja että niistä täytyy vain ottaa opikseen.

Tulkin on mielekästä mennä työhön, kun hän on valmistautunut asianmukaisesti. Joskus tulkista tosin saattaa tuntua, että hänen valmistautumisensa on mennyt hukkaan. Valmistautumiseen kuluu paljon aikaa, ja siitä harvemmin maksetaan palkkaa. Tulkki voi nähdä paljonkin vaivaa tulkkaustilanteen eteen, soittaa ehkä useitakin puheluita materiaalia saadakseen ja esimerkiksi harjoitella lauluja. On turhauttavaa, jos kuuro tai kuuleva asiakas ei kaiken valmistutumisen jälkeen saavukaan paikalle. Toki heillä on oikeus jättää saapumasta paikalle. Jos huonoja kokemuksia tulee usein, se voi vaikuttaa pysyvästi tulkin motivaatioon.

1. Viikonloppuna olisi taas tulkkaus, johon pitäisi valmistautua. Asiakas on minulle ennestään tuttu, mutta terveydestään johtuen hän ei aina tule tulkkaukseen, muttei myöskään peru sitä etukäteen. Olen ollut usein tulkkauspaikalla turhaan. Olen varannut tulkkaukseen usean tunnin, mutta koska asiakas ei tule paikalle, saan vain puolen tunnin palkan. Kokemukseni on vaikuttanut halukkuuteeni valmistautua tulkkaukseen. Lisäksi olen välillä ilmoittanut tulkikeskukseen, etten halua mennä tulkiksi tälle asiakkaalle. Minun on turha lähteä tulkiksi, jos olen loukkaantunut tai vihainen asiakkaalle. Pieni tauko korjaa asiaa.

2. Olin tulkkina koulutuksessa, joka kesti kaksi päivää. Tauoilla juttelimme

asiakkaan kanssa niitä näitä, kunnes päivän mittaan asiakas alkoi kysellä minulta intiimejä asioita. Keskustelu kääntyi muutenkin liian tuttavalliseksi. Sanoin etten halua jutella omista asioistani, tuloksetta. Aloin odottaa kauhulla taukoja ja niiden välillä tulkkauksetkin menivät aivan pieleen. Olin vihainen asiakkaalleni enkä välittänyt muusta kuin että päivä loppuisi. Päivän loputtua päätin olla menemättä toisena päivänä, järjestin itselleni toisen tulkin sijaiseksi.

Tulkin työ kentällä on aina vuorovaikuttamista. Tulkkina voi joutua esimerkiksi keskelle perhekriisiä, lapsen huostaanottoa tai alkoholiongelmaa. Näihin ja muihin vastaaviin tilanteisiin sisältyy aina niin paljon tunteita, että tulkilta vaaditaan erittäin vahvaa ammattiroolia. Joskus voi tuntua mahdottomalta olla asettumatta jonkun osallisen puolelle. Etenkin jos omassa lähipiirissä on ollut vastaavia tilanteita. Vaikka ”puolenotto” tapahtuu vain tulkin mielessä, sekin saattaa huomaamatta välittyä tulkkaukseen.

Myös positiiviset tunteet saattavat joskus olla niin voimakkaita, että tulkki erehtyy lähtemään niihin liiaksi mukaan. Tulkki voi automaattisesti tulla peilanneeksi muiden elämää omaansa, mutta peilausvaihe pitäisi tulkkina jättää vasta tilanteen jälkeen käsiteltäväksi. Ammattitaitoinen tulkki osaa kieltäytyä tulkkauksesta, joka tuntuu liittyvän liian läheisesti omaan elämäntilanteeseen. Aina kieltäytymismahdollisuutta ei kuitenkaan ole ja siksi työnohjaus on henkisesti raskaiden tulkkausten jälkeen hyvä paikka kertoa omista tunteistaan ja ajatuksistaan.

Elämäntilanne

Työtä ja muuta elämää on mahdoton erottaa toisistaan. Ne kytkeytyvät toisiinsa aina. Mikäli tulkin elämässä on muuten tietyllä alueella raskasta tai voimia kuluu yksityiselämään tavallista enemmän, ei työssä enää välttämättä kestä samankaltaisia tilanteita. Elämäntilanne vaikuttaa tulkin selviytymisstrategioihin. Onko voimia selvittää tilanne pohjia myöten, jos se sitä vaatii? Vai onko parempi tällä kertaa paeta tilannetta, koska ei yksinkertaisesti ole voimia sen läpikäymiseen? Myös oman elämän kipeitä asioita liian lähelle tulevat tulkkaukset voivat aiheuttaa tulkille ylivoimaisia vaikeuksia ja kielteisen asenteen pitkäksi aikaa. Onneksi itsesuojeluvaistomme useimmiten kieltää jo vastaanottamasta työtä.

1. Totean tulkkaustilanteessa asiakkaiden ongelmien muistuttavan liiaksi omiani ja joudun terästytymään, etten antaisi sen näkyä tulkkauksestani. Vältän vaikean tilanteen tulevaisuudessa ilmoittamalla tulkikeskukselle, etten enää ota vastaan samankaltaisia tulkkauksia.

2. Olin ollut jo joitakin kuukausia sitten raskaissa hautajaisissa. Luulin jo selvinneeni tilanteesta, kun otin vastaan hautajaistulkkauksen, enkä ollut valmistautunut siihen tunneryöppyyn, joka kuohui mieleeni hautajaismusiikin alkaessa. Mieleni teki lähteä juoksemaan karkuun koko kirkosta ja jättää asiakas sinne. Sain kuitenkin huulta purren itseni suurin piirtein hillittyä,

vaikka asiakas tosin saattoikin ihmetellä mielenliikutustani.

Asiakas ei voi koskaan tietää, mitä tulkin päässä pyörii ja miksi tulkin kasvoilla näkyy tietty tunne tai ilme. Tunne ei välttämättä mitenkään liity tulkkaustilanteeseen, vaan tulkin omaan elämäntilanteeseen tai asenteisiin. Tällaisissa tilanteissa olisi hyvä, jos tulkki voisi ainakin jälkeenpäin selvittää asiakkaalle taustoja, jottei väärinkäsityksiä pääse syntymään.

Jos tulkin oma elämä on kriisissä, voi olla vaikeaa ylipäänsä keskittyä tulkkaukseen. Tulkilla voi olla tarve kertoa asioistaan, ja hän saattaa jopa käyttää tulkkaustilannetta väärin omien asioidensa purkamiseen. Tulkkaustilanteessa tulkin tehtävä ei ole saada terapiaa tai olla terapeutina. Siksi on syytä olla varovainen siinä, miten paljon esimerkiksi kertoo henkilökohtaisista ongelmistaan.

Toisaalta jos tulkilla itsellään on ollut raskasta – lapset sairaina, takana valvottu yö, kumppani ei auta ja itsellä migreeni alkamassa – hän saattaa kokea kuuron asiakkaan ongelmat tai vaivat vähäpätöisiksi eikä ehkä jaksaa keskustella niistä. Asiakas taas saattaa loukkaantua, ja vuorovaikutus epäonnistuu.

Jokaisella tulkilla on oma tapansa kohdata kriisejä tai konflikteja, mikä pätee myös työssä kohdattuihin ristiriitoihin. Esimerkiksi työssä epäonnistuminen on aina hyvin yksityinen asia, josta selviytymiseen ei ole yhtä ainoaa oikeaa tapaa. Taustoista ja persoonasta riippuen tulkki voi käyttää hyvinkin rationaalista tapaa epäonnistumisensa käsittelyyn, kun taas joku toinen projisoi kriisinsä vaikka harrastukseen. Käsittelytapa riippuu elämäntilanteesta: aina ei ole voimia eikä aikaa syvälliseen pohdiskeluun ja itsensä kehittämiseen.

Eräs tulkkien usein käyttämä epäonnistumisien käsittelytapa on puhelinneuvonta. Tulkkit soittavat toinen toisilleen ja purkavat epäonnistumisensa työkaverille, joka tietää millaista tulkin työ on: Mikä siinä on vaikeaa, ja mistä epäonnistumiset voivat johtua. Usein puhelut alkavat sanoilla: ”Musta ei kyllä koskaan tule tulkkia, mä olen niin huono!” Toinen tulkki osaa myös parhaiten nostaa epäonnistuneen tulkkitoverinsa itsesäälän alhosta.

Jos tulkki on yksityiselämässään kohdannut kriisejä, joiden vuoksi hänen itsetuntonsa on heikentynyt, hän voi silti työssään kokea itsensä onnistuneeksi ja tarpeelliseksi. Työn kautta hän voi hakea hyväksymistä ja oikeutusta olemassaololleen. Tällöin tulkin voi olla vaikea kieltäytyä tulkkauksesta. Saattaisihan käydä niin, etteivät asiakkaat enää kieltäytymisen jälkeen hyväksy häntä vaan hylkäävät hänet. Itsetunnon heikko tulkki voi asiakkaita miellyttääkseen yrittää tehdä kaiken mahdollisen, mitä asiakkaat häneltä vain keksivät pyytää, jotta he pitäisivät hänestä. Tulkki ei ehkä jaksaa pitää puoliaan tai edes pitää kiinni ammattisäännöstöstä, vaan suostuu ottamaan vastaan myös tulkkille kuulumattomia tehtäviä. Hän haluaa kaikessa taata, että asiakkaat tilaavat hänet tulkiksi myös tulevaisuudessa.

Elämäntilanne vaikuttaa työhön kokonaisvaltaisesti. Jos asiat eivät ole kotonalla kunnossa, tulkin saattaa olla vaikea valmistautua. Voi olla, ettei hänellä esimerkiksi ole riittävästi aikaa valmistautumiselle. Yhtä hyvin suuret positiiviset muutokset tulkin elämässä – esimerkiksi omat häät – voivat hankaloittaa työhön motivoitumista, jos ajatukset eivät tahdo pysyä koossa.

Oli kesä, ja vieläpä ihanan lämmin ja aurinkoinen. Keikkoja oli harvassa ja nekin vähät mitä oli, otin vastaan pitkin hampain. Jos valinnan varaa oli, valikoin vain kaikkein mukavimmat. Piti oikein pinnistää, että jaksoin iloisesti hoitaa työni kunnialla loppuun.

Joissakin tapauksissa tulkin elämäntilanne ja työhön motivoituminen saattavat tukea toisiaan.

1. Sen jälkeen kun läheiseni kuoli, pystyin toimimaan tulkkina hautajaisissa luontevammin. Pystyn eläytymään eri tavalla tulkkaukseen, ymmärrän paremmin ihmisten surun ja uskallan tulkata ihmisten tunteet. Aikaisemmin olen ottanut hautajaisissa varsin neutraalin asenteen ja oikeastaan kieltänyt itseltäni kaikki tunteet tulkkauksen ajaksi. Nyt huomaan, että niistä on paljon hyötyä ja omat kokemukseni auttavat minua tulkaamaan paremmin.

2. Hyvin tuntemani kuuro kuoli yllättäen ja olin tapahtuneesta järkyttynyt ja murheellinen. Olin kauhuissani, kun minua pyydettiin hautajaisiin tulkiksi. Koin kuitenkin, etten voinut pettää heidän luottamustaan näin herkässä tilanteessa, ja suostuin. Olin kuitenkin epävarma, pystynkö tekemään työni asiallisesti.

Valmistauduin tulkkaukseen huolellisesti, mutta olin kuitenkin hyvin hermostunut ennen tilaisuuden alkua. Tuttuja tervehtiessäni minua alkoi jo itkettää. Menin paikalleni kirkkosaliin ja varasin nuottitelineen reunalle useita nenäliinoja. Urkujen alkaessa soimaan olin täysin tyyni. Omaisten suru ei tarttunut minuun eikä oma suruni päässyt valloilleen. Pystyin toimimaan tulkkina asiallisesti ja tilanteen mukaisesti. Vasta kun arkkua lähdettiin kuljettamaan pois, tulivat omat kyyneleeni.

Arkun vieressä seistessäni olin työssä, mutta kun siirryin pois tulkkauksipaikalta salin edestä, tunteeni ottivat vallan. Silloin oli minun vuoroni jättää jäähyväiset. Saman tunteen koin myöhemminkin, työssä ei tunteita näytetä vaan asiakkaiden on voitava luottaa tulkkiin ja hänen kykynsä hoitaa tilanne ammatillisesti.

Tulkin työhön kuuluu tietty ulkopuolisuus suhteessa tulkattaviin tapahtumiin. Se on edellytys työssä jaksamiselle. Tulkin ei tarvitse olla tunteeton, mutta työ ja minuus on pidettävä erillään. Työt eivät saisi tulla mukana kotiin, eikä koti mukana työhön. Tilanteiden purkaminen on vaikeaa, jos tulkilla ei ole työyhteisöä. Lisäksi tulkin on aina pidettävä mielessään vaihtolovelvollisuutensa. Vahva ammatti-identiteetti antaa tulkille mahdollisuuden tiettyyn selkeyteen, objektiivisuuteen ja tehokkaaseen toimintaan. Ammatillisuus on suoja tulkkauksitilanteessa läsnäolevaa tunnekuormitusta vastaan. Ilman suojaa tulkista tulisi pian työkyvytön. (Lindqvist 1990, 56.)

1. Olin tulkkauksitilanteessa, johon olin valmistautunut huolellisesti myös oman mielenkiintoni vuoksi. Olin raskaana ja minulla epäiltiin alkavaa keskenmenoaa. Tulkkauksen aikana tilani huononikin ja minun oli kerrottava asiakkaalle tilanteesta, ja pyysin että saisin lähteä kotiin. Jälkeenpäin mietin

pitkään, mikä olisi ollut viisainta: olla menemättä tilanteeseen ollenkaan, jolloin tulkkaus olisi peruuntunut täysin vai että olin paikalla osan ajasta. Kuitenkin nytkin asiakkaat jäivät vaille informaatiota, jota varten tulkki oli tilattu. Teknisesti pystyin varmasti alussa tulkkamaan, mutta ajatukseni olivat aivan muualla, enkä tiedä kuinka paljon se häiritsi asiakkaita. Jälkeenpäin asiakkaat eivät kommentoineet tilannetta.

2. Olin vuosien tauon jälkeen taas aloittamassa tulkkaukeikkoja. Minua pyydettiin tulkiksi eräälle nimekkäälle kuurolle, ja jo asiakkaan nimen kuuleminen sai minut luovuttamaan keikan jollekin kokeneemmalle. Tiesin etten tavanomaisella valmistautumisella olisi kyennyt selviytymään tulkkauksesta, joten luovutin jo alkumetreillä. Kun itse tiedostan tulkkaustaitoni tason, on helppo olla menemättä keikalle. Vaikka en kadu sitä aikaa, kun olen ollut kotona lasten kanssa, en voi kuitenkaan olla ajattelematta niitä monia koulutusaikaisia harjoitustunteja ja minuun kohdistettuja odotuksia helpottaa valmistuneena tulkkina tulkkipulaa. Nyt monen vuoden jälkeen aloitan kaiken taas alusta.

Tulkkaus, johon tulkki itse on tyytyväinen, riippuu monesta eri asiasta: Tulkin kokemuksesta, tulkkaustaidosta ja elämäntilanteesta. Esimerkiksi pitkä poissaolo työstä vaikkapa äitiysloman vuoksi alentaa tulkkauksen tasoa. Ei onneksi kuitenkaan pysyvästi. Tauon jälkeen tulkin on vain luotettava siihen, että tulkkaustaito on yhä tallella. Elämäntilanteen muutos on vain vaikuttanut siihen, että taito on hetkellisesti hukassa. Tulkin on laskettava omaa tavoitetasoaan tulkkauksen suhteen, sillä täysin entisen kaltainen tulkkauskyky ei ole heti tauon jälkeen realistinen. Tärkeintä on, että tulkki itse tiedostaa tilanteen. Sen jälkeen asialle on helpompi tehdä jotain.

Tulkki ei saa jäädä vuosikausiksi junnaamaan paikoilleen samaan suoritus-tasoon tyytyväisenä. Jos elämäntilanne on antanut siihen mahdollisuudet, tulee tulkin omien vaatimusten ja odotusten nousta työvuosien karttuessa. Jo eettiset säännötkin velvoittavat tulkin sekä kehittämään itseään jatkuvasti että kieltäytymään tulkkauksesta, josta ei usko selviytyvänsä. Tulkin oma sisäinen tavoitetaso on asia erikseen, sillä se saattaa vaihdella suuresti elämäntilanteen mukaan. Tulkin elämäntilanne on aina läsnä. Sitä ei voi poistaa tai sivuuttaa.

Asenteet eivät ole pysyviä tai muuttumattomia. Ihmisen elämäntilanne ja elämäkokemus muuttuvat jatkuvasti ja heijastuvat sekä asenteisiin että arvoihin. Vastavalmistuneilla tulkeilla on aluksi usein "vaaleanpunaiset sydän-silmälasit" silmillä: kaikki on ihanaa, kuurot ovat ihmeellisiä ja on maailman upein asia olla tulkki. Joillekin positiivinen asenne työhön saattaa jäädä pysyväksikin, niin että tulkin elämä on yhtä ruusuilla tanssimista. Useimmiten lasit kuitenkin jossakin vaiheessa häviävät ja tummemmat värit – harmaat ja utuiset – tulevat näkyviin. Onneksi laseja ei kovin usein riistetä aivan yhtäkkiä, vaan ne alkavat vähitellen huomaamatta haalistua reunoilta. Jonakin päivänä sitten vain huomaa, ettei niistä ole enää jäljellä kuin painamat korvien takana ja nenällä. Toivottavasti lasit eivät sentään aivan saman tien vaihdu harmaisiin ja raskaisiin laseihin, joiden läpi ei näy valoa missään, ja jotka ohjaavat

tulkin etsimään muita maisemia.

Minulle tarjottiin haastavaa työtä kansainvälisessä tapahtumassa kaukana kotoa. Osasin ennakkotietojeni pohjalta arvioida tarjotun työn erittäin vaativaksi, enkä oikeastaan uskonut omaavani sen edellyttämiä taitoja. Tilaaja oli kuitenkin vakuuttunut sopivuudestani. Lopulta vastaanotin tehtävän keskusteltuani perusteellisesti sekä tehtävää aiemmin hoitaneen henkilön että asiakkaani kanssa.

Tapahtumaa edelsi loma, jonka aikana ehdin rentoutua päätyöstäni. Lisäksi tapasin loman lopussa myös miellyttävän uuden ihmisen, johon rakastuin vain muutamaa päivää ennen lähtöäni. Lähtiessäni olin siis sekä ylijännittänyt vaativasta työstä että suloisen rakastunut. Tiesin tämän huikean työkokemuksen jälkeen palaavani huikeaan, uuteen ihmissuhteeseen.

Perille saavuttuani työntekeo alkoi välittömästi. Olin kuitenkin asennoitunut jo etukäteen tilanteeseen, joten se ei ollut yllätys. Vasta työn aloittaessani huomasin, miten henkinen valmistautuminen tilaukseen oli jo kasvattanut minussa niitä voimia, joilla jaksoin uurastaa pitkiä päiviä.

Tein tilauksen aikana enemmän töitä kuin päätyössäni pitkään aikaan. Yhtenä motivoivana tekijänä oli, että työn määrä ja sen muoto oli osattu huomioida oikein palkkauksessani enkä tuntenut itseäni hyväksikäytyksi. Intensiivisessä tapahtumassa on myös oma jännitteensä, joka auttaa latautumaan nopeasti uusiin haasteisiin. Lisäksi vasta heränneet tunteeni latasivat akkujani monta kertaa. Rakastumisen ihana leijavaihe siivitti työntekeoa ja jokainen hetki oli lähempänä paluuta. Kaikilla näillä tekijöillä oli vaikutuksensa siihen, että jaksoin rutistaa pitkän ajan tauotonta työntekeoa ja vielä nauttia siitä. Oli tärkeää huomata, miten poikkeusolosuhteissa voi jaksaa ja pystyä paljon enempi kuin tavallisessa arjessa.

Jokapäiväinen elämäntilanteemme vaikuttaa työssä jaksamiseen. Toisena päivänä jaksaa hymy huulillaan mitä tahansa, kun taas toisena päivänä kaikki voimat voivat mennä yleensä työhön keskittymiseen. Omassa elämässä tapahtuvat muutokset – niin positiiviset kuin negatiivisetkin – tulevat väkisin myös työpaikalle. Sosiaali- ja terveysministerinä toiminut Maija Perho (2001) on todennut ihmisen työtehon nousevan, jos hänen perhe-elämänsä on kunnossa. Valitettavan usein perhe-elämä vain sivutetaan työelämässä täysin.

Elämän säännöllinen rytmi vaikuttaa ratkaisevasti tulkkauksen vireytilaan. Tulkki havaitsee tämän yleensä, jos hänen totuttu työrytminsä muuttuu. Tärkeintä on löytää päivärytmi, joka parhaiten palvelee itseä.

Olin toiminut asioimistulkkina ja tottunut tempoilevaan työtahtiin ja sen tuomaan epäsäännöllisyyteen. Opiskelutulkkina aloittaessani työt alkoivat aina aikaisin aamulla ja loppuivat tiiviin työnteon jälkeen jo iltapäivällä. Vapaalla päivärytmini keikahtaa helposti iltapäinotteiseksi: olen henkisesti vireimmilläni illalla ja vastaavasti aamulla haluton mihinkään ajattelua tai toimintaa vaativaan. Lisäksi kävin urheiluharjoituksissa illalla, joka vielä osaltaan aktivoi aivojani iltavireeseen. Harjoittelu sinänsä oli motivoivaa ja auttoi ehkäisemään työperäisiä vaivoja. Iltaharjoittelun ja uuden työrytmin

sovittaminen tuntui vaivalloiselta.

Muutos tuli löydettyäni uuden harjoitteluseuran, jossa harjoitukset olivat pääsääntöisesti aikaisin aamulla. Muutaman kerran kokeiltuani huomasin, että harjoituksista töihin siirryttyäni vireystilani tulkkauksessa oli erinomainen tuntikausia. Harjoittelu edisti työkykyäni ja muutti vireystilaani.

Levon merkitys korostuu fyysisesti raskaassa työssä kuten viittomakielen tulkin työ. Lepo antaa elimistölle mahdollisuuden palautua ja kerätä voimia seuraavalle päivälle. Pelkkä lepo ei toisaalta yksin riitä. Viittoessa hartiat ja niska ovat usein staattisessa jännityksessä, jonka vastapainoksi lihakset tarvitsevat työtä. Säännöllinen liikunnan harrastaminen on työkykyisenä pysymisen elinehto. Liikkuessa saa fyysisen hyvinolon lisäksi myös henkisiä voimavaroja. Kun huomaamatta työasiat unohtuvat, ja mieli latautuu seuraavaa päivää varten.

Jokainen tulkki löytää oman tapansa hoitaa fyysistä kuntoaan. Säännöllinen liikunta ja järkevä työmäärä pitävät tulkin työkykyisenä. Varmaa on, että yhtämittainen työskentely ilman liikuntaa ajaa tulkin pian työkyvyttömäksi.

LÄHTEET

Painetut lähteet:

- Aarnio & Vuorinen. 1985. Vuorovaikutus ja yhteistyö. Ryhmätyön opas. Jyväskylä:Gummerus oy
- Alanen, E. & Lauronen, H. 2001. Miksi viittomakielentulkkit eivät jää alalle? Kuopio: Humanistinen ammattikorkeakoulu..
- Blueprint 2000: Sign Language Interpreting in Europe. 2000. Langenhagen: Poppdruck.
- Cokely, D. ja Baker, C. 1980. American Sign Language: a teacher's resource text on curriculum, methods and evaluation. Silver Springs: T. J. Publishers.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu. 2001. Opinto-opas 2001–2002.
- Dunderfelt, T. 1998 .3.painos: Henkilökemia. Yhteistyö erilaisten ihmisten välillä. Juva: Dialogia oy.
- Erytisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry. 2001. ERTO -lehti 10/2001. Helsinki.
- Erytisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry. 2001. ERTO, 2002 Järki liitto. Helsinki.
- ERTO Järki liitto. Jäsenkalenteri 2003. 16. vuosikerta. Helsinki: Erytisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry.
- ERTOn jäsenedut syksy 2002. Esite. Erytisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry.
- Hassinen, L. 1998. Kuurosokeat ja tulkkipalvelu – Tulkkipalvelun organisaatio, käyttäjät ja toteuttaja. Kuurojen Palvelusäätiö.
- Heikkonen, J. 1995: Moraali ja etiikka käytännössä, käsikirja. Juva: Tietosanomama oy
- Heiskanen, M-L. 2000. Vaikeasti kuulovammaisten tulkkikeskukset. Kirjassa Topo, P., Heiskanen, M-L., Rautavaara, A., Hannikainen-Ingman, K., Saarikalle, K. & Tiilikainen, R. 2000. Kuulo- ja puhevammaisten tulkkipalvelut. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, raportteja 255.
- Heiske, P. 1997. Hyvinvointia työyhteisöön. Helsinki: Yrityskirjat oy.
- Hellsten, T. 1998. Virtahepo työpaikalla – kohti hyvinvoivaa työyhteisöä. Helsinki: WSOY.
- Hietala, H. & Kaivanto, K. 1996. Uusi työaikalaki. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Hietala, H. & Kaivanto, K. 1997. Työsopimusopas. Helsinki: Kauppakaari.
- Hietanen, K. 2001. Tulkkausviestintä ammattina. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hiltunen-Lagzouli, M. & Viljakainen, O. 1998. Osuuskunnan taloushallinto. Erkki Koskiniemi (toim) Osuustoiminnallinen yhteisyrityttäminen. Tampere: Tammer-Paino oy.
- Huusko, O. 2003. Arki toimii - opiskelutulkkauksen Viittomakielialan Osuuskunta Viassa. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Hynynen, H. 2001. Viittomakielentulkkin työn sisältöseikat. Turku: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hynynen, H. & Wilenius, N. 1998: Viittomakielisten lukiolaisten, heidän tulkkien ja opettajien näkemyksiä opiskelutulkkauksen toteuttamisesta ja tulkin roolista kahdessa Varsinais-Suomalaisessa lukiossa syksyllä 1997. Turku: Turun Kristillinen opisto.
- Jaamalainen, A-M. & Takkinen, M. 2000. Viittomakielen tulkkipalveluja tuot-

tavat organisaatiot. Kuopio: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Jahnukainen, M. 2001. Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Juntto, S. 2000. Laatu kehittämisenäkökulmasta viittomakielentulkin työssä. Turku: Turun kristillinen opisto.

Jääskeläinen, A. 1985. Kuurojen Liitto 80 vuotta. Kuurojen Liiton tulkkitoiminta. Espoo: Kuurojen Liitto ry.

Lehto, J. (toim) 1995. Studia 4. Historia ja yhteiskunta. Weilin+Göös.

Kahri, T., Kairinen, M., Hietala, H. & Kaivanto, K. 2001. Työsopimuslaki käytännössä. Helsinki: Kauppakaari.

Kalliomäki, T. 2000. Viittomakielentulkit kohti osuuskuntaa. Turku: Turun kristillinen opisto.

Keltanen, O-M. 1998. Opiskelutulkin työ ja työtyytyväisyys. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY

Keskinen, S. 1996. Ryhmäilmiöt ja työnohjaus. Turku: Turun yliopisto.

Kostilainen, H. 1998. Osuustoiminnan ja yhteisyrityksen sanastoa. Erkki Koskiniemi (toim) Osuustoiminnallinen yhteisyrityttäminen. Tampere: Tammer-Paino oy.

Kotivuori, H., Pyykkö, V. & Ruohonen, S. 1995. Työntekijän opas. Helsinki: Yrityksen tietokirjat.

Kun kuulo ja näkö ovat heikentyneet. 1999. Helsinki.

Kuulonhuoltoliitto ry. 2003. Vuorovaikuttaja vuodesta 1930. Esite. Värijuova Oy.

Kuurojen Liitto 80 vuotta. 1985. Kuurojen Liitto ry. Espoo: Esan kirjapaino oy.

Laitinen, M. ja Marku, S. 2002. Viittomakielentulkin työn muutoseikat. Turku: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Lakner, K. 2003. Mentorointi ammatillisen kehittymisen menetelmäksi Viittomakielialan Osuuskunta Viassa. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Lindqvist, M. 1990. Auttajan varjo – pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma ihmistyön etiikassa. Helsinki: Otava.

Malm, A. (toim) 2000. Viittomakieliset Suomessa. Pieksämäki: Finn Lectura.

Mikkonen, P. 2000. Viittomakielentulkki kuuron lapsen vuorovaikutustilanteissa. Kuopio.

Nores, T. (toim) 1987. Inhimillinen kasvu. Helsinki: Otava.

Oittinen, R. 1995. Kääntäjän karnevaali. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ojala, R. 1993. Viittomakielen tulkkaus konferensseissa. Helsinki.

Ojala, R. 2001. Sinun kohteliaisuutesi on erilaista kuin minun kohteliaisuuteni. Käsillä kääntäjät, Kuurojen Liitto ry:n Viittomakielikeskuksen lehti 1/2001 s. 10–12.

Onikki, E. & Ranta, H. 1998. Suomen Laki II. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Paunonen, M. 1987. Luovaan kasvuun kannustava työyhteisö. Kirjassa Nores, T. Inhimillinen kasvu. Helsinki: Otava.

Pihavainio, R. & Leino, P. 1998. Voisimmeko keskustella? Uusia näkökulmia perheterapiaan kuurojen parissa. Helsinki: Kuurojen Liitto.

Performance Interpreting – A Piece of Art? Efsli event 2002 hosted by Tolke-

forbundet, Norway. Konferenssiohjelma.

Pohjoismainen Ministerineuvosto, Nord. 1992:19. Työn vaativuus palkkaperusteeksi. Pohjoismaiden ministerineuvosto.

Raevaara-Marjanen, A. 2001. Yhteisövaikutusanalyysi Viittomakielialan Osuuskunta Viasta. Kuopio: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Rajalin, P. 2003. Viittomakielentulkin työhön liittyviä organisaatioita. Turku: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Rantalainen, J. 1997. Opiskelutulkkauksen ongelmia -kysely opiskelutulkkausten lopettaneille tulkeille. Kuopio: Pohjois-Savon Kansanopisto.

Rissanen, T. 1985. Viittomakielen perusrakenne. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Roslöf, R. 2001. Viittomakielentulkin ammatillisuus ihmissuhteissa. Turku: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Rune, I. 1990. Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatus käänntieteeseen. Juva: WSOY.

Räty, O. 1987. Työ ja koulutus. Juva: WSOY.

Saresvuo, J. & Ojanen, S-L. 1988. Tulkin käsikirja. Helsinki.

Siltala, P. 1987. Luovuus. Kirjassa Nores, T. Inhimillinen kasvu. Helsinki: Otava.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 1990:20. Tulkkipalvelut vammaispalvelulain perusteella – viittomakielen ja muut kommunikaatiota selventävät tulkkipalvelut. Helsinki.

Sunnari, M. 2001. Konferenssitulkkaus -tietoa, taitoa ja yhteistyötä. Tampere: Tampereen yliopisto.

Suomen perustuslaki. 2000.

Suomen Viittomakielen Tulkit ry. 1/2002. Kielisilta. Helsinki.

Suomen Viittomakielen Tulkit ry & Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry. 2001. Suositus opiskelutulkkien työehdoista. Helsinki.

Taulio, V. 1988. Viittomakielen kongressitulkkaus. Turku: Turun kristillinen opisto.

Topo, P., Heiskanen, M-L., Rautavaara, A., Hannikainen-Ingman, K., Saarikalle, K. & Tiilikainen, R. 2000. Kuulo- ja puhevammaisten tulkkipalvelut. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, raportteja 255.

Työterveyslaitos, Sosiaali- ja terveysministeriö, Työministeriö. 2000. Helsinki.

Vivolin-Karen, R. 1999. Tulkkipalvelut. Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry:n Avaintietokansio. Helsinki.

Wikman, M. 2000. "Jos kaikki kuulevat osaisivat viittoa" -tutkimus suomalaisten kuurojen kokemasta hyvinvoinnista. Helsinki: Kuurojen Palvelusäätiö.

Wilenius, R. 1987. Maailmantilanteesta, ihmisestä, inhimillisestä kasvusta. Kirjassa Nores, T. Inhimillinen kasvu. Helsinki: Otava.

Wilenius, R. 1987. Työ ja inhimillinen kasvu. Kirjassa Nores, T. Inhimillinen kasvu. Helsinki: Otava.

Woll, B. 1987. Report of a survey on Sign Language Interpreter Training & Provision within the member states of the European Community. University of Bristol

Painamattomat lähteet:

- Ala-Nikula, P. 27.8.2003. Henkilökohtainen tiedoksianto. Oulun tulkkeskus. Efsli. Report of the World Symposium of Sign Language Interpreters, 5-7. July 2002 Washington DC Hosted by Rid. Raportti.
- Efsli. 2002. Report on Activities.
- Efsli. Incorporation deed.
- Efsli moniste. Puheenjohtaja Marco Nardin lähettämä. 31.1.2003.
- Eläkelautakunnan päätös 1279/00 8.5.2001.
- Erityisalujen Toimihenkilöliitto ERTO ry:n www-sivut www.erto.fi 21.1.2003.
- European Forum of Sign Language Interpreters Efsli www-sivut www.efsl.org 13.1.2003.
- Gibson, L. 6.7.2002. Luento: Embracing the Baobab tree – some thoughts from abroad, presentation to the World Symposium of Sign Language Interpreters Washington DC, USA.
- Haaksilahti, T. 6.5.2001. Luento: Elinikäinen oppiminen. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Turku, muuntokoulutus.
- Haaksilahti, T., Diakonia-ammattikorkeakoulu. 2001. Korkeakoulutasolla toimivan viittomakielentulkin ammattitaitovaatimuksista. Moniste.
- Haaksilahti, T. 2003. Tulkikoulutus. Moniste.
- Haho, L. 27.5.2003. Haastattelu. Viittomakielialan Osuuskunta Vian tulkkeskus Oulu.
- Harju, K. 27.8.2003. Haastattelu. Turun tulkkeskus.
- Hellsten, M. 18.10.2002. Kalvosarja. Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n opin-
topäivät 18.-19.10.2002. Tallinna.
- Hellsten, M. 2003. Henkilökohtainen tiedonanto. Erityisalujen Toimihenkilö-
liitto ERTO ry.
- Helsingin hallinto-oikeuden päätös 02/0662/6 16.8.2002.
- Honkalampi-säätiön www-sivut www.honkalampisaatio.fi 14.1.2003
- Joensalo, S. 27.8.2003. Henkilökohtainen tiedoksianto. Honkalampi-säätiön
tulkkeskus, Joensuu.
- Joutsia, K. 29.8.2003. Henkilökohtainen tiedonanto. Diakonia-ammattikor-
keakoulu.
- Järvinen, S. 27.8.2003. Haastattelu. Pääkaupunkiseudun Tulkkeskus.
- Jääskeläinen, A. 1982. Kuurojen Lehti 20/82. Artikkelit "Tervetuloa tulkkiyh-
distys". Kuurojen Liitto ry.
- Kaurahalme-Sadinmäki, K. 25.8.2003. Haastattelu. Suomen Viittomakielen
Tulkit ry.
- Kielisilta 1/2003. Suomen Viittomakielentulkir ry:n lehti.
- Koistinen, M. 1.3.2002. Haastattelu. Kuurojen Liitto.
- Kuulonhuoltoliitto ry:n www-sivut www.kuulonhuoltoliitto.fi 3.4.2003.
- Kuurojen Lehti 21/1982. Artikkelit "Satakunta tulkkia perustivat oman yhdis-
tyksen" ja "Tervetuloa tulkkiyhdistys". Kuurojen Liitto ry.
- Kuurojen Lehti 2/1983. Artikkelit "Uutisia-tietoja". Kuurojen Liitto ry.
- Kuurojen Lehti 7/1984. Artikkelit "Tulkkiasiaa". Kuurojen Liitto ry
- Kuurojen Liitto ry. 2001. Vuosikertomus. Forssan kirjapaino oy.
- Kuurojen Liitto ry:n www-sivut www.kl-deaf.fi 9.4.2003.

Käsillä kääntäjät 3/2002. Kuurojen Liitto ry:n Viittomakielikeskuksen lehti.
 Päivi Lapin artikkeli Työnantajakysymys.
 Kääntäjä 3/1999. Suomen Kääntäjät ja tulkit ry:n lehti.
 LaCross, M. 22.10.2000. Luento: Tulkin taipaleelta. Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n opintopäivät, Turku.
 Lahtinen, R. 2003. Henkilökohtainen tiedonanto. Suomen Kuurosokeat ry.
 Lauren, S. 27.1.2003. Henkilökohtainen tiedonanto. Kuulonhuoltoliitto ry.
 Lauronen, H. 28.8.2003. Henkilökohtainen tiedonanto. Jyväskylän tulkikeskus.
 Lehtomäki, E. 1.3.2002. Luento: Kuurojen ja vaikeasti huonokuuloisten selviytymisstrategioita opinnoissa ja elämässä tutkimuksen valossa. Tieto, kokemus, tulevaisuus –seminaari. Helsinki.
 Lehtomäki, E. 2003. Henkilökohtainen tiedonanto.
 Leino, S. 11.3.2002. Haastattelu. Liedon sosiaalitoimisto.
 Mikkonen, P. 2002. Haastattelu. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
 Nieminen, M. 28.8. 2003. Henkilökohtainen tiedonanto. Turun seudun tulkikeskus.
 Näykki, A. 21.3.2002. Haastattelu. Tampereen tulkikeskus.
 Ojala, R. 2003. Haastattelu.
 Palkkasuositus 1.2.2003-15.2.2005 Viittomakielen asioimis- ja vapaa-ajan tulkit. Suomen Viittomakielen Tulkit ry ja Erityisalojen toimihenkilöliitto ERTO ry.
 Pohjoimainen kielisopimus. 2003. Oikeusministeriön esite.
 Rintala, K. 14.3.2002. Haastattelu. Viittomakielialan Osuuskunta Via.
 Rissanen, T. 8.4.2003. Haastattelu. Viittomakielialan Osuuskunta Vian tulkikeskus Iisalmi.
 Roslöf, R. 2001: Trainers of interpreters workshop 30.3.–1.4.2001 Herriot-Watt yliopisto, Edinburgh, Skotlanti. Raportti.
 Ruuskanen, Söderlund ja Thurén. 2003. Henkilökohtainen tiedonanto. Kuurojen Liitto ry.
 Salonen, M. 11.3.2002. Haastattelu. Turun tulkikeskus.
 Seppäläinen, S. 2003. Haastattelu. Honkalampisäätiön tulkikeskus Joensuu.
 Siltala, J. 1.3.2002. Luento: Kulttuuristen muutosten vaikutuksista, vastuusta ja tulevaisuuden näkymistä. Tieto, kokemus, tulevaisuus -seminaari. Helsinki.
 Sirkiä, P. 27.8.2003. Haastattelu. Kuurojen Liitto ry, Viittomakielikeskus.
 Suomen Kuurosokeat ry:n www-sivut www.kuurosokeat.fi 27.8.2003
 Suomen Viittomakielen Tulkit ry. Toimintasuunnitelma vuodelle 2003.
 Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n www-sivut www.tulkit.net 22.8.2003
 STTK:n lehti 2/2003. Mika Peltonen/UP-Uutispalvelu. Artikkelit "Tuhansia uusia jäseniä".
 Swabey, L. 2000: Workshop, Team Interpreting. Neatherlands.
 Tainio, M. 2.4.2002. Haastattelu. Kuurojen Liitto ry, Viittomakielikeskus.
 Tainio, M. 13.2.2003. Moniste: Opiskelutulkkitilanne syksyllä 2002. Kuurojen Liitto ry.
 Takkinen, M. 27.8.2003. Haastattelu. Kuopion tulkikeskus.
 Turkmen, V. 27.8.2003. Haastattelu. Tampereen tulkikeskus.
 Uski, E. 2003. Henkilökohtainen tiedonanto.

Vehmas-Lehto, I. 4.4.2003. Luento: Taustatieto ja eksplikointi kääntämisessä. Turun yliopisto, Turku, Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumi.

Veitonen, U. 28.8.2003. Haastattelu. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Viittomakielialan Osuuskunta Via. Säännöt.

Viittomakielialan Osuuskunta Via. Toimintakertomus 2002.

Viittomakielialan Osuuskunta Via. www-sivut www.via-ok.net 7.4.2003

Vivolin-Karen, R. 25.–26.22.2000. Luento: Asioimistulkkaus. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Turku, muuntokoulutus.

Wainio, T. 17.–18.3.2001. Luento: Kuurojen kulttuuri. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Turku, muuntokoulutus.

Wickholm, E. 8.4.2003. Haastatteli. Esiintyvien taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmien eläkekassa.

LIITTEET 1–7

Liite 1. Viittomakielentulkin ammattisäännöstö

VIITTOMAKIELENTULKIN AMMATTISÄÄNNÖSTÖ

Tämä ammattisäännöstö sitoo kaikkia niitä tulkkeja, jotka on merkitty yllä mainittujen järjestöjen pitämään tulkikoulutusrekisteriin ja tulkkiuetteloon.

AMMATTIETIIKKA

1. Tulkki noudattaa ehdotonta vaitiolovelvollisuutta.
2. Tulkki ei käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä tietoonsa tullutta.
3. Tulkki ottaa vastaan toimeksiannon vain, jos hänellä on siihen tarpeellinen pätevyys ja jossa hän ei ole jäävi.
4. Tulkki kunnioittaa ja tukee asiakkaidensa itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta.
5. Tulkki osoittaa solidaarisuutta ammattikuntaansa kohtaan.
6. Tulkki valmistautuu huolellisesti ja ajoissa tehtävänsä.
7. Tulkki käyttäytyy toimeksiannon yhteydessä moitteettomasti.
8. Tulkki on puolueeton eikä anna henkilökohtaisten asenteidensa tai mielihyviteidensä vaikuttaa työnsä laatuun.
9. Tulkki kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan.
10. Jos tulkki toimii sellaisessa asiakastyössä, jossa asiakkaat ovat myös tulkkipalvelun käyttäjiä, hän toimii niin, että ammattiroolit eivät sekoitu.

AMMATTIETIIKAN RIKKOMINEN

11. Mikäli tulkin todetaan toimineen ammattietiikan vastaisesti, ryhtyy tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä tulkikoulutusrekisterin ja tulkkiuetteloon säännöissä määrättyihin toimenpiteisiin.

TYÖOLOSUHTEET

12. Tulkkauksen laadun takaamiseksi tulkki varmistaa, että kuuluvuus ja näkyvyys ovat riittävät työolot ovat ergonomisesti tyydyttävät tulkkaukselle annetaan riittävästi taukoja.
13. Tulkki tekee etukäteen suullisen tai kirjallisen työsopimuksen tilaajan kanssa sekä tarvittaessa sopii palkasta ja korvauksista palkanmaksajan kanssa.
14. Tulkki selvittää etukäteen työajan pituuden. Tulkin aktiivinen tulkkaus-aika on enintään kuusi tuntia päivässä. Tulkkauksesta aterioiden aikana, tauoilla ja varsinaisen tilaisuuden ulkopuolella sovitaan etukäteen. Samanaikaistulkkauksessa yli kahden tunnin toimeksiannossa tarvitaan kaksi tulkkia.

Tämä ammattisäännöstö on hyväksytty tulkkitoiminnan yhteistyöryhmän kokouksessa lokakuun 3. päivänä 1996 ja se on päivitetty 20.9.1999

Liite 2. Asioimistulkkausohjeet

JOHDANTO

Tämän oppaan on tarkoitus selkeyttää asioimistulkin ammattisäännöstöä, jotta tulkin ja muiden asianosaisten välinen yhteistyö asioimistulkkaustilanteissa sujuu mahdollisimman hyvin. Ammattisäännösten ja Hyvä tulkkauskäytäntö -oppaan laadintaan ovat osallistuneet Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry, Kääntäjien ammattijärjestö ry, Kuurojen Liitto ry, Suomen Viittomakielen Tulkit ry, Helsingin seudun asioimistulkkeskus, Turun seudun tulkkeskus ja Lingua Nordica Oy.

Kiitämme lehtori Kaarina Hietasta Tampereen yliopiston käännöstielen laitokselta arvokkaasta asiantuntija-avusta.

Ammattisäännöstö ja Hyvä tulkkauskäytäntö ovat julkisia. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:n, Kääntäjien ammattijärjestö ry:n ja Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n jäsenten tulee toiminnassaan noudattaa näitä ohjeita ja levittää niistä tietoa ammattikuntansa ja asiakkaitensa keskuudessa siten, että myös tulkkien asiakkaat tuntevat asioimistulkkien työtä ohjaavat periaatteet.

YLEISTÄ

Ammattisäännöstö ja Hyvä tulkkauskäytäntö -ohjeet on laadittu edistämään yksilöiden kielellisen tasa-arvon toteutumista asioitaessa viranomaisten kanssa.

Milloin asioimistulkkaa tarvitaan ja mitä asioimistulkkaus on:

Tulkkaa tarvitaan, kun henkilöillä ei ole yhteistä kieltä. Tulkin avulla pyritään luomaan ymmärtämisen edellytykset kieli- ja kulttuurimuurista huolimatta. Tulkki luo siis omalta osaltaan tasa-arvoa tulkattaviensa välille, kun kumpikin voi ilmaista itseään niin rikkaasti ja vivahteikkaasti kuin vain äidinkielellä voi. Tulkkauksen avulla henkilö kykenee täysivaltaisesti huolehtimaan velvollisuuksistaan ja oikeuksistaan monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Ammattinsa taitavan tulkin avulla myös viranomaisilla on mahdollisuus päätyä oikeudenmukaisiin ratkaisuihin silloinkin, kun he eivät ymmärrä asiakkaan kieltä eivätkä tunne riittävästi hänen kulttuuritaustaansa. Tulkkauksen avulla voidaan tehdä oikeudenmukaisia ja yksilön kannalta elintärkeitä käytännöllisiä ja oikeudellisia päätöksiä.

Asioimistulkkaus merkitsee tulkkausta esimerkiksi maahanmuuttajan ja suomalaisen viranomaisen välillä. Sitä tarvitaan päivittäisessä arkielämässä, esimerkiksi koulunkäynnissä tai lääkärin vastaanotolla. Useimmiten on kuitenkin kysymys tilanteista, joilla voi olla koko elämän kannalta ratkaiseva merkitys vaikkapa psykiatrista hoitoa saavalle henkilölle tai turvapaikanhakijalle. Asioimistulkilla on viestintätilanteissa oma ammattirooli. Tämä rooli on puhtaasti viestinnällinen. Asioimistulkki ei asioi. Hän yksinomaan tulkkaa asioimistilanteissa käytetyt puheenvuorot. Hän selvittää myös sanoman ymmärtämisen kannalta oleellisia kulttuuritaustoja. Tulkin vastuulla on välittää viestit, sanomat ja ajatukset. (Opetushallitus: Asioimistulkin ammattitutkinto;

Tutkinnon perusteet, 2001.)

Asioimistulkilla tarkoitetaan tässä henkilöä, joka toimii tulkkina edellä määritellyissä asioimistulkkaustilanteissa.

Asioimistulkki on ammattipuhuja. Häneltä edellytetään soveltuvuutta ja harjaantuneisuutta kasvokkainviestintään, selkeää artikulointia ja häiriötöntä, miellyttävää puheilmaisua. Asioimistulkilla on kaiken kaikkiaan paremmat kieli-, kulttuuri- ja viestintätaidot kuin tavallisella kielenpuhujalla. Asioimistulkin ammattitaito hankitaan opiskelemalla ammattiin. Koulutusta on sekä yliopistotasolla (Euroopan valtakielet), toisen asteen koulutustasolla ammatillisena aikuiskoulutuksena sekä yksityisellä sektorilla. (Opetushallitus: Asioimistulkin ammattitutkinto, Tutkinnon perusteet, 2001.)

Viittomakielentulkkeja koulutetaan ammattikorkeakouluissa.

Tulkin tulee olla täysi-ikäinen ja -valtainen henkilö. Tulkkina ei tule käyttää asioimistilanteeseen osallistuvien henkilöiden lähisukulaisia tai ystäviä eikä missään tapauksessa lapsia.

Tulkin ammattinimike ei Suomessa ole suojattu. Toimeksiantajan tulee varmistautua siitä, että tulkki on ammattitulkki, joka tuntee ammatin vaatimukset sekä ammattisäännösten ja -etiikan.

Tulkkaustilanne on kommunikaatiotilanne, jossa on eri osapuolia vuorovaiikutuksessa, esimerkiksi: - tulkki ja vähintään kaksi tulkattavaa tai
- tulkki, puhuja, kuulijat

Kukin osapuoli vaikuttaa omalta osaltaan tulkkauksen onnistumiseen. On hyvä selkeyttää kunkin osapuolen rooli tulkkaustilanteessa ennen tulkkausta.

Kohta 1:

* Tätä ammattisäännöstöä sovelletaan, mikäli laki tai asetukset eivät toisin määrää.

Kohta 2:

* Tulkillä on vaitiolovelvollisuus

Tulkki informoi asiakkaitaan siitä, että häntä sitoo tulkkien ammattisäännösten määrittelemä vaitiolovelvollisuus.

Tulkin vaitiolovelvollisuus koskee myös hänen etukäteen saamaansa materiaalia.

Kohta 3:

* Tulkki ei käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä tietoonsa tullutta.

Tulkki ei aja tulkkaustilanteessa omia etujaan saadakseen itselleen taloudellista tai muuta hyötyä. Hän ei myöskään käytä tulkkauksen yhteydessä tietoonsa tullutta muiden hyödyksi tai muita vahingoittaakseen. Tulkki noudattaa suhteessaan työnantajaan/toimeksiantajaan sopimusvelvollisuuksiaan.

Kohta 4:

* Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hänellä ei ole tarpeellista pätevyyttä tai jossa hän on jäävi.

Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hänellä ei ole riittävää ammatil-

lista pätevyyttä (ks. kohta Yleistä). Jos tulkkaustilanteen aikana tulee esiin tai tapahtuu jotain sellaista, mikä estää viestinnän onnistumisen, tulkin tulee keskeyttää tulkkaus ja neuvotella asiasta tulkattavien kanssa. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi, jos aihe tai kieli ei ole se, joka on ennalta sovittu; jos aihe muuttuu sanastoltaan tulkille vieraaksi (erikoisala, ammattikieli); jos tulkkaustapa on eri kuin ennalta on sovittu (vrt. myös kohta 7).

Tulkki on jäävi eikä ota vastaan toimeksiantoa, mikäli hän joutuu sitä suorittaessaan sellaiseen eturistiriitaan, että tulkkauksen objektiivisuus vaarantuu. Eturistiriita syntyy mm. silloin, kun tulkki on asiassa asianosainen, tulkattavien lähisukulainen tai hänellä on voimakas tunnesuhde asianosaisiin tai hän on tulkattavien velallinen tai jos tulkattavat ovat häneen velka- tai riitasuhteissa (ks. Hallintolainkäyttölaki, 77 §)

Kohta 5:

* Tulkki ei hyväksy toimeksiantoa, joka haittaa tulkkien ammattikuntaa tai vähentää sen arvostusta.

Tulkin tulee toiminnallaan edistää ammattikunnan arvostusta. Hänen tulee toimia ammattiaan harjoittaessaan lakien ja määräysten mukaan. Mikäli tulkilla on toimeksiantoa vastaanottaessaan syytä epäillä, että tulkkaukseen liittyy rikollista tai ihmisoikeuksia loukkaavaa toimintaa, hänen ei tule hyväksyä toimeksiantoa.

Kohta 6:

* Tulkki on solidaarinen ammattikuntaansa kohtaan.

Tulkki kunnioittaa ammattikuntansa jäseniä. Tämä näkyy mm. siinä, että tulkki noudattaa työssään Asioimistulkin ammattisäännöstöä.

Tulkin ei tule esittää toisesta tulkista arvostelevia tai arvioivia kommentteja eikä häneltä tule niitä vaatia. Jos hän kuitenkin havaitsee toisen tulkin toimivan epäammattimaisesti, hänen tulee huomauttaa siitä tälle ja tarvittaessa ilmoittaa asiasta tulkikeskukseen tai ammattijärjestöön ja viittomakielen tulkkien osalta myös Tulkkitoiminnan yhteistyöryhmään. Jos tulkille annetaan palautetta toisesta tulkista tai tämän toiminnasta, tulee hänen ohjata palautteen antaja ottamaan yhteyttä suoraan arvioinnin kohteena olevaan tulkkiin ja/tai tämän toimeksiantajaan tai työnantajaan.

Kohta 7:

* Tulkki varmistaa, että työolosuhteet ovat tulkkaukseen soveltuvat.

Tulkki varmistaa, että hänellä on työskentelytila, joka mahdollistaa tulkkauksen. Tulkki sopii etukäteen paikasta, jossa hän istuu/seisoo tulkkauksen aikana. Paikan tulee olla sellainen, että tulkilla on esteetön näkyvyys tulkattaviin. Kuuluvuus tulee järjestää niin, että tulkki kuulee kaikkien puheenvuorot. Tarvittaessa on käytettävä äänentoistolaitteita. Etätulkkauksessa (esim. puhelin, videoneuvottelu tai kuvapuhelin) on varmistettava tulkkauksen kannalta parhaat mahdolliset olosuhteet.

Tulkki valitsee paikkansa siten, että hänen työturvallisuutensa on taattu eikä hänen terveytensä ole uhattuna. Tällaisia uhkia voivat olla mm. aggressiiviset asiakkaat ja altistuminen vaarallisille aineille tai tarttuville taudeille.

Muita työturvallisuutta heikentäviä tekijöitä ovat mm. melu ja tupakansavu sekä näihin rinnastettavat haitat. Tulkilla on oikeus suojautua näitä vastaan tai kieltäytyä tulkkauksesta, mikäli olosuhteita ei voida muuttaa tulkkausseen sopiviksi.

Tulkilla on oikeus työrauhaan. Tulkkaus vaatii tulkilta täydellistä keskittymistä. Keskittymistä häiritsevät tulkkaustilanteeseen kuulumaton liikehdintä tai häly (mm. liikenteen melu avoimista ikkunoista, radio).

Tulkilla on pitkien toimeksiantojen aikana oikeus pitää lepotaukoja. Tulkkauksen kuormittavuus vaihtelee tilanteesta riippuen. Yli tunnin kestävää yhtäjaksoista tulkkausta ei suositella. Lepotauoista on hyvä sopia etukäteen. Taukojen aikana tulkilla tulee olla mahdollisuus rauhassa palautua ja valmistautua seuraavaan tulkkausjaksoon. Parhaiten tämä onnistuu erillisessä taukotilassa.

Kohta 8:

* Tulkki tekee etukäteen kirjallisen sopimuksen tulkkaustoimeksiannosta ottaen ensisijaisesti huomioon liittojen suositukset. Ellei kirjallinen sopimus ole mahdollinen, tulkki ja toimeksiantaja voivat tehdä sopimuksen suullisesti.

Toimeksiannosta on suositeltavaa tehdä aina kirjallinen sopimus. Sopimusta tehdessä tulisi ensisijaisesti ottaa huomioon kunkin liiton suositukset, sillä niihin on kerätty ne asiat, joista tulkin ja toimeksiantajan tulee vähintään sopia. Tällaisia ovat esimerkiksi tulkkauksen kokonaiskesto ja siihen liittyvät tauot. Kun toimeksiannosta on kirjallinen dokumentti (sopimus), voidaan siitä milloin tahansa tarkistaa, mistä on sovittu.

Ellei kirjallinen sopimus toimeksiannon kiireellisyyden tai muiden syiden johdosta ole käytännössä mahdollinen, se voidaan tehdä myös suullisesti. On kuitenkin tärkeää, että tulkin ja toimeksiantajan välillä aina sovitaan tulkkaustilanteen yksityiskohdista mahdollisimman tarkasti etukäteen joko kirjallisesti tai suullisesti. Jos sopimus tehdään suullisesti, tulkin on hyvä tehdä itselleen muistiinpanot sovituista asioista.

Tulkin tulee toimeksiantoa vastaanottaessaan arvioida, voiko tulkkausta toteuttaa suunnitellulla tulkkien määrällä. Tulkkaustilanteet vaihtelevat suuresti; yhteistä kaikille tulkkauksille on kuitenkin se, että ne edellyttävät tulkilta aina täydellistä keskittymistä. Monissa konsekutiivitulkkaustilanteissa riittää yksi tulkki, mutta toisinaan esimerkiksi tilanteen luonne tai kesto vaatii käyttämään kahta tai useampaa tulkkia.

Tulkkeen tallentamisesta ja sen jatkokäytöstä sovitaan etukäteen.

Kohta 9:

* Tulkki valmistautuu huolellisesti ja ajoissa tehtäväänsä.

Valmistautumisella tarkoitetaan sitä, että tulkki tutustuu tulkkausaiheeseen ja sen sanastoon molemmilla kielillä ja etsii käännösvastineet termeille. Etukäteisvalmistautuminen on erityisen tärkeää, jos kysymyksessä on erikoisala. Jotta tulkin työn tavoite eli viestin välittäminen onnistuu ja kielellinen tasarvo toteutuu, tulkin on valmistauduttava tulkkaukseen etukäteen. Hänen on ennen tulkkausta tiedettävä tulkkauksen aihe, tarkka aika ja paikka, tilaa-

ja ja tulkkauspalvelun käyttäjä (jos eri kuin tilaaja) ja heidän yhteystietonsa, jotta hän tarvittaessa voi ottaa yhteyttä saadakseen lisätietoja. On toimeksiantajien ja asiakkaiden edun (L 812 1 luku 1§ – ks. liite) mukaista, että tulkki valmistautuu tulkkaukseen. Tulkkille on toimitettava mahdollisimman paljon tietoa ja materiaalia tulkkauksen aiheesta. Aineiston toimittamisen aikataulusta tulkin tulee sopia yhdessä toimeksiantajan kanssa. Kunnollinen valmistautuminen varmistaa osaltaan laadukkaan tulkkauksen.

Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hän ei voi valmistautua sen vaatimalla tavalla. Tällaisessa tapauksessa kieltäytyminen tulkkauksesta osoittaa, että tulkki tietää omat rajansa. Hän ottaa vastaan vain tehtävän, josta hän selviytyy siten, että tulkin työn tavoite eli viestin välittäminen toteutuu asianmukaisesti.

Jos tulkki ei ole materiaalin puuttumisen vuoksi voinut valmistautua tulkkaukseen etukäteen, hänellä on oikeus perehtyä asiaan ja tarvittavaan terminologiaan toimeksiannon aikana, mikä pidentää tulkkaustoimeksiannon kestoa.

Tulkki voi etsiä lisätietoja myös virastojen esitteistä, Internetistä, valmiista sanastoista ja oikeuden asiakirjoista.

Kohta 10.

* Tulkki pyrkii kattavaan tulkkaukseen, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta.

Tulkin tehtävä on välittää kielelliset sekä kulttuurisidonnaiset ei-kielelliset viestit mahdollisimman kattavasti ja sisällöllisesti muuttumattomina. Mikäli tulkki ei löydä vastinetta esim. sananlaskuille, puheenparsille, harvinaisille termeille ja lyhennyksille tai niillä ei kohdekielessä ole vastinetta, tulkki pyytää puhujaa selvittämään sanomaansa ja informoi siitä kuulijaa. Tulkki ei kuitenkaan selitä asioita oma-aloitteisesti kummankaan tulkattavan kielen edustajan puolesta.

Tulkki sopii ennen tulkkauksen alkamista osanottajien kanssa siitä, että he puhuvat vuoron perään ja jaksottavat puheensa niin, että tulkki pystyy kattavaan tulkkaukseen. Tulkin tulee keskeyttää puhuja saadakseen tulkkausvuoron, jos viestin välittämisen tarkkuus kärsii puheenvuorojen pituuden tai päällekkäisyyksien vuoksi.

Kohta 11.

* Tulkki pysyttelee puolueettomana ja ulkopuolisena eikä anna henkilökohtaisten asenteidensa tai mielipiteidensä vaikuttaa työhönsä.

Tulkin on toimittava toimeksiantoa vastaanottaessaan, sen aikana ja sen jälkeen puolueettomasti saavuttaakseen hyvän luottamussuhteen tulkattaviinsa.

Tulkin puolueettomuudella tarkoitetaan sitä, että hänen henkilökohtaiset mielipiteensä tai asenteensa eivät vaikuta hänen työnsä laatuun. Jos tulkkaustilanteessa esiin tulleet asiat ovat tulkin oman etiikan tai moraalin vastaisia, tulkki ei näytä sitä eleillään, äänensävyllään tai sanavalinnoillaan. Jos tulkki etukäteen tietää, ettei hän pysty tulkkaustilanteessa olemaan aiheen tai tulkattavien suhteen puolueeton ja ulkopuolinen, hänen tulee

kieltäytyä vastaanottamasta tulkkausta. Esimerkiksi jos tulkkauksen aihe synnyttää tulkissa niin syviä vihan, inhon, empatian yms. tunteita, että ne heijastuisivat hänen tulkkaukseensa, tulkin tulee kieltäytyä vastaanottamasta toimeksiantoa tai keskeyttää jo aloittamansa työtehtävä.

Tulkki toimii tulkkaustilanteessa viestin välittäjänä eikä ota kantaa käsiteltävään asiaan tai aiheeseen. Tulkki on kuitenkin yksi viestintätilanteen osapuolista, joten hänen läsnäolonsa vaikuttaa tilanteeseen.

Kohta 12:

* Tulkki ei toimi tulkattavien avustajana tai asiamiehenä.

Tulkin vastuulla on välittää viesti. Tulkki ei anna tulkattaville neuvoja tai ohjausta asian hoitamisessa.

Kohta 13.

* Tulkki ei toimeksiantonsa aikana ole velvollinen hoitamaan mitään muuta kuin tulkkaustehtäviä.

Tulkin tehtävä tulkkaustilanteessa on viestin välittäminen, jotta tulkattavien välinen kielellinen tasa-arvo toteutuu. Tulkin tehtäviin ei kuulu esim. tulkattavien kuljetus tai saattaminen tai lomakkeiden täyttö. Kirjallisista töistä kuten käänöksistä tulee aina sopia erikseen (ks. suositukset liite).

Tulkki välittää viestejä vain tulkkaustilanteessa; hän ei keskustele esille tulleista asioista tulkkaustilanteen ulkopuolella.

Kohta 14.

* Tulkki käyttäytyy toimeksiannon yhteydessä tilanteen luonteen huomioiden.

Tulkki selvittää etukäteen tulkkaustilanteen luonteen, jotta hän voi sovittaa esiintymisensä ja pukeutumisensa siihen sopivaksi.

Erilaiset tulkkaustilanteet vaativat erilaista käyttäytymistä. Tulkki sovittaa käytöksensä tilanteessa läsnä olevien kulttuuriin sopivaksi. Tulkin käytös ei saa haitata tilanteen sujuvuutta; joustavuus ja tilannetaju ovat tarpeen. Tulkki ottaa pukeutumisessaan huomioon kulttuuriset näkökohdat sekä muut olosuhteet (esim. sää ulkona tapahtuvissa tulkkauksissa). Tulkin pukeutumisen tulee myös olla tilanteen mukaista siten, ettei se kiinnitä ylimääräistä huomiota.

Kohta 15.

* Tulkki kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan.

Tulkin ammattitaitoon kuuluu hyvän kieli- ja tulkkaustaidon ohella tulkkaustekniikan hallinta ja laaja yleissivistys. Tulkin on ylläpidettävä ja kehitettävä näitä taitoja aktiivisesti.

Kielet muuttuvat ja kehittyvät yhteiskunnallisten muutosten myötä. Tulkki kehittää kielitaitoaan seuraamalla työkieltensä tiedotusvälineitä ja kulttuurielämää sekä osallistuu työkieliinsä liittyvään koulutukseen. Hän tekee myös jatkuvasti sanastotyötä (mm. uudet termit ja niiden vastineet).

Tulkki kehittää tulkkaustaitoaan osallistumalla tulkeille järjestettävään koulutukseen. Tulkkaustaitoa voi myös kehittää itsenäisesti (tai yhdessä kollegoi-

den kanssa) tarkastelemalla omaa suoritusta esimerkiksi saadun palautteen avulla.

Tulkki tunnistaa myös omat henkilökohtaiset rajansa. Hän huolehtii psyykkisestä ja fyysisestä hyvinvoinnistaan työkykynsä ylläpitämiseksi ja työnsä laadun varmistamiseksi.

Liite 3. Oikeustulkin ammattisäännöstö ja oikeustulkkausohjeet

Oikeustulkin ammattisäännöstö (27.3.2001)

Tässä säännöstössä termi oikeustulkki viittaa tuomioistuimessa työskenteleviin ammattitulkkeihin, mukaan lukien viittomakielen tulkit. Oikeustulkin tehtävänä oikeudenistunnossa on kääntää tarkasti ja luotettavasti siellä esitetyt puheenvuorot.

Oikeustulkki on avainasemassa, kun on kysymys oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisesta. Hän myötävaikuttaa ammattiaan harjoittaessaan perusoikeuksien ylläpitämiseen ja erityisesti yhdenvertaisuuden toteutumiseen lain edessä. Hänen työnsä saattaa vaikuttaa toisten ihmisten elämään ja oikeuksiin. Siksi hän noudattaa työssään tätä ammattisäännöstöä.

Artikla 1

Yleiset periaatteet

1.1 Tätä ammattisäännöstöä noudatetaan, mikäli laki tai muut asetukset eivät toisin määrää.

1.2 Oikeustulkki valmistautuu tehtäväänsä mahdollisimman hyvin ja hoitaa sen tunnollisesti ja parhaan kykynsä mukaan.

1.3 Oikeustulkki varmistaa oikeuden puheenjohtajalta tai muulta tuomioistuimen edustajalta, että työskentelyolosuhteet ovat asianmukaiset.

Artikla 2

Esteellisyys

Oikeustulkki on esteellinen eikä ota vastaan toimeksiantoa, mikäli hän joutuu sitä suorittaessaan sellaiseen eturistiriitaan, että tulkkauksen objektiivisuus vaarantuu.

Artikla 3

Salassapitovelvollisuus

Oikeustulkki ei paljasta kenellekään luottamuksellista tietoa, jonka hän on saanut toimeksiantoa hoitaessaan.

Artikla 4

Tiedon väärinkäyttäminen

Oikeustulkki ei käytä omaksi hyödykseen eikä auta muita käyttämään hyödykseen mitään tietoa, jonka hän on saanut toimeksiantoa hoitaessaan.

Artikla 5

Puolueettomuus ja neutraalius

Oikeustulkki on aina puolueeton ja neutraali. Hän ei anna henkilökohtaisten asenteidensa tai mielipiteidensä vaikuttaa toimeksiannon hoitoon.

Artikla 6

Ammattitaito

Oikeustulkki ottaa vastaan vain sellaisia tehtäviä, joihin hänen tietonsa ja taitonsa riittävät. Oikeustulkki on vastuussa tulkkauksensa oikeellisuudesta, ja hän korjaa mahdollisesti tekemänsä virheet.

Artikla 7

Ammatin kehittäminen

Oikeustulkki tekee yhteistyötä kollegojensa kanssa, kehittää ammattitaitoaan ja toimii omalta osaltaan tavalla, joka on ammattikunnalle eduksi.

Artikla 8

Säännösten rikkominen

Säännöstö on laadittu yhteistyössä Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:n, Kääntäjien ammattijärjestö ry:n, Kuurojen Liitto ry:n ja Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n kanssa. Mikäli on perusteltua aihetta epäillä oikeustulkin tahallisesti rikkoneen tätä ammattisäännöstöä, hänelle annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi siinä liitossa tai alan järjestössä, johon hän kuuluu, tarkoituksena selvittää asiaan vaikuttaneet tekijät. Mikäli oikeustulkin todetaan toimineen tämän ammattisäännösten vastaisesti, kukin järjestö ryhtyy toimenpiteisiin omaa järjestöään koskevien sääntöjen mukaisesti.

Oikeustulkkausehdot

Johdanto

Oikeustulkkausehdot on tuomioistuimessa tapahtuvaa tulkkausta. Oikeustulkilla (josta jäljempänä käytetään sanaa "tulkki") tarkoitetaan oikeudenistunnossa tulkkaustehtävää hoitavaa ammattitulkkiä, mukaan lukien viittomakielentulkkit.

Tulkin tehtävä oikeudessa on puhtaasti viestinnällinen. Näiden ohjeiden tarkoituksena on taata viestinnälle mahdollisimman suotuisat olosuhteet ja varmistaa, että tulkin ja muiden osapuolten välinen yhteistyö sujuu mahdollisimman joustavasti.

Nämä ohjeet on laadittu yhteistyössä Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:n, Kääntäjien ammattijärjestö ry:n, Kuurojen Liitto ry:n ja Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n kanssa.

Tulkkausehdot

1. Toimeksiannon hyväksyminen

1.1 Kun tulkkille tarjotaan toimeksiannosta, hän vahvistaa, että on käytettävissä kyseiseen toimeksiantoon ja selvittää toimeksiantajien kanssa yksityiskohdat, esteellisyysarviointia varten erityisesti mitä ja keitä asia koskee. Tulkki ja toimeksiantaja sopivat tehtävän hoidon kannalta oleellisten asiakirjojen ja tausta-aineiston toimittamisesta, palkkioperusteista ja laskutustavasta. Toimeksiantaja ilmoittaa arvion toimeksiannon kestosta.

1.2 Tulkki on velvollinen itse hoitamaan vastaanottamansa toimeksiannon. Hän ei voi pyytää toista tulkkiä hoitamaan sitä puolestaan. Jos tulkki ei voi ottaa tehtävää vastaan, hän voi suositella toista tulkkiä.

1.3. Toimeksiannosta tehdään kirjallinen vahvistus, jossa mainitaan myös toimeksiannon mahdollisen peruuntumisen yhteydessä tulkille maksettava korvaus.

2. Toimeksiantoon valmistautuminen

2.1 Varmistaakseen tulkkauksen tarkkuuden tulkki pyytää käyttöönsä toimeksiantoon liittyvät asiakirjat, esim. syytekirjelmän, jotta hän voi perehtyä niihin hyvissä ajoin ennen oikeuden istuntoa.

2.2 Tulkki tutustuu toimeksiantoon liittyvään aineistoon ja perehtyy tarvittavaan terminologiaan. Tulkki käsittelee aineistoa luottamuksellisesti. Toimeksiannon päätyttyä tulkki palauttaa hänelle luovutetun aineiston saamiensa ohjeiden mukaan viivytyksittä.

3. Toimeksiannon hoitaminen

3.1 Tulkki saapuu paikalle hyvissä ajoin ennen istunnon alkamista. Tulkki ja oikeuden puheenjohtaja sopivat työskentelytavasta sekä siitä, missä tulkki istuu ja mitä tulkkaustapaa käytetään (konsekutiivitulkkkaus / simultaanitulkkkaus laitteilla / simultaanitulkkkaus ilman laitteita). Tulkin on voitava tulkata oman toimintansa kannalta edullisimmalla paikalla.

3.2 Tulkki käyttäytyy asiallisesti kaikkia osapuolia (tuomareita, asianajajia, syyttäjiä, poliisia, todistajia, syytettyjä jne.) kohtaan.

3.3 Tulkki on puolueeton osapuoli oikeuden istunnossa, ja hänen tehtävänä on kääntää tarkasti ja luotettavasti oikeudessa esitetyt puheenvuorot. Tulkki ei ota henkilökohtaisesti kantaa oikeudessa käsiteltäviin asioihin.

3.4 Tulkattaessa käytetään suoraa esitystapaa. (Ei: "Hän sanoo, että hän lähti kaupasta." Vaan: "Minä lähdin kaupasta.")

3.5 Tulkki seuraa tulkattavien reaktiota varmistaakseen, että nämä ovat ymmärtäneet, mitä tulkki on sanonut.

3.6 Tulkkauksen tarkkuuden ja luotettavuuden takaamiseksi tulkki keskeyttää puhujan, jos tämä puhuu epäselvästi tai kohtuuttoman pitkään. Jos tulkki ei ymmärrä, mitä puhuja tarkoittaa, tulkki pyytää selvennystä. Oikeudenkäynnin aikana luettavat tai esitettävät asiakirjat annetaan myös tulkille.

3.7 Jos tulkki joutuu keskeyttämään tulkkauksen siitä syystä, että kaksi henkilöä puhuu yhtä aikaa, hän huomauttaa asiasta oikeuden puheenjohtajalle.

3.8 Tulkille varataan mahdollisuus taukojen pitämiseen.

3.9 Tulkki puukeutuu asiallisesti ja työympäristön asettamien vaatimusten mukaisesti.

4. Tulkin palkkio

4.1 Tulkin palkkio maksetaan tehdyn sopimuksen mukaisesti ja viivytelemättä.

Liite 4. Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry:n jäsen- ja paikallisyhdistykset

ERTOn jäsenyhdistykset:

Autokoulujen toimistohenkilökunnan yhdistys ATHY

Erytistöimihenkilöt ET ry

Kuljetus- ja huolinta-alan toimihenkilöt KHT ry

Markkinointiviestinnän, -tutkimuksen ja uusmedia-alan ammattilaiset MaMa ry

Matkailutoimihenkilöiden ammattiyhdistys Matka ry

Sosiaali- ja Terveysalan Järjestöjen Työntekijät ry SOTT

Suomen Opasliitto ry SOL

Suomen Viittomakielen Tulkit ry SVT

Tietoalan toimihenkilöt ry

Tilitoimihenkilöt ry TITO

Yksityisten lääkintä- ja terveyspalvelulaitosten työntekijät ry YLTT

ERTOn paikallisyhdistykset:

Etelä-Karjalan paikallisjärjestö ry

Etelä-Savon paikallisjärjestö ry

Helsinki-Uusimaan paikallisjärjestö ry

Itä-Savon paikallisjärjestö ry

Kainuun paikallisjärjestö ry

Kanta-Hämeen paikallisjärjestö ry

Keski-Suomen paikallisjärjestö ry

Kymen paikallisjärjestö ry

Lahden seudun paikallisjärjestö ry

Lapin paikallisjärjestö ry

Länsirannikon paikallisjärjestö ry

Pirkanmaan paikallisjärjestö ry

Pohjois-Karjalan paikallisjärjestö ry

Pohjois-Pohjanmaan paikallisjärjestö ry

Pohjois-Savon paikallisjärjestö ry

Satakunnan paikallisjärjestö ry

Seinäjoen seudun paikallisjärjestö ry

Varsinais-Suomen paikallisjärjestö ry

Liite 5. Efslin tapahtumat 10 vuoden ajalta

- 1993: Belgia, Bryssel AGM
1994: Skotlanti, Edinburgh AGM, workshops
1995: Belgia, Kent AGM, pieni seminaari
1996: Espanja, Barcelona AGM, konferenssi: Professionalism – Our Challenge for 2000
1997: Irlanti, Dublin AGM, seminaari
1998: Ruotsi, Tukholma AGM, konferenssi: Interpreting education
1999: Belgia, Kent AGM, seminaari: The future of Efsli, tulevaisuussuunnitelma
2000: Tanska, Kööpenhamina AGM: How do you enforce your ethics? seminaari: Ethics
2001: Alankomaat, Ede AGM: Mentoring konferenssi: Raising a profession
2002: Norja, Oslo AGM: Performing arts konferenssi: Performance Interpreting – A piece of art?
2003: Englanti, Brighton AGM, konferenssi: Community Interpreting
Vuonna 2004 AGM seminaari järjestetään Helsingissä.

Liite 6. Viittomakielialan Osuuskunta Vian työehtosopimus

I YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 § Soveltamisala

1. Tätä sopimusta sovelletaan Viittomakielialan Osuuskunta Via:n palveluksessa oleviin kuukausi- ja tuntipalkkaisein työntekijöihin.
2. Asioimistulkkauksella tarkoitetaan tässä sopimuksessa lyhytaikaisiin määräaikaisiin työsopimuksiin perustuva tulkkausta.

2 § Yleiset sopimukset

Tämän työehtosopimuksen osana noudatetaan seuraavia kulloinkin voimassa olevia Erityisalojen Työnantajaliitto ry:n ja Erityisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry:n välisiä sopimuksia:

- Luottamusmiessopimus
- Koulutusopimus

3 § Työn johto, jakaminen ja järjestäytymisoikeus

1. Työnantajalla on oikeus johtaa ja jakaa työtä.
2. Järjestäytymisoikeus on molemmin puolin loukkaamaton.

II TYÖSUHDE

4 § Työsuhteen alkaminen

1. Työnantaja selvittää työhön tulevalle uudelle työntekijälle alan järjestö- ja neuvottelusuhteet sekä työpaikan luottamusmiehen.
2. Työnantaja ja työntekijä voivat sopia työntöön aloittamisesta alkavasta enintään neljän kuukauden pituisesta koeajasta. Kahdeksaa kuukautta lyhyemmässä määräaikaisessa työsuhteessa koeaika saa olla enintään puolet työsopimuksen kestosta.
3. Työsopimus on tehtävä kirjallisesti. Asioimistulkkauksessa tästä voidaan poiketa.
4. Määräaikainen työsopimus voidaan tehdä työsopimuslain mukaisesti perustellusta syystä. Mikäli työsopimus on tehty ilman perusteltua syytä tai mikäli ilman perusteltua syytä on tehty toisiaan seuraavia määräaikaisia työsopimuksia, pidetään sopimusta toistaiseksi voimassa olevana työsopimuksena.
5. Jos työnantajan ja työntekijän välillä on tehty useita peräkkäisiä, keskeytymättöminä tai vain lyhytaikaisin keskeytyksin jatkuvia määräaikaisia työsopimuksia, työsuhteen katsotaan työsuhde-etuksien määräytymisen kannalta jatkuneen yhdenjaksoisena.

5 § Työsuhteen päätyminen

1. Määräaikaiseen työsuhteeseen palkatun työntekijän työ päättyy sovitun määräajan päättyessä. Mikäli määräaikaisen työsuhteen päättymisajan kohta ei sopimusta tehtäessä ole tiedossa, työnantaja pyrkii ilmoittamaan siitä työntekijälle hyvissä ajoin ennen sopimuksen päättymistä.
2. Toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa työnantajan noudattama irtisanomisaika on:
 - 14 päivää, jos työsuhde on jatkunut enintään yhden vuoden
 - 1 kuukausi, jos työsuhde on jatkunut yli vuoden, mutta enintään neljä vuotta
 - 2 kuukautta, jos työsuhde on jatkunut yli neljä vuotta, mutta enintään kahdeksan vuotta
 - 4 kuukautta, jos työsuhde on jatkunut yli kahdeksan vuotta, mutta enintään kaksitoista vuotta
 - 6 kuukautta, jos työsuhde on jatkunut yli kaksitoista vuotta.
3. Toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa työntekijän noudattama irtisanomisaika on:
 - 14 päivää, jos työsuhde on jatkunut enintään viisi vuotta
 - 1 kuukausi, jos työsuhde on jatkunut yli viisi vuotta.
4. Mikäli määräaikaisessa työsuhteessä sovitaan irtisanomismahdollisuudesta, noudatetaan edellä mainittuja irtisanomisaikoja.
5. Irtisanominen ja työsuhteen purkaminen suoritetaan kirjallisesti tai muuten todistettavasti.

III TYÖAIKA

6 § Säännöllinen työaika

1. Säännöllinen työaika on enintään 7,5 tuntia vuorokaudessa ja enintään 37,5 tuntia viikossa.
2. Työaika voidaan järjestää myös siten, että se on keskimäärin enintään 37,5 tuntia viikossa. Mikäli mahdollista työtä varten on ennakolta laadittava työvuoroluettelo vähintään ajaksi, jonka kuluessa viikoittainen säännöllinen työaika tasoittuu sanottuun keskimäärään. Tasoittumisjakson pituus on enintään 12 viikkoa, mikäli ei toisin sovita. Säännöllinen työaika ei yhtenäkkään tasoittumisjakson viikkona saa ylittää 48 tuntia.
3. Opiskelutulkauksessa ja oppilaitoksessa suoritettavassa viittomakielen opetuksessa työaika käsittää oppitunnit välitunteineen ja valmistautumisaajan. Valmistautumisaajan pituudesta on sovittava työsuhteesta solmittaessa.
4. Työviikko alkaa maanantaina ja se järjestetään viisi päiväiseksi. Tästä voidaan voidaan poiketa toiminnallisista syistä, kuten esim. viikonloppukurssien, leirien ja vastaavien tapahtumien kohdalla.
5. Työntekijällä on oikeus 1/2 - 1 tunnin pituiseen ruokailutaukoon, jonka aikana hän saa poistua työpaikalta. Ruokailutaukoa ei lueta työaikaan. Opiskelutulkauksessa ruokailutauko on aina työaika.

6. Joulu- ja juhannusaatto ovat vapaapäiviä.

7. Sellaisina viikkoina, joille sattuu arkipyhä, vapunpäivä, itsenäisyyspäivä, joului- tai juhannusaatto muulle arkipäivälle kuin lauantaille, lyhennetään säännöllisen työn määrää sanotun päivän työaikaan vastaavalla määrällä. Tuntipalkkaiselle työntekijälle maksetaan arkipyhäkorvauksena yksinkertainen tuntipalkka sanotun päivän lyhentynyttä työaikaan vastaavalta ajalta, jos hän on työskennellyt välittömästi ennen sanottua päivää ja välittömästi sen jälkeen. Asioimistulkauksessa edellytyksenä on lisäksi, että kysymyksessä on ollut samaa asiakasta koskeva työsuhde.

8. Mikäli asioimistulkauksessa sovittu työ peruutetaan työnantajasta riippumattomasta syystä 3 päivää tai tätä lyhempää aikaa käyttäen eikä työnantaja pysty tarjoamaan tilalle muuta vastaavaa työtä, on työntekijälle maksettava palkka sovittuun asioimistulkausta koskevan työn mukaisesti. Palkka käsittää sovittuun perus-/ vaativan tason tuntipalkan, mahdollisen ilta-, yö- ja lauantaityölisän sekä sunnuntaityökorvauksen lukuun ottamatta opastuslisää. Matka-ajalta ja odotusajalta maksettavaa korvausta ei makseta, mikäli matka-aikaa ja odotusaikaa ei ole todellisuudessa muodostunut.

Mikäli työntekijä saa tilalle muuta työtä toisen työnantajan palveluksessa, vähentää tästä työstä saatu palkka työnantajan edellä mainittua palkanmaksuvelvollisuutta.

7 § Lisä-, yli ja sunnuntaityö

1. Lisätyötä on työ, jota tehdään säännöllisen työajan ja pisimmän lainmukaisen säännöllisen työajan välisenä aikana.

2. Lisätyöstä maksetaan yksinkertainen tuntipalkka jokaiselta tehdyltä tunnilta. Jos työtä tehdään työehtosopimuksen salliman säännöllisen enimmäistyöajan ja pisimmän lainmukaisen säännöllisen työajan välisenä aikana, maksetaan siitä 50 %:lla korotettu palkka.

3. Vuorokautista ylityötä on työ, jota tehdään säännöllisen lainmukaisen enimmäistyöajan tai työvuoroluetteloon merkityn työajan lisäksi vuorokaudessa. Vuorokautisesta ylityöstä maksetaan kahdelta ensimmäiseltä tunnilta 50 %:lla ja seuraavilta tunneilta 100 %:lla korotettu palkka.

4. Viikoittaista ylityötä on työ, jota tehdään lainmukaisen enimmäistyöajan tai työvuoroluetteloon merkityn työajan lisäksi viikossa ja siitä maksetaan kahdeksalta ensimmäiseltä tunnilta 50 %:lla ja seuraavilta tunneilta 100 %:lla korotettu palkka.

5. Sunnuntaityöstä, jolla tarkoitetaan sunnuntaina, muuna kirkollisena juhlapäivänä, vapunpäivänä ja itsenäisyyspäivänä tehtyä työtä, maksetaan muun siltä ajalta tulevan palkan lisäksi sunnuntaityökorotuksena yksinkertainen perustuntipalkka.

6. Sunnuntaina tehdystä ylityöstä maksetaan sunnuntaityökorotuksen lisäksi kahdelta ensimmäiseltä tunnilta 50 %:lla ja seuraavilta tunneilta 100 %:lla korotettu palkka.

7. Työntekijän suostumuksella voidaan lisä-, yli- ja sunnuntaityö korvata

vastaavana korotettuna vapaa-aikana. Vapaa-aika on annettava kahden kuu-
kauden kuluessa työn suorittamisesta, mikäli työntekijä sitä vaatii.

8 § Viikoittainen vapaa-aika

Työaika on järjestettävä siten, että työntekijä saa kerran viikossa 35 tuntia
kestävän keskeytymättömän vapaa-ajan, joka on, mikäli mahdollista sijoitet-
tava sunnuntain yhteyteen.

9 § Ilta- ja yötyölisä

1. Kello 18.00–23.00 välisenä aikana tehty työ on iltatyötä. Iltatyöstä makse-
taan muun siltä ajalta tulevan palkan lisäksi kultakin tehdyltä tunnilta 15 %:n
suuruinen iltatyölisä henkilökohtaisesta tuntipalkasta. Iltatyölisää ei makse-
ta, mikäli kyseessä on ylityö.

2. Kello 23.00–06.00 välisenä aikana tehty työ on yötyötä. Yötyöstä makse-
taan muun siltä ajalta tulevan palkan lisäksi kultakin tehdyltä tunnilta 30 %:n
suuruinen yötyölisä henkilökohtaisesta tuntipalkasta. Yötyölisää ei makseta,
mikäli kyseessä on ylityö.

10 § Lauantaityölisä

Lauantaina klo 0.00–18.00 välisenä aikana tehdystä työstä maksetaan muun
siltä ajalta tulevan palkan lisäksi kultakin tehdyltä tunnilta 15 %:n suuruinen
lauantaityölisä henkilökohtaisesta tuntipalkasta. Lauantaityölisää ei makseta,
mikäli kyseessä on ylityö.

11 § Välityslisä

Työntekijälle, joka sopimuksen mukaan ottaa vastaan tulkkaustoimeksi-
antoja koskevia tilauksia ja välittää niitä eteenpäin, maksetaan välityslisää
1.3.2003 alkaen 72,10 €/kk ja 1.3.2004 alkaen 73,68 €/kk.

IV PALKKAUS

12 § Palkat asioimistulkkauksessa

1. Työntekijän palkka määräytyy tuntipalkkana. Palkka maksetaan aina vä-
hintään 1 tunnilta ja tämän jälkeen jokaiselta alkavalta neljännestunnilta.

Kokemuslisät

2. Työntekijälle maksetaan kokemusvuosilisää 2, 4, 7, 10 ja 15 kokemuslisään
oikeuttavan vuoden jälkeen. Kokemuslisäprosentit ovat 5 %, 4 %, 3 %, 3 % ja
2 % laskettuna edellisestä kokemusvuosillisällä korotetusta palkasta.

3. Kokemuslisään oikeuttavana aikana pidetään työssäoloaika, jonka työn-
tekijä on ollut oman työnantajan työssä sekä sellaisessa muun työnantajan
työssä, missä työ on ollut samankaltaista ja säännöllinen työaika on keski-
määrin ollut vähintään 15 tuntia viikossa.

4. Korkeakoulutasoinen tutkinto oikeuttaa yhteen kokemusvuoteen.

5. Työntekijän tulee hakea kokemuslisää Via:n hallitukselta.

Perustuntipalkka 1.3.2003

Työntekijän perustuntipalkka on seuraava:

0–2 v 2–4 v 4–7 v 7–10 v 10–15 v 15 v jälkeen
17,63 € 18,52 € 19,26 € 19,84 € 20,44 € 20,85 €

Perustuntipalkka 1.3.2004

0–2 v 2–4 v 4–7 v 7–10 v 10–15 v 15 v jälkeen
18,02 € 18,93 € 19,68 € 20,28 € 20,89 € 21,31 €

Vaativan tason tuntipalkka 1.3.2003

Työntekijän vaativan tason tuntipalkka on seuraava:

0–2 v 2–4 v 4–7 v 7–10 v 10–15 v 15 v jälkeen
22,71 € 23,84 € 24,80 € 25,54 € 26,31 € 26,83 €

Vaativan tason tuntipalkka 1.3.2004

0–2 v 2–4 v 4–7 v 7–10 v 10–15 v 15 v jälkeen
23,21 € 24,36 € 25,35 € 26,10 € 26,89 € 27,42 €

6. Vaativan tason tuntipalkka maksetaan, kun kyseessä on tavanomaista vaativampi tulkkaustyö, esimerkiksi kongressi, seminaari, toisen kotimaisen tai vieraan kielen tulkkaus, liittojen tai yhdistysten tilaisuudet ja taktiilitulkkaus.

Harjoittelijan palkka

7. Harjoittelijan palkka on 85 %:a perustuntipalkasta. Harjoittelijalla tarkoitetaan viittomankielentulkkiopiskelijaa.

Matka-ajalta ja odotusajalta maksettava korvaus

8. Matka-ajalla tarkoitetaan matkustamiseen käytettyä aikaa.

9. Odotusajalla tarkoitetaan aikaa, jonka työntekijä odottaa työntekopaikkakunnalla seuraavan työtehtävän alkamista.

10. Matka-ajalta ja odotusajalta maksetaan 1.3.2003 alkaen 5,84 € tunnilta ja 1.3.2004 alkaen 5,97 € tunnilta siten, että korvattavana aikana huomioidaan jokainen alkanut neljännestunti. Odotusajalta korvaus maksetaan kuitenkin vain silloin, kun työntekopaikka sijaitsee toisen kunnan alueella vähintään 50 km:n päässä työntekijän varsinaiselta työpaikalta tai asunnolta.

Opastuslisä

11. Mikäli työntekijä matka-ajalla opastaa kuurosokeaa henkilöä korotetaan matka-ajalta maksettavaa korvausta 15 %:a.

12. Mikäli tulkkaustyö käsittää myös kuurosokean henkilön opastamisen, maksetaan henkilökohtaiseen tuntipalkkaan 15 %:n suuruinen opastuslisä.

Valmistautumisaika

13. Mikäli tulkkaustyön suorittaminen edellyttää etukäteen valmistautumista maksetaan valmistautumiseen käytetyltä ajalta henkilökohtainen perustuntipalkka kultakin tunnilta. Valmistautumisajan palkka maksetaan, kun

kysymyksessä on esimerkiksi teatteriesitys, kongressi, seminaari, kirkollinen toimitus, oikeudenkäynti.

14. Työntekijän tulee etukäteen sopia työnantajan kanssa valmistautumisajasta ja sen pituudesta.

15. Työntekijän tulee esittää selvitys valmistautumisajan käytöstä.

Kurssit, leirit ja vastaavat tapahtumat

16. Kahta vuorokautta pidempien kurssien, leirien ja vastaavien tapahtumien osalta voidaan palkkauksesta sopia toisin työnantajan ja työntekijän kesken.

13 § Palkat viittomakielen opetuksessa

1. Työntekijän palkka määräytyy tuntipalkkana oppituntia kohden.

Kokemuslisät

2. Työntekijälle maksetaan kokemusvuosilisää 2, 4, 7, 10

ja 15 kokemuslisään oikeuttavan vuoden jälkeen. Kokemuslisäprosentit ovat 5 %, 4 %, 3 %, 3 % ja 2 % laskettuna edellisestä kokemusvuosilisällä korotusta palkasta.

8. Kokemuslisään oikeuttavana aikana pidetään työssäoloaikaa, jonka työntekijä on ollut oman työnantajan työssä sekä sellaisessa muun työnantajan työssä, missä työ on ollut samankaltaista ja säännöllinen työaika on keskimäärin ollut vähintään 15 tuntia viikossa.

9. Korkeakoulutasoinen tutkinto oikeuttaa yhteen kokemusvuoteen.

10. Työntekijän tulee hakea kokemuslisää Via:n hallitukselta.

Perustuntipalkka 1.3.2003

11. Työntekijän perustuntipalkka/oppitunti on seuraava:

0-2 v 2-4 v 4-7 v 7-10 v 10-15 v 15 v jälkeen

19,16 € 20,12 € 20,92 € 21,55 € 22,20 € 22,64 €

Perustuntipalkka 1.3.2004

0-2 v 2-4 v 4-7 v 7-10 v 10-15 v 15 v jälkeen

19,58 € 20,56 € 21,38 € 22,02 € 22,69 € 23,14 €

Opettajapätevyyteen perustuva tuntipalkka 1.3.2003

12. Työntekijän, joka omaa kansanopiston ja kansalaisopiston päätoimisen opettajan kelpoisuuden sekä työntekijälle, joka on suorittanut 35 opintoviikon laajuiset opettajan pedagogiset opinnot, tuntipalkka/oppitunti on seuraava:

0-2 v 2-4 v 4-7 v 7-10 v 10-15 v 15 v jälkeen

21,07 € 22,12 € 23,01 € 23,70 € 24,41 € 24,90 €

Opettajapätevyyteen perustuva tuntipalkka 1.3.2004

0-2 v 2-4 v 4-7 v 7-10 v 10-15 v 15 v jälkeen

21,53 € 22,61 € 23,52 € 24,22 € 24,95 € 25,45 €

Harjoittelijan palkka

Harjoittelijan palkka on 85 %:a tuntipalkasta. Harjoittelijalla tarkoitetaan viittomankielentulkkiopiskelijaa.

14 § Palkat opiskelutulkkausessa

1. Työntekijän palkka määräytyy pääsääntöisesti kuukausipalkkana.

Kokemuslisät

2. Työntekijälle maksetaan kokemusvuosilisää 2, 4, 7, 10 ja 15 kokemuslisään oikeuttavan vuoden jälkeen. Kokemuslisäprosentit ovat 5 %, 5 %, 4,5 %, 4 % ja 3 % laskettuna edellisestä kokemusvuosilisällä korotetusta palkasta.

3. Kokemuslisään oikeuttavana aikana pidetään työssäoloaika, jonka työntekijä on ollut oman työnantajan työssä sekä sellaisessa muun työnantajan työssä, missä työ on ollut samankaltaista ja säännöllinen työaika on keskimäärin ollut vähintään 15 tuntia viikossa.

4. Korkeakoulutasoinen tutkinto oikeuttaa yhteen kokemusvuoteen.

5. Työntekijän tulee hakea kokemuslisää Via:n hallitukselta.

Kuukausipalkka 1.3.2003

6. Työntekijän kuukausipalkka on seuraava:

0-2 v	2-4 v	4-7 v	7-10 v	10-15 v	15v jälk	
1 648 €	1 730,40 €		1 816,92 €	1 898,70 €	1 974,61 €	2 033,84

Kuukausipalkka (€) 1.3.2004

0-2 v	2-4 v	4-7 v	7-10 v	10-15 v	15v jälk	
1 684,26		1 768,47		1 856,89	1 940,47	2 018,05
2 078,58						

Henkilökohtainen lisä

7. Työntekijälle voidaan lisäksi maksaa henkilökohtaista lisää. Henkilökohtaisen lisän maksamisen perusteena on työntekijän henkilökohtainen osaaminen ja pätevyys.

8. Mikäli työntekijän henkilökohtainen kuukausipalkka on yli taulukkopalkan, maksetaan kokemusvuosilisä edellä kohdassa 2. mainittujen kokemuslisäprosenttien mukaisesti työntekijän henkilökohtaisesta kuukausipalkasta.

Työharjoittelujaksot

9. Mikäli opiskelijan opetukseen sisältyy työharjoittelua, jonka aikana tulkkausta ei tarvita, on työntekijä velvollinen tänä aikana ottamaan vastaan muuta tulkkaustyötä.

15 § Palkat kuukausipalkkaan perustuvassa tulkkausessa ja opetuksessa

1. Työntekijän palkka määräytyy kuukausipalkkana.

2. Työaika käsittää tulkkaustyön ja opetuksen sekä niihin liittyvän valmistau-

tumisen, välityksen ja matka-ajan.

Kokemuslisät

3. Työntekijälle maksetaan kokemusvuosilisää 2, 4, 7, 10 ja 15 kokemuslisään oikeuttavan vuoden jälkeen. Kokemuslisäprosentit ovat 5 %, 5 %, 4,5 %, 4 % ja 3 % laskettuna edellisestä kokemusvuosilisällä korotetusta palkasta.

4. Kokemuslisään oikeuttavana aikana pidetään työssäoloaika, jonka työntekijä on ollut oman työnantajan työssä sekä sellaisessa muun työnantajan työssä, missä työ on ollut samankaltaista ja säännöllinen työaika on keskimäärin ollut vähintään 15 tuntia viikossa.

5. Korkeakoulutasoinen tutkinto oikeuttaa yhteen kokemusvuoteen.

6. Työntekijän tulee hakea kokemuslisää Via:n hallitukselta.

Kuukausipalkka 1.3.2003

7. Työntekijän kuukausipalkka on seuraava:

0-2 v	2-4 v	4-7 v	7-10 v	10-15 v	15 v jälk
1 648 €	1 730,40 €		1 816,92 €	1 898,70 €	1 974,61 €
					2 033,84 €

Kuukausipalkka 1.3.2004

0-2 v	2-4 v	4-7 v	7-10 v	10-15 v	15 v jälk
1 684,26 €		1 768,47 €		1 856,89 €	1 940,47 €
					2 018,05 €
					2 078,58 €

Henkilökohtainen lisä

8. Työntekijälle voidaan lisäksi maksaa henkilökohtaista lisää. Henkilökohtaisen lisän maksamisen perusteena on työntekijän henkilökohtainen osaaminen ja pätevyys.

9. Mikäli työntekijän henkilökohtainen kuukausipalkka on yli taulukkopalkan, maksetaan kokemusvuosilisä edellä kohdassa 3. mainittujen kokemuslisäprosenttien mukaisesti työntekijän henkilökohtaisesta kuukausipalkasta.

Osa-aikatyö

10. Osa-aikatyöntekijän kuukausipalkka määräytyy työehtosopimuksen mukaisen säännöllisen työajan ja työsopimuksessa sovitun lyhyemmän työajan välisessä suhteessa.

11. Sovitun työajan ylimeneviltä tunneilta maksetaan palkka asioimistulkkausta koskevien määräysten mukaisesti.

12. Osa-aikatyöntekijälle, joka on tehnyt lisätöitä työsopimuksessa sovitun työajan lisäksi, maksetaan vuosilomapalkka, vuosilomakorvaus, sairausajan palkka sekä muut tämän työehtosopimuksen mukaan maksettavat etuudet keskimääräisen ansion perusteella laskettuna.

16 § Muut palkkamääräykset

1. Kuukausipalkkaisille työntekijöille palkka maksetaan kunkin kuukauden 15. päivä, ellei työntekijän kanssa toisin sovita. Tällöinkin palkka on maksettava viimeistään kunkin kuukauden 20. päivä.

2. Tuntipalkkalaisille palkka maksetaan kunkin kuukauden viimeinen päivä.
3. Tuntipalkanjakaja on 158.
4. Päiväpalkanjakaja on 21.
5. Työsuhteen päättyessä palkka maksetaan työsuhteen viimeisenä päivänä kuukausipalkkaisille. Tuntipalkkalaisille palkka maksetaan työsuhteen päättymistä seuraavana palkanmaksupäivänä.

IV POISSAOLOT

17 § Työntekijän sairastuminen

1. Työnantaja maksaa työntekijälle sairausajalta palkkaa, jos työntekijä on sairastumisen tai tapaturman vuoksi estynyt tekemästä työtä ja työntekijä ei ole aiheuttanut työkyvyttömyyttä tahallisesti tai törkeällä tuottamuksella.
2. Työntekijän on viipymättä ilmoitettava poissaolosta ja jos mahdollista sen kestosta. Työntekijän on vaadittaessa esitettävä työkyvyttömyydestä lääkärintodistus tai muu työnantajan hyväksymä selvitys.
3. Työnantaja maksaa työntekijälle palkkaa kunkin työkyvyttömyystapauksen yhteydessä työsuhteen keston perusteella seuraavasti:
 - työsuhde kestänyt alle 1 kuukauden, 50 prosenttia palkasta sairastumispäivältä ja sitä seuraavalta 9 arkipäivältä
 - työsuhde kestänyt vähintään 1 kuukauden, mutta alle 3 vuotta, neljän viikon ajalta
 - työsuhde kestänyt vähintään 3 vuotta, mutta alle 5 vuotta, viiden viikon ajalta
 - työsuhde kestänyt vähintään 5 vuotta, kahdeksan viikon ajalta.
4. Tuntipalkkalaisilla työntekijöillä sairausajan palkka maksetaan edellä mainitun mukaisesti sairastumista edeltävän 3 kuukauden keskimääräisen ansion mukaan.
5. Asioimistulkkauksessa ja opetuksessa sairausajan palkka maksetaan seuraavasti:
 - jos työntekijä on ollut Via:lla työssä yhteensä keskimäärin 10 tuntia/kk sairastumista edeltävän kolmen kuukauden aikana, sairastumispäivältä sovittujen työtuntien mukaan
 - jos työntekijä on ollut Via:lla työssä keskimäärin yli 10 tuntia/kk, mutta alle 40 tuntia/kk sairastumista edeltävän kolmen kuukauden aikana, sairastumispäivältä ja 9 seuraavalta kalenteripäivältä sovittujen työtuntien mukaan
 - jos työntekijä on ollut Via:lla työssä keskimäärin yli 40 tuntia/kk sairastumista edeltävän kolmen kuukauden aikana, neljän viikon ajalta sovittujen työtuntien mukaisesti.
6. Työnantaja toteuttaa sairausajan palkan maksamisen joko siten, että työnantaja maksaa palkan työntekijälle ja hakee itselleen sairausvakuutuskorvauksen tai siten, että työnantaja maksaa palkan sairausvakuutuslain karenssipäiviltä ja tämän jälkeisiltä päiviltä työnantaja maksaa päiväpalkan ja sairausvakuutuslain perusteella suoritettavan päivärahan erotuksen.

7. Jos sairausvakuutuslain tarkoittamaa päivärahaa ei työntekijästä johtuvasta syystä makseta tai jos se maksetaan lakisääteistä pienempänä, vähenee työnantajan palkanmaksuvelvollisuus maksamatta jääneellä määrällä.

18 § Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaa sekä hoitovapaa

1. Työntekijän äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaa sekä hoitovapaa määräytyvät työsopimuslain ja sairausvakuutuslain mukaan.
2. Työnantaja maksaa työntekijälle äitiysvapaan ajalta palkan kolmelta kuukaudelta. Palkanmaksun edellytyksenä on, että työsuhde on jatkunut yhtäjaksoisesti vähintään yhdeksän kuukautta välittömästi ennen äitiysvapaan alkamista tai että työntekijä on ollut Via:lla työssä yhteensä vähintään 9 kuukautta viimeksi kuluneen 24 kuukauden aikana ennen äitiysvapaan alkamista.
3. Työnantajalla on oikeus saada työntekijälle samalta ajalta tuleva sairausvakuutuslain mukainen äitiysraha tai maksettua palkkaa vastaava osa siitä.
4. Milloin työntekijä on adoptoinut alle 7-vuotiaan lapsen, annetaan hänelle lapsen haltuunottopäivästä alkaen kolmen kuukauden pituinen äitiysvapaa-seen rinnastettava palkallinen loma samoin edellytyksin kuin edellä.

19 § Tilapäinen hoitovapaa

1. Työntekijällä on oikeus saada alle 10-vuotiaan tai vammaisen lapsensa tai muun hänen taloudessaan vakituisesti asuvan alle 10-vuotiaan tai vammaisen lapsen sairastuessa äkillisesti lapsen hoidon järjestämiseksi tai tämän hoitamiseksi tilapäistä hoitovapaata enintään 4 työpäivää. Lapsen vanhemmat tai huoltajat eivät saa pitää tilapäistä hoitovapaata samanaikaisesti.
2. Työntekijän on ilmoitettava työnantajalle tilapäisestä hoitovapaasta ja sen arvioidusta kestoajasta niin pian kuin mahdollista. Työnantajan pyynnöstä työntekijän on esitettävä luotettava selvitys tilapäisen hoitovapaan perusteesta.
3. Työntekijälle maksetaan palkka tilapäisen hoitovapaan ajalta kolmelta työpäivältä. Palkka maksetaan työntekijälle samojen perusteiden mukaan kuin sairausajan palkasta on sovittu asioimistulkkausta ja opetusta lukuun ottamatta.
4. Palkan maksamisen edellytyksenä tässä pykälässä tarkoitetun poissaolon ajalta on, että poissaolo on sairastuneen hoidon järjestämiseksi tai hoitamiseksi välttämätön. Palkallisuuden edellytyksenä on lisäksi, että molemmat vanhemmat ovat ansiotyössä tai kysymyksessä on yksinhuoltaja ja että lapsen sairaudesta esitetään vastaava selvitys kuin mitä työntekijän omasta sairaudesta vaaditaan.
5. Asioimistulkkauksessa ja opetuksessa palkka maksetaan seuraavien perusteiden mukaisesti:
 - jos työntekijä on ollut Via:lla työssä keskimäärin 10 tuntia/kk tilapäistä hoitovapaata edeltävän kolmen kuukauden aikana, yhdeltä päivältä sovittujen työtuntien mukaisesti
 - jos työntekijä on ollut Via:lla työssä keskimäärin yli 10 tuntia/kk tilapäistä hoitovapaata edeltävän kolmen kuukauden aikana, kolmelta päivältä sovit-

tujen työtuntien mukaisesti.

20 § Lääkärintarkastukset

Työntaja ei vähennä työntekijän säännölliseltä työajalta tulevaa palkkaa alla mainituissa tapauksissa. Määräysten soveltamisen edellytyksenä on, että tarkastukset ja tutkimukset on järjestetty työajan tarpeetonta menetystä välttämällä, ettei tarkastuksia ole voitu hoitaa työajan ulkopuolella ja, että niistä on ilmoitettu etukäteen työnantajalle.

Asioimistulkkauksessa ja opetuksessa edellytetään edellä mainitun lisäksi, että työntekijä on ollut Via:lla työssä keskimäärin yli 10 tuntia/kk kolmen edeltävän kuukauden aikana. Asioimistulkkauksessa ja opetuksessa palkka maksetaan sovittujen työtuntien mukaan.

Muut kuin lakisääteiset lääkärintarkastukset

Työntekijä käy sairauden toteamiseksi välttämättömässä lääkärintarkastuksessa ja tarkastuksen liittyvässä lääkärin määräämässä laboratorio- ja röntgentutkimuksessa. Tämä koskee myös lääkärintutkimuksesta aiheutuvaa työkyvyttömyyttä sekä sairausoireiden vuoksi tapahtuvaa tarkkailua tai tutkimusta sairaalassa.

Työntekijä käy aikaisemmin todetun sairauden johdosta lääkärintarkastuksessa. Tämä koskee seuraavia tapauksia:

- sairauden olennaisesti pahentuessa työntekijän on tarpeen hakeutua lääkärintarkastukseen
- krooninen sairaus edellyttää lääkärin tarkastusta ja kysymyksessä on ao. erikoisalan lääkärin suorittama tarkastus hoidon määrittelemiseksi
- hoidon määrittelemiseksi tarpeellinen ao. erikoisalan lääkärintarkastus, jossa annetaan määräys apuvälineen esim. silmälasien hankkimiseksi
- muun aikaisemmin todetun sairauden hoidon määrittelemiseksi tarpeellinen lääkärintarkastus, jos palvelua ei ole saatavissa työajan ulkopuolella
- syöpäsairauden edellyttämän hoitotoimenpiteen aiheuttama työkyvyttömyys.

Äkillisen hammassairauden hoitotoimen ajalta

Hammassairaus aiheuttaa työntekijän työkyvyttömyyden ja hammassairaus vaatii hoitoa samana päivänä. Edellytyksenä on, että hammaslääkärin antama todistus osoittaa työkyvyttömyyden ja hoidon kiireellisyyden.

Raskaus

Työntekijä käy äitiysrahan maksamiseen liittyvässä tarkastuksessa.

Lakisääteiset lääkärintarkastukset ja tutkimukset

Työntekijä osallistuu lakisääteisiin ja työnantajan määräämiin terveydenhoidollisiin tutkimuksiin, jatkotutkimuksiin tai tarkastuksiin. Mikäli edellä mainitut tutkimukset, jatkotutkimukset tai tarkastukset tapahtuvat työntekijän vapaa-aikana, lasketaan niihin kuulunut aika työajaksi.

21 § Työterveyshuolto

Työnantaja järjestää yleislääkäritasoisien työterveyshuollon, jos työntekijä on ollut Via:lla työssä keskimäärin yli 40 tuntia/kk kolmen kuukauden ajanjaksoilla.

22 § Tilapäinen poissaolo

Sairaus

1. Työntekijälle järjestetään mahdollisuus lyhyeen tilapäiseen palkattomaan poissaoloon perheessä sattuneen äkillisen sairaustapauksen johdosta. Tällaisen poissaolon vuoksi ei työntekijän vuosilomaetuja vähennetä.

Kuolema ja hautajaiset

2. Työntekijälle järjestetään mahdollisuus lyhyeen tilapäiseen poissaoloon, joka johtuu lähiomaisen kuolemasta ja hautajaisista. Tällaisen poissaolon takia ei työntekijän palkkaa ja vuosilomaetuja vähennetä.

Vihkiäiset, parisuhteen rekisteröinti ja merkkipäivät

3. Työntekijä saa palkallisen vapaapäivän omia vihkiäisiään tai parisuhteen rekisteröintiä varten, mikäli vihkiäispäivä tai rekisteröimispäivä sattuu hänen työpäiväkseen.

4. Työntekijä saa palkallisen vapaapäivän 40-, 50- ja 60-vuotispäivänään, jos merkkipäivä sattuu hänen työpäiväkseen.

Muuttopäivä

5. Jos työntekijä muuttaa asuntoaan, saa hän palkallisen vapaapäivän, mikäli muuttopäivä sattuu hänen työpäiväkseen.

Kutsunta ja kertausharjoitukset

6. Asevelvollisen työntekijän osallistuminen asevelvollisten kutsuntatilaisuuteen ei aiheuta hänen ansionsa alenemista.

7. Jos työntekijä osallistuu reservin kertausharjoituksiin, maksetaan hänelle palkan ja reserviläispalkan erotus osallistumispäiviltä.

Yhteiskunnallinen toiminta

8. Työntekijälle maksetaan palkan ja ansiomenetyksen korvauksen erotus hänen osallistuessaan työaikana kunnanvaltuuston tai -hallituksen tai lakisääteisten vaalien vaalilautakunnan tai -toimikunnan työskentelyyn. Työntekijän vuosilomaetuja ei vähennetä sen vuoksi, että kokoukset pidetään työaikana.

Järjestötoiminta

9. Työntekijän palkka- ja vuosilomaetuja ei vähennetä, jos hän osallistuu valittuna edustajana Toimihenkilöjärjestö STTK:n, Erytysalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry:n tai sen valtakunnallisen jäsenjärjestön liitto-, edustajisto-, vuosi- ja hallituksen kokouksiin.

Muuta

10. Edellä mainittuja säännöksiä sovelletaan asioimistulkauksessa ja opeutuksessa, jos työntekijä on ollut Via:lla työssä keskimäärin yli 10 tuntia/kk kolmen edeltävän kuukauden aikana. Palkka maksetaan sovittujen työtuntien mukaan.

V VUOSILOMA J A LOMARAHHA

23 § Vuosiloma

1. Työntekijän oikeus vuosiloman ja lomakorvaukseen määräytyy vuosilomalain mukaan.
2. Työntekijä ansaitsee vuosilomaa kultakin täydeltä lomanmääräytymiskaukudelta:
 - a. kaksi arkipäivää
 - b. kaksi ja puoli arkipäivää, jos työsuhde maaliskuun loppuun mennessä on kestänyt vähintään vuoden.
3. Täydeksi lomanmääräytymiskaukaudeksi katsotaan sellainen kalenterikuukausi, jonka aikana työntekijä on ollut työssä vähintään 14 päivää. Jos työntekijä on sopimuksen mukaan työssä niin harvoina päivinä, ettei hänelle kerry 14 päivää sisältäviä kuukausia tai vain osa kalenterikuukausista sisältää neljätoista päivää, katsotaan täydeksi lomanmääräytymiskaukaudeksi sellainen kalenterikuukausi, jonka aikana työntekijä on ollut työssä vähintään 35 työtuntia.
4. Vuosiloman ajalta työntekijälle maksetaan vuosilomapalkka vuosilomalain säännösten mukaisesti.

Lomakorvaus työsuhteen jatkuessa

5. Mikäli työntekijä on työssä niin harvoina päivinä, ettei hän vuosilomalain mukaan ansaitse vuosilomaa, suoritetaan hänelle lomapalkan asemasta lomakorvaus, mikäli hän on lomanmääräytymisvuoden aikana ollut työssä yhteensä vähintään 6 tuntia.
6. Lomakorvauksen suuruus on 8,5 % edellisen lomanmääräytymisvuoden aikana maksetusta tai maksettavaksi erääntyneestä palkasta lukuun ottamatta hätätyöstä ja lain tai sopimuksen mukaisesta ylityöstä peruspalkan lisäksi maksettavaa korotusta. Lomakorvauksen suuruus on 11 %, mikäli työsuhde ennen lomamääräytymisvuoden päättymistä on kestänyt vähintään yhden vuoden.

Lomakorvaus työsuhteen päättyessä

7. Työsuhteen päättyessä on työntekijällä, joka sen aikana on ollut työssä vähintään 14 päivää tai 35 työtuntia, oikeus saada vuosilomapalkkaa vastaava lomakorvaus yhtä monelta täydeltä lomanmääräytymiskaukudelta kuin hän on ansainnut vuosilomaa ja joilta hän työsuhteen päättyessä ei lomaa tai lomakorvausta vielä ole saanut.
8. Työntekijä, joka on ollut työssä niin harvoina päivinä, ettei hän ole ansainnut lomaa on oikeus työsuhteen päättyessä saada lomakorvaus, jos hän työsuhteen aikana on ollut työssä vähintään 6 tuntia. Lomakorvauksen suuruus on 8,5 % ja jos työsuhde lomanmääräytymisvuoden loppuun mennessä on kestänyt vähintään yhden vuoden, on lomakorvauksen suuruus 11 %.

Lomakorvaus usean työsuhteen perusteella

9. Jos työntekijä on ollut saman työnantajan palveluksessa useammassa kuin yhdessä työsuhteessa yhteensä vähintään kuusi tuntia saman kalenterikuukauden aikana, maksetaan hänelle lomakorvauksena 8,5 % kalenterikuu-

kauden aikana ansaitusta palkasta.

Matka-ajan ja odotusajan huomioiminen

10. Asioimistulkkauksessa korvattava matka-aika ja odotusaika otetaan huomioon vuosiloman ja lomakorvauksen ansainnassa sekä vuosilomapalkan ja lomakorvauksen maksamisessa.

24 § Lomarahaa

Työntekijälle maksetaan lomarahana 50 % hänen lakisääteisen vuosilomansa palkasta vuosilomapalkan maksamisen yhteydessä.

VI MUUT MÄÄRÄYKSET

25 § Matkakustannukset ja päivärahat

Matkakustannusten korvaamisessa ja päivärahojen maksamisessa noudatetaan kulloinkin voimassa olevaa verohallituksen päätöstä matkakustannusten korvaamisesta.

26 § Jäsenmaksujen periminen

1. Mikäli työntekijä antaa siihen valtuutuksen, perii työnantaja ERTO:n jäsenmaksut työntekijän palkanmaksun yhteydessä.
2. Työnantaja suorittaa kertyneet jäsenmaksut ERTO:n ilmoittamalle pankkitilille annettujenohjeiden mukaisesti.

27 § Ryhmähenkivakuutus

Työnantaja kustantaa työntekijöille ryhmähenkivakuutuksen siten kuin siitä on keskusjärjestöjen välillä sovittu.

28 § Kokoontuminen työpaikoilla

Erytisalojen Toimihenkilöliitto ERTO ry:n rekisteröidyllä alayhdistyksellä ja sen työpaikkaosastolla tai vastaavalla on mahdollisuus työnantajan osoittamassa paikassa työajan ulkopuolella järjestää kokouksia työpaikan työsuhteasioista seuraavin edellytyksin:

1. Kokouksen pidosta sovitaan etukäteen työnantajan kanssa.
2. Järjestäjillä on oikeus kutsua kokoukseen liiton edustajia.
3. Työntekijäliiton ja sen yhdistyksen ilmoituksia saadaan kiinnittää työpaikan ilmoitustaululle.

29§ Luottamusmies ja paikallinen neuvottelujärjestys

1. Luottamusmiehestä ja paikallisesta neuvottelujärjestyksestä on sovittu tämän sopimuksen osana olevassa luottamusmiessopimuksessa.
2. Luottamusmieskorvaus on 70 €/kk.
3. Luottamusmiehen ja työsuojeluvaltuutetun ammattitaidon ylläpitäminen on

turvattava myös luottamustehtävän aikana sellaisen ammatillisen koulutuksen kautta, jota järjestetään muille työntekijöille.

4. Luottamusmiehellä ja työsuojeluvaltuutetulla on oikeus käyttää osuuskunnan

tavanomaisia toimistovälineitä, joihin kuuluvat myös osuuskunnassa yleisesti käytössä olevat atk-laitteet ja niihin liittyvät ohjelmat sekä internet-yhteys ja sähköposti.

30 § Työtaistelutoimenpiteet

Työtaistelutoimenpiteet, jotka kohdistuvat tähän sopimukseen tai sen yksityiseen määräykseen ovat kielletyt.

31 § Sopimuksen voimassaolo

Tämä sopimus on voimassa 1.2.2003 - 15.2.2005 jatkuen edelleen vuoden kerrallaan, ellei sitä viimeistään kuukautta ennen sopimuksen päättymistä ole kummaltakaan puolelta irtisanottu.

Helsingissä 29. päivänä marraskuuta 2002.

VIITTOMAKIELIALAN OSUUSKUNTA VIA
ERITYISALOJEN TOIMIHENKILÖLIITTO ERTO RY

Liite 7. Tulkkikeskusten ylläpitäjyhteisöt ja perustamisvuodet

Hämeenlinnan tulkkikeskus	Hämeenlinnan kaupunki	1995
Imatran tulkkikeskus	-	1999
Joensuun tulkkikeskus	Honkalampi-säätiö	1990
Jyväskylän tulkki- ja kommunikaatiokeskus	Jyväskylän kaupunki	1992
Kajaanin sosiaalipalvelujen keskus	Kajaanin kaupunki	1991
Kemin tulkkikeskus	Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä	1994
Keuruun tulkkivälitys	Keuruun kaupunki	1996
Kouvolan tulkkikeskus	Kymenlaakson erityishuollon kuntayhtymä	1994
Kuopion tulkkikeskus	Kuopion sosiaali- ja terveyskeskus	1995
Lahden tulkkikeskus	Lahden kaupunki	1996
Lappeenrannan tulkkikeskus	Lappeenrannan kaupunki	1994
Mikkelin kaupungin päiväkeskus	Mikkelin kaupunki	1995
Nurmeksien tulkkikeskus	Nurmeksien kaupunki	1990
Oulun tulkkikeskus	Oulun kaupunki	1989
Oulun tulkkikeskus	Viittomakielialan Osuuskunta Via	2001
Pohjanmaan tulkkikeskus		
Pietarsaari	Oy Novacall Ab	1997
Porin tulkkikeskus	Porin kaupunki	1987
Pääkaupunkiseudun tulkkikeskus	Helsingin Kuurojen yhteisö	1984
Rovaniemen tulkkikeskus	Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä	1997
Seinäjoen tulkkikeskus	Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä	1994
Tampereen tulkkikeskus	Tampereen Kuurojen yhdistys	1989
Turun tulkkikeskus	Turun kaupunki	1994
Vaasan tulkkikeskus	Vaasan kaupunki	1994
Ylä-Savon tulkkikeskus	Viittomakielialan Osuuskunta Via	1999

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia

Sarjassa julkaistaan merkittäviä tutkimuksia. Julkaisun on tuotettava uutta ja innovatiivista tutkimustietoa Diakonia-ammattikorkeakoulun opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueilta. Sarjaan voivat tarjota julkaisuja niin Diakonia-ammattikorkeakoulun omat työntekijät kuin ulkopuoliset.

- 1 Kainulainen, Sakari (toim.) 2002:
Ammattikorkeakoulu - tehdas vai akatemia?
- 2 Rask, Katja & Pasanen, Sina 2003:
Perhekuntoutuksesta valmiuksia päihitteettömyyteen, vanhemmuuteen ja elämänhallintaan. Perheen yhdistetty hoito (PYY) -kuntoutusprosessin arviointi.
- 3 Rask, Katja & Kainulainen, Sakari & Pasanen, Sina 2003:
Diakoniatyön ja kirkon nuorisotyön arki vuonna 2002. Tutkimus diakoniatyöntekijöiden ja kirkon nuorisotyönohjaajien kokemuksista seurakuntatyöstä ja työtaidoistaan.
- 4 Rask, Katja, Kainulainen, Sakari & Pasanen, Sina 2003:
Koulutuksen antamat valmiudet seurakuntatyöhön. Vuosina 1998-2002 valmistuneiden diakoniatyöntekijöiden ja kirkon nuorisotyön ohjaajien sekä heidän esimiestensä käsityksiä kirkollisista valmiuksista.
- 5 Hynynen, Heidi & Pyörre, Susanna & Roslöf, Rajja 2003:
Elämä käsillä - viittomakielentulkin ammattikuva.
- 6 Gothóni, Raili & Jantunen, Eila 2003:
Seniorien seurakunta - 75-vuotiaiden helsinkiläisten ajatuksia elämästään ja seurakunnastaan
- 7 Karjalainen, Anna Liisa 2004:
Kokemuksesta kirjoittaminen ja kirjoittamisen kokemus. Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen sosionomikoulutuksessa ja narratiivinen menetelmä sosiaalialan työssä
- 8 Launonen, Pekka 2004:
Nuorisonohjaajasta nuorisotyönohjaajaksi. Suomen evankelisluterilaisen kirkon nuorisotyönohjaajien koulutus ja ammattitaidon muuttuvat tulkinnat 1949-1996.
- 9 Rautio, Maria 2004:
Muuttuva työelämä haastaa työterveyshuollon kehittämään menetelmiään ja osaamistaan. Työterveyshuollon menetelmien kehittäminen moniammatillisena oppimisprosessina.

- 10 Leskinen, Riitta 2005:
Itseohjautuva ammattikorkeakoulun jatkotutkinto-opiskelija.
Tapaus Diak ja Hamk.
- 11 Hyväri, Susanna & Latvus, Kari 2005:
Paikallisia teologioita Espoossa
- 12 Lampi, Hannu 2005:
Miehen sydäninfarktinkokemus: Fenomenologinen tutkimus sairastumisesta ja potilaana olosta.
- 13 Semi, Eija 2006:
Sosiaalialan työn ja sosiaalipedagogiikan yhtymäkohtia historiallisen tulkinnan ja opetussuunnitelmien valossa
- 14 Ryökäs, Esko 2006:
Kokonaisdiakonia
- 15 Pesonen, Arja 2006:
Asiakkaiden kokemuksia mielenterveyspalveluista
- 16 Karppinen, Leena 2007:
"Vain paras on tarpeeksi hyvää lapsille". Ruusu Heininen Sortavalan Kasvattajaopiston perustajana ja kehittäjänä
- 17 Hyväri, Susanna 2008:
Paikkasidos elämäntavassa ja elämänkulussa - maaseutu ja kaupunki yhden ikäryhmän kokemana
- 18 Jantunen, Eila 2008:
Osalliseksi tuleminen – masentuneiden vertaistukea jäsentävä substansiivinen teoria
- 19 Rautasalo, Eija 2008:
Hoitotyön ammattilaisten näkemyksiä ikääntyvien ihmisten seksuaalisuudesta
- 20 Korhonen, Saira 2008:
Ohjaus siinä sivussa - työelämässä toimivien ohjaajien kokemuksia sosionomi (AMK) –opiskelijoiden harjoittelun ohjauksesta
- 21 Mikkola Tuula 2009:
Sinusta kiinni – Tutkimus puolisoivan arjen toimijuuksista
- 22 Launonen Pekka 2009:
Kasvu kirkon työntekijäksi

- 23 Valtonen Minna 2009:
Kertomuksia kirkon työntekijäksi kasvamisesta
- 24 Rättyä Lea 2010:
Diakoniatyöntekijöiden kuvauksia työstään ja siinä jaksamisestaan
- 25 Gothóni Raili ja Eila Jantunen 2010:
Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä ja diakonisesta työstä
- 26 Koivumäki Risto 2010:
Isyyttä alihankintana. Narratiivinen analyysi sijaisinä toimivien miesten identiteetin rakentumisesta

